STUDIJNÉ ZVESTI

ARCHEOLOGICKÉHO ÚSTAVU SLOVENSKEJ AKADÉMIE VIED

47

NITRA

STUDIJNÉ ZVESTI

ARCHEOLOGICKÉHO ÚSTAVU
SLOVENSKEJ AKADÉMIE VIED

47

Publikácia vznikla v rámci Centra excelentnosti SAV
Staré Slovensko: Dejiny Slovenska od praveku po vrcholný stredovek
Zmluva III/1/2009

Študijné zvesti Archeologického ústavu SAV
47 - 2010

Recenzovaný časopis / Peer-reviewed journal

Hlavný redaktor / Editor-in-chief
Ivan Kuzma

Redakčná rada / Editorial board
Jozef Bujna, Eva Fottová, Joachim Henning, Ivan Cheben, Alexandra Krenn-Leeb, Ján Rajtár, Jozef Zábojník

Výkonná redaktorka / Executive editor
Daniela Fábiková

Počítačové spracovanie / Computer elaboration
Zuzana Turzová

Grafický návrh a počítačové spracovanie obálky / Graphic layout and computer elaboration of the cover
Ivan Kuzma

Recenzenti / Critics
Prof. Jozef Bátora, DrSc., PhDr. Rudolf Kujovský, CSc.

© Archeologický ústav SAV Nitra 2010
Vychádza dva razy do roka / Issued twice a year

Evidenčné číslo MK SR 3403/09 / Ministry of culture evidence No. 3403/09

Kontaktná adresa (príspevky, ďalšie informácie) / Contact address (Contributions, Further informations)
Archeologický ústav SAV, Akademická 2, SK-949 21 Nitra, Slovakia
Tel: +421 6410051, Fax: +421 37 7335618, e-mail: ivan.kuzma@savba.sk

Rozširuje, objednávky a predplatné prijíma / Distributing, booking and subscription receives
Archeologický ústav SAV, Akademická 2, SK-949 21 Nitra
e-mail: gabriela.holkova@savba.sk

Za znenie a obsah príspevkov zodpovedajú autori.
The authors are responsible for their contributions.

Žiadna časť tejto publikácie nesmie byť reprodukovaná alebo rozširovaná v žiadnej forme - elektronicky či mechanicky, vrátane fotokópií, nahrávania alebo iným použitím informačného systému vrátane webových stránok, bez predbežného písomného súhlasu vlastníka vydavateľských práv.

No part of this publication may be reproduced or transmitted in any form - electronic or mechanical, including photocopy, recording, or any information storage and retrieval system, including web pages, without the prior written permission from the copyright owner.

ISSN 0560-2793
ISBN 978-80-89315-23-9

Tlač/Printed by VEDA, vydavateľstvo SAV, Bratislava

OBSAH - INHALT

Zuzana Borzová - Marián Čurný - Noémi Pažinová
Nové poznatky o stredovekom a novovekom osídlení Horných Lefantoviec a Kostolian pod Tribečom 5
Neue Kenntnisse über die mittelalterliche und neuzeitliche Besiedlung von Horné Lefantovce und Kostoľany pod Tribečom 23

Ján Haruštiak
Olovené predmety zo slovanského hradiska Bojná-Valy 25
Bleigegenstände aus dem slawischen Burgwall von Bojná-Valy 37

Katrin Ludwig - Susanne Stegmann-Rajtár - Ján Tirpák
Geofyzikálna prospekcia a obnovený systematický výskum na akropole v Smoleniciach-Molpíre 41
Geophysikalische Prospektion und Nachgrabung auf der Hauptburg von Smolenice-Molpír 49

Ondrej Ožďáni
Nové náleziská hatvanskej kultúry na Dolnom Pohroní a Poiplí 53
Neue Fundstellen der Hatvan-Kultur im unteren Grantal und Eipeltal 60

Peter Tóth
Poiplie v mladšej dobe kamennej 63
Drainage Basin of The River Ipeľ in The Late Stone Age 146

Ladislav Veliačik
Depot železných nástrojov z doby laténskej zo Zemianskeho Podhradia-Martákovej skaly 149
Depot von latènezeitlichen Eisenwerkzeugen aus Zemianske Podhradie-Martákova skala 155

Ivona Vlkolinská - Jozef Ižóf
Stredoveké pohrebisko v Mostovej 157
Mittelalterliches Gräberfeld in Mostová 177

Branislav Kolena - Mária Vondráková
Antropologický rozbor kostrového materiálu zo stredovekého pohrebiska v Mostovej 179
Anthropologische Analyse des Skelettmaterials aus dem mittelalterlichen Gräberfeld in Mostová 197

Skratky 201

NOVÉ POZNATKY O STREDOVEKOM A NOVOVEKOM OSÍDLENÍ HORNÝCH LEFANTOVIEC A KOSTOLIAN POD TRIBEČOM [1]

Zuzana Borzová - Marián Čurný - Noémi Pažinová

Juhozápadné Slovensko, Horné Lefantovce, záchranný archeologický výskum, novoveká hospodárska architektúra, značkované tehly, Kostoľany pod Tribečom, povrchový prieskum, stredoveká a novoveká keramika.

Southwest Slovakia, Horné Lefantovce, rescue archaeological excavation, modern commercial architecture, signed bricks, Kostoľany pod Tribečom, surface survey, medieval and modern pottery.

New knowledge of medieval and modern settlement of Horné Lefantovce and Kostoľany pod Tribečom

The contribution provides primary assessment of two field activities of the Department of Archaeology of Constantine the Philosopher University in Nitra, which were conducted in 2008 as part of a rescue excavation in the built-up area of Horné Lefantovce. The foundations of a commercial building from the Late Modern Period (18th-19th centuries) were examined. The assessment includes characterization of a set of signed bricks. The article contains also evaluation of ceramic finds from repeated surveys in the administrative area of Kostoľany pod Tribečom. Medieval and modern finds have been detected in three previously unknown positions, which corresponds with our knowledge of the settlement of this region.

ÚVOD

Katedra archeológie Filozofickej fakulty Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre uskutočnila za posledné dva roky viacero archeologických výskumov a prieskumov, z ktorých dva sú predmetom vyhodnotenia v tomto príspevku. Ide o predstihový výskum v Horných Lefantovciach a povrchovú prospekciu v katastri Kostolian pod Tribečom, ktoré sa realizovali v roku 2008. Na terénnych a dokumentačných prácach sa podieľali autorky tohto príspevku spolu s doktorandmi (M. Husár, L. Roganský) a študentmi archeológie. Analýzu a vyhodnotenie stredovekých a novovekých keramických nálezov uskutočnil M. Čurný z Archeologického ústavu SAV v Nitre.

1. HORNÉ LEFANTOVCE

Obec Horné Lefantovce sa nachádza približne 13 km severne od Nitry a leží na náplavovom kuželi Lefantovského potoka a úpätnej pahorkatine západných svahov pohoria Tribeč (*Kušš 1998*, 5).

V katastri obce je možné sledovať osídlenie už od mladého paleolitu. Z tohto obdobia z polohy Kamenec, situovanej juhozápadne od Horných Lefantoviec, pochádza kolekcia kamennej štiepanej industrie z pazúrika (*Bárta 1991*, 20). Ďalšie ojedinelé nálezy z paleolitu boli nájdené v polohe Mogyorós medzi Hornými a Dolnými Lefantovcami (*Császta 1975*, 41) a v Dolných Lefantovciach, približne 300 m juhozápadne od kóty 169 na svahu nad hradskou (*Ožďáni 1998*, 15).

[1] Príspevok vznikol v rámci grantového projektu Univerzitnej grantovej agentúry č. I/14/2009 „Archeoenvironmentálny výskum osídlenia poľnohospodársky využívanej krajiny“.

Obr. 1. Horné Lefantovce, poloha Poľnohospodárske družstvo. 1 - plocha staveniska od západu; 2 - južná sonda od východu; 3, 6 - južná sonda - západný profil; 4 - južná sonda - juhozápadná časť; 5 - južná sonda - západný a južný profil. Foto: Z. Borzová, N. Pažinová.

Obr. 2. Horné Lefantovce, poloha Poľnohospodárske družstvo. 1 - južná sonda - juhovýchodný roh; 2, 3 - severná sonda - severozápadná časť; 4 - severná sonda - deštrukcia v severnej časti; 5 - požiarna nádrž - priebeh podlahy v južnej časti; 6 - západná ryha z juhu. Foto: Z. Borzová, N. Pažinová.

Obr. 3. Horné Lefantovce, poloha Poľnohospodárske družstvo. Fotografická dokumentácia značkovaných tehiel. Mierka zobrazenia 1 : 4. Foto: M. Čurný.

Obr. 4. Horné Lefantovce, poloha Poľnohospodárske družstvo. Fotografická dokumentácia značkovaných tehiel. Mierka zobrazenia 1 : 4. Foto: M. Čurný.

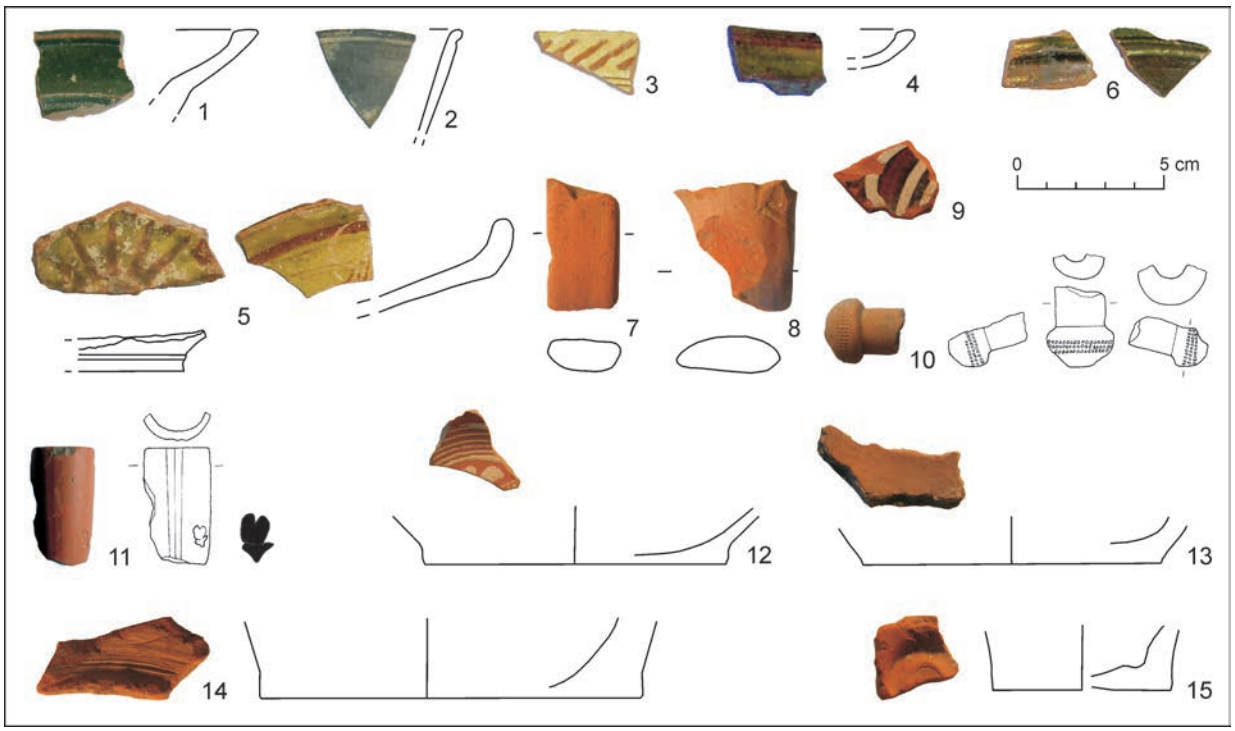

Obr. 5. Nálezy fragmentov keramiky. 1-6 - Horné Lefantovce, poloha Poľnohospodárske družstvo; 7-15 - Kostoľany pod Tribečom (7-9 - poloha Intravilán; 10, 14, 15 - poloha Bilkeš; 11-13 - poloha Nad cestou). Foto: M. Čurný.

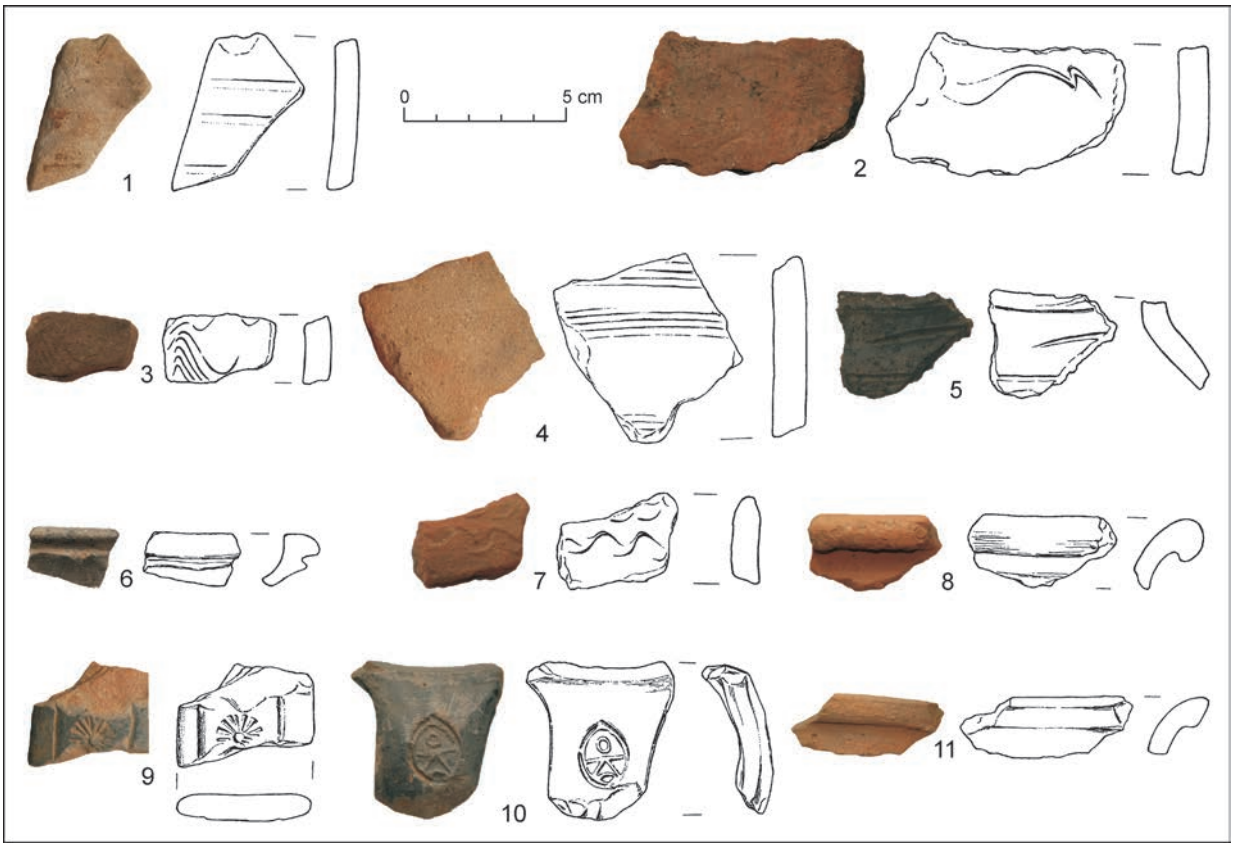

Obr. 6. Kostoľany pod Tribečom, poloha Bilkeš. Výber keramiky zo stredoveku a novoveku. Foto: Z. Borzová.

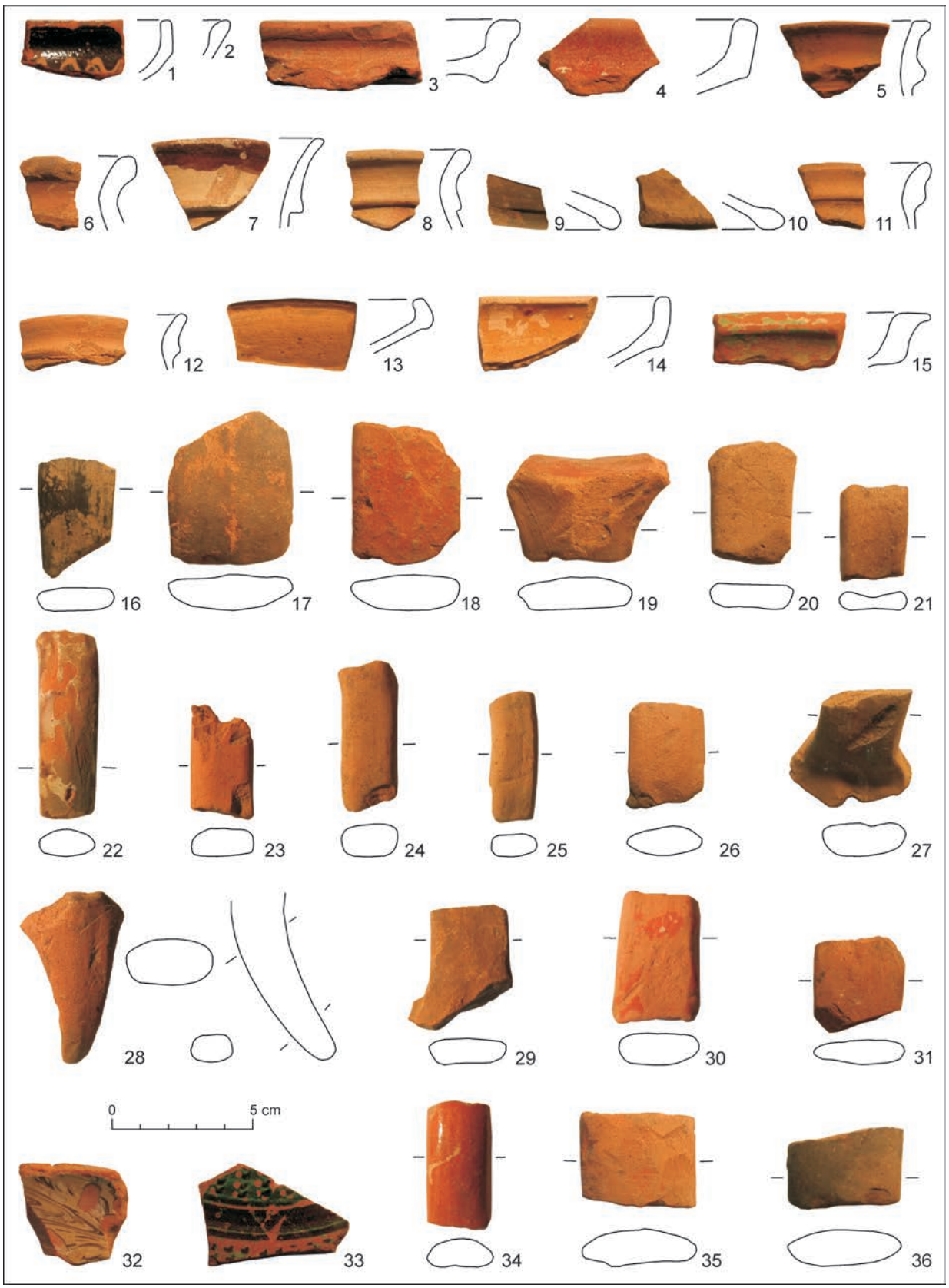

Obr. 7. Kostoľany pod Tribečom, poloha Bilkeš. Výber novovekej keramiky. Foto: M. Čurný

Obr. 8. Kostoľany pod Tribečom, poloha Nad cestou. Výber stredovekej a novovekej keramiky. Foto: 1-5 - Z. Borzová; 6-26 - M. Čurný.

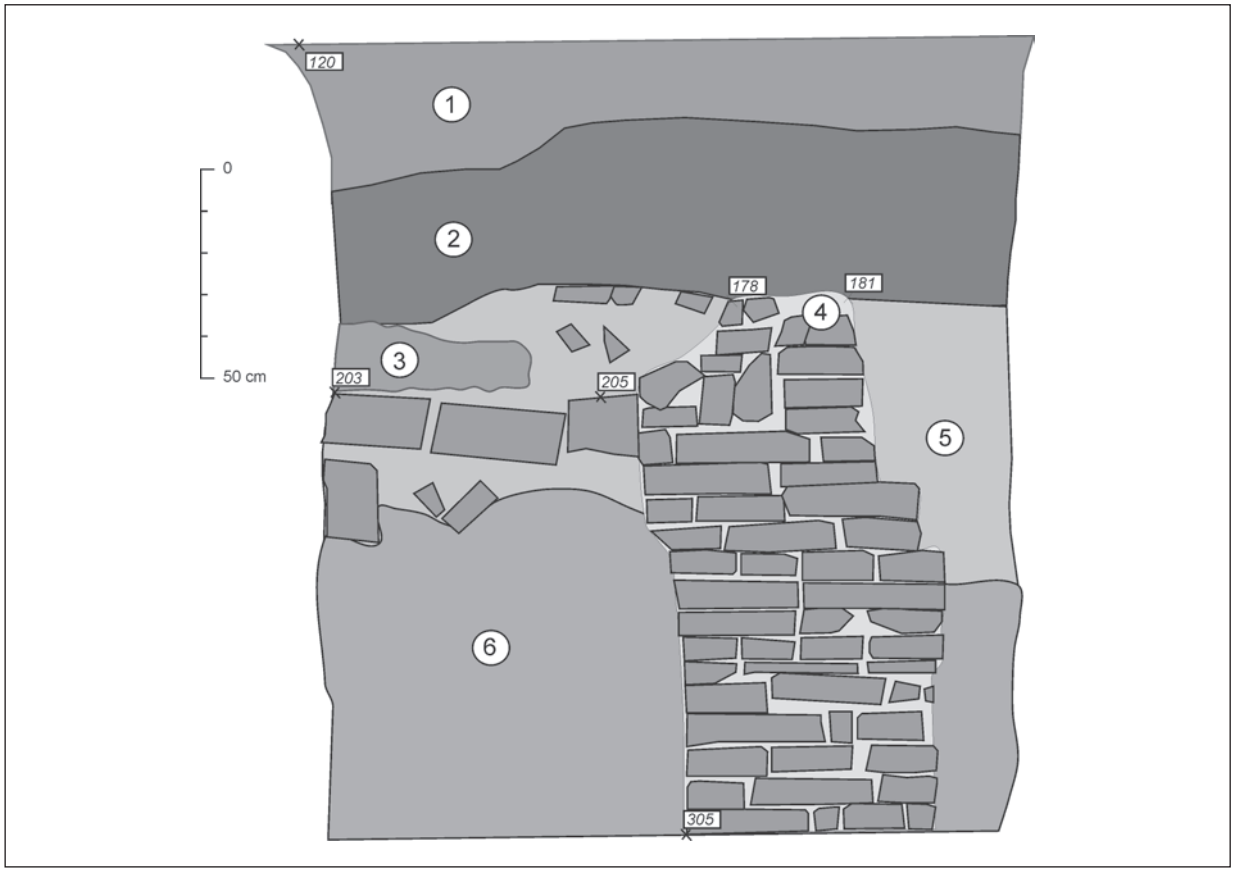

Obr. 9. Horné Lefantovce, poloha Poľnohospodárske družstvo. Západný profil južnej sondy - juhozápadný roh. Legenda: 1 - makadám; 2 - škvára a popol; 3 - betón; 4 - tehly s maltou; 5 - premiešaný zásyp (hlina, malta, tehly); 6 - kompaktný hnedosivý íl.

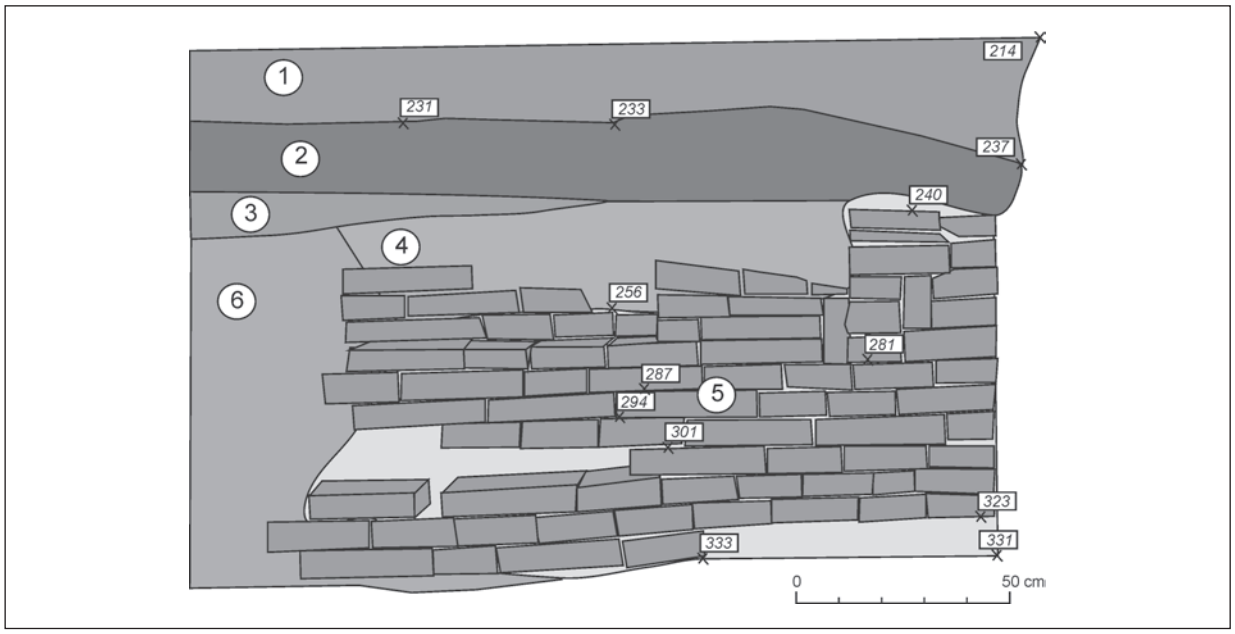

Obr. 10. Horné Lefantovce, poloha Poľnohospodárske družstvo. Západný profil severnej sondy - severozápadný roh. Legenda: 1 - makadám; 2 - škvára a popol; 3 - šedý íl so štrkom; 4 - rozdrvené tehly a malta; 5 - tehlový múr a malta; 6 - kompaktný hnedosivý íl.

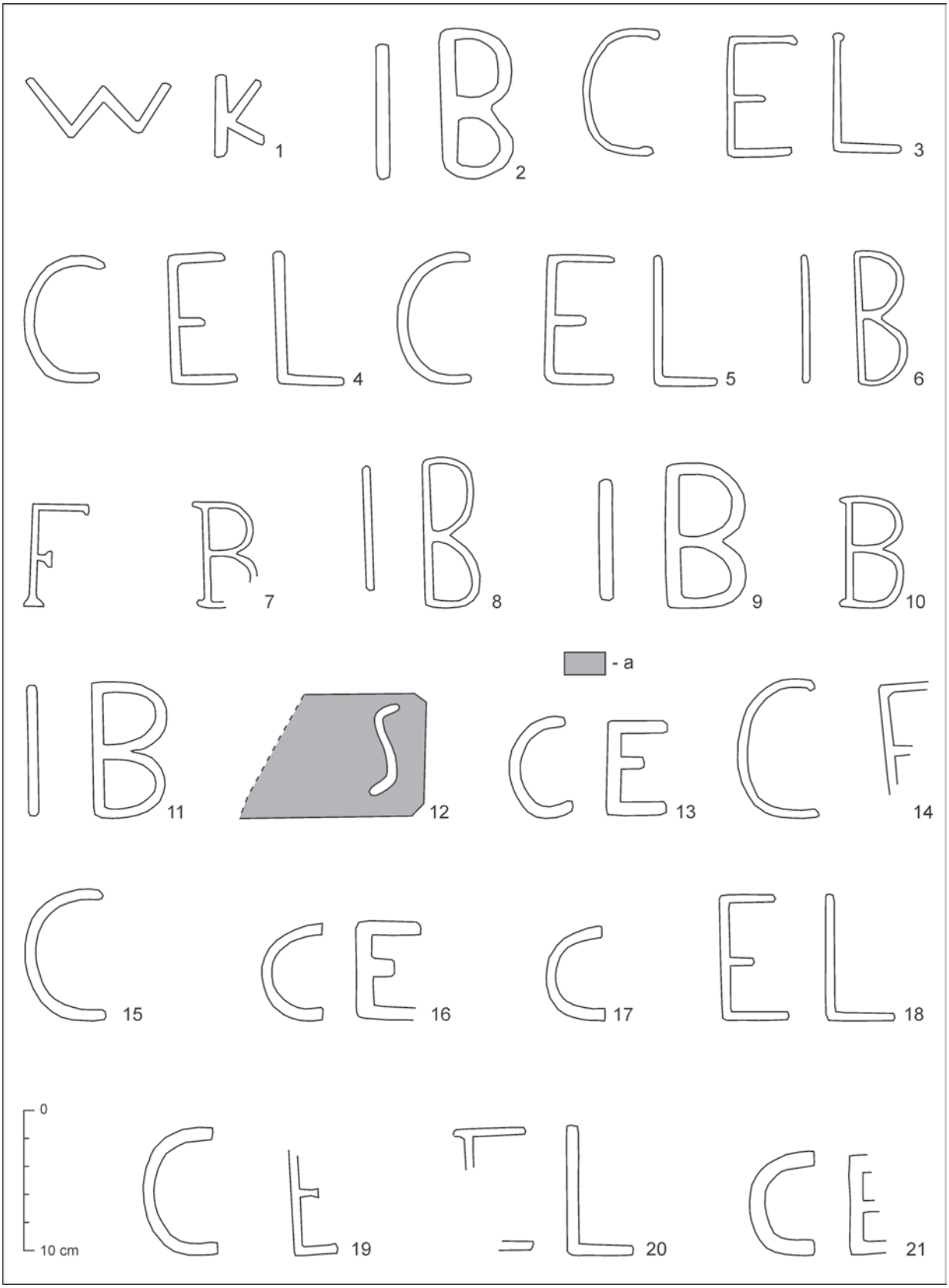

Obr. 11. Horné Lefantovce, poloha Poľnohospodárske družstvo. Kresbová dokumentácia značkovaných tehiel. Legenda: a - vtlačené (negatívne) plochy. Kresby: M. Čurný.

Neolitické nálezy z Horných Lefantoviec pochádzajú z polohy Lápa *(Ožďáni 1998*, 22), z polôh Cerové a Dlhá (*Bisták/Daňo/Poláček 2006,* 48). V polohe Na Babe bolo archeologickým výskumom zistené neolitické sídlisko z obdobia želiezovskej skupiny, z ktorého bola odkrytá menšia časť s odpadovými jamami, hospodársko-výrobným objektom a batériou trinástich pecí (*Bánesz 1959a*; *1962*). Ďalšie želiezovské nálezy boli objavené pri liečebnom ústave v blízkosti kóty 239 (*Ožďáni 1998*, 22). Osídlenie v eneolite reprezentuje nález plochej medenej sekerky pravdepodobne z okruhu ludanickej skupiny lengyelskej kultúry. Tá sa našla v záhrade J. Páleníka v Horných Lefantovciach (*Novotná 1970*, 15, tab. II: 26).

Osídlenie katastra v dobe bronzovej dokladajú nálezy z polohy Za sv. Jozefkom, kde bola preskúmaná chata čačianskej kultúry (*Bánesz 1959b*; *Paulík 1959*).

Sporadické osídlenie z doby laténskej je známe z polohy Lápa v katastri Horných Lefantoviec, odkiaľ pochádza aj menšie množstvo tuhovaných črepov. Zberom sa údajne v strede obce získali črepy zo staršej doby rímskej (*Ožďáni 1998*, 35).

O osídlení vo včasnom stredoveku svedčí doložená existencia sídliska v polohe Za Kochanovskej záhradou (*Bialeková 1961*) a sídliska v polohe Rajčuľa, ktoré sa nachádza na ľavom brehu potoka Rybničky v priestore vyústenia západných svahov zoborského masívu do inundácie rieky Nitry. V polohe Lápa bola objavená osada z 13.-14. storočia (*Hanuliak 1989*, 192; *Ožďáni 1998,* 39). K pôvodnej stredovekej dedine patria nepochybne aj zvyšky snáď hospodárskych objektov v polohe Žabárňa na pozemku F. Šimku, kde sa pri výkopových prácach našli takmer celé nádoby, časť veľkej hlinenej zásobnice na obilie, zdobenej hlbokými obvodovými ryhami, a zlomok kamenného žarnova. Tieto nálezy možno len rámcovo datovať do 11.-15. storočia (*Ožďáni 1998,* 40). Predbežne je možné datovať do obdobia stredoveku aj keramiku zdobenú rytými vodorovnými líniami, získanú na polohách Cerové a Dlhá (*Bisták/Daňo/Poláček 2006,* 48). Aj keď nie je zatiaľ spresnené, aký bol vzťah medzi týmito sídliskami, treba predpokladať, že tvorili zárodočné jadro neskoršej obce Villa Elefanth s najstaršou dochovanou písomnou zmienkou z roku 1113 (*Hunka 1998*, 43).

V roku 1982 sa vo východnej časti Horných Lefantoviec na miernej vyvýšenine nad ľavým brehom Lefantovského potoka v areáli tzv. malého kaštieľa uskutočnil historicko-stavebný a archeologický výskum, ktorý spresnil jednotlivé etapy jeho stavebného vývoja od 16.-17. storočia až po 19. storočie (*Ruttkay/Staník 1983*, 224). Zistené murivá a základy svedčili o tom, že na mieste dnešného kaštieľa sa nachádzalo už v 14.-15. storočí vyvinuté feudálne sídlo - opevnený hrad. Zistila sa aj existencia okrúhlej obytnej veže z vápencových kameňov, datovanej jednoznačne do 13. storočia, ktorá predstavuje zatiaľ najstaršie feudálne sídlo v intraviláne obce - typický vodný hrad (*Ruttkay/Staník 1983*, 225).

Doklady zaniknutého novovekého hutníctva, praktikovaného v 18.-19. storočí, sa získali povrchovým prieskumom v polohe Hrašková na západných svahoch Tribeča, severovýchodne od obce medzi kótou Veľká Skala a kótou 474,8 m (*Samuel/Jahn/Hunka 2003*, 124).

V roku 2004 sa v Dolných Lefantovciach na polohe Pod čerešňou podarilo prostredníctvom leteckej prospekcie zachytiť zoskupenie jám, črtajúce sa ako pozitívne porastové príznaky v obilí. Nález zatiaľ nebol overený výskumom, preto ešte nie je datovaný (*Kuzma/Bartík/Rajtár 2006,* 128).

Archeologický výskum hospodárskej stavby

Lokalita sa nachádza na východnom okraji obce v areáli Poľnohospodárskeho družstva na parcele 599/49 v tesnej blízkosti pravého brehu Lefantovského potoka. Archeologický výskum bol vyvolaný výstavbou skladu obilia. Išlo o stavbu obdĺžnikového pôdorysu s rozmermi 37 x 15 m, orientovanú dlhšími stranami v smere východ-západ. Skúmali sa jej základové ryhy, ktoré boli podľa svetových strán označené ako sondy južná, severná, západná a východná. Výskum spočíval v začistení profilov, ich kresbovej a fotografickej dokumentácii a nivelácii.

V západnej časti južnej sondy boli zachytené zvyšky múra postaveného z pálených tehiel spájaných maltou (obr. 1: 3, 6). Zapustenie múra bolo možné sledovať len po maximálnu plánovanú hĺbkovú úroveň výkopov základov, teda 1,6 m, nakoľko úroveň spodnej vody bola natoľko vysoká, že hneď po ich vykopaní stúpla a znemožnila ďalšiu prácu v južnej sonde. Múr pokračoval východným smerom pozdĺž celej východnej časti stavby (obr. 9). Z jeho deštrukcie sa odobral základný typologický výber značkovaných tehiel, ktorých charakteristiku uvádzame nižšie. Z hĺbky 140 cm od úrovne dnešného terénu, južne od spomenutého múra, t. j. zo západného profilu južnej sondy, pochádza nepočetný črepový materiál z mladšieho novoveku (18.-19. stor.).

Opis nálezov:

1. Torzo tanierovitej misy vyrobenej z obyčajnej železitej hliny, vytočenej na rýchlo rotujúcom hrnčiarskom kruhu a vypálenej v oxidačnom prostredí. Vnútorná časť nádoby je pokrytá súvislou vrstvou transparentnej zelenej glazúry. Okraj je jednoducho zaoblený a smerom dovnútra nádoby zosilnený, priemer nemerateľný. Podokraj nádoby je odsadený (obr. 5: 1).
2. Fragment okraja až tela tenkostennej nádoby vysokého tvaru, pravdepodobne pohára vyrobeného z obyčajnej železitej hliny, vytočeného na rýchlo rotujúcom hrnčiarskom kruhu a vypáleného v redukčnom prostredí. Okraj je jednoducho zaoblený, priemer nemerateľný. Z vonkajšej strany nádoby je tesne pod okrajom umiestnená hlbšia ryha (obr. 5: 2).
3. Fragment tela tanierovitej misy vyrobenej z obyčajnej železitej hliny, vytočenej na rýchlo rotujúcom hrnčiarskom kruhu a vypálenej v oxidačnom prostredí. Na črep je aplikovaná biela engoba, do ktorej je rytá výzdoba vo forme diagonálne vedených rovnobežných čiarok a dvojice obežných rýh. Celý črep je napokon prekrytý transparentnou žltou glazúrou (obr. 5: 3).
4. Fragment okraja a ústia misy vyrobenej z obyčajnej železitej hliny, vytočenej na rýchlo rotujúcom hrnčiarskom kruhu a vypálenej v oxidačnom prostredí. Okraj nádoby je zaoblený, mierne dovnútra zošikmený, ústie je vyhnuté, bez odsadenia. Priemer nie je merateľný. Vnútro nádoby je pokryté súvislou vrstvou transparentnej glazúry žltej farby (obr. 5: 4).
5. Fragmenty okraja, ústia, tela a dna misy vyrobenej z obyčajnej železitej hliny, vytočenej na rýchlo rotujúcom hrnčiarskom kruhu a vypálenej v oxidačnom prostredí. Ústie je jednoducho vyhnuté, rovnobežne prechádzajúce do neodsadeného okružia. Okraj je jednoducho zaoblený, dno je rovné a odsadené. Priamo na črep je aplikovaná biela engoba, na ktorej sa nachádza výzdoba z hnedej transparentnej glazúry vo forme slncovitého motívu a obežnej ryhy, väčší výzdobný segment sa nezachoval. Celý črep je napokon prekrytý transparentnou glazúrou žltozelenej farby (obr. 5: 5).
6. Dva fragmenty tela tanierovitej misy vyrobenej z obyčajnej železitej hliny, vytočenej na rýchlo rotujúcom hrnčiarskom kruhu a vypálenej v oxidačnom prostredí. Na fragmentoch sa zachovalo podokrajové odsadenie. Vnútorná strana nádoby bola pôvodne pokrytá súvislou vrstvou transparentnej glazúry zelenej farby (obr. 5: 6).

V západnej časti južnej sondy sa podarilo ďalej zachytiť pravdepodobne podlahu, ktorá sa napájala na spomenutý múr (obr. 1: 4). Jej priebeh sme sledovali pozdĺž celej južnej časti staveniska (južná stena). Pravdepodobnú podlahu tvorili na hranu (kant) kladené tehly spájané maltou (obr. 1: 5).

Vo východnom rohu južnej sondy (východná stena) sa črtal značne zdeštruovaný tehlový múr (obr. 2: 1), ktorý súvisí s prvým tehlovým múrom, a to tak, že ide pravdepodobne o jeho pokračovanie zo západného profilu južnej sondy (v jej juhozápadnom rohu).

Na západnom profile severnej sondy sa podarilo zachytiť časť múra, ktorý bol zdokumentovaný kresbovo (obr. 10) aj fotograficky (obr. 2: 2). Múr bol zhotovený z pálených tehiel a spájaný maltou. Aj v tomto prípade bolo možné, podobne ako v južnej sonde, múr zachytiť len po maximálnu plánovanú hĺbkovú úroveň výkopov základov, čo bolo spôsobené rovnako, ako pri výkope južnej sondy. Výkopom severnej sondy bola zistená vrstva zložená zo zmesi betónu, zlomkov tehiel, hliny, kameňov a maštaľného hnoja (obr. 2: 4). Východná časť severnej sondy (približne jedna tretina z dĺžky sondy) sa nachádzala v priestore, kam až zasahovala ešte „hnojová" jama v minulosti tu stojacej maštale.

V západnej základovej ryhe stavby bolo možné zachytiť len betónové základy predchádzajúcej stavby. Situácia bola zdokumentovaná fotograficky (obr. 2: 6).

Vo východnej základovej ryhe stavby bolo možné sledovať značne deštruovaný materiál pozostávajúci zo zmesi betónu, zlomkov tehiel, hliny, kameňov, z menšieho množstva zvieracích kostí a hnoja. Severný roh ryhy výkopu, teda aj východnej sondy, sa nachádzal taktiež v priestore niekdajšej „hnojovej" jamy maštale.

Východne od staveniska skladu obilia bolo naplánované umiestnenie požiarnej nádrže, ktorej výkop bol rovnako sledovaný a tiež fotograficky dokumentovaný. Aj v tejto sonde, v jej južnej časti bolo možné sledovať priebeh podlahy z tehiel kladených na hranu (obr. 2: 5). Vo východnej časti požiarnej nádrže boli viditeľné stopy po murive. Profily výkopu požiarnej nádrže nebolo možné okrem fotografickej dokumentácie zachytiť aj kresbovo, nakoľko aj tu spodná voda stúpla okamžite po zásahu do zeme.

Súčasne s výkopovými prácami sa skúmali aj haldy hliny, kameňov a tehiel vykopaných zo základových rýh stavby. Získalo sa tak spolu 21 kusov značkovaných tehiel z obdobia novoveku. Po základnom očistení v Archeologickom ústave SAV v Nitre boli tehly fotograficky dokumentované a zaznamenané boli ich metrické hodnoty (rozmery, hmotnosť).

Charakteristika značkovaných tehiel

V súbore tehiel sa vyskytuje sedem značiek, resp. päť značiek vo viacerých variantoch.

Značka „**CEL**“ (obr. 3: 3-5; 4: 6-14; 11: 3-5, 13-21) - na tehlách s rozmermi 29,5-30,7 x 13,8-15,5 x 5,3-6,5 cm, s hmotnosťou 4,15-5,05 kg; pozitívne zhotovená značka v dvoch variantoch: 1 - výška písmen okolo 8,5-9,5 cm, 2 - výška písmen okolo 6,5-7 cm; ide o ručnú výrobu s charakteristickými stopami (odtlačky tehliarskej matrice na lícnej strane a stopy po stieračke na rubovej strane); výklad značky nie je známy; datovanie: 19. storočie.

Značka „**FB**“ (obr. 3: 7; 4: 3; 11: 7, 10) - na tehlách s rozmermi 29,5 x 14-14,8 x 5,6-6 cm, s hmotnosťou 3,93 kg; pozitívne zhotovená značka; ide o ručnú výrobu; výklad značky nie je známy; datovanie: 19. storočie.

Značka „**IB**“ (obr. 3: 2, 6; 4: 1, 2, 4; 11: 6, 8, 9, 11) - na tehlách s rozmermi 27-28,7 x 14,2-15 x 5,6-6,2 cm, s hmotnosťou 4,08-4,52 kg; pozitívne zhotovená značka v dvoch variantoch: 1 - výška písmen 9-10 cm, hrúbka 1 cm, 2 - výška písmen 8,5-9,5 cm, hrúbka písmen 0,5 cm; ide o ručnú výrobu; výklad značky nie je známy; datovanie: 19. storočie.

Značka „**WK**“ (obr. 3: 1; 11: 1) - na tehle s rozmermi 30 x 15,2 x 6 cm, s hmotnosťou 5,28 kg; ide o ručnú výrobu; výklad značky nie je známy; datovanie: 19. storočie.

Nekompletná značka „**... S**“ (obr. 4: 5; 11: 12) - na tehle s rozmermi ? x 15 x 6 cm; ide o strojovú výrobu; výklad značky nie je známy; datovanie: záver 19. storočia až prvé dekády 20. storočia.

Zhodnotenie

Podľa spôsobu vyhotovenia značiek na tehlách a ich nerovnakých rozmerov sa možno nazdávať, že boli vyrobené v 18. storočí, no pravdepodobne to bolo až v 19. storočí. Najsignifikantnejšie hľadisko pre datovanie tehiel, a to identifikácia významu značiek v tomto prípade zostáva zatiaľ neobjasnené. Značkovanie sa na tehlách v prostredí Uhorska začína sporadicky objavovať od polovice 16. storočia a pretrváva až do znárodnenia tehliarskych podnikov v polovici 20. storočia. Pri značkách, ktoré pozostávajú z jednotlivých písmen, ide o iniciály titulov a mena majiteľov tehelní. Tehelne až do 19. storočia boli predovšetkým na jednotlivých panstvách, ktorých majiteľmi boli svetskí a cirkevní feudáli, a tiež v mestách. V jazyku, ktorý sa premietal aj do znenia značiek, až do polovice 19. storočia dominovala latinčina a v menšej miere i nemčina. Od štyridsiatych rokov 19. storočia sa vo veľkom meradle začala používať maďarčina. Pri značkách sa podľa spôsobu ich vyhotovenia rozlišujú dva druhy - pozitívne a negatívne.

Prvý druh značiek, teda pozitívnych alebo vystupujúcich, vzniká tak, že na dno tehliarskej formy, matrice, sa vyryje príslušná značka (napr. písmená) v zrkadlovom premietnutí. Relatívne bežným javom je skomolenie značiek, kedy nebola pochopená potreba zrkadlového premietnutia značky. Pri výrobe tehly hlina natlačená do tehliarskej formy vyplní aj negatív značky. Po vyklopení vlhkej, surovej tehly z formy sa pozitívna značka nachádza na príslušnej stene tehly - vystupuje z nej.

Negatívne, resp. vtlačené značky predpokladajú opačný princíp pri spôsobe ich vyhotovenia. Na dno tehliarskej formy alebo lisu sa nitmi pripevnila raznica s pozitívnym, zrkadlovo zobrazeným motívom, resp. umiestnili sa kovové lišty s nasadenými kovovými štočkami, na ktorých boli príslušné znaky predstavujúce značku. Po vyklopení surovej tehly vznikla značka negatívna, vstupujúca do hmoty tehly. Z našej oblasti doposiaľ najstaršia zmienka o výrobe tehliarskych značkovacích štočkov sa týka maďarskej Óbudy a je z roku 1852 (*Lövei 2002*, 236). Celkovo sa negatívne stvárnené značky v Uhorsku začínajú objavovať až od druhej polovice, resp. od poslednej štvrtiny 19. storočia. Neznamená to však, že sa týmto úplne vytlačil starší spôsob aplikácie značiek na tehly, teda pozitívne značky. Tie sa používali súčasne až do polovice 20. storočia v menších nemechanizovaných tehelniach.

Pri identifikácii významu značiek z Horných Lefantoviec sa možno domnievať, že boli vyrobené priamo v Lefantovciach alebo v tesnej blízkosti obce. Najstaršiu zmienku o existencii tehliarskej výroby v Lefantovciach nachádzame v súpise obcí podriadených Turkom z rokov 1663-1664, v ktorom figuruje aj priezvisko Téglász, čo poukazuje na možný remeselnícky pôvod jeho nositeľa (*Hunka 1998*, 64). Neskôr sa tehelňa nachádzala na polohe Serhényi pri obci (*Čurný 2007*, 100). Pravdepodobne tu sa vyrábali tehly opatrené značkou v tvare slona, ktoré sú rovnako známe z Lefantoviec a okolia. Najneskôr od 18. sto-

ročia nachádzame tehelne napríklad aj v neďalekých Oponiciach alebo Ludaniciach (pozri *Čurný 2006*, tab. 3: 2). V novoveku zaznamenávame v Horných Lefantovciach viaceré zemepanské rodiny ako Bartakovich, Csarada, Elefanty, Forgách a Edelscheim-Gyulay, čo sa mohlo odzrkadliť aj v označovaní tehiel. Pravdepodobné je to pri značkách FB (Forgách?) a IB (Bartakovich?). Tehly so značkou FB boli použité pri stavbe jednej z kúrií v Horných Lefantovciach na začiatku 19. storočia (*Čurný 2008*, tab. 59: 450, 452) a rovnako aj na kaštieľ (čp. 13 podľa *SPS 1968*, 428) z 18.-19. storočia v Oponiciach, ktorý bol významne prestavaný a rozšírený v rokoch 1844-1846 (*Čurný 2008*, tab. 183: 2174). Z druhej menovanej stavby sú známe aj tehly so značkami CEL (*Čurný 2008*, tab. 183: 2172) a WK (*Čurný 2008*, tab. 184: 2176). Značka WK pochádza aj zo židovského cintorína vo Výčapoch-Opatovciach - spod náhrobníka z prvej tretiny 20. storočia (*Čurný 2008*, tab. 222: 2551), kde však bola použitá zrejme sekundárne. Nie je však vylúčená jej spojitosť so židovským menom Weiss. Nakoľko sa už rod Lefantovských v novoveku v obci neuvádza, značku CEL je zrejme možné spojiť s menom Erdödyovcov, ktorí mali v Ludaniciach tehelňu, pričom C znamená *comes* (gróf). Pri nekompletnej značke „..S" (obr. 2: 12) ide pravdepodobne o značku KIS, akú poznáme z náhodného nálezu v intraviláne neďalekých Koniaroviec (*Čurný 2008*, tab. 86: 730). S tehlou z výskumu v Horných Lefantovciach má takmer rovnakú výšku písmena S (t. j. 5,6-6 cm) a takisto aj rozmer kartuše (7,5 x 11,5 cm). Táto tehla pochádza najskôr z konca 19. storočia alebo z prvých dekád 20. storočia. Typickou pre celý súbor tehiel je variabilita ich rozmerov. Tie boli v novoveku niekoľkokrát normalizované (v rokoch 1686, 1715, 1755, 1788, 1831), pričom základnou dĺžkovou mierou bol palec. Ten mal však v jednotlivých krajinách habsburskej monarchie rozličné hodnoty, preto boli aj rozmery finálnych výrobkov rozličné. K náprave došlo až v roku 1883, kedy Spolok inžinierov vo Viedni vyhlásil za normálny rozmer tehly 29 x 14 x 6,5 cm (*Čurný 2006*, 53, 54). Keďže sa v súbore tehiel z Lefantoviec vyskytujú iba tehly s rozmermi nedodržujúcimi normalizované rozmery z roku 1883, predpokladáme, že boli vyrobené pred týmto rokom.

Spoľahlivo sa podarilo vyriešiť aj otázku použitia tehiel v základoch architektúry, z ktorých pochádzajú. Tehly boli spájané bielou vápennou maltou s vysokým podielom plniva - hrubozrnného nepreosievaného piesku. V mokrom stave sa sfarbovala do okrova až žlta. Na všetkých tehlách sa nachádzala primárne, na niektorých aj na lomoch. Tu je však možné predpokladať, že tehly boli rozbité počas murovania. Závažným poznatkom pre datovanie základov skúmanej stavby je fakt, že rovnaká malta sa nachádzala aj na tehle s negatívnou značkou „..S", ktorú možno datovať na záver 19. storočia až prvých dekád 20. storočia. Tehla sa našla v sonde 1, nebola teda vybraná z murív základov, čo by mohlo naznačovať, že priamo nesúvisí s ich konštrukciou.

Zistené murivá predstavovali základy stavby s podlahou zloženou z tehiel kladených na hranu (na kant). Vzhľadom na jej situovanie v rámci obce sa možno domnievať, že išlo o nepodpivničenú stavbu, pravdepodobne hospodárskej funkcie, ktorá bola vybudovaná v priebehu 19. storočia.

2. KOSTOĽANY POD TRIBEČOM

V severnej časti Horného Požitavia, asi 15 km na severovýchod od Nitry, sa nachádza obec Kostoľany pod Tribečom. Obec leží v Kostolianskej doline obkolesenej z troch strán končiarmi, ktoré sú súčasťou pohoria Tribeč (Dúň, Ostrý vrch, Ploská a Veľký Lysec).

Cez Kostoľany pod Tribečom preteká potok Drevenica, ktorý pramení na južnom úpätí Veľkého Tribeča a vlieva sa do rieky Žitavy. Nadmorská výška zastavanej oblasti sa pohybuje v rozmedzí 220 až 290 m.

V minulosti sa v tejto oblasti venovala pozornosť hlavne výskumu Kostola sv. Juraja, výskumu stredovekého hradu Gýmeš a prospekcii výšinných polôh. S doplnením o povrchové zbery z minulých rokov dostávame obraz osídlenia katastra tejto obce, ktorý je však ovplyvnený stavom bádania (*Borzová/Pažinová 2009*). Najstaršie stopy osídlenia zo sledovaného katastra sú z obdobia mladšej a neskorej doby kamennej (*Illášová/Veliačik 1997*, 89). Výšinné hradisko na vrcholovej kóte Veľkého Lysca dokladá osídlenie tohto mikroregiónu od mladšej doby bronzovej po staršiu dobu železnú (*Mitáš/Stegmann-Rajtár 2007*, 146; *Veliačik/Romsauer 1994*, 85). Stopy osídlenia z tohto obdobia v nížinných častiach katastra obce zatiaľ nezaznamenávame. Až osídlenie v mladšej dobe železnej dokladajú nálezy z polohy Breziny (*Bisták 2006*).

Z mladšej doby rímskej pochádza zatiaľ len jeden črep z hradiska Veľký Lysec (*Bisták 2006*). Na hradisku bola nájdená aj bronzová spona z nasledujúcej doby sťahovania národov (*Pieta 2008*, 474, obr. 6: 9).

Z obdobia včasného a vrcholného stredoveku pochádza bohatý materiál z troch polôh v obci: Breziny, Bilkeš a Nad cestou (*Bisták 2006*; *Borzová/Pažinová 2009*). Význam stredovekého zázemia okrem zberové-

ho materiálu dokladajú hlavne nehnuteľné pamiatky v katastri obce: Kostol sv. Juraja s priľahlým cintorínom (*Baxa/Polanský/Bisták 2006*; *Habovštiak 1965*; *1968*; *Maříková-Kubková 2006*, 85-92) a stredoveký hrad Gýmeš (*Bóna 1995*, 30-32; *1996*, 28-31; *1998*, 7; *2003*, 152-214; *2006*, 89-101; *Katkin/Bóna 2000*, 113-115; *Mednyánszky 1821*, 36-46; *Plaček/Bóna 2007*, 121-124), ktoré tiež vypovedajú o kontinuite osídlenia od stredoveku po novovek.

Povrchová prospekcia

Osídlenie katastra Kostolian pod Tribečom v stredoveku a prevažne v novoveku možno rekonštruovať hlavne na základe zberového materiálu s doplnením o nehnuteľné pamiatky či už zaniknuté, alebo dodnes stojace. V nasledujúcej časti príspevku sa venujeme analýze zberového materiálu zo skúmaného mikroregiónu. Povrchová prospekcia sa uskutočnila opakovane na vytypovaných polohách v katastri obce. Podieľali sa na nej študenti archeológie v rámci svojej výučby.

Stredovek

Do obdobia stredoveku možno zaradiť zberový črepový materiál z dvoch polôh v extraviláne obce - z Bilkeša a Nad cestou.

Poloha Bilkeš

Stredoveký materiál tvoria črepy z nádob vysokých tvarov, na výrobu ktorých bola použitá hlavne málo železitá hlina so silným obsahom piesku, v niektorých prípadoch kremičitého piesku, alebo tiež obyčajná železitá hlina s obsahom piesku. Väčšina nádob bola obtáčaná na hrnčiarskom kruhu. Len malý počet nádob bol vytáčaný na rýchlo rotujúcom hrnčiarskom kruhu. V súbore možno sledovať dominujúci výpal v oxidačnom prostredí. Niekoľko nádob bolo vypálených v redukčnom prostredí (ide o nádoby hlavne z neskorého stredoveku), jedna nádoba v oxidačnom priredukovanom prostredí (obr. 6: 9) a jedna kombinovaným oxidačno-redukčným spôsobom (obr. 6: 2). Z typologického hľadiska sú tu zastúpené výlučne hrnce, resp. džbány.

Nádoby mali ústie mierne alebo aj výraznejšie vyhnuté, okraj prehnutý do vonkajšej strany, zosilnený a horizontálne zarovnaný (obr. 6: 6), mierne previsnutý a zosilnený (obr. 6: 8) alebo jednoducho zaoblený (obr. 6: 11). Priemery okraja vysokých nádob bolo možné odmerať v dvoch prípadoch. V prvom prípade to bolo 15 cm, v druhom 16 cm.

Výzdobu nádob z obdobia včasného až vrcholného stredoveku možno charakterizovať ako rytú. Ide o rýchlu vlnovku rytú do črepu nástrojom s viacerými hrotmi (obr. 6: 3), o pomalú vlnovku rytú do črepu nástrojom s jedným hrotom (obr. 6: 2), o tri trojice obežných horizontálnych plytkých rýh rytých opäť jednohrotým nástrojom (obr. 6: 4), o dve rovnobežné rýchle vlnovky aplikované nástrojom s tupým hrotom (obr. 6: 7).

Výzdoba nádob z obdobia vrcholného stredoveku až novoveku je rôznorodá. Ukážkou rytej výzdoby je trojica obežných horizontálnych rýh robených tupým nástrojom (obr. 6: 1), prípadne sú to hlboké obežné ryhy, resp. dlhšie záseky, posadené na rozhranie hrdla a pliec (obr. 6: 5). Okrem toho je tu zastúpená kolkovaná výzdoba. Na uchu jedného z fragmentov hrnca (pásikové ucho a časť okraja) sa nachádza kolkovaná hrnčiarska značka v tvare vtlačenej pozdĺžnej elipsovitej kartuše, v ktorej sa nachádza vystupujúci motív písmena π (pí) s roztiahnutými nožičkami, nad ktorým je malý krúžok, pričom nie je vylúčené, že ide o štylizovaný motív postavy. Časť vnútornej strany okraja je zdobená vlešťovaním (obr. 6: 10). Ďalším exemplárom je zlomok pásikového ucha z nádoby vysokého tvaru. Na uchu sa nachádza kolkovaný motív štylizovaného viaclupeňového kvetu (obr. 6: 9).

Poloha Nad cestou

Zberový materiál z tejto polohy reprezentujú nádoby vysokého tvaru - hrnce vyrobené v prevažnej väčšine zo železitej hliny s pieskom, v niektorých prípadoch aj hrubozrnnejšej frakcie (obr. 8: 2). Nádoby boli vo väčšine prípadov obtočené na hrnčiarskom kruhu a vypálené buď v oxidačnom, alebo v redukčnom prostredí.

Výzdoba býva väčšinou rytá. Tvoria ju priečne vrypy, pod ktorými sa nachádza dvojica obežných horizontálnych rýh rytých nástrojom s tupým hrotom (obr. 8: 2), viaceré husto ryté obežné horizontálne ryhy pod sebou (obr. 8: 4), dvojica (pôvodne azda viacerých) obežných horizontálnych rýh aplikovaných ostrým

jednohrotým nástrojom (obr. 8: 5). Okrem tohto spôsobu zhotovenia výzdoby zaznamenávame výzdobu aplikovanú radielkom - tri obežné horizontálne línie aplikované jednoduchým radielkom (obr. 8: 1), dve obežné horizontálne línie aplikované buď rytím pomocou nástroja s tupým hrotom, alebo jednoduchým radielkom (obr. 8: 3). Ich datovanie spadá rámcovo do obdobia včasného a hlavne vrcholného stredoveku.

Novovek

Z povrchového prieskumu na dvoch polohách v katastri obce (Bilkeš a Nad cestou), ako aj v samotnom intraviláne obce pochádza nemalé množstvo keramiky z obdobia novoveku. Získaný súbor charakterizuje vysoká fragmentarizácia a abrázia zlomkov keramiky. Veľkosť zozbieraných fragmentov keramiky ani v jednom prípade nepresiahla hranicu 10 cm. Nakoľko na novovekej keramike sledujeme viacero spoločných technologických znakov, možno ich charakteristiku podať súhrnne.

Poloha Bilkeš

Z uvedenej polohy pochádzajú zlomky z viac ako šesťdesiatich nádob. Zastúpené sú nádoby vysokého (hrnce, džbány) aj širokého (misy, trojnožky, taniere) tvaru . Z použitého materiálu dominuje obyčajná železitá hlina, ktorá po výpale získava typickú tehlovočervenú farbu, a iba minimálne sú zastúpené jemné hliny okrových a svetložltých farieb. Pokiaľ to bolo možné sledovať na niekoľkých fragmentoch okrajov a tiel, nádoby boli vytáčané na rýchlo rotujúcom hrnčiarskom kruhu. V súbore dominuje výpal v oxidačnom prostredí, redukčný výpal je zastúpený iba minimálne. Z typologického hľadiska tu boli zastúpené hrnce, džbány, misy, pokrievky (obr. 7: 9, 10) a misy-trojnožky. Okraje nádob vysokých tvarov sú vyhnuté a jednoducho zaoblené, občas z vonkajšej strany zosilnené (obr. 7: 5-8). Na vonkajšej strane ústia na rozhraní s hrdlom nádob sa vyskytuje hranatá plastická lišta (obr. 7: 5, 7, 8, 11, 12). Priemer okraja vysokých nádob bol merateľný iba v jednom prípade (15 cm). Okraje nádob širokých tvarov majú buď rovné, alebo mierne vyhnuté ústie a sú jednoducho zaoblené a zosilnené s okružím (obr. 7: 2-4, 13-15), priemery ich okrajov oscilovali v rozmedzí 13-34 cm. Z ojedinelých zlomkov je možné opísať výzdobu nádob širokých tvarov - ide buď o aplikáciu vlnoviek bielym farbivom na podkladovú engobu (obr. 7: 1) či priamo na črep pod glazúrou, alebo o použitie techniky trasakovania, t. j. splývania dvoch odlišne farebne vyznievajúcich glazúr (obr. 7: 32). Glazúry sa vyskytli zásadne transparentné, a to žltej, zelenej a hnedej farby. V súbore sú početne zastúpené uchá z nádob vysokých tvarov. Vyskytujú sa v dvoch základných vyhotoveniach - uchá pásikové (obr. 7: 16-21, 23, 26, 27, 29-31, 35, 36) a uchá tyčinkové (obr. 7: 22, 24, 25, 34), ktoré majú v priereze pretiahnutý elipsovitý alebo oválny tvar. Dná nádob sú rovné alebo mierne konkávne a ojedinele pri nádobách širokých tvarov sú odsadené (obr. 5: 14, 15), so stopami po strhnutí z dosky hrnčiarskeho kruhu. Priemer bol merateľný len pri dvoch nádobách vysokého tvaru (6 a 13 cm). S dnami pri nádobách - trojnožkách súvisia nálezy nôžok (obr. 7: 28). Tie sú vyformované voľne v ruke, sú kónického rohovitého tvaru a výrazne prehnuté. V súbore sa okrem opísaných nádob vyskytol aj fragment kameninovej nádoby vysokého tvaru, ktorá bola vyrobená z jemnej ílovitej hliny, vytočená na rýchlo rotujúcom hrnčiarskom kruhu a výborne dotvrda vypálená, o čom svedčí dokonale slinutý črep. Predstavený súbor keramiky možno datovať do obdobia mladšieho novoveku, t. j. do 18.-19. storočia, pričom sa v ňom nachádzajú aj nepočetné fragmenty keramiky pravdepodobne zo 16. storočia (obr. 7: 9, 16). Spolu so zlomkami keramických nádob sa našiel malý črep z kŕčka dvojdielnej fajky. Ide o torzo kŕčka zakončeného zosilnenou manžetou, ktorá je zdobená tromi radielkovanými obežnými pásmi, bez autorskej značky (obr. 5: 10). Do ústia kŕčka sa nasadzoval pipasár obyčajne z organického materiálu. Podobne formované a zdobené fajky sú známe z územia celého Uhorska z 18. až prvej polovice 19. storočia (*Bielich/Čurný 2010,* 341, fig. 3: a-g).

Poloha Nad cestou

V súbore sú zastúpené fragmenty nádob vysokých (hrniec) aj širokých (tanier, misa, pokrievka) tvarov a v jednom prípade aj fragment bočnej steny komorovej kachlice. Používaným materiálom bola obyčajná železitá hlina, v oxidačnom prostredí sa vypaľujúca načerveno a nahnedo, ojedinele sa vyskytla jemná hlina okrovej farby bez piesku. Stredoveká keramika bola avšak vypaľovaná redukčne. Novoveké nádoby širokých tvarov predstavujú najmä misy so zosilneným hranatým okrajom s okružím (obr. 8: 8, 20-22), resp. so zaobleným zosilneným okrajom (obr. 8: 17, 18) a s rovnými alebo mierne konkávnymi odsadenými a dodatočne opracovanými dnami (obr. 5: 14). Ich priemery sa pohybovali okolo 10 cm, priemery okrajov boli nemerateľné. Nádoby vysokých tvarov mali vyhnuté ústia a ich okraje boli jednoducho

zaoblené (obr. 8: 9), jednoducho vyhnuté a z vonkajšej strany plasticky zosilnené (obr. 8: 10, 13-15), resp. mierne kyjovito zosilnené a horizontálne zarovnané (obr. 8: 11). Nádoby boli z vnútornej strany pokryté vrstvou transparentných, najčastejšie zelených alebo žltých glazúr. Výzdoba nádob širokých tvarov je aplikovaná bielym farbivom na hnedú podkladovú engobu viacerých odtieňov, pod transparentnú žltú alebo zelenú glazúru (obr. 8: 18). Podobnou skladbou farbiacich látok je zdobený aj fragment taniera (obr. 8: 7). Nádoby vysokých tvarov boli zdobené jednoduchým rytím posadeným na plecia nádob. V ojedinelom prípade je doložená výzdoba maľovaná pôvodne červeným farbivom (obr. 8: 14). Pokrievky sú zastúpené iba fragmentárne, a to gombíkovitým (obr. 8: 12) a kónickým (obr. 8: 16) držadlom. Predstavu o vysokých nádobách zo získaného súboru dopĺňajú tri pásikové uchá pretiahnutého elipsovitého, resp. oválneho tvaru (obr. 8: 23-25). Medzi fragmentmi z nádob vysokých tvarov sa vyskytol aj zlomok ústia a hrdla fľaše s uzatvoreným ústím perforovaným na boku malou dierkou (obr. 8: 19). Keramický materiál získaný z polohy Nad cestou možno datovať opäť do obdobia mladšieho novoveku, t. j. do 18.-19. storočia a niektoré keramické fragmenty s istou opatrnosťou aj do 15.-16. storočia (obr. 5: 14; 8: 15, 26).

Aj z polohy Nad cestou pochádza zlomok keramickej fajky. Ide o fragment hlavičky dvojdielnej fajky vyrobenej z jemnej, špeciálne upravovanej hliny a vypálenej v oxidačnom prostredí, čo povrchu fajky dodalo jasnočervenú farbu. Hlavička fajky bola v priereze pôvodne okrúhla, po strane v náznaku mierne hranatá (obr. 5: 11). V jej dolnej časti sa nachádza kolkovaná značka kvality, ktorou sa obyčajne verifikovala autenticita a príslušnosť k výrobcovi. Tieto značky boli doplnkovým značením výrobkov popri autorských značkách obyčajne pozostávajúcich z mena výrobcu a lokality. Predmetná značka pripomína štylizované zložené srdce. Medzi doposiaľ známymi a najlepšie spracovanými značkami z Banskej Štiavnice (*Šteffek 2007*, 79-95), sa takýto ochranný kolok nevyskytuje. Fajku možno datovať do druhej polovice 19. storočia.

Poloha Intravilán

Aj z tejto polohy pochádza stredoveký a novoveký keramický materiál, avšak zastúpený v omnoho nižšom počte. Vrcholný a neskorý stredovek predstavujú črepy z nádob vysokých tvarov, vytočených na kruhu z hrubozrnnej hliny s pieskom a vypálených v redukčnom prostredí. Novoveké nádoby reprezentujú fragmenty vysokých nádob - dve pásikové uchá v priereze oválneho zhrubnutého tvaru (obr. 5: 7, 8). Nádoby vysokých tvarov boli vytáčané na rýchlo rotujúcom hrnčiarskom kruhu, vyhotovené boli z obyčajnej železitej hliny s pieskom a vypálené v oxidačnom prostredí. Ojedinele sa na fragmentoch nádob vyskytla obojstranná glazúra - transparentná zelená na bielej podkladovej engobe. Nádoby širokých tvarov - misy, boli zdobené bielym farbivom aplikovaným kukučkou pod transparentnou hnedou glazúrou (obr. 5: 9). Získaný keramický materiál možno zaradiť do vrcholného až neskorého stredoveku a mladšieho novoveku, t. j. do 18.-19. storočia (obr. 5: 7, 8), resp. do 20. storočia (obr. 5: 9).

Zhodnotenie

Povrchovým prieskumom v katastri Kostolian pod Tribečom bol získaný početný črepový materiál najmä z obdobia novoveku, v menšej miere aj keramika zo včasného, vrcholného a neskorého stredoveku. Napriek tomu, že ide o zberový materiál, ktorého vypovedacia schopnosť je podstatne znížená oproti nálezom z uzavretých nálezových celkov, poskytuje pomerne plastický pohľad na problematiku lokálneho hrnčiarstva a keramikárstva v mladšom novoveku, t. j. v 18.-19. až 20. storočí. Pre toto obdobie je bežnou praxou dokonale vyhotovená a vypálená keramika, popri ktorej sa začínajú presadzovať ďalšie materiály (porcelán, kamenina, sklo, smalt) aj vo vidieckom prostredí. Výskyt nálezov keramiky na tradične poľnohospodársky využívaných plochách zrejme súvisí s kolobehom vyvážania komunálneho odpadu hromadiaceho sa pri sídlach spolu s maštaľným hnojom a kompostom počas sezónneho hnojenia.

ZÁVER

Výsledky archeologického výskumu v Horných Lefantovciach a povrchovej prospekcie v Kostoľanoch pod Tribečom priniesli niektoré nové poznatky o ich osídlení v stredoveku a novoveku.

Súbor značkovaných tehiel získaných počas archeologického výskumu v Horných Lefantovciach rozširuje doterajšie poznatky o škále značkovaných tehiel v nitrianskom regióne, teda aj o počte tehliarskych

prevádzok od sklonku 18. storočia do prvej polovice 20. storočia. V prípade, že sa podarí identifikovať význam značiek na tehlách, tie by mohli byť považované za vhodný pomocný datovací prostriedok aj v archeológii.

Povrchové prieskumy v katastri Kostolian pod Tribečom potvrdili predpokladanú koncentráciu jeho osídlenia už vo včasnom stredoveku a následne kontinuálne až po súčasnosť. Kvantitu keramických nálezov z obdobia mladšieho novoveku možno vysvetliť intenzívnym poľnohospodárskym obhospodarovaním extravilánových plôch, napojeným na cyklus vyvážania odpadu z ustajňovania dobytka i bežného života domácnosti. Získané keramické nálezy prispievajú najmä k vytvoreniu si podrobnejšej predstavy o variabilite keramických produktov z obdobia mladšieho novoveku.

LITERATÚRA

Bánesz 1959a L. Bánesz: Neolitické pece z Horných Lefantoviec. Arch. Rozhledy 11, 1959, 470-482.

Bánesz 1959b L. Bánesz: Výskum neolitického sídliska v Horných Lefantovciach. Štud. Zvesti AÚ SAV 3, 1959, 164-167.

Bánesz 1962 L. Bánesz: Neolitické nálezy z Horných Lefantoviec. Štud. Zvesti AÚ SAV 9, 1962, 21-45.

Bárta 1991 J. Bárta: Gravettienske sídlisko v Horných Lefantovciach. AVANS 1989, 1991, 20.

Baxa/Polanský/Bisták 2006 P. Baxa/L. Polanský/P. Bisták: Hrobový nález denáru Olřicha I. (1012-1033, 1034) v Kostoľanoch pod Tribečom (Slovensko). Num. Sbor. 26, 2006, 260-265.

Bialeková 1961 D. Bialeková: Staroslovanské nálezy z Horných Lefantoviec. Štud. Zvesti AÚ SAV 6, 1961, 282, 283.

Bielich/Čurný 2010 M. Bielich/M. Čurný: Pipe finds from Nitra and Nitra pipe production - Nálezy fajok z Nitry a nitrianska fajkárska produkcia. In: J. Žegklitz (Ed.): Studies in Postmedieval Archaeology 3. Prague 2009, 337-362.

Bisták 2006 P. Bisták: Kostoľany pod Tribečom. Výskumná správa (KPÚ Nitra). Nitra 2006. Nepublikované.

Bisták/Daňo/Poláček 2006 P. Bisták/R. Daňo/M. Poláček: Archeologické prieskumy v Lefantovciach, Oponiciach a Nitrianskej Strede. AVANS 2004, 2006, 48, 49.

Bóna 1995 M. Bóna: Sakrálne stavby hradu Gýmeš. Pam. a Múz. 2, 1995, 30-32.

Bóna 1996 M. Bóna: Renesančné a barokové prestavby hradu Gýmeš. Pam. a Múz. 4, 1996, 28-31.

Bóna 1998 M. Bóna: Stavebné pamiatky obce. In: Obec Jelenec - 885 rokov. Jelenec 1998, 7, 8.

Bóna 2003 M. Bóna: Hrad Gýmeš a kultúrne pamiatky obce Jelenec. In: A. Fehér a kol.: Jelenec (monografia). Bratislava 2003, 152-214.

Bóna 2006 M. Bóna: Sakrálny okrsok Gýmešského hradu ako súčasť neskorobarokovej prestavby hradného komplexu. In: Umenie na Slovensku v historických a kultúrnych súvislostiach 2005. Trnava 2006, 89-101.

Borzová/Pažinová 2009 Z. Borzová/N. Pažinová: Osídlenie Kostolianskej doliny. Monumentorum Tutela 21, 2009, 29-44.

Császta 1975 J. Császta: Bronzová sekerka z Dolných Lefantoviec. AVANS 1974, 1975, 41, 42.

Čurný 2006 M. Čurný: Poznatky o výrobe a značkovaní tehál na území mesta Nitra a na jeho okolí v období novoveku. Arch. Technica 17, 2006, 52-65.

Čurný 2007 M. Čurný: Tehly. In: G. Březinová/M. Samuel a kolektív: Tak čo, našli ste niečo? Svedectvo archeológie o minulosti Mostnej ulice v Nitre. Nitra 2007, 97-100, 108.

Čurný 2008 M. Čurný: Tehla ako stavebný materiál stredovekej a novovekej architektúry na Slovensku. Pohľad archeológa. Dizertačná práca (Archeologický ústav SAV v Nitre). Nitra 2008. Nepublikované.

Habovštiak 1965 A. Habovštiak: Predbežná správa o výsledkoch výskumu. Ochranca Prír. a Pam. 5, 1965, 7, 8.

Habovštiak 1968 A. Habovštiak: Archeologický výskum v Kostoľanoch pod Tribečom. Monumentorum Tutela 2, 1968, 43-77.

Hanuliak 1989 M. Hanuliak: Lefantovce, časť Horné Lefantovce. In: Pramene k dejinám osídlenia Slovenska z konca 5. až z 13. storočia. I/1. Nitra 1989, 191, 192.

Hunka 1998 J. Hunka: História Lefantoviec od roku 1113 po rok 1918. In: Kolektív autorov: Lefantovce 1113-1998. K 885. výročiu prvej písomnej zmienky o obci. Z úcty k predkom a na poučenie súčasníkom vydal Obecný úrad Lefantovce. Lefantovce 1998, 43-81.

Illášová/Veliačik 1997 Ľ. Illášová/L. Veliačik: Kamenná podložka z hradiska v Kostoľanoch pod Tribečom. AVANS 1995, 1997, 89.

Katkin/Bóna 2000 S. Katkin/M. Bóna: Záchranný výskum v kaplnke hradu Gýmeš. AVANS 1998, 2000, 113-115.

Kušš 1998 J. Kušš: K prírodným pomerom Lefantoviec. In: Kolektív autorov: Lefantovce 1113-1998. K 885. výročiu prvej písomnej zmienky o obci. Z úcty k predkom a na poučenie súčasníkom vydal Obecný úrad Lefantovce. Lefantovce 1998, 5-12.

Kuzma/Bartík/Rajtár 2006 I. Kuzma/M. Bartík/J. Rajtár: Letecká prospekcia na juhozápadnom Slovensku. AVANS 2004, 2006, 127-137.

Lövei 2002 P. Lövei: Adatok a magyarországi téglagyártás és felhasználás történetéhez. Magyar Müemlékvédelem 11, 2002, 225-265.

Maříková-Kubková 2006 J. Maříková-Kubková: Nástěnné malby v kostele sv. Juraja v Kostolanech pod Tribečom. In: D. Hradil/J. Hradilová/M. Pavala/K. Stretti (Ed.): Technologia artis 2006. Praha 2006, 85-92.

Mednyánszky 1821 A. Mednyánszky: Ghymes váranak leirása. Tudományos Gyűjtemény 2, 1821, 36-46.

Mitáš/Stegmann-Rajtár 2007 V. Mitáš/S. Stegmann-Rajtár: Nové nálezy z prieskumov opevneného hradiska Veľký Lysec. AVANS 2005, 2007, 146-148.

Novotná 1970 M. Novotná: Die Bronzehortfunde in der Slowakei (Spätbronzezeit). Bratislava 1970.

Ožďáni 1998 O. Ožďáni: Z najstarších dejín Lefantoviec. In: Kolektív autorov: Lefantovce 1113-1998. K 885. výročiu prvej písomnej zmienky o obci. Z úcty k predkom a na poučenie súčasníkom vydal Obecný úrad Lefantovce. Lefantovce 1998, 13-42.

Paulík 1959 J. Paulík: Nález polozemnice v Horných Lefantovciach. Arch. Rozhledy 11, 1959, 495-522.

Pieta 2008 K. Pieta: Höhensiedlungen der Völkerwanderungszeit im nördlichen Karpatenbecken. In: Höhensiedlungen zwischen Antike und Mittelalter. In: Reallexikon der Germanischen Altertumskunde. Bd. **58.** Berlin - New York 2008, 457-480.

Plaček/Bóna 2007 M. Plaček/M. Bóna: Gýmeš. In: M. Plaček/M. Bóna: Encyklopédia slovenských hradov. Bratislava 2007, 121-124.

Ruttkay/Staník 1983 A. Ruttkay/I. Staník: Zisťovací výskum v Horných Lefantovciach. AVANS 1982, 1983, 224-226.

Samuel/Jahn/Hunka 2003 M. Samuel/J. Jahn/J. Hunka: Prieskum zaniknutých hút v pohorí Tribeč. AVANS 2002, 2003, 124, 125.

SPS 1968 Súpis pamiatok na Slovensku. II. K-P. Bratislava 1968.

Šteffek 2007 J. Šteffek: Hlinené fajky banskoštiavnického regiónu: Fajkári B. Štiavnice. Stred. Slovensko 11, 2007, 79-95.

Veliačik/Romsauer 1994 L. Veliačik/P. Romsauer: Vývoj a vzťah osídlenia lužických a stredodunajských popolnicových polí na západnom Slovensku. Katalóg. Nitra 1994.

Neue Kenntnisse über die mittelalterliche und neuzeitliche Besiedlung von Horné Lefantovce und Kostoľany pod Tribečom

Zuzana Borzová - Marián Čurný - Noémi Pažinová

Zusammenfassung

Der Beitrag bringt neue Kenntnisse über die mittelalterliche und neuzeitliche Besiedlung der Gemeinden Horné Lefantovce und Kostoľany pod Tribečom. Diese wurden während der archäologischen Forschung und Prospektion gewonnen, die vom Lehrstuhl für Archäologie der Konstantin Filosof Universität in Nitra im Jahre 2008 realisiert worden sind.

In Horné Lefantovce wurde im Areal der landwirtschaftlichen Genossenschaft eine archäologische Rettungsgrabung realisiert, die durch die Erbauung eines Getreidemagazins hervorgerufen wurde. Während der Grabungsarbeiten wurden die Fundamentrinnen des zukünftigen Gebäudes mit den Ausmaßen von 37 x 15 m dokumentiert. Die Fundamentrinnen wurden ihrer Orientierung zu den Himmelsrichtungen nach als südliche, nördliche, westliche und östliche bezeichnet. Sie lagen ungefähr 1,6 m tief unter dem Niveau der heutigen Oberfläche. Das erhöhte Niveau des Grundwassers hat die Arbeit an der Dokumentierung der Profile ziemlich schwer gemacht. An den Profilen wurde der Verlauf der Fundamentmauer eines geräumigen kellerlosen Gebäudes, dessen Boden mit auf Kannte gelegten Ziegeln ausgelegt war, dokumentiert. Aus der Ziegelmauer wurde eine typologische Grundauswahl von markierten Ziegeln entnommen. Die Ziegel waren mit plastisch heraustretenden Marken CEL, FB, IB, WK und mit einer unvollständigen kombinierten Marke ...S versehen. Die ersten vier gehören ins 19. Jahrhundert, die fünfte kann an die Wende des 19. und 20. Jahrhunderts, bzw. in die erste Hälfte des 20. Jahrhunderts datiert werden. Es geht wahrscheinlich um Initialen von Titeln oder Namen von den aus Horné Lefantovce und Umgebung stammenden Adeligen (Bartakovich, Csarada, Elefanty, Edelscheim-Gyulay und Forgách). Vorläufig wird die Funktion des Gebäudes von den Autoren als wirtschaftlich bezeichnet. Aufgrund der Interpretation der markierten Ziegel, wie auch nach der ungrossen Anzahl der aus der südlichen Sonde stammenden Keramikfunde (Abb. 5: 1-6) zu urteilen, kann das Gebäude in die jüngere Neuzeit, eher jedoch ins 19. Jahrhundert datiert werden.

In ausgewählten zugänglichen Fluren des Extravilans von Kostoľany pod Tribečom wurde eine Oberflächenerkundung verwirklicht, um weitere Angaben zur Besiedlung dieses Territoriums zu finden. Als Lesefunde fand man in den Fluren Bilkeš und Nad cestou überwiegend Scherbenmaterial in sehr bruchstückhaftem Zustand. Es gibt darunter Gefäßcherben vom frühen (Abb. 6: 1-7; 8: 2, 4, 5) bis zum späten Mittelalter (Abb. 6: 9-11), wie auch aus der jüngeren Neuzeit (Abb. 5: 12-15; 7; 8: 7-26).

Für die Keramik des frühen und des kulminierenden Mittelalters ist ihre Ausfertigung aus weniger eisenhaltigem Ton mit hohem Sandinhalt sowie die eingravierte Dekoration in Form von Einschnitten, Kannelüren und Wellenlinien kennzeichnend.

Die spätmittelalterliche Keramik ist durch Stempelmarken auf den Henkeln von Töpfen, die in einer Reduktionsumgebung ausgebrannt worden sind, vertreten. Am zahlreichsten ist die Keramikgruppe aus der jüngeren Neuzeit, d.h. aus dem 18. und 19. Jahrhundert. Hier befindet sich eine komplette morphologische Komposition von Keramik hoher Formen - Töpfe (Abb. 7: 6-12; 8: 9), Krüge (Abb. 7: 7, 8), Flaschen (Abb. 8: 19), wie auch derjeniger mit breiten Formen - Teller (Abb. 7: 2; 8: 7), Schüsseln (Abb. 5: 12, 13; 7: 1, 3, 4, 13-15; 8: 8, 20-22), Deckel (Abb. 7: 9, 10; 8: 12, 16) und Pfannen - Dreifüße (Abb. 7: 28; 8: 17, 18). Unter den neuzeitigen Funden befanden sich auch zwei Pfeifen - eine aus dem 18. Jahrhundert (Abb. 5: 10) und eine aus der zweiten Hälfte des 19. Jahrhunderts (Abb. 5: 11).

Die Funde von Baukeramik sowie von Küchen - bzw. Gebrauchskeramik, die in den Gemeinden von Horné Lefantovce und Kostoľany pod Tribečom gefunden wurden, tragen dazu bei, sich eine detailliertere Vorstellung über die Variabilität der keramischen Produkte aus der Epoche der jüngeren Neuzeit machen zu können.

Abb. 1. Horné Lefantovce, Flur Landwirtschaftliche Genossenschaft. 1 - Baufläche vom Westen her; 2 - südliche Sonde vom Osten her; 3, 6 - südliche Sonde - westliches Profil; 4 - südliche Sonde - südwestlicher Teil; 5 - südliche Sonde - westliches und südliches Profil. Foto: Z. Borzová, N. Pažinová.

Abb. 2. Horné Lefantovce, Flur Landwirtschaftliche Genossenschaft. 1 - südliche Sonde - südöstliche Ecke; 2, 3 - nördliche Sonde - nordwestlicher Teil; 4 - nördliche Sonde - Destruktion im Nordteil; 5 - Löschbehälter - Fußbodenverlauf im Südteil; 6 - die westliche Rinne vom Süden her. Foto: Z. Borzová, N. Pažinová.

Abb. 3. Horné Lefantovce, Flur Landwirtschaftliche Genossenschaft. Fotodokumentation der markierten Ziegel. Maßstab der Darstellung 1 : 4. Foto: M. Čurný.

Abb. 4. Horné Lefantovce, Flur Landwirtschaftliche Genossenschaft. Fotodokumentation der markierten Ziegel. Maßstab der Darstellung 1 : 4. Foto: M. Čurný.

Abb. 5. Funde von Keramikfragmenten. 1-6 - Horné Lefantovce, Flur Landwirtschaftliche Genossenschaft; 7-15 - Kostoľany pod Tribečom (7-9 - Flur Intravilan; 10, 14, 15 - Flur Bilkeš; 11-13 - Flur Nad cestou). Foto: M. Čurný.

Abb. 6. Kostoľany pod Tribečom, Flur Bilkeš. Keramikauswahl aus dem Mittelalter und der Neuzeit. Foto: Z. Borzová.

Abb. 7. Kostoľany pod Tribečom, Flur Bilkeš. Auswahl von neuzeitlicher Keramik. Foto: M. Čurný.

Abb. 8. Kostoľany pod Tribečom, Flur Nad cestou. Auswahl von mittelalterlicher und neuzeitlicher Keramik. Foto: 1-5 - Z. Borzová; 6-26 - M. Čurný.

Abb. 9. Horné Lefantovce, Flur Landwirtschaftliche Genossenschaft. Westprofil der südlichen Sonde - südwestliche Ecke. Legende: 1 - Makadam; 2 - Schlacke und Asche; 3 - Beton; 4 - Ziegel mit Mörtel; 5 - vermengte Zuschüttung (Lehm, Mörtel, Ziegel); 6 - kompakter braungrauer Lehm.

Abb. 10. Horné Lefantovce, Flur Landwirtschaftliche Genossenschaft. Westliches Profil der nördlichen Sonde - nordwestliche Ecke. Legende: 1 - Makadam; 2 - Schlacke und Asche; 3 - grauer Lehm mit Kies; 4 - zerbröckelte Ziegelsteine und Mörtel; 5 - Ziegelmauer und Mörtel; 6 - kompakter braungrauer Lehm.

Abb. 11. Horné Lefantovce, Flur Landwirtschaftliche Genossenschaft. Zeichnungsdokumentation der markierten Ziegel. Zeichnungen: M. Čurný.

Übersetzt von Klára Nagyová

Mgr. Zuzana Borzová, PhD.
Univerzita Konštantína Filozofa
Filozofická fakulta
Katedra archeológie
Hodžova 1
SK-949 74 Nitra
zborzova@ukf.sk

Mgr. Marián Čurný, PhD.
Archeologický ústav SAV
Výskumné pracovné stredisko
Hrnčiarska 13
SK-040 01 Košice
marian.curny@gmail.com

Mgr. Noémi Pažinová, PhD.
Univerzita Konštantína Filozofa
Filozofická fakulta
Katedra archeológie
Hodžova 1
SK-949 74 Nitra
npazinova@ukf.sk

OLOVENÉ PREDMETY ZO SLOVANSKÉHO HRADISKA BOJNÁ-VALY [1]

Ján Haruštiak

Západné Slovensko, hradisko Bojná, olovená surovina a jej ťažba, kultúrnohistorický prehľad spracovania olova, využitie olova vo včasnom stredoveku

West Slovakia, Bojná hill-fort, lead mining and processing, lead utilization in the Early Middle Ages

Lead objects from the Slavic hill-fort Bojná-Valy, Topoľčany district

The contribution deals with a set of thirteen lead objects found during the 2007 and 2008 excavation seasons on the early medieval hill-fort Valy situated in the administrative area of Bojná (district Topoľčany). The processed objects represent a heterogeneous set in terms of form and their exact functional classification is impossible. Dating of objects is based on the general chronological classification of the hill-fort to the 9th century. Besides these finds there were several remains of modern finds, mostly lead bullets from firearms.
In addition to description and analysis of finds the article focuses on lead processing technology in prehistoric times, and special emphasis is laid on the Early Middle Ages. Since the subject of lead utilization throughout the history of Slovakia is little researched, included have also been several unpublished lead objects from different periods.

ÚVOD

Výskum významného slovanského hradiska Valy v katastri obce Bojná, ktoré sa do pozornosti slovenskej archeológie dostalo vďaka objavu pozlátených plakiet a iných unikátnych nálezov, priniesol po dvoch výskumných sezónach ďalšie poznatky o tomto včasnostredovekom centre (*Pieta 2009*; *Pieta/Ruttkay 2007*, 21-70). Zásluhou systematického výskumu, ktorý sa na takmer dvanásťhektárovom hradisku realizoval v rokoch 2007 a 2008 (a pokračuje), sa získali zásadné poznatky o spôsobe budovania hradiska a o charaktere obydlí, a tiež sa zvýšil počet kovových a keramických nálezov, ktoré dokladajú nesmierny význam tohto strediska. Cieľom príspevku je priblížiť vedeckej komunite malú, avšak o to významnejšiu skupinu nálezov olovených predmetov.

Nálezová situácia[2] a opis predmetov

Celkovo bolo odkrytých trinásť olovených predmetov, pričom za včasnostredoveké artefakty možno považovať deväť z nich. Zvyšné štyri nálezy tvoria olovené guľky pochádzajúce pravdepodobne z novovekých strelných zbraní. Aj napriek precíznej metodike výskumu sa olovené predmety nenašli v uzavretých nálezových celkoch. Príčinou je výrazná erózia na ploche hradiska a nepriaznivé pôdne podmienky, ktoré komplikovali rozpoznávanie objektov, ako aj identifikáciu vrstiev. Jednako nepochybujeme o príslušnosti olovených predmetov ku včasnostredovekému osídleniu, pretože na hradisku sa viacročným sondovaním a systematickým odkryvom v priebehu uplynulých výskumných sezón dosiaľ popri stovkách predmetov z 9. storočia zistili len ojedinelé eneolitické artefakty a dva alebo tri náhodné nálezy z vrcholného stredoveku (šípy, ostroha).

[1] Príspevok vznikol v rámci grantového projektu 2/0105/09 agentúry VEGA „Sídla a hroby spoločenskej elity vo včasnej dobe dejinnej a na začiatku stredoveku“.

[2] Zápis nálezovej situácie zodpovedá spôsobu označovania a dokumentácie terénnych situácií podľa nálezovej správy Bojná I-Valy z rokov 2007 a 2008. Pr. č. označuje prírastkové číslo predmetu v zozname drobných nálezov v príslušnom roku. K + číslo označuje kontext, t. j. nálezovú situáciu. Číslo po bodke označuje poradové číslo predmetu v danom kontexte.

1. Pr. č. 115/2007; plocha 3; štvorec IX-D/11c; K 3.2.
   Opis nálezu: Olovený predmet osmičkovitého tvaru čiastočne oválneho prierezu s asymetrickými očkami, stredná časť zhrubnutá; dĺžka 41 mm, šírka min. 9 mm, šírka max. 18 mm, hrúbka min. 6 mm, hrúbka max. 7 mm, hmotnosť 22,9 g (tab. I: 8).

2. Pr. č. 208/2007; plocha 1; štvorec II-B/4c, 3d; K 21.1.
   Opis nálezu: Olovené opaskové nákončie so strieborným plátovaním zdobeným gravírovaním; dĺžka 31 mm, šírka 22 mm, hrúbka 6 mm, hmotnosť 22, 5 g (tab. I: 6).

3. Pr. č. 328/2007; plocha 5; štvorec VI-D/20a, 20c; K 44.2.
   Opis nálezu: Olovený fragment čiastočne štvorhranného prierezu; dĺžka 17 mm, šírka 16 mm, hrúbka 4 mm, hmotnosť 6,8 g (tab. I: 1).

4. Pr. č. 430/2007; štvorec VII-D/16c; zber.
   Opis nálezu: Olovená pásovina stočená do asymetrického kužeľovitého tvaru; dĺžka 26 mm, šírka min. 26 mm, šírka max. 27 mm, hrúbka (stočeného predmetu) 16 mm, hrúbka pásika 3,5 mm, hmotnosť 35,7 g (tab. I: 5).

5. Pr. č. 744/2007; štvorec V-E/6c; zber.
   Opis nálezu: Olovený predmet osmičkovitého tvaru čiastočne oválneho prierezu s asymetrickými očkami, stredná časť zhrubnutá; dĺžka 45 mm, šírka min. 13 mm, šírka max. 22 mm, hrúbka min. 5 mm, hrúbka max. 8 mm, hmotnosť 34,9 g (tab. I: 7).

6. Pr. č. 820/2007; štvorec VI-C/3-5; zber.
   Opis nálezu: Olovená plochá obdĺžniková pásovina - hrivna - s pozitívnym odtlačkom značky „X" pri odseknutom konci, na predmete vidno stopy po odlievacej forme v podobe pozitívnych odtlačkov pozdĺžnych línií; dĺžka 98 mm, šírka 34 mm, hrúbka 3 mm, hmotnosť 116,5 g (tab. I: 9).

7. Pr. č. 966/2007; štvorec X-C/1-10; zber.
   Opis nálezu: Olovený predmet oválneho tvaru s mierne stlačenými výčnelkami na obidvoch stranách; na jednej strane je viditeľný málo zreteľný odtlačok kolku v tvare kríža pokrývajúci celú mierne vtlačenú plochu; jedno z ramien kríža má tvar písmena „P"; na druhej strane je dobre viditeľný odlievací kanálik; dĺžka 1,7 mm, šírka 1,2 mm, šírka min. 2 mm, šírka max. 6 mm, hmotnosť 6,6 g (tab. I: 2).

8. Pr. č. 1102/2007; plocha hradiska; zber.
   Opis nálezu: Olovená pásovina stočená do asymetrického kužeľovitého tvaru; dĺžka 23 mm, šírka min. 19 mm, šírka max. 23 mm, hrúbka (stočeného predmetu) min. 12 mm, hrúbka (stočeného predmetu) max. 17 mm, hrúbka pásika 2,5 mm, hmotnosť 28,4 g (tab. I: 4).

9. Pr. č. 51/2008; plocha hradiska; zber.
   Opis nálezu: Olovený amorfný zliatok; dĺžka 18 mm, hrúbka min. 5 mm, hrúbka max. 8 mm, šírka min. 12 mm, šírka max. 14 mm, hmotnosť 8,4 g (tab. I: 3).

Olovená surovina a jej ťažba

Olovo, kov s chemickým označením Pb, patrí do piatej skupiny periodického systému prvkov. Dosahuje deväťnásobne menšiu tvrdosť než meď a len 1/50 tvrdosti železa, čo umožňuje olovenú surovinu pri normálnej teplote formovať, lisovať, krájať, píliť alebo valcovať. Bod tavenia je 327,5 °C a bod varu 1750 °C. V metalickej podobe má olovo modrošedú farbu. Pôsobením vzduchu sa vytvára svetlá oxidačná vrstva, ktorá zároveň zabraňuje hlbšej oxidácii. Získanie metalického olova a s tým súvisiace procesy hutnenia/praženia závisia od druhu spracúvanej rudy. Rozlišujeme reakčné praženie, vyžívané prevažne pri hutnení sulfidov olova, ako je napríklad galenit. Ďalším spôsobom je dvojstupňové redukčné praženie, ktoré je doložené už z 9.-10. storočia v tzv. *Mappae clavicula* (*Bergen 2005*, 22). Pre získanie metalického olova sú potrebné tri procesy, a to oxidácia, redukcia a odstriebrenie. V rímskej tavbe prebiehala oxidácia a redukcia olovenej rudy súčasne. Získané olovo bolo v poslednom kroku odstriebrené (*Mühlethaler 1998*, 74). Vo včasnohistorickom období sú nálezy z čistého olova ojedinelé, ide prevažne o zliatinu olova a cínu. Už malé množstvo cínu mení chemické a fyzikálne vlastnosti olova, napríklad výrazné zníženie teploty tavenia na 183 °C. Takéto zliatiny majú zároveň vlastnosť rýchleho tuhnutia, čo umožňuje dvojfá-

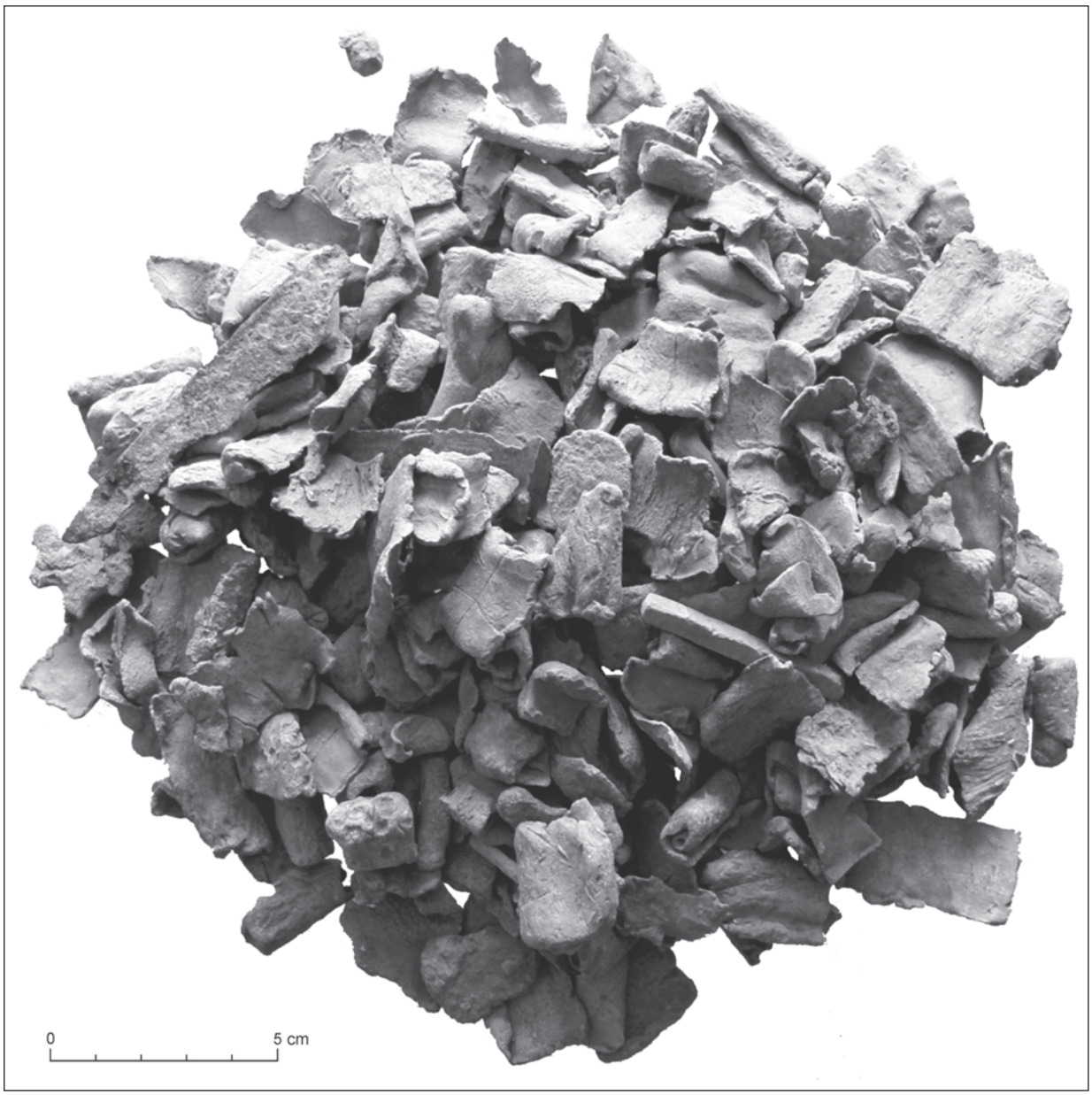

Obr. 1. Novozískaný súbor olovených predmetov z lokality Vozokany, okr. Galanta.

zové spracovanie olovenej suroviny. Cielenú tvorbu takejto zliatiny poznali už Rimania. Používali pritom tri štandardizované pomery cínu, a to 50%, 70% a 90% (*Beargie 1989*, 172; *Bergen 2005*, 8, 9).

Olovená surovina bola získavaná, ako vedľajší produkt ťažby striebra. Určujúcimi boli striebronosné rudy galenitu, ktoré patria medzi sulfidy olova. Na Slovensku evidujeme osem ložísk striebra: Kremnica, Banská Štiavnica, Banská Hodruša, Bartošová Lehôtka, Pukanec, Zlatá Baňa, Špania Dolina a Rožňava (*Tréger/Baláž/Cicmanová 2002*, obr. 1). Na týchto lokalitách môžeme predpokladať popri ťažbe striebra získavanie olova. Pravdepodobne najvýznamnejším bol banskoštiavnicko-hodrušský rudný revír, kde sa na základe spektrálnych analýz predpokladá ťažba striebra už od doby laténskej (*Novák 2002*, 29). V širšom európskom priestore môžeme ako príklad doloženej ťažby olova uviesť lokalitu Johanneser Kurhaus pri Clausthal-Zellerfeld v Dolnom Sasku, kde sa získavalo olovo už počas 10. storočia. Dokladajú to nálezy šiestich pecí, ktoré boli využívané na hutnenie lokálnych zdrojov galenitu (*Alper 2003*, 86).

Kultúrnohistorický prehľad spracovania olova

V pravekom a včasnohistorickom období bolo olovo využívané hlavne v hospodársko-remeselnej sfére. Dokladom sú predovšetkým nálezy zo sumerského obdobia v Mezopotámii, z obdobia dynastie Han v Číne, ako aj z Tróje, z Mykén a z fenických kolónií v oblasti Stredomoria. V rámci stredo- a severoeurópskeho priestoru je využívanie olova v prehistórii doložené len na základe niekoľkých spoľahlivo datovaných objektov. Zo staršej doby železnej sú známe liate figúrky jazdcov z pohrebiska Frög a olovené zliatky z depotu v Miljane v Chorvátsku. Za najstaršie nálezy v Anglicku možno považovať olovené ukončenia rukovätí bronzových mečov z Tossonu a modely sekeriek so schodíkom z Anwicku z neskorej doby bronzovej (*Mühlethaler 1998*, 73).

V dobe laténskej našlo olovo využitie v mincovníctve. Dokladá to nález olovenej platničky so štyrmi skúšobnými razbami malých strieborných mincí s koníkom, pochádzajúci z oppida Staré Hradisko (*Čižmář 1995*, 615, obr. 2: 3; *2002*, 35, 43; *Čižmářová 2004*, 79, 80). *J. Waldhauser* (*2001*, 75, 76, 106) uvádza ťažbu olova v oblasti severozápadných Čiech a jeho ďalšie využitie pri kovolejárskej činnosti, ako aj pri čistení zlata. Z územia Slovenska poznáme z tohto obdobia len minimum nálezov. Do mladšej doby železnej patria pravdepodobne dve kužeľovité závažia z hradiska Červený grúň v katastri obce Folkušová (tab. II: 10, 11) a pravdepodobne aj tri olovené predmety z hradiska Veľký vrch v Divinke (tab. II: 4, 5, 16).

Azda najväčší rozmach ťažby a spracovania olova je zaznamenaný v dobe rímskej. Pravdepodobne najdôležitejšími boli ložiská v Španielsku a v Grécku. V tom období bolo olovo získavané popri ťažbe a spracovávaní striebra, čo dokladajú viaceré náleziská tak z rímskych provincií, ako aj z Germánie (*Bergen 2005*, 13; *Mühlethaler 1998*, 74). *Ch. Bergen* (*2005*, 2) uvádza 80 000 až 100 000 ton ročnej produkcie metalického olova, pričom výrazný podiel suroviny sa používal pri budovaní vodovodných potrubí v rímskych mestách. Olovo sa primiešavalo aj do farieb a skla, čoho dôkazom sú aj nálezy z potopenej rímskej lode v Mljete v Chorvátsku (*Bergen 2005*, 2; *Radic/Jurišić 1993*, 119-122).

V období sťahovania národov sa olovo využívalo vo viacerých remeselných sférach. Okrem ojedinelých nálezov olovených predmetov poskytujú cenné údaje hroby remeselníkov a nálezy skriniek s náradím, ktorých súčasťou bola okrem nástrojov aj olovená surovina. Jedným z príkladov je nález hrobu remeselníka z Kotlářskej ulice v Brne, datovaný do obdobia sťahovania národov. Pri nohách pochovaného jedinca boli uložené kliešte, nákovka, dve kladivká, šidlá, hroty, kamenné osličky a olovená surovina. Súčasťou osobnej výbavy zomrelého bola aj drevená schránka, v ktorej boli uložené váhy a kamenné závažia (*Klanica 1973*, 21).

Jeden z dokladov remeselného využitia olova predstavujú olovené svorky. Tie sa prevažne používali pri reparácii keramiky. V najvýraznejšej miere sa s týmto druhom opráv stretávame v dobe rímskej. Prítomnosť olovenej svorky registrujeme na hradisku Bojná II-Hradisko (tab. II: 14).

Dôležité odvetvie využitia olova predstavuje šperkárstvo. V období sťahovania národov ide predovšetkým o nálezy olovených modelov, ktoré sa prevažne využívali pri výrobe odlievacích foriem (*Bergen 2005*, 26). Medzi najčastejšie nálezy patria modely spôn, ktoré poznáme napríklad z lokality Runde Berg bei Urach (*Christlein 1971*, 48), Heilbronn (*Kühn 1974*, 231), ako aj z Paríža (*Périn 1982*). Ďalšiu skupinu predmetov predstavujú modely opaskových praciek a tŕňov. Patrí sem napríklad model nezdobenej masívnej pracky z lokality Runde Berg bei Urach (*Koch 1984*, Taf. 30: 29) a zdobený model pracky z hradiska Krivín v katastri obce Rybník (tab. II: 15; *Pieta 2008*, Abb. 7: 10).

Využitie olova vo včasnom stredoveku

Vo včasnom stredoveku dochádza podľa *Ch. Bergena* (*2005*, 3) k výraznému úpadku využívania olova. Tento názor však zrejme vychádzal zo stavu bádania, čo dokladajú aj najnovšie nálezy olovených predmetov z hradiska Bojná I-Valy, dopĺňajúce počet predmetov známych z viacerých včasnostredovekých nálezísk v stredoeurópskom priestore. V strednej Európe pochádzajú nálezy olovených predmetov prevažne z hradísk, teda z miest, kde sa koncentrovala remeselná výroba. Okrem nálezov polotovarov - olovených hrivien, ktoré sú známe napríklad z Břeclavi-Pohanska, z Mikulčíc (*Dostál 1980*, 143) a najnovšie aj z hradiska v Bojnej, sa olovo využívalo na výrobu závaží váh a rybárskych sietí (*Mazuch 2003*, 355-400). Vo výraznej miere našla olovená surovina použitie v šperkárstve, o čom svedčia opäť nálezy z Pohanska, z Mikulčíc aj z Bojnej.

Otázka využitia olova vo včasnom stredoveku je z pohľadu dnešného stavu bádania problematická. Aj napriek viacerým dokladom o používaní tejto suroviny nie je téma dôsledne spracovaná. Informácie,

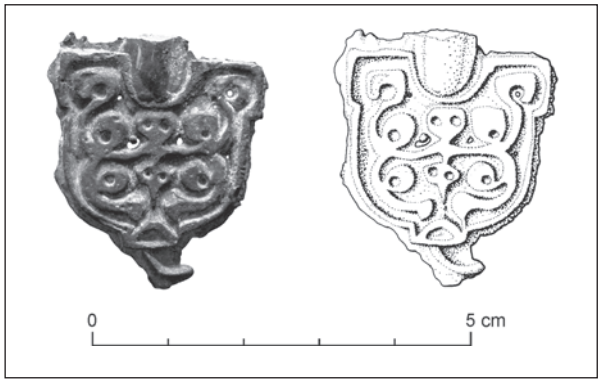

Obr. 2. Nedokončený výrobok oloveného liateho čiastočne prelamovaného kovania dierky hlavného remeňa z neznámej lokality na území Slovenska (nález poskytol J. Zábojník).

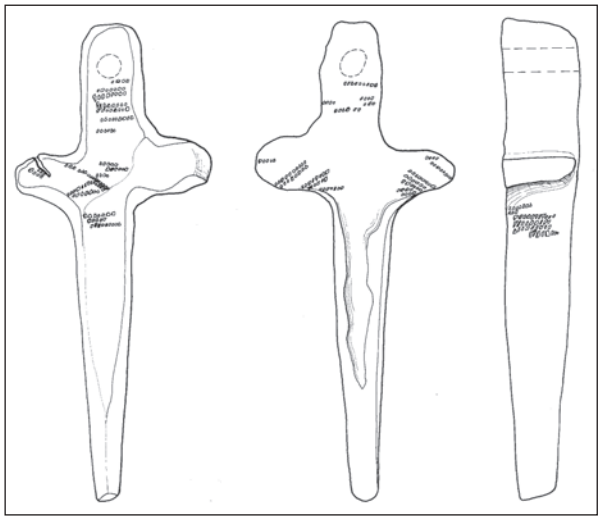

Obr. 3. Olovený predmet v tvare kríža z lokality Zemianske Sady (podľa: *Bielich 2005*, obr. 7). Mierka: 1 : 1.

ktoré poznáme zo staršej literatúry, poskytujú vo väčšine prípadov len strohé údaje o prítomnosti olova, prípadne o jeho využití na danej lokalite. Z tohto dôvodu je potrebné aspoň čiastočne priblížiť jednotlivé sféry využitia olova počnúc jeho spracovaním a končiac finálnym produktom.

Z hľadiska distribúcie olova predstavujú dôležitú skupinu nálezov olovené hrivny. Fragment hrivny z hradiska Valy predstavuje výnimočný exemplár s pozitívnym odtlačkom značky v tvare písmena „X" (tab. I: 9). Doteraz najväčší súbor piatich olovených hrivien v priestore stredného Podunajska pochádza z hradiska Pohansko u Brěclavi (*Dostál 1980*, 143-159). Predmety boli objavené v severovýchodnej časti hradiska v areáli bývalej lesnej škôlky. Tri exempláre sa našli v objekte 82, ktorý je interpretovaný ako prístrešok. Prítomnosť pece a viacerých fragmentov železnej trosky spolu s olovenými hrivnami dokladá, že tento objekt je pravdepodobne pozostatkom kováčskej, prípadne kovolejárskej dielne. Výrobným objektom je pravdepodobne aj objekt 83, v ktorom boli objavené dve olovené hrivny. Dokladom dielenského charakteru objektov 82 a 83 bola ich exponovaná poloha v rámci sídliskového areálu, vzdialená od obytných stavieb, a takisto prítomnosť studne, ktorá bola potrebná pri vykonávaní remeselnej činnosti (*Dostál 1980*, 144-152). Podľa *Z. Klanicu* (*1973*, 56) svedčia o spracovaní olova v Mikulčiciach nálezy zliatkov, suroviny a polotovarov. V objekte 491, nachádzajúcom sa severne od štvrtého kostola, bola objavená hrivna (*Klanica 1973*, obr. 25: 10). Okrem nej sa tu našli viaceré olovené predmety (napr. polotovar v tvare jazykovitého nákončia) patriace k počiatočnému horizontu hradiska v Mikulčiciach (*Klanica 1973*, 56, obr. 25: 3).

Olovo našlo svoje využitie okrem remesla aj v ďalších sférach hospodárstva, čoho dôkazom sú nálezy tvarovo a hmotnostne odlišných závaží. Je potrebné rozlišovať dve skupiny týchto predmetov.

Prvú skupinu tvoria závažia využívané pri obchode. Pravdepodobne najrozsiahlejšia zbierka takýchto závaží pochádza zo severonemeckého vikingského hradiska Haithabu, kde bolo okrem závaží objavených aj niekoľko váh. Popri nich sa na hradisku zistili stopy remeselných aktivít, medzi ktoré patrila aj produkcia olova, čo je doložené nálezmi rôznych polotovarov a finálnych produktov (*Drescher 1983*, 174, 184-191; *Jankuhn 1943*; *1986*). Ďalší rozsiahlejší súbor závaží poznáme zo včasnostredovekého pohrebiska v Dziekanowicach (*Wrzesińska/Wrzesiński 2006*, 341-358). Anna a Jacek Wrzesiński tu v nálezoch rozlíšili štyri skupiny závaží, pričom olovené patria do poslednej - štvrtej skupiny a delia sa podľa tvaru na viacero typov, konkrétne na ploché krúžky, valčeky s dierou, kužele, guličky a kocky. Váha olovených závaží sa pohybuje v rozmedzí 1,12-25,13 g, čím sa hmotnostne blížia k závažiam skupiny B, teda k železným závažiam s bronzovým poťahom (*Wrzesińska/Wrzesiński 2006*, 341-358).

Druhú skupinu predstavujú olovené závažia využívané pri rybolove. Dôležitým z tohto hľadiska je súbor olovených predmetov z hradiska v Mikulčiciach, z ktorého pochádza približne šesťdesiat olovených predmetov. V súvislosti s využitím olova pri rybolove spracoval časť nálezov *M. Mazuch* (*2003*, 355-400). Podľa autora je dôležitá otázka, či táto surovina bola v období strednej doby hradištnej taká bežná, že sa majiteľ mohol vystaviť riziku straty oloveného závažia. Použitie veľkých olovených závaží na rybárskych sieťach bolo podľa neho v tej dobe prakticky nemožné, a to hlavne kvôli veľkému množstvu potrebnej suroviny. Využitie olova pri love na udicu bolo z tohto hľadiska oveľa pravdepodobnejšie.

Remeselné využitie olova vo včasnom stredoveku dokladá nález skrinky s náradím z lokality Mästermyr na Gotlande. V skrinke boli okrem náradia aj olovené platničky s puncami. V tejto drevenej skrinke, s rozmermi 90 x 24 cm a s výškou približne 30 cm, bolo uložených celkovo 131 predmetov. Okrem polotovarov, suroviny a hotových výrobkov skrinka obsahovala kováčske a drevárske náradie. Výnimočným nálezom boli aj ručné váhy so zdobenými bronzovými časťami (*Thålin-Bergman 1983*, 199, Abb. 1; 9).

Pravdepodobne v najvýraznejšej miere našlo olovo uplatnenie v šperkárstve. Odlievanie olovených predmetov dokladajú už nálezy zo 7.-8. storočia. Ide o niekoľko opaskových súprav, olovených nákončí, trubičiek s vtáčími alebo konskými hlavami, olovených krúžkových amuletov s očkami, olovených krížikov a olovených luníc, ktoré pochádzajú prevažne z hrobových celkov (*Dostál 1980*, 155; *Klanica 1973*, 4). Okrem známych nálezov súčastí opaskových garnitúr z hrobov 113 a 363 v Želovciach (tab. III: 1, 2; *Čilinská 1973*, Taf. XX: 13-20; LX: 12-41, 46-48) patrí do tejto skupiny aj najnovší nález liateho oloveného nákončia bočného remienka z Chorvátskeho Grobu (tab. II: 6), ktorý (podľa vyjadrenia J. Zábojníka) môžeme datovať na začiatok 8. storočia. Do rovnakého obdobia patrí pravdepodobne aj nález nedokončeného odliatku neprelamovaného kovania dierky hlavného remeňa z neznámej lokality na území Slovenska (obr. 2). V priestore vybratia pre tŕň pracky je vidno výplň kanálika, ktorým sa nalievalo do formy roztavené olovo. Po obvode sa zachoval odlievací šev. Kovový výčnelok na spodnej strane je stopou odvzdušňovacieho kanálika.

Využitie olova v mladšom období avarského kaganátu súviselo pravdepodobne s jednoduchším procesom výroby, ktorý umožňovala ľahko spracovateľná olovená surovina. Podobným prípadom je aj výnimočný nález oloveného opaskového nákončia so strieborným plátovaním zdobeným gravírovaním, z hradiska Valy (tab. I: 6). Spomedzi niekoľkých desiatok nálezov opaskových nákončí predstavuje tento exemplár jediný doposiaľ známy predmet tohto druhu na hradisku. Použitie olovenej suroviny pre vytvorenie jadra opaskového kovania a jeho obalenie do strieborného plechu súviselo pravdepodobne s úmyslom znížiť množstvo striebra, ktoré by bolo potrebné pri masívnom striebornom liatom nákončí.

Sumárne možno spracovávanie olova vo včasnostredovekom šperkárstve považovať za krok k zjednodušeniu technologických výrobných postupov. V porovnaní s bronzom alebo železom sa olovená surovina dala oveľa rýchlejšie premeniť na hotový produkt, pričom, vďaka svojim vlastnostiam, podstatne uľahčovala finálnu úpravu výrobkov. Otázka zníženia nákladov je zrejmá pri imitovaní masívnych výrobkov z drahých kovov, ako je tomu v prípade bojnianskeho nákončia opaska. Otázka hodnoty olovenej suroviny ako lacnejšej alternatívy pri výrobe musí zostať pre malý počet dostupných prameňov predbežne otvorená.

Otázka interpretácie olovených predmetov z hradiska Bojná I-Valy

Súbor ôsmich olovených predmetov z hradiska Bojná I-Valy je z hľadiska ich funkčnej interpretácie veľmi rôznorodý. Fragment olovenej hrivny s pozitívnym odtlačkom značky v tvare písmena „X“ je najjednoznačnejšie identifikovateľným predmetom spomedzi všetkých uvedených nálezov. Pri hľadaní analógií môžeme vychádzať zo súboru nálezov hrivien z hradiska Pohansko u Břeclavi. Porovnaním metrických údajov jednotlivých exemplárov sú zreteľné rozdiely, a to najmä v šírke predmetov. Šírka hrivny 820/2007 z hradiska Valy bola 34 mm. Hrivna je teda výrazne širšia než hrivny z Pohanska, ktorých priemerná šírka sa pohybuje v rozmedzí 12-22 mm (*Dostál 1980*, obr. 4; *Macháček 2002*, Inv_c: 146136, 146139, 146408, 146670_1, 146670_2). Pre značku v tvare písmena „X“ analógie nepoznáme. Pozitívny odtlačok svedčí o tom, že značka sa nachádzala už v odlievacej forme pravdepodobne z dreva, čo dokazujú jemné línie pochádzajúce z pozdĺžneho rezu letokruhov, tak ako to uvádza *B. Dostál* (*1980*, 154). Pri hľadaní významu značky „X“ môžeme uvažovať o dvoch alternatívach. Značka mohla vyjadrovať jednak označenie dielne alebo výrobcu, jednak dĺžkovú jednotku. V tomto prípade sa ako najjednoduchšie vysvetlenie ponúka desiatková sústava, keďže aj fragment mal takmer desať centimetrov a odseknutý bol pri značke. Samotná hrivna by bola v takomto prípade každých desať centimetrov označená značkou. Otázna je pritom dĺžka kompletných exemplárov. Najcelistvejšie zachované kusy pochádzajú z Mikulčíc (22,5 cm; *Klanica 1973*, obr. 25: 10) a z Pohanska (30 cm; *Dostál 1980*, obr. 4: 10). Ak by sme tieto dĺžkové miery aplikovali na exemplár z hradiska Valy, bola by na hrivnách jedna, prípadne dve značky v tvare „X“. Takéto vysvetlenie musí zatiaľ zostať v rovine úvahy, keďže nepoznáme ďalší porovnávací materiál.

Predmet 966/2007 je po formálnej stránke podobný plombe z Hurbanova, ktorú publikovala *E. Kolníková* (*2002*, Abb. 1: 4). Plomba nájdená pri zberoch v okolí Hurbanova je označená tzv. christogramom. Aj na predmete 966/2007 je viditeľný len veľmi slabý odtlačok značky, ktorý vzdialene pripomína christogram.

To, že v prípade tohto predmetu ide o plombu, pravdepodobne dokladajú aj mierne výčnelky, na ktorých sú pri detailnom pohľade viditeľné stopy po stlačení, ako aj žliabky po šnúrke, na ktorej boli upevnené.

Využitie osmičkovitých predmetov 115/2007 a 774/2007 je zatiaľ nejasné. Pri zisťovaní možných analógií neboli zistené presvedčivé doklady o používaní týchto predmetov, ktoré patria pravdepodobne do obdobia 9. storočia. Predmety 430/2007 a 1102/2007 možno pravdepodobne stotožniť so závažiami. Podľa *M. Mazucha* (*2003*, 355-400) ide pravdepodobne o závažia, ktoré boli súčasťou rybárskych sietí. Dokladom toho môže byť tvarová podobnosť, ako i spracovanie olovenej suroviny.

ZÁVER

Olovené predmety zo slovanského hradiska Bojná I-Valy predstavujú dôležitú skupinu nálezov, ktoré len ďalej dopĺňajú význam tohto opevnenia. Využitie olova na slovanských hradiskách v stredoeurópskom priestore nie je za dnešného stavu bádania dostatočne spracované. Príspevky venované tejto problematike riešia vypovedaciu hodnotu tohto prameňa len v obmedzenom rámci. Pri komplexnom pohľade na spracovanie olova je potrebné vychádzať z výraznej rôznorodosti finálnych produktov, čo podmieňuje samotná ľahko spracovateľná olovená surovina. Vďaka tejto vlastnosti našlo olovo využitie vo viacerých hospodárskych sférach. Predmety z hradiska Valy môžeme na základe rozboru zaradiť do niekoľkých spracovateľsko-výrobných sfér. Diaľkový obchod sa dá predpokladať na základe prítomnosti olovenej hrivny a plomby, časť predmetov môže užšie súvisieť s rybolovom a využitie ostatných predmetov je predbežne nejasné. Málopočetná pramenná báza, ktorou disponujeme v prípade olovených artefaktov, súvisí najskôr s nedostatočne prebádaným problémom spracovania a využitia olova. Dôležitým krokom pre dôslednejšie spracovanie tejto problematiky je preverenie starších výskumov.

Súčasťou príspevku je súpis publikovaných a tiež nepublikovaných olovených nálezov z rôznych období z územia Slovenska. Novým podnetom pre ďalšie spracovanie problematiky využitia olova je novozískaný súbor 456 olovených predmetov z lokality Vozokany, ktoré z časových dôvodov nemohli byť zaradené do textu a budú, po overení nálezovej situácie, predmetom iného príspevku.

Súpis nálezov olovených predmetov z lokalít na Slovensku

1. Bojná II-Hradisko (okr. Topoľčany), hradisko
   Olovená reparačná svorka; dĺžka 43 mm, šírka 22 mm; doba rímska/doba sťahovania národov; zber; pr. č. 9/2007 (tab. II: 14).
   Nález poskytol K. Pieta.

2. Bratislava-Devín (okr. Bratislava), hradisko
   Olovené závažie s bronzovým jadrom; priemer 23 mm, hrúbka 3 mm; augustovská doba rímska (tab. II: 7).
   Literatúra: *Pieta/Plachá 1999*, Abb. 7: 10.

3. Bytča-Hrabové (okr. Bytča), hradisko
   Olovené závažie so železným jadrom; dĺžka 22 mm, šírka 19 mm; neskorá doba laténska; zber; pr. č. 13/2008 (tab. II: 13).
   Nález poskytol K. Pieta.

4. Divinka-Veľký vrch (okr. Žilina), hradisko
   Olovený oválny pliešok ohnutý v polovici; dĺžka 20 mm, šírka 18 mm; doba bronzová?/neskorá doba laténska?/včasný stredovek?; zber (tab. II: 4).
   Literatúra: *Petrovský-Šichman 1965*, 73.
   Nález poskytol K. Pieta.

5. Divinka-Veľký vrch (okr. Žilina), hradisko
   Olovený nepravidelný oválny predmet s perforáciou; dĺžka 28 mm, šírka 19 mm; doba bronzová?/neskorá doba laténska?/včasný stredovek?; zber (tab. II: 5).
   Literatúra: *Petrovský-Šichman 1965*, 73.
   Nález poskytol K. Pieta.

6. Divinka-Veľký vrch (okr. Žilina), hradisko
   Olovený amorfný zliatok; dĺžka 28 mm, šírka 30 mm; doba bronzová?/neskorá doba laténska?/včasný stredovek?; zber (tab. II: 16).
   Literatúra: *Petrovský-Šichman 1965*, 73.
   Nález poskytol K. Pieta.

7. Folkušová-Červený grúň (okr. Martin), hradisko
Olovený kužeľovitý predmet s priehlbinou na spodnej strane - pravdepodobne závažie; dĺžka 21 mm, šírka 15 mm; neskorá doba laténska; pr. č. 90/2002 (tab. II. 10).
Literatúra: *Pieta 1999*; *Veliačik 2004*.
Výskum: K. Pieta.

8. Folkušová-Červený grúň (okr. Martin), hradisko
Olovený kužeľovitý predmet s priehlbinou na spodnej strane - pravdepodobne závažie; dĺžka 21 mm, šírka 19 mm; neskorá doba laténska; pr. č. 91/2002 (tab. II: 11).
Literatúra: *Pieta 1999*; *Veliačik 2004*.
Výskum: K. Pieta.

9. Hurbanovo (okr. Komárno)
Olovená plomba; priemer 17 mm, hrúbka 5 mm; doba rímska; zber (tab. II: 2).
Literatúra: *Kolníková 2002*, Abb. 1: 2.

10. Hurbanovo (okr. Komárno)
Olovená známka; dĺžka 15 mm, šírka 17 mm; doba rímska; zber (tab. II: 3).
Literatúra: *Kolníková 2002*, Abb. 1: 3.

11. Hurbanovo (okr. Komárno)
Olovená plomba; dĺžka 18 mm, šírka 14 mm; doba rímska; zber (tab. II: 1).
Literatúra: *Kolníková 2002*, Abb. 1: 4.

12. Chorvátsky Grob (okr. Senec)
Olovené liate jednodielne malé nákončie bočného remienka opaska, na lícnej strane reliéfne zdobené osmičkovitou úponkou, rubová strana je hladká, v tylovej časti je tuľajka, cez ktorú priečne prechádza dierka na nit (typ 91 podľa: *Zábojník 1991*, Taf. 22: 12-17); dĺžka 28 mm, šírka 13 mm; včasný stredovek; zber (tab. II: 6).
Súkromná zbierka.

13. Nitra-Párovské háje (okr. Nitra), sídlisko
Olovené závažie; priemer 25 mm, hrúbka 10 mm; doba sťahovania národov; pr. č. 19/72 (tab. II: 8).
Literatúra: Nál. správa 5941/72 (AÚ SAV).
Výskum: K. Pieta.

14. Rybník-Krivín (okr. Levice), hradisko
Olovený model pracky; dĺžka 43 mm, šírka 29 mm; doba sťahovania národov; zber (tab. II: 15).
Literatúra: *Pieta 2008*, Abb. 7: 10.

15. Rybník-Krivín (okr. Levice), hradisko
Olovený krúžok - závažie(?); priemer 24 mm, hrúbka 4 mm; doba sťahovania národov; zber (tab. II: 9).
Literatúra: *Pieta 2008*, Abb. 7: 14.

16. Vozokany (okr. Galanta), pohrebisko(?)
Olovený diskovitý predmet s rytými motívmi; priemer 24 mm, hrúbka 2 mm; včasný stredovek?/stredovek?; zber (tab. II: 12).
Súkromná zbierka.

17. Vozokany (okr. Galanta)
Súbor 456 olovených predmetov získaných zberom (obr. 1).
Súkromná zbierka.[3]

18. Zemianske Sady (okr. Galanta), sídlisko
Olovený predmet v tvare kríža; dĺžka 154 mm, šírka 65 mm; doba laténska(?); zber (obr. 3).
Literatúra: *Bielich 2005*, obr. 7.

19. Želovce (okr. Veľký Krtíš), pohrebisko, hrob 113
Olovené diskovité kovania; včasný stredovek (tab. III: 1).
Literatúra: *Čilinská 1973*, Taf. XX: 13-20.

20. Želovce (okr. Veľký Krtíš), pohrebisko, hrob 363
Olovené súčasti opaskovej garnitúry; včasný stredovek (tab. III: 2).
Literatúra: *Čilinská 1973*, Taf. LX: 12-41, 46-48.

21. Neznáma lokalita
Olovené nedokončené liate čiastočne prelamované kovanie dierky hlavného remeňa, na lícnej strane zdobené reliéfnou výzdobou v tvare zložitej úponky, na rubovej strane je ploché (typ 172 podľa: *Zábojník 1991*, Taf. 33: 20-24); dĺžka 34 mm, šírka 29 mm; včasný stredovek (obr. 2).
Nález poskytol J. Zábojník.

---

[3] Nálezy boli získané tesne pred odovzdaním rukopisu do tlače. Po overení nálezovej situácie bude materiál uverejnený v inom príspevku.

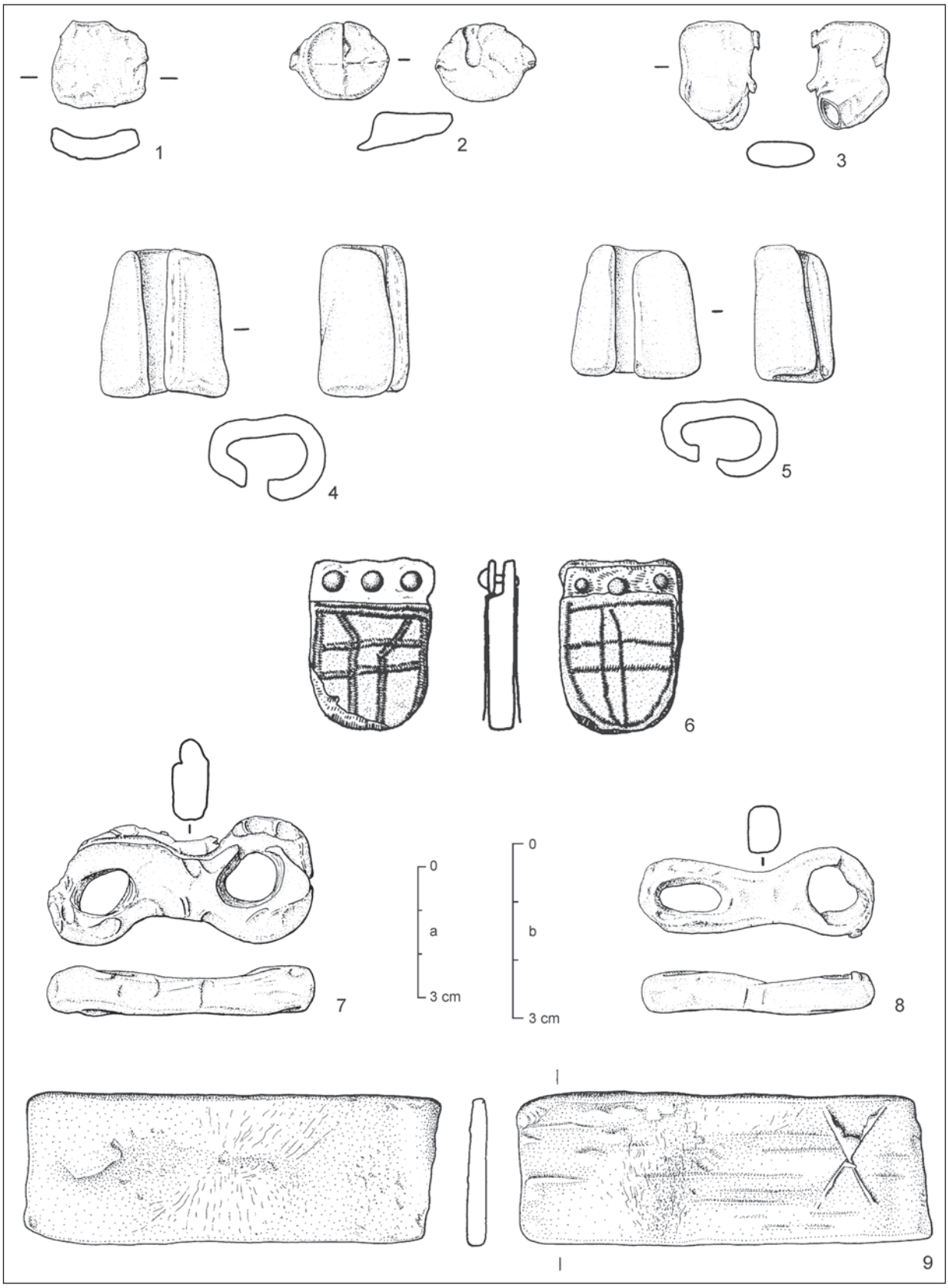

Tab. I. Nálezy olovených predmetov z hradiska Bojná I-Valy. Mierka: a - 9; b - 1-8.

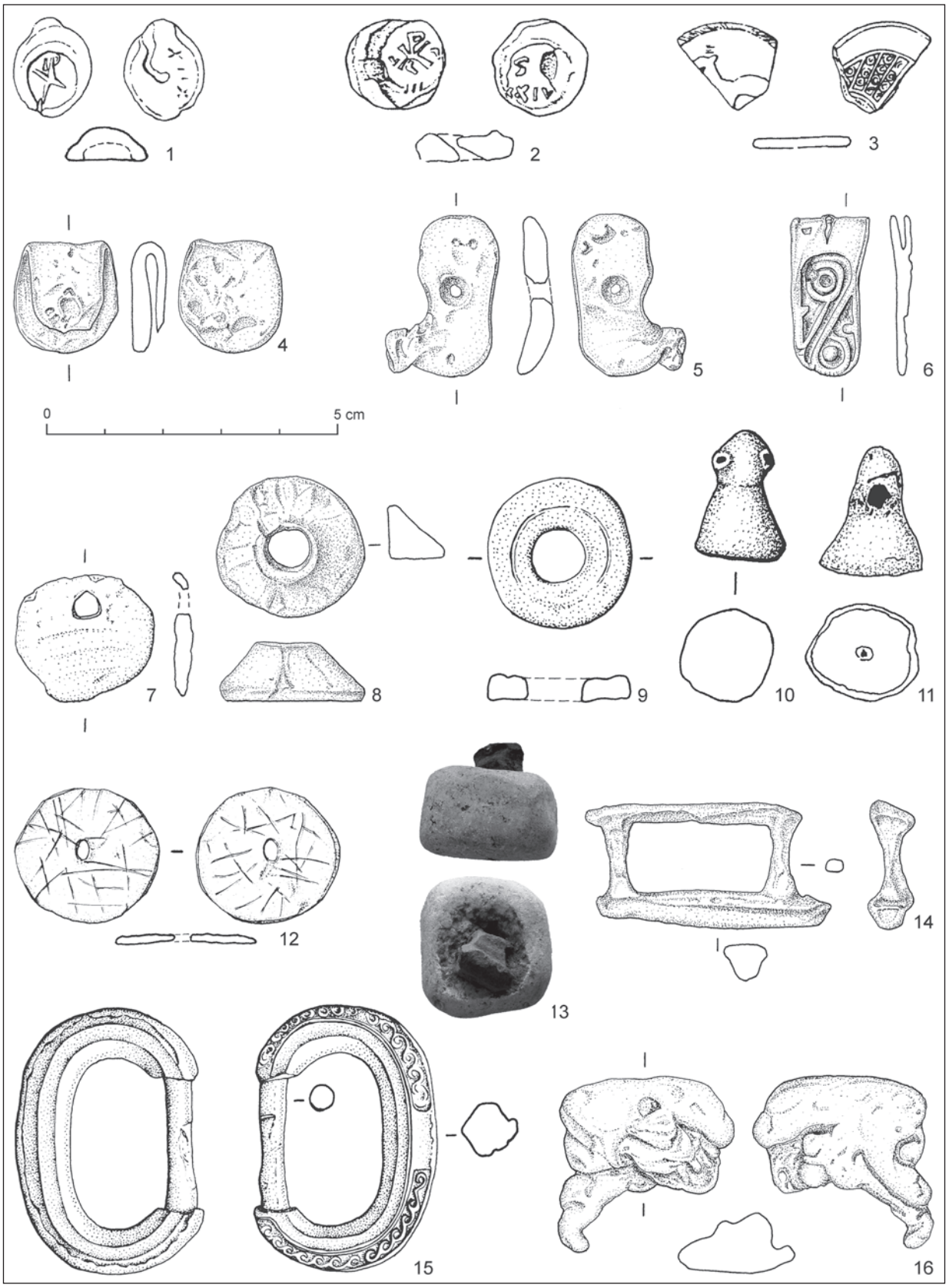

Tab. II. Nálezy olovených predmetov z lokalít na území Slovenska. 1-3 - Hurbanovo (podľa: *Kolníková 2002*, Abb. 1: 2-4); 4, 5, 16 - Divinka-Veľký vrch; 6 - Chorvátsky Grob; 7 - Bratislava-Devín (podľa: *Pieta/Plachá 1999*, Abb. 7: 10); 8 - Nitra-Párovské háje; 9, 15 - Rybník-Krivín (podľa: *Pieta 2008*, Abb. 7: 10, 14); 10, 11 - Folkušová-Červený grúň; 12 - Vozokany; 13 - Bytča-Hrabové; 14 - Bojná II-Hradisko.

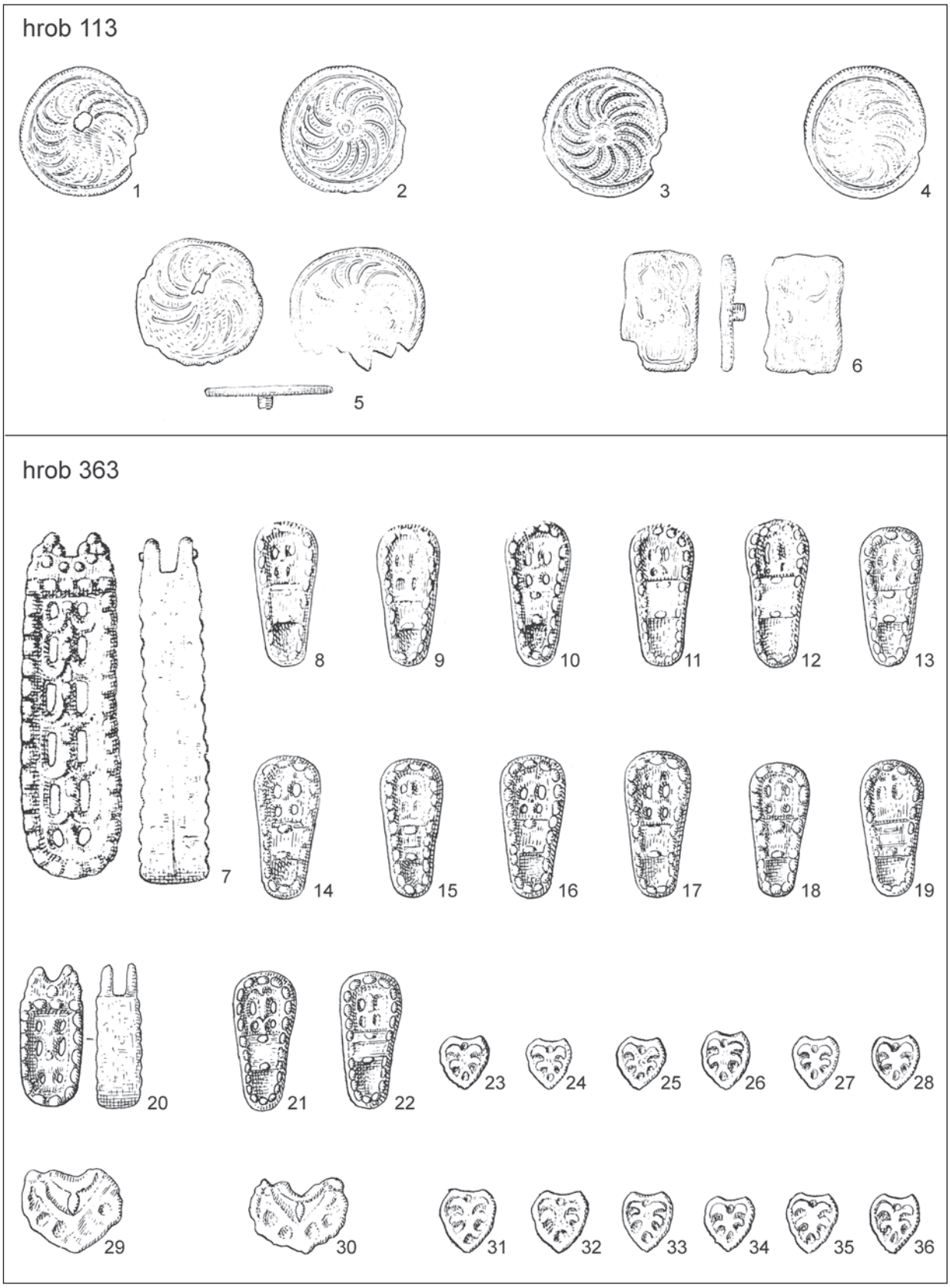

Tab. III. Želovce. 1 - olovené súčasti opaskovej garnitúry z hrobu 113 (podľa: *Čilinská 1973*, Taf. XX: 13-20; upravené); 2 - olovené súčasti opaskovej garnitúry z hrobu 363 (podľa: *Čilinská 1973*, Taf. LX: 12-41, 46-48; upravené). Mierka: 1 : 1.

LITERATÚRA

Alper 2003 G. Alper: „Johanneser Kurhaus". Ein mittelalterlicher Blei-/Silbergewinnungsplatz bei Clauthal-Zellerfeld im Oberharz. Materialh. Ur- u. Frühgesch. Niedersachsens A/32. Rahden/Westf. 2003.

Beargie 1989 N. Beargie: The Romano-British Pewter Industry. Britannia 20, 1989, 169-191.

Bergen 2005 Ch. Bergen: Technologische und kulturhistorische Studien zu Bleifunden im 1. Jahrtausend. Bonn 2005.

Bielich 2005 M. Bielich: Sídliskové objekty z doby halštatskej zo Zemianskych Sadov. Zbor. SNM 99. Arch. 15, 2005, 239-243.

Čilinská 1973 Z. Čilinská: Frühmittelalterliches Gräberfeld in Želovce. Bratislava 1973.

Čižmář 1995 M. Čižmář: K mincovnictví na keltském oppidu Staré Hradisko. Arch. Rozhledy 47, 1995, 614-618.

Čižmář 2002 M. Čižmář: Keltské oppidum Staré Hradisko. Olomouc 2002.

Čižmářová 2004 J. Čižmářová: Encyklopedie Keltů na Moravě a ve Slezku. Praha 2004.

Dostál 1980 B. Dostál: Olověné hřivny z Pohanska. Sbor. Prací Fil. Fak. Brno E25, 1980, 143-159.

Drescher 1983 H. Dreschler: Metallhandwerk des 8.-11. Jahrhunderts in Haithabu auf Grund der Werkstattabfälle. In: H. Jankuhn/W. Janssen/R. Schmidt-Wiegand/H. Tiefenbach (Hrsg.): Das Handwerk in vor- und frühgeschichtlicher Zeit. II. Göttingen 1983, 175-192.

Christlein 1971 R. Christlein: Anzeichen von Fibelproduktion in der Völkerwanderungszeitlichen Siedlung Runder Berg bei Urach. Arch. Korrbl. 1, 1971, 47-49.

Jankuhn 1943 H. Jankuhn: Die Ausgrabungen in Haithabu. Berlin 1943.

Jankuhn 1986 H. Jankuhn: Haithabu. Ein Handelsplatz der Wikingerzeit. Neumünster 1986.

Klanica 1973 Z. Klanica: Práce klenotníků na slovanských hradištích. Praha 1974.

Koch 1984 U. Koch: Die Metallfunde der frügeschichtlichen Perioden aus den Plangrabungen 1967-1981. In: V. Milojčić: Der Runde Berg bei Urach V. Teil 2. Tafeln und Karten. Heidelberg 1984.

Kolníková 2002 E. Kolníková: Eine römische Bleiplombe aus Hurbanovo - Der erste Fund in der Slowakei. In: K. Kuzmová/K. Pieta/J. Rajtár (Hrsg.): Zwischen Rom und Barbaricum. Festschrift für Titus Kolník zum 70. Geburtstag. Nitra 2002, 295-303.

Kühn 1974 H. Kühn: Die Germanischen Bügelfibeln der Völkerwanderungszeit in Süddeutschland. Graz 1974.

Macháček 2002 J. Macháček: Břeclav-Pohansko V. Sídlištní aglomerace v Lesní školce. Digitální katalog archeologických pramenů. Brno 2002.

Mühlethaler 1998 B. Mühlethaler: Blei. In: Reallexikon der Germanischen Altertumskunde. Bd. 12. Berlin - New York 1998, 72-75.

Mazuch 2003 M. Mazuch: Fischereigerät aus Mikulčice und die Frage des Fischanteils an der Ernährung der Bewohner des Burgwalls. In: L. Poláček (Hrsg.): Studien zum Burgwall von Mikulčice. Bd. 5. Brno 2003, 355-399.

Novák 2002 J. Novák: Historický význam striebronosného banskoštiavnicko-hodrušského rudného revíru. In: Európske ložiská striebra a vplyvy ich ťažby na životné prostredie. Medzinárodný seminár. 22.-24. máj 2002, Banská Štiavnica. Banská Štiavnica 2002, 29-33.

Petrovský-Šichman 1965 A. Petrovský-Šichman: Severozápadné Slovensko v dobe laténskej a rímskej. Vlast. Zbor. Považia 7, 1965, 53-129.

Périn 1982 P. Périn: Les metaux coules. Bull. Liaison (Arch. Mérovingienne) 6, 1982, 71-77.

Pieta 1999 K. Pieta: Prieskum regiónu Turca v oblasti Veľkej Fatry. AVANS 1997, 1999, 130-132.

Pieta 2008 K. Pieta: Höhensiedlungen der Völkerwanderungszeit im nördlichen Karpatenbecken. In: H. Steuer/V. Bierbrauer (Hrsg.): Höhensiedlungen zwischen Antike und Mittelalter. Berlin - New York 2008, 457-480.

Pieta 2009 K. Pieta: Bojná. Nové nálezy k počiatkom slovenských dejín. Druhé vydanie. Nitra 2009.

Pieta/Plachá 1999 K. Pieta/V. Plachá: Die ersten Römer im nördlichen Mitteldonauraum im Lichte neuen Grabungen in Devín. In: Th. Fischer/G. Precht/J. Tejral (Hrsg.): Germanen beiderseits des spätantiken Limes. Materialien des X. Internationalen Symposiums „Grundprobleme der frügeschichtlichen Entwicklung im nördlichen Mitteldonaugebiet". Xanten vom 2.-6. Dezember 1997. Köln - Brno 1999, 179-205.

Pieta/Ruttkay 2007 K. Pieta/A. Ruttkay: Bojná - mocenské a christianizačné centrum Nitrianskeho kniežatstva. In: K. Pieta/A. Ruttkay/M. Ruttkay (Ed.): Bojná. Hospodárske a politické centrum Nitrianskeho kniežatstva. Nitra 2007, 21-70.

Radic/Jurišić 1993 I. Radic/M. Jurišić: Das Antike Schiffswrack von Mljet, Kroatien. Germania 71/1, 1993, 113-138.

Thålin-Bergman 1983 L. Thålin-Bergman: Der wikingerzeitliche Werkzeugkasten vom Mästermyr auf Gotland. In: H. Jankuhn/W. Janssen/R. Schmidt-Wiegand/H. Tiefenbach (Hrsg.): Das Handwerk in vor- und frühgeschichtlicher Zeit. II. Göttingen 1983, 193-215.

Tréger/Baláž/Cicmanová 2002 M. Tréger/P. Baláž/S. Cicmanová: Priemyselné typy ložísk, súčasná ťažba v Európe a vo svete a vplyv na životné prostredie. In: Európske ložiská striebra a vplyvy ich ťažby na životné prostredie. Medzinárodný seminár. 22.-24. máj 2002, Banská Štiavnica. Banská Štiavnica 2002, 35-42.

Veliačik 2004 L. Veliačik: Nové poznatky ku štruktúre hradísk lužickej kultúry na severnom Slovensku. Štud. Zvesti AÚ SAV 36, 2004, 57-74.

Waldhauser 2001 J. Waldhauser: Encyklopedie Keltů v Čechách. Praha 2001.

Wrzesińska/Wrzesiński 2006 A. Wrzesińska/J. Wrzesiński: Odważniki z wczesnośredniowiecznego stanoviska w Dziekanowicach. In. M. Dworaczyka et al. (Hrsg.): Świat Słowian wczesnego średniowiecza. Szczecin - Wrocław 2006, 341-358.

Zábojník 1991 J. Zábojník: Seriation von Gürtelbeschlaggarnituren aus dem Gebiet der Slowakei und Österreichs (Beitrag zur Chronologie der Zeit des awarischen Kaganats). In: K problematike osídlenia stredodunajskej oblasti vo včasnom stredoveku. Nitra 1991, 219-321.

Bleigegenstände aus dem slawischen Burgwall von Bojná-Valy

Ján Haruštiak

Zusammenfassung

Ziel dieses Beitrags ist es, der wissenschaftlichen Kommunität eine kleine, doch um so bedeutendere Gruppe von gefundenen Bleigegenständen, die aus dem bedeutungsvollen slawischen Burgwall Valy im Gemeindekataster von Bojná, Bez. Topoľčany stammen, näher zu bringen.

Der Burgwall erweckte die Aufmerksamkeit der slowakischen Archäologie vor allem dank der Entdeckung vergoldeter Plaketten und anderer einzigartiger Funde. Nach zwei Grabungs-Saisons gewannen wir weitere Kenntnisse über dieses frühmittelalterliche Zentrum (*Pieta 2009*; *Pieta/Ruttkay 2007*, 21-70). Dank der systematischen Grabung, die auf dem fast 12 Hektar großen Burgwall in den Jahren 2007 und 2008 realisiert wurde (und noch immer verläuft), erwarb man grundlegende Kenntnisse über die Bauweise des Burgwalls wie auch über den Charakter der Wohnstätten und es erhöhte sich auch die Anzahl der Metall- und Keramikfunde, die die unermessliche Bedeutung dieses Zentrums belegen.

Insgesamt wurden auf dem Burgwall dreizehn Bleigegenstände abgedeckt, davon neun können als frühmittelalterliche Artefakte angesehen werden (Taf. II). Die restlichen vier Funde sind Bleikugeln, die wahrscheinlich aus neuzeitlichen Schießwaffen stammen. Auch trotz präziser Grabungsmethodik fand man die Bleigegenstände nicht in geschlossenen Fundkomplexen. Der Grund dafür ist eine markante Erosion auf der Fläche des Burgwalls und ungünstige Bodenbedingungen, die die Erkennung der Objekte und die Identifizierung der Schichten kompliziert haben. Trotzdem kann man die Angehörigkeit der Bleigegenstände einer frühmittelalterlichen Besiedlung nicht bezweifeln, denn nach mehrjähriger Sondierung und systematischer Grabung hat man auf dem Burgwall im Verlauf der letzten Grabungs-Saisons neben Hunderten von Gegenständen aus dem 9. Jahrhundert bisher nur vereinzelte äneolithische Artefakte und zwei oder drei Zufallsfunde aus dem kulminierenden Mittelalter (Pfeile, ein Sporn) entdeckt. Dem Beitrag ist ein Verzeichnis von Fundstellen, aus denen die Bleigegenstände stammen, angehängt (Abb. 1 und 2; Taf. II und III).

Die Frage der Ausnutzung des Bleies im Frühmittelalter ist aus der Sicht des heutigen Forschungsstandes problematisch. Auch trotz mehrerer Dokumente über den Gebrauch dieses Rohstoffes ist das Thema nicht gründlich bearbeitet. Die Informationen, die wir aus der älteren Literatur kennen, sind in meisten Fällen sehr kurz und verraten nicht viel über die Anwesenheit des Bleies, bzw. über seine Ausnutzung auf der gegebenen Fundstelle. Aus diesem Grunde ist es notwendig, die einzelnen Sphären der Ausnutzung des Bleies, angefangen von seiner Verarbeitung und beendend mit dem Finalprodukt wenigstens teilweise näher zu bringen.

Vom Gesichtspunkt der Distribution des Bleies repräsentieren die Bleipfunde eine wichtige Gruppe von Funden. Ein aus dem Burgwall Valy stammendes Pfundfragment stellt ein außerordentliches Exemplar mit einem positiven Markenabdruck in Form des Buchstaben „X“ (Taf. I: 9) dar. Die bisher größte Kollektion von fünf Bleipfunden auf dem Territorium des mittleren Donautales stammt aus dem Burgwall Pohansko bei Břeclav (*Dostál 1980*, 143-159). Diese Gegenstände wurden im nordöstlichen Teil des Burgwalles im Areal der ehemalichen Baumschule entdeckt. Drei Exemplare entdeckte man im Objekt 82, das als ein Obdach interpretiert wird. Die Anwesenheit eines Ofens wie auch mehrerer Fragmente der Eisenschlacke zusammen mit den Bleipfunden belegen, dass dieses Objekt wahrscheinlich der Überrest einer Schmiede- bzw. Metallgusswerkstatt ist. Eine Produktionswerkstatt ist wahrscheinlich auch das Objekt 83, in der zwei Bleipfunde entdeckt wurden. Ein Beleg für den Werkstattcharakter der Objekte 82 und 83 ist ihre exponierte, von den Wohnobjekten entfernte Lage im Siedlungsareal, aber gleichermaßen auch die Anwesenheit eines Brunnens, der für die Ausübung der handwerklichen Tätigkeit nötig war (*Dostál 1980*, 144-152). Nach *Z. Klanica* (*1973*, 56) zeugen die Funde von Legierungen, des Rohstoffes und von Halbwaren von Bleiverarbeitung in Mikulčice. Im Objekt 491, das sich nördlich von der vierten Kirche

befindet, wurde ein Pfund entdeckt (*Klanica 1973*, Abb. 25: 10). Außer ihm wurden mehrere Bleigegenstände gefunden, z. B. eine Halbware in Form eines zungenförmigen Endstückes, das zum Anfangshorizont des Burgwalls von Mikulčice gehört (*Klanica 1973*, 56, Abb. 25: 3).

Das Blei fand Anwendung außer dem Handwerk auch in weiteren Wirtschaftssphären, was Funde von förmlich und massengemäß unterschiedlichen Gewichten bezeugen. Es ist nötig, zwei Gruppen dieser Gegenstände zu unterscheiden. Die erste Gruppe bilden Gewichte, die beim Handel verwendet wurden, die zweite Gruppe bilden Bleigewichte, die beim Fischfang benutzt wurden.

Von handwerklicher Ausnutzung des Bleies zeugt im frühen Mittelalter der Fund eines Werkzeugkastens aus dem Fundplatz Mästermyr in Gotland. Im Kasten wurden außer Werkzeugen auch Bleiplättchen mit Punzen entdeckt. Im Holzkasten mit den Ausmaßen von 90 x 24 cm und mit der Höhe von ca. 30 cm befanden sich insgesamt 131 Gegenstände. Außer Halbwaren, Rohstoff und Fertigwaren enthielt der Kasten Schmiedewerkzeuge sowie diejenige für Holzbearbeitung. Einen außerordentlichen Fund stellt eine Handwaage mit dekorierten Bronzeteilen (*Thålin-Bergman 1983*, 199, Abb. 1; 9) dar.

Wahrscheinlich in deutlichstem Maße hat sich das Blei in der Juwellerie durchgesetzt. Das Abgießen von Bleigegenständen belegen schon Funde aus dem 7.-8. Jahrhundert. Es geht um einige Gürtelgarnituren, Bleiendstücke, Röhrchen mit Vogel- oder Pferdeköpfen, ringförmige Bleiamulette mit Ösen, Bleikreuze und mondförmige Anhänger, die überwiegend aus Grabkomplexen stammen (*Dostál 1980*, 155; *Klanica 1973*, 4). Außer den bekannten Funden von Gürtelgarniturbestandteilen aus den Gräbern 113 und 363 in Želovce (Taf. III: 1, 2; *Čilinská 1973*, Taf. XX: 13-20; LX: 12-41, 46-48) gehört auch der neueste Fund eines gegossenen Bleiendstückes des Seitenriemchens aus Chorvátsky Grob (Taf. II: 6), das (nach Äußerung von J. Zábojník) an den Anfang des 8. Jahrhunderts datiert werden kann, in diese Gruppe. In die gleiche Zeitepoche gehört wahrscheinlich auch der unbeendete Abguss eines nicht durchgebrochenen Lochbeschlages des Hauptriemens aus einer unbekannten Fundstelle auf dem Gebiet der Slowakei (Abb. 2) Im Raum der Aushöhlung für die Schnallennadel sieht man die Ausfüllung des Kanälchens, durch das geschmolzenes Blei in die Form gegossen wurde. Auf dem Umfang hat sich die Abgussnaht erhalten. Der Metallvorsprung auf der unteren Seite stellt die Spur nach dem Entlüftungskanälchen dar. Die Ausnutzung des Bleies im jüngeren Zeitabschnitt des awarischen Kaganats hing wahrscheinlich mit dem einfacheren Produktionsprozess zusammen, das der leicht verarbeitbare Bleirohstoff ermöglicht hatte. Einen ähnlichen Fall repräsentiert auch der extraordinäre Fund des Bleiendstückes eines Gürtels mit Gravierungen dekorierter Silberplattierung aus dem Burgwall Valy (Taf. I: 6). Unter einigen zehn Funden von Gürtelendstücken stellt dieses Exemplar das einzige bisher bekannte Gegenstand dieser Art auf dem Burgwall dar. Die Benutzung des Bleirohstoffes für die Bildung des Kerns des Gürtelbeschlages und dessen Einhüllung in das silberne Blech hing wahrscheinlich mit der Absicht zusammen, die Menge des Silbers, das bei einem massiven gegossenen Silberendstück nötig gewesen wäre, zu reduzieren.

Zusammenfassend kann man die Verarbeitung des Bleies in der frühmittelalterlichen Juwellerie als einen Schritt zur Vereinfachung des technologischen Produktionsverfahrens ansehen. Im Vergleich zu Bronze oder Eisen konnte sich der Bleirohstoff viel schneller in ein Endprodukt verwandeln, wobei es dank seiner Eigenschaften die finale Aufmachung der Produkte wesentlich erleichtert hatte. Die Frage der Kostenherabsetzung wird offensichtlich bei der Imitierung massiver Produkte aus Edelmetallen, wie es beim Gürtelendstück aus Bojná der Fall ist. Die Frage des Bleirohstoff-wertes als einer billigeren Alternative bei der Produktion muss wegen der kleinen Anzahl von zugänglichen Quellen vorläufig offen bleiben.

Die Kollektion der acht Bleigegenstände aus dem Burgwall Bojná I-Valy ist vom Gesichtspunkt der Interpretation ihrer Funktion sehr vielseitig. Das Fragment des Bleipfundes mit dem positiven Markenabdruck in Form des Buchstaben „X“ ist das am eindeutigsten identifizierbare Gegenstand von allen erwähnten Funden. Bei der Suche nach Analogien können wir aus der Pfundkollektion aus dem Burgwall Pohansko bei Břeclav hervorgehen. Beim Vergleich der metrischen Angaben hat man bei den einzelnen Exemplaren deutliche Unterschiede festgestellt, vor allem was die Breite betrifft. Das Pfund 820/2007 aus dem Burgwall Valy ist 34 mm breit, es ist also deutlich breiter als die Pfunde aus Pohansko, deren Durchschnittsbreite sich zwischen 12-22 mm bewegt (*Dostál 1980*, Abb. 4; *Macháček 2002*, Inv_c: 146136, 146139, 146408, 146670_1, 146670_2). Für die Marke in Form des Buchstaben „X“ kennen wir keine Analogien. Der positive Abdruck zeugt davon,dass sich die Marke schon in der wahrscheinlich hölzernen Abgussform befand, was die feinen Linien, die vom Längsschnitt durch die Jahresringe stammen, bezeugen, wie es *B. Dostál* (*1980*, 154) angibt. Bei der Suche nach der Bedeutung der Marke „X“ können wir zwei Alternativen in Betracht ziehen. Entweder konnte sie die Bezeichnung der Werkstatt oder den Hersteller darstellen, oder den Längenmaß ausdrücken**.** In diesem Fall bietet sich als die einfachste Erklärung das Dezimalsystem, da das Fragment selbst fast 10 cm lang und neben der Marke abgeschlagen war. In diesem Falle wäre das Pfund selbst nach allen 10 Zentimetern mit einer Marke bezeichnet gewesen. Fraglich ist dabei die Länge der kompletten Exemplare. Die am vollständigsten erhaltenen Stücke stammen aus Mikulčice (22,5 cm; *Klanica 1973*, Abb. 25: 10) und aus Pohansko (*Dostál 1980*, Abb. 4: 10). Wenn wir diese Längenmaße auf das Exemplar aus dem Burgwall Valy applizieren würden, dann gäbe es auf den Pfunden eine bzw. zwei „X“ Marken. Über eine solche Erklärung können wir vorläufig nur nachdenken, da wir kein weiteres Vergleichsmaterial kennen. Das Gegenstand 966/2007 ist formal dem Bleiverschluss aus Hurbanovo ähnlich, der von *E. Kolníková* (*2002*, Abb. 1: 4) publiziert wurde. Der bei Fundlesen in der Umgebung von Hurbanovo gefundene Bleiverschluss ist mit einem sog. Christogramm markiert. Auch auf dem Gegenstand 966/2007 ist nur ein sehr schwacher Markenabdruck sichtbar, der entfernt an ein Christogramm erinnert. Dass es sich im Falle des Gegenstandes 966/2007 um ein Bleiverschluss handelt, belegen wahrscheinlich auch die sanften Vorsprünge, auf denen bei detaillierter Ansicht Druckspuren, wie auch kleine Rillen nach einem Schnürchen, an dem sie befestigt waren, sichtbar sind.

Die Ausnutzung der achterförmigen Gegenstände 115/2007 und 774/2007 ist bisher unklar. Bei der Suche nach möglichen Analogien wurden keine überzeugenden Belege über die Benutzung dieser Gegenstände, die wahrscheinlich ins 9. Jahrhundert gehören, festgestellt. Die Gegenstände 430/2007 und 1102/2007 können vielleicht den Gewichten gleichgesetzt werden. Nach *M. Mazucha* (*2003*, 355-400) geht es wahrscheinlich um Gewichte, die Bestandteile von Fischernetzen waren. Ein Beleg dafür kann auch ihre Formähnlichkeit, wie auch die Verarbeitung des Bleirohstoffes sein.

Abb. 1. Die neuerworbene Kollektion von Bleigegenständen aus der Fundstelle in Vozokany, Bez. Galanta.
Abb. 2. Das unbeendete Produkt eines gegossenen, teilweise durchgebrochenen Lochbeschlages des Hauptriemens aus einer unbekannten Fundstelle auf dem Gebiet der Slowakei (der Fund wurde von J. Zábojník angeboten).
Abb. 3. Bleigegenstand in Form eines Kreuzes aus der Fundstelle in Zemianske Sady (nach *Bielich 2005*, Abb. 7). Maßstab: 1 : 1.

Taf. I. Funde von Bleigegenständen aus dem Burgwall Bojná I-Valy. Maßstab: a - 9; b - 1-8.
Taf. II. Funde von Bleigegenständen aus Fundstellen auf dem Gebiet der Slowakei. 1-3 - Hurbanovo (nach *Kolníková 2002*, Abb. 1: 2-4); 4, 5, 16 - Divinka-Veľký vrch; 6 - Chorvátsky Grob; 7 - Bratislava-Devín (nach *Pieta/Plachá 1999*, Abb. 7: 10); 8 - Nitra-Párovské háje; 9, 15 - Rybník-Krivín (nach *Pieta 2008*, Abb. 7: 10, 14); 10, 11 - Folkušová-Červený grúň; 12 - Vozokany; 13 - Bytča-Hrabové; 14 - Bojná II-Hradisko.
Taf. III. Želovce. 1 - aus Blei gegossene Bestandteile einer Gürtelgarnitur aus dem Grab 113 (nach *Čilinská 1973*, Taf. XX: 13-20; bearbeitet); 2 - aus Blei gegossene Bestandteile einer Gürtelgarnitur aus dem Grab 363 (nach *Čilinská 1973*, Taf. LX: 12-41, 46-48; bearbeitet). Maßstab: 1 : 1.

Übersetzt von Klára Nagyová

Mgr. Ján Haruštiak
Archeologický ústav SAV
Akademická 2
SK-949 21 Nitra
jan.harustiak@savba.sk

GEOFYZIKÁLNA PROSPEKCIA A OBNOVENÝ SYSTEMATICKÝ VÝSKUM NA AKROPOLE V SMOLENICIACH-MOLPÍRE

Katrin Ludwig - Susanne Stegmann-Rajtár - Ján Tirpák

Hradisko, akropola, geofyzikálna prospekcia, systematický výskum, stratigrafia, staršia doba halštatská, kultúra kalenderberská, kultúra lužická, jazdecko-nomádske skupiny obyvateľstva

Late Hallstatt period, Kalenderberg culture, Lužice culture, horse-riding nomadic communities, hill-fort, acropolis, geophysical survey, stratigraphy

Geophysical survey and restored systematic excavation of acropolis in Smolenice-Molpír

Restored archaeological excavation on Molpír hill-fort was undertaken in July 2008. Its main purpose was to identify the stratigraphy on the site in more detail and define periods of settlement in those places of the acropolis where excavation had not been carried out. Area 1/2008 was determined by geophysical survey. The stratigraphic situation was documented in the examined trenches, which brought new knowledge of the cultural layering. The hill-fort was populated in several prehistoric and early historic periods. The most intensive was settlement in the Early Iron Age (Hallstatt period). The excavation's most significant result is uncovering of a part of stone foundations of a house and its inner space (destruction layer and hearth floor) from Hallstatt period (HC), whose dimensions correspond to the anomaly recorded already in the geophysical survey.

VÝSKUM V ROKOCH 1963-1971
(zhrnutie poznatkov)

Systematický výskum na Molpíre sa konal už v rokoch 1963-1971 pod vedením Mikuláša a Sigrid Dušekových. Už vtedy sa preukázalo, že táto výšinná poloha (obr. 1) bola osídlená vo viacerých obdobiach praveku a včasnej doby historickej (*Dušek/Dušek 1984*; *1995*, 71). Výkopové práce sa sústredili predovšetkým na najvyššie položenú časť - akropolu (370 m n. m.), z ktorej bol preskúmaný enormný počet nálezového materiálu. Ťažisko osídlenia spočíva v dobe halštatskej, najmä v jej staršej fáze, kedy sa tu začalo postupne budovať rozsiahle hradisko, ktoré najneskôr na začiatku 7. stor. pred Kr. nadobudlo centrálne postavenie v rámci celej severozápadnej časti Karpatskej kotliny (*Hellmuth 2006*; *2007*; *Stegmann-Rajtár 1998*; *2000*; *2002*; *2005*). Pomerne intenzívne osídlenie existovalo aj v strednej až neskorej dobe laténskej (*Farkaš 2004*; *Kolníková 2003*, 228; *Pieta 2001*) a vo včasnom až vrcholnom stredoveku (*Hulínek/Čajka 2004*, 81; *Turčan 1994*; *1995*). Sporadické nálezy pochádzajú z neolitu/eneolitu (*Farkaš/Plachá 2002*, 78), z doby bronzovej, doby rímskej a z doby sťahovania národov (*Fusek/Zábojník 2003*, 324; *Turčan 2001*, 108). Opevnený areál má približne 12 ha a člení sa na akropolu a dve predhradia (obr. 2). Najviac preskúmaná bola akropola, kde sa podarilo doložiť hustú zástavbu z doby halštatskej, a to jednak pozdĺž valového opevnenia (stavby 1-50), ako aj v jej vnútornom areáli (stavby 52-62). Kamenná a drevozemná architektúra opevnenia a vnútornej zástavby, ako i veľká koncentrácia nálezov z objektov, často i veľmi vzácnych, naznačujú, že v dobe halštatskej bol Molpír mocenským a politickým centrom s rozvinutým hospodárskym a nábožensko-kultovým životom (obr. 3). V rámci východohalštatského okruhu je významný najmä tým, že bol vybudovaný v kontaktnej zóne stredodunajského, lužického a jazdecko-nomádskeho kultúrneho spoločenstva (*Hellmuth 2006*; *Stegmann-Rajtár 2005*, 146).

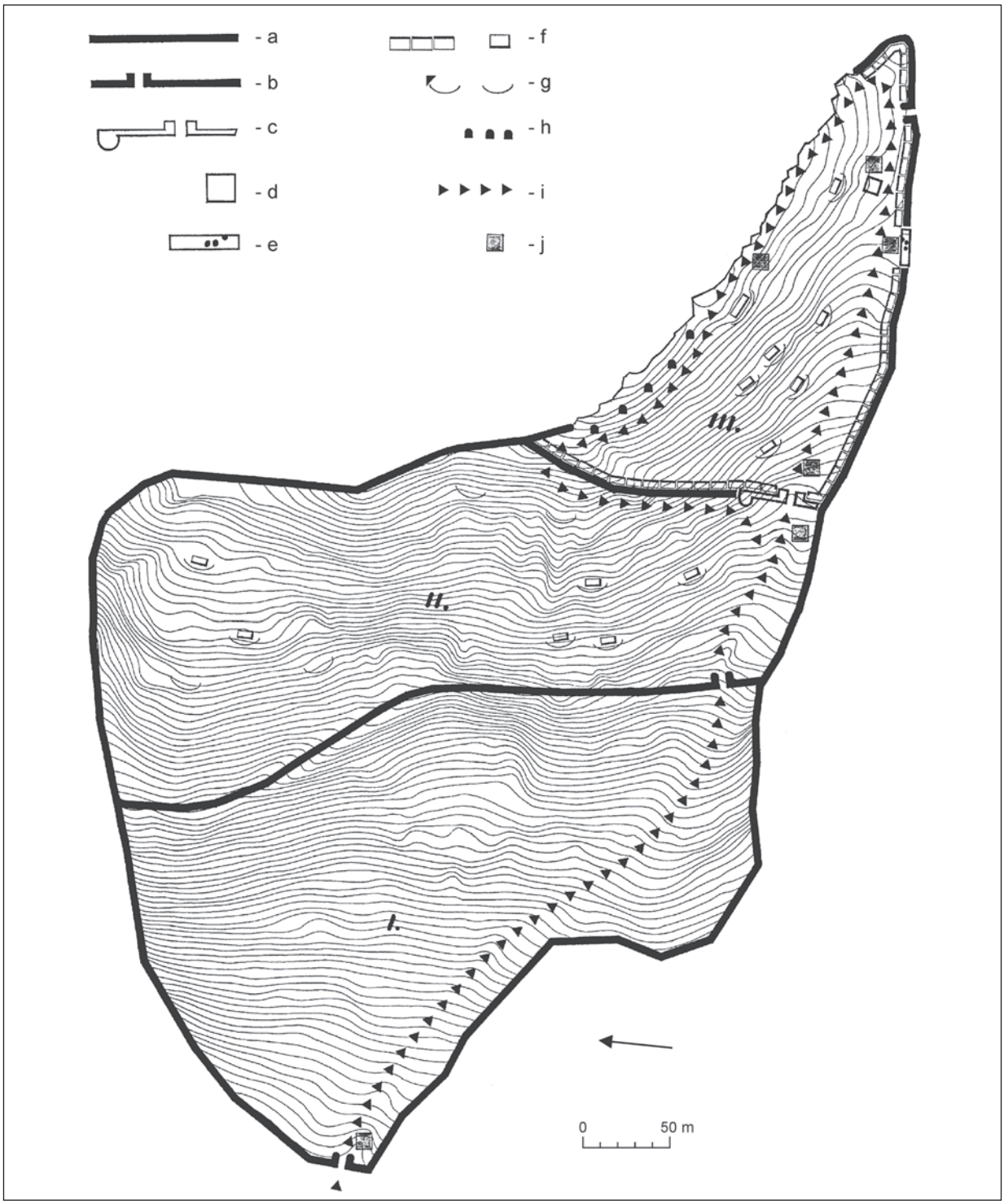

Obr. 1. Smolenice-Molpír. Hradisko rozdelené priečnymi valmi na dve predhradia (I, II) a hlavné nádvorie-akropolu (III), ktoré boli navzájom prepojené bránami. Legenda: a - opevnenie, val; b - brána; c - veža a brána do III. nádvoria; d - cisterna na vodu; e - kultové miesto; f - obydlia, domy; g - terasy; h - pece; i - náučný chodník; j - tabule informačného systému.

OBNOVENIE VÝSKUMU V ROKU 2008
(ciele, metódy a prvé poznatky)

Obnovenie archeologického výskumu sa realizovalo v čase od 2. do 31. júla 2008. Výskum sa konal v medzinárodnej spolupráci. Participoval na ňom Archeologický ústav SAV v Nitre (projekt R-08/058 AÚ SAV) a Fridrich Wilhelms-Universität Bonn (*Ludwig/Stegmann-Rajtár 2008*). Na terénnych a dokumentačných prácach sa podieľali aj študenti 3. a 4. ročníka odboru archeológie z Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave a z Filozofickej fakulty Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre. Odborne prínosná bola aj účasť A. Hellmuthovej a S. Müllera z berlínskej univerzity (Freie Universität Berlin). Geodetické zameranie skúmanej plochy uskutočnil M. Bartík z AÚ SAV v Nitre. Archeologický výskum podporil aj Obecný úrad v Smoleniciach a tiež Kongresové centrum SAV - zámok Smolenice. Závažnou skutočnosťou, ktorá nás viedla k myšlienke obnovenia výskumu, je opakované ničenie lokality hľadačmi pokladov pomocou detektorov kovov.

Hlavným cieľom výskumu v roku 2008 bolo detailnejšie rozpoznať stratigrafiu na lokalite a definovať jednotlivé obdobia osídlenia v tých miestach akropoly, kde sa doteraz archeologický výskum nerealizoval. Zamerali sme sa v prvom rade na priestor, kde dodnes zreteľne vidno terasovité členenie terénu a kde bol predpoklad pre objavenie obytných stavieb (obr. 4; 7). Plocha výskumu 1/2008 bola zároveň vytypovaná na základe geofyzikálnej prospekcie, ktorú uskutočnil *J. Tirpák* (*2008*). Rozhodli sme sa pre plochu, ktorá sa nachádza medzi dvomi už v minulosti skúmanými terasami (obr. 5; 6), a to medzi južnou - so stavbami 57, 58 a 59 a severne ležiacou terasou - so stavbou 60 (*Dušek/Dušek 1995*, obr. 15; 16). Cieľom nedeštruktívneho prieskumu pomocou geofyzikálnych metód bolo overiť na skúmaných plochách prítomnosť archeologických objektov a v prípade zistenie anomálií sa pokúsiť identifikovať ich vlastnosti. Geofyzikálny prieskum sa uskutočnil tromi metódami - magnetickým meraním, dipólovým elektromagnetickým profilovaním a georadarovým meraním. Na základe podkladov zo spracovaných magnetických dát sa podarilo zistiť ohraničené anomálne zóny (hodnoty nad 37 v prípade analytického signálu), ktoré sú s veľkou pravdepodobnosťou vyvolané prítomnosťou archeologických objektov. Výsledky geofyzikálnych prác ukázali, že ako najefektívnejšia geofyzikálna metóda sa pre takýto typ archeologickej lokality a geologického prostredia ukázala byť magnetometria (obr. 5). Pomocou nej sa podarilo vyčleniť na skúmanej ploche rôzne orientované anomálie, ktoré pravdepodobne zobrazujú jednak zvyšky po archeologických objektoch, jednak prítomnosť nehomogenít nešpecifikovaného charakteru.

Plocha 1/2008 sa nachádza na akropole hradiska (III. nádvorie), približne 60 m od východnej brány III (obr. F6). Výskum sa realizoval v náročných podmienkach lesného terénu, najmä stromy a kríky a ich koreňový systém v menšej alebo väčšej miere porušovali nálezovú situáciu. Preto mali práce v niektorých sondách obmedzený charakter, resp. niektoré miesta nemohli byť preskúmané vôbec. Výkopové práce boli okrem toho sťažené aj tým, že mladšie objekty v značnej miere porušovali staršiu nálezovú situáciu. Molpír, ako je už známe, bol osídlený v rôznych časových úsekoch praveku a včasnej doby historickej, takže sme museli veľmi opatrne postupovať pri prehlbovaní a začisťovaní objektov. Výskum na vytypovanej terase (plocha 1/2008 s veľkosťou 8 x 13 m) potvrdil vo ôsmich sondách pomerne hrubú sídliskovú vrstvu s viacerými odlíšiteľnými horizontmi. V týchto sondách (A, B, C, D, E, F, G, H) sa javilo ako prínosné zistenie niekoľkých zvrstvení, ktoré, ako sme zistili, patria rôznym obdobiam. Vo vrchných vrstvách sa objavovali sporadicky črepy zo stredoveku, z obdobia sťahovania národov a zo strednej až neskorej doby laténskej, ktoré sa na tieto miesta v značnej miere dostali až sekundárne, z vyššie položenej terasy. Po ich odstránení sa podarilo odkryť kultúrnu vrstvu a objekty súvisiace s intenzívnym osídlením v dobe halštatskej. Tieto mladšie zásahy však objekty z doby halštatskej výrazne porušili, takže zachovaná ostala iba ich spodná časť, ktorú sme následne preskúmali. Tiež ojedinelé nálezy z neolitu/eneolitu naznačujú, že pri vybudovaní stavby bola porušená vrstva súvisiaca s týmto najstarším osídlením. V dvoch sondách (A, C) sme odkryli časť kamennej podmurovky obytnej stavby z doby halštatskej, ktorá bola vybudovaná priamo na skalnom podloží (obr. 8). Postupným prehlbovaním sme následne preskúmali aj časť jej vnútorného priestoru. V týchto miestach sa nachádzala veľká koncentrácia nálezov, najmä črepov a mazanice (aj s výraznými odtlačkami prútov), zvieracích kostí a parohoviny, ktoré jednoznačne súvisia s jej zánikovou vrstvu. Na archeobotanickú analýzu (*Mihályiová 2008*) boli odobraté vzorky, ktoré obsahovali okrem iného aj zvyšky zuhoľnatených pestovaných obilnín, a to jačmeňa siateho (*Hordeum vulgare*) a prosa siateho (*Panicum miliaceum*). Pod touto deštrukčnou vrstvou sa nachádzala charakteristická kompaktná hlinitá vrstva - estrich, a to

priamo na umelo vybudovanej vrstve menších kameňov. Charakteristický nálezový materiál tvorili početné črepy zo zásobníc, ale aj z menších nádob z doby halštatskej, mazanica s odtlačkami prútia, prasleny, tkáčske závažia, drobné predmety zo železa a bronzu (napr. ihlica so stočenou hlavicou, 3 bronzové hroty šípov tzv. skýtskeho typu), jantárová perla, fragmenty kosteného obloženia (rúčky noža?) so špirálovitou výzdobou. Medzi keramickými nálezmi sa najčastejšie objavovali rôzne tvary keramiky kalenderberskej a lužickej kultúry, ako sú misovité nádoby zdobené žliabkami, plastickou výzdobou alebo rytým ornamentom, hlinené fiály, ktoré sú napodobeninami bronzových predlôh, veľké vázy s kužeľovitým hrdlom, zdobené vypuklinami na vydutí, ako aj hrnce s plastickou lištou, prípadne s plastickými výčnelkami. Rekonštrukcia týchto tvarov nádob je možná na základe nálezového materiálu zo starších výskumov M. Dušeka.

Už počas predchádzajúcich výskumov zistil M. Dušek vo vnútornej časti akropoly existenciu podobných obytných stavieb s kamennou podmurovkou. Ich orientáciou a rozmermi (cca 3 x 8 m) sú porovnateľné so zvyškami stavby z roku 2008. Postupným prehlbovaním sme zdokumentovali nálezovú situáciu vo všetkých sondách, avšak niektoré z nich sa z časových dôvodov zatiaľ nepodarilo doskúmať až po podložie. Bude to preto úlohou budúceho výskumu.

HLAVNÉ VÝSLEDKY GEOFYZIKÁLNEHO A ARCHEOLOGICKÉHO VÝSKUMU NA PLOCHE 1/2008

1. Za dôležité treba v prvom rade považovať výsledky geofyzikálnej prospekcie. Na vytypovanej sídliskovej terase boli zistené anomálne zóny, ktoré indikovali prítomnosť archeologických objektov. Pravidelný obdĺžnikový tvar jednej z nich poukázal na možnosť obytnej stavby (obr. 4; 5; 8), čo sa následným výskumom aj potvrdilo.

2. V skúmaných sondách sa podarilo doložiť stratigrafickú situáciu. Výskum tak priniesol nové poznatky o kultúrnom zvrstvení. Molpír bol osídlený vo viacerých obdobiach praveku a včasnej doby historickej. Najintenzívnejšie osídlenie a najväčší počet nálezov sme zistili zo staršej doby železnej (halštatskej). Tvoria približne 90% získaného nálezového materiálu. Iba sporadické stopy osídlenia s ojedinelými nálezmi môžeme zaradiť aj do neolitu/eneolitu, do strednej až neskorej doby laténskej, do doby sťahovania národov a do stredoveku.

3. Najdôležitejším výsledkom je odkrytie jednej časti kamennej podmurovky obytnej stavby a jej vnútorného priestoru (zániková vrstva a časť estrichu) z doby halštatskej (HC), ktorá sa svojimi rozmermi približne zhoduje s anomáliou zistenou už geofyzikálnou prospekciou (obr. 5-7). Výrazná koncentrácia mazanice a veľký počet nálezov práve na tomto mieste (najmä črepov, praslenov, kostených a kovových predmetov, ako aj zvieracích kostí), jednoznačne súvisí s jeho deštrukciu. Vzhľadom na veľmi zložitú terénnu situáciu (stromy a korene) a viacnásobné osídlenie v týchto miestach sme zachytili a preskúmali iba spodnú časť tejto stavby.

4. Odkrytie časti kamenného múra z nasucho kladených kameňov (obr. 9) v miestach južného okraja vytýčenej plochy (sonda G). Z časových dôvodov sa nám zatiaľ nepodarilo rozšíriť v týchto miestach sondu natoľko, aby sme určili jeho šírku, orientáciu a datovanie. Interpretácia bude preto možná až po rozšírení plochy a po jej doskúmaní.

5. Celková nálezová situácia na ploche 1/2008 (obr. 4; 7), ako aj získaný objem keramiky a tiež bronzových a železných predmetov, charakteristických pre začiatok doby železnej (halštatskej kultúry), potvrdili, že Molpír bol intenzívne osídlený najmä v období 8. a 7. stor. pred Kr. Stal sa vtedy významným centrálnym miestom vybudovaným medzi tromi kultúrnymi oblasťami, ktoré sa vzájomne prelínali - kalenderberská kultúra, lužická kultúra a jazdecko-nomádske kultúrne spoločenstvo prenikajúce z východokarpatskej oblasti (*Hellmuth 2006*; *2007*; *Stegmann-Rajtár 2005*, 154).

Obr. 2. Smolenice-Molpír. Letecký záber na hradisko zo severozápadnej strany. Foto: I. Kuzma.

Obr. 3. Smolenice-Molpír. Letecký záber na hlavné nádvorie (akropolu), predhradie II a kamennú bránu III. Pohľad z východnej strany. Foto: Archív AÚ SAV v Nitre.

Obr. 4. Smolenice-Molpír. Celkový pohľad na skúmanú plochu 1/2008. Foto: K. Ludwig.

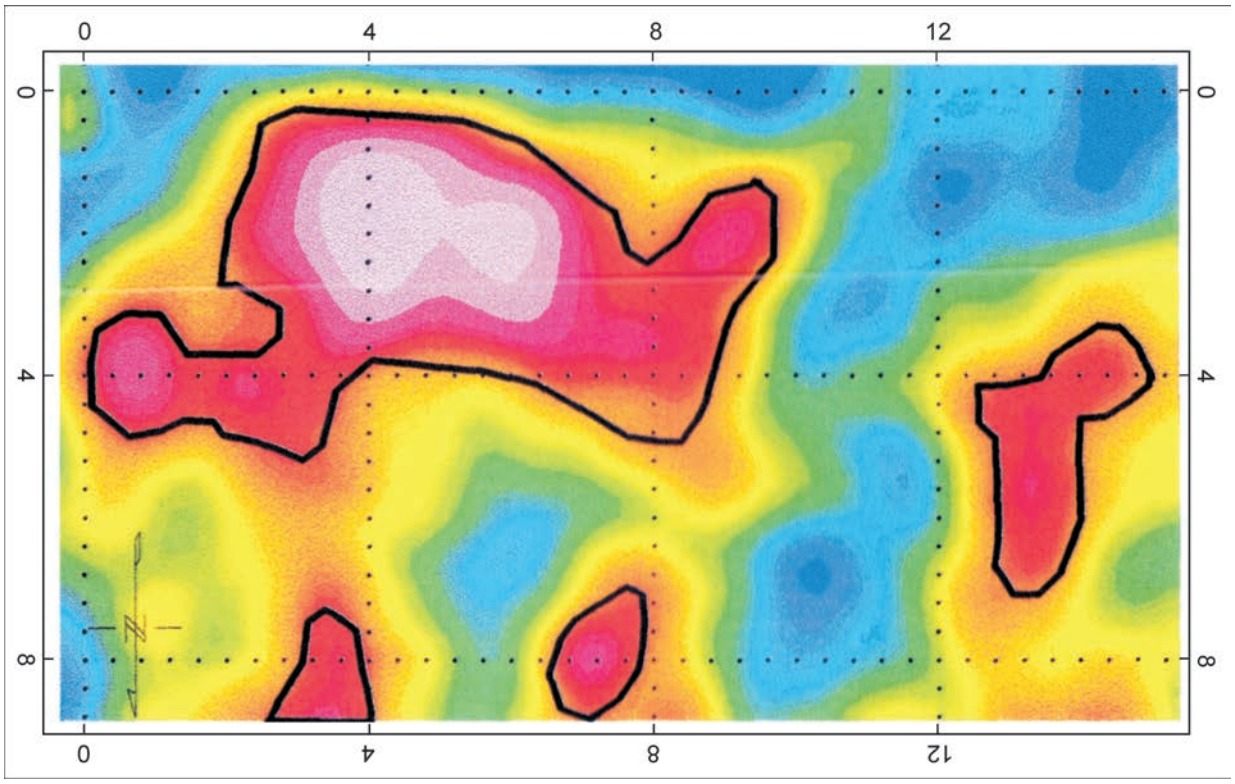

Obr. 5. Smolenice-Molpír. Geofyzikálna prospekcia - karta analytického signálu s interpretáciou: J. Tirpák.

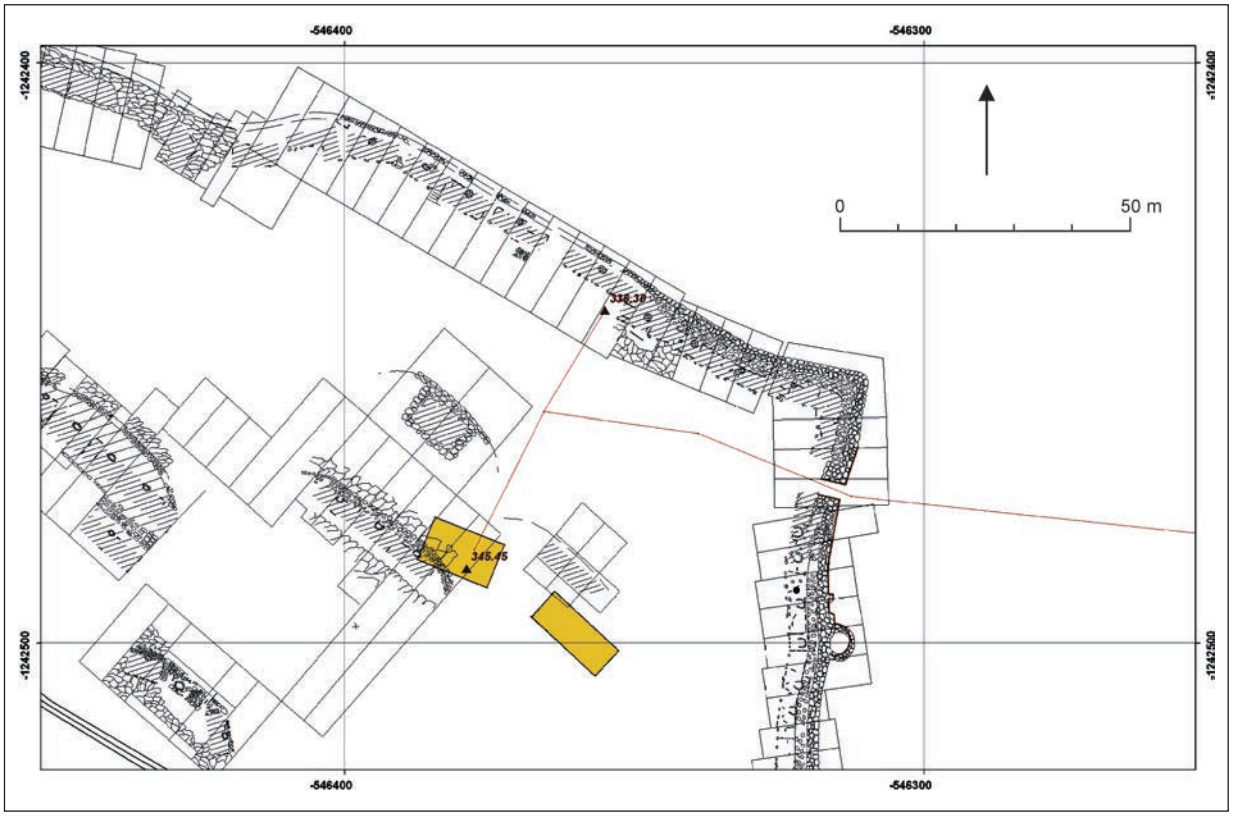

Obr. 6. Smolenice-Molpír. Severovýchodná časť akropoly (plán výskumu M. Dušeka) s novozameranými plochami 1/2008 a 2/2008 (M. Bartík).

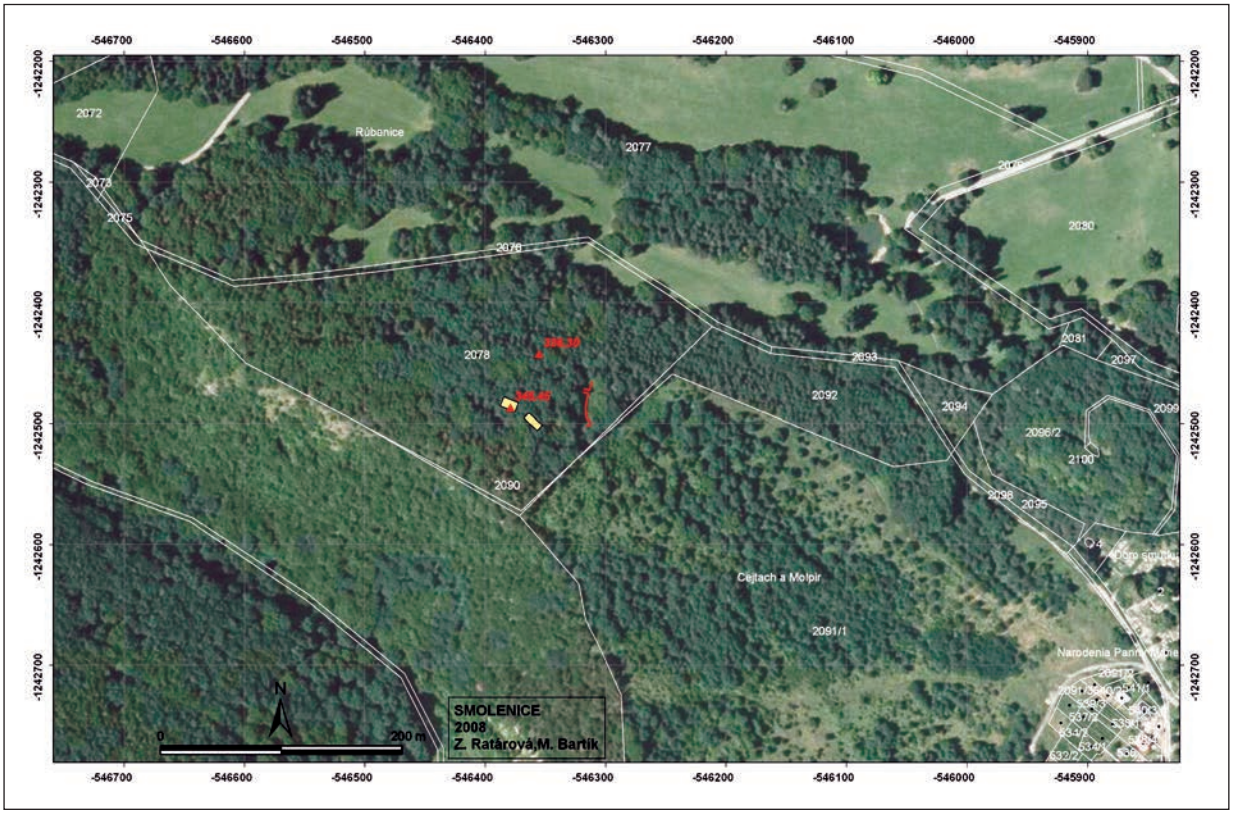

Obr. 7. Smolenice-Molpír. Celkový pohľad na akropolu s plochami 1/2008 a 2/2008. GPS-zameranie: M. Bartík.

Obr. 8. Smolenice-Molpír. Západný profil v sonde A s kamennou podmurovkou obytnej stavby. Foto: K. Ludwig.

Obr. 9. Smolenice-Molpír. Pohľad na časť kamenného múra s nasucho kladených kameňov v sonde G. Foto: K. Ludwig.

LITERATÚRA

Dušek/Dušek 1984 M. Dušek/S. Dušek: Smolenice-Molpír. Befestigter Fürstensitz der Hallstattzeit I. Nitra 1984.

Dušek/Dušek 1995 M. Dušek/S. Dušek: Smolenice-Molpír. Befestigter Fürstensitz der Hallstattzeit II. Nitra 1995.

Farkaš 2004 Z. Farkaš: Spony z doby laténskej z opevnenej polohy Molpír pri Smoleniciach. Zbor. SNM 98. Arch. 14, 2004, 67-94.

Farkaš/Plachá 2002 Z. Farkaš/V. Plachá: Neolitické a eneolitické nálezy z Malých Karpát a otázka výšinných sídlisk. In: I. Cheben/I. Kuzma (Ed.): Otázky neolitu a eneolitu našich krajín 2001. Nitra 2002, 73-89.

Fusek/Zábojník 2003 G. Fusek/J. Zábojník: Príspevok do diskusie o počiatkoch slovanského osídlenia Slovenska. Slov. Arch. 51, 2003, 319-340.

Hellmuth 2006 A. Hellmuth: Smolenice-Molpír im Licht skythischer Angriffe auf die hallstattzeitlichen Siedlungen nördlich und südlich der mährischen Pforte. Slov. Arch. 54, 2006, 191-208.

Hellmuth 2007 A. Hellmuth: Untersuchungen zum Gewicht skythischer Pfeilspitzen aus der hallstattzeitlichen Siedlung von Smolenice-Molpír. Slov. Arch. 55, 2007, 285-294.

Hulínek/Čajka 2004 D. Hulínek/D. Čajka: Včasnostredoveké hradiská na Orave v kontexte hradísk na strednom a západnom Slovensku. Slov. Arch. 52, 2004, 77-120.

Kolníková 2003 E. Kolníková: Fundmünzen in den latènezeitlichen Burgwällen und anderen Höhenlagen in der Slowakei. Slov. Arch. 51, 2003, 223-246.

Ludwig/Stegmann-Rajtár 2008 K. Ludwig/S. Stegmann-Rajtár: Smolenice-Molpír. Výskumná nálezová správa za r. 2008 (Dokumentácia AÚ SAV v Nitre). Nitra 2008. Nepublikované.

Mihályiová 2008 J. Mihályiová: Smolenice-Molpír. Nálezová správa archeobotanická za r. 2008 (Dokumentácia AÚ SAV v Nitre). Nitra 2008. Nepublikované.

Pieta 2001 K. Pieta: Jan Filip a neskorolaténske osídlenie Slovenska. Arch. Rozhledy 53, 2001, 29-38.

Stegmann-Rajtár 1998 S. Stegmann-Rajtár: Spinnen und Weben in Smolenice-Molpír - Ein Beitrag zum wirtschaftlichen und religiös-kultischem Leben der Bewohner des hallstattzeitlichen Fürstensitzes. Slov. Arch. 46, 1998, 263-287.

Stegmann-Rajtár 2000 S. Stegmann-Rajtár: Kulturelle Beziehungen des hallstattzeitlichen Burgwalls Smolenice-Molpír. Pravěk (N. Ř.) 10, 2000, 457-471.

Stegmann-Rajtár 2002 S. Stegmann-Rajtár: Früheisenzeitliche Fernverbindungen entlang des Ostalpenrandes. In: A. Lang/V. Salač (Ed.): Fernkontakte in der Eisenzeit. Praha 2002, 254-269.

Stegmann-Rajtár 2005 S. Stegmann-Rajtár: Smolenice-Molpír. In: Reallexikon der Germanischen Altertumskunde. Bd. 29. Berlin - New York 2005, 146-156.

Tirpák 2008 J. Tirpák: Geofyzikálny prieskum - Smolenice-Molpír (r. 2008). Geofyzikálna nálezová správa (Dokumentácia AÚ SAV v Nitre). Nitra 2008. Nepublikované.

Turčan 1994 V. Turčan: Ďalšie slovanské nálezy zo Smoleníc-Molpíra. Zbor. SNM 88. Arch. 4, 1994, 75-84.

Turčan 1995 V. Turčan: Nové nálezy ostrôh zo Smoleníc-Molpíra. Zbor. SNM 89. Arch. 5, 1995, 77-82.

Turčan 2001 V. Turčan: Výšinné polohy v germánskej vojenskej stratégii na strednom Podunajsku. Zbor. SNM 95. Arch. 11, 2001, 105-110.

Geophysikalische Prospektion und Nachgrabung auf der Hauptburg von Smolenice-Molpír

Katrin Ludwig - Susanne Stegmann-Rajtár - Ján Tirpák

ZUSAMMENFASSUNG

Die systematischen Ausgrabungen auf der befestigten Höhensiedlung Smolenice-Molpír wurden für das Archäologische Institut der SAW Nitra in den Jahren 1963-1971 durch Sigrid und Mikuláš Dušek durchgeführt (Abb. 1). Schon damals deutete das Fundmaterial auf eine unterschiedlich intensive Besiedlung in vielen vor- und frühgeschichtlichen Perioden hin, wobei die hallstattzeitlichen Funde jedoch eindeutig die Mehrheit bildeten. Während in der ersten und zweiten Vorburg nur wenig gegraben wurde, hat man sich vor allem auf die Freilegung der Hauptburg (370 m ü. d. M.) konzentriert und eine enorme Zahl von Keramik und Kleinfunden festgestellt. Die Höhensiedlung entwickelte sich in der älteren Hallstattzeit zu einem der bedeutendsten Zentralplätze am Nordrand des ostalpinen und westpannonischen Gebietes (Abb. 2; 3). Das

Fundmaterial illustriert mit seiner verschiedenartigen Zusammensetzung zunächst regionale Entwicklungen innerhalb der nordostalpinen Hallstatt- und der Lausitzer Kultur, darüber hinaus gibt es aber auch fremde Elemente, die Fernbeziehungen einerseits zum Südostalpenraum und zum südöstlichen Karpatenbecken und andererseits zum westlichen Mitteleuropa erkennen lassen. Die Bedeutung des Molpírs liegt darin, dass er im Kontaktgebiet des mitteldonauländischen, lausitzer und reiternomadischen Kulturkreises enstand.

Die geophysikalische Prospektion (Ján Tirpák) und die Nachgrabung haben vom 2.-31. Juli 2008 stattgefunden. Die archäologischen Untersuchungen wurden in Kooperation zwischen dem Archäologischen Institut der SAW (Susanne Stegmann-Rajtár) und der Rheinischen Friedrich-Wilhelms-Universität Bonn (Katrin Ludwig) durchgeführt. Sehr hilfreich war auch die Teilnahme von Anja Hellmuth und Sebastian Müller von der Freien Universität Berlin. An der Grabungskampagne waren auch Studenten der J. A. Komenský-Universität Bratislava und der Konštantín Filozof-Universität Nitra beteiligt (Abb. 4). Die geodetischen Arbeiten realisierte Martin Bartík (Archäologisches Institut der SAW).

Hauptziel der Grabungskampagne im Jahr 2008 war es, die detaillierte Stratigraphie auf einer der Siedlungsterrassen im Innenraum der Hauptburg, der sog. Akropolis zu erarbeiten (Abb. 6). Im Rahmen der Geländeprospektion wurde nach einer Fläche gesucht, wo bis jetzt nicht gegraben worden war und wo neue Details zur Innenbebauung zu erwarten waren (Abb. 7). Ausgewählt wurde schließlich eine dominante Terrasse zwischen zwei anderen, schon in den früheren Jahren freigelegten Terassen, die mit den bereits bekannten Wohnbauten 57, 58 und 59, südlich, bzw. mit dem Wohnbau 60, nördlich des zu untersuchenden Areals liegen. Die Grabungsfläche 1/2008 mit einer Größe von 8 x 13 m wurde zuerst geophysikalisch untersucht. Auf diese Weise sollte zunächst festgestellt werden, ob archäologische Siedlungsstrukturen größeren Ausmaßes vorliegen. Drei Methoden kamen hierbei zur Anwendung: Magnetometrie, dipole elektromagnetische Profilation sowie Messungen mit Georadar, wobei mithilfe der Magnetometrie die besten Ergebnisse erzielt wurden (Abb. 5). Es wurden dabei genau abgrenzbare Anomalien eingemessen, die die Existenz archäologischer Objekte andeuteten (Werte über 37 im Fall des analytischen Signals).

Erste Ergebnisse:

1. Wichtige Ergebnisse lieferte an erster Stelle die geophysikalische Prospektion, die Anlass zu der Vermutung gaben, dass es sich bei den festgestelleten Anomalien um die Überreste eines etwa rechteckigen Gebäudes mit Steinfundamentierung handelt (Abb. 5-7).

2. Die archäologische Untersuchung brachte neue und detaillierte Erkenntnisse über die kulturelle Abfolge auf der Fundstelle. Grundlage für die Interpretation der erreichten Ergebnisse ist die festgestellte Stratigraphie. Der Molpír wurde in mehreren vor- und frühgeschichtlichen Perioden besiedelt. Schwerpunkt der Besiedlung war die ältere Hallstattzeit (90% aller Funde). Sporadische Funde stammen aus dem Neolithikum/Äneolithikum, der mittleren- bis späten Latènezeit, der Völkerwanderungszeit und aus dem frühen Mittelalter.

3. Verlauf des rechteckigen Gebäudes mit Steinstruktur (Quadrant A) im südöstlichen Bereich der Fläche (Abb. 8). Die Annahme, dass es sich hier um den spärlichen Rest eines Gebäudes mit Steinfundament handeln könnte, wurde durch die Tatsache untermauert, dass sich die feste hellbraune Lehmschicht ausschließlich in dem von dieser Steinstruktur umschlossenen Areal fand - und so vielleicht den ehemaligen Laufhorizont darstellen könnte. Im angrenzenden Bereich (Quadrant C) wurde eine mächtige Hüttenlehmschicht (Zerstörungsschicht) mit einer großen Anhäufung von Fundmaterial (vor allem Scherben, Spinnvirtel, kleinere Bronzefunde, einige sog. skythische Bronzepfeilspitzen und Tierknochen festgestellt. Aus Zeitgründen konnte dieser Bereich in der Grabungskampagne von 2008 jedoch nicht bis zum gewachsenen Boden untersucht werden.

4. Freilegung einer dichten Steinlage (Trockenmauer?) im Quadrant G, die nach Norden hin eine deutliche gerade Begrenzung aufwies (Abb. 9). Diese war z. T. mit Keramikscherben durchsetzt. In diesem Bereich wurde der Quadrant um 1 x 1 m vergrössert (Quadrant G - Annex). Trotzdem konnte der genaue Verlauf der Steinsetztng nicht festgelegt werden und wird somit erst durch zukünftiger Grabungen geklärt werden können.

5. Die gesammte Fundsituation sowie das Fundmaterial (Scherben und Kleinfunde) lässt sich gut mit dem korrelieren, was M. Dušek während seiner Grabungen der Jahre 1963-1971 auf der Akropolis festgestellt hat. Die Funde belegen eine intensive Besiedlung des Molpírs in der älteren Hallstattzeit (8. und 7. Jh. v. Chr.), der im Kontaktgebiet von drei Kulturkreisen errichtet wurde: der zentraleuropäischen Hallstatt- und Lausitzer Kultur sowie des reiternomadischen Kulturkreises des östlichen Karpatenbeckens.

Abb. 1. Smolenice-Molpír. Die Wallanlage wurde mit Querwällen in zwei Vorburgen (I, II) und Hauptburg-Akropolis (III) geteilt und durch Tore verbunden. Legende: a - Befestigung, Wall; b - Tor; c - Turm und Tor in die III. Burg (Akropolis); d - Zisterne; e - Kultplatz; f - Wohnhäuser, Häuser; g - Terrassen; h - Öfen; i - Rundgang; j - Informationstafeln.
Abb. 2. Smolenice-Molpír. Luftbild von der befestigten Höhensiedlung Smolenice-Molpír. Blick von Nordwesten. Foto: I. Kuzma.
Abb. 3. Smolenice-Molpír. Luftbild von der Akropolis und der Vorburg II mit Blick auf das Steintor III. Foto: Archiv des AI SAW in Nitra.
Abb. 4. Smolenice-Molpír. Die freigelegte Fläche 1/2008. Foto: K. Ludwig.
Abb. 5. Smolenice-Molpír. Geophysikalische Prospektion - Karte des analytischen Signals mit Interpretation: J. Tirpák.
Abb. 6. Smolenice-Molpír. Plan des nordöstlichen Teils der Akropolis (Grabung M. Dušek) mit den neuen Flächen 1/2008 und 2/2008 (M. Bartík).

Abb. 7. Smolenice-Molpír. Blick auf die Akropolis mit den eingemessenen Flächen 1/2008 a 2/2008. GPS-Einmessung: M. Bartík.
Abb. 8. Smolenice-Molpír. Westprofil im Quadrant A mit spärlichem Rest eines Gebäudes mit Steinfundament. Foto: K. Ludwig.
Abb. 9. Smolenice-Molpír. Dichte Steinlage der Trackenmauer im Quadrant G. Photo: K. Ludwig.

Übersetzt von Susanne Stegmann-Rajtár und Katrin Ludwig

Katrin Ludwig, M. A.
Rheinische Friedrich-Wilhelms-Universität Bonn
Vor- und Frühgeschichtliche Archäologie
Regina-Pacis-Weg 7
D-531 13 Bonn
ludwigkatrin@gmx.de

PhDr. Susanne Stegmann-Rajtár, CSc.
Archeologický ústav SAV
Akademická 2
SK-949 21 Nitra
zuzana.rajtarova@savba.sk

RNDr. Ján Tirpák, CSc.
Archeologický ústav SAV
Akademická 2
SK-949 21 Nitra
jan.tirpak@savba.sk

NOVÉ NÁLEZISKÁ HATVANSKEJ KULTÚRY NA DOLNOM POHRONÍ A POIPLÍ

Ondrej Ožďáni

Juhozápadné Slovensko, staršia doba bronzová, hatvanská kultúra, žiarový hrob, kolekcia keramiky z hrobu?

Southwest Slovakia, Early Bronze Age, Hatvan culture, cremation grave, pottery collection from grave?

New sites of Hatvan culture in the Lower Hron and Ipeľ valleys

The contribution evaluates ceramic vessels from two new sites of Hatvan culture in southwest Slovakia. In field walk undertaken on the hill-fort of Hatvan culture in Kamenica nad Hronom a pottery set was collected consisting of an amphora and a vase of Hatvan culture and a jar of Kisapostág culture. These finds could theoretically come from a grave collection, but they may also represent a pottery deposit. On the site in Veľké Turovce, in part Dolné Turovce, a cremation grave containing an amphora and a dish was accidentally discovered. Based on analogies and stratigrapy on the fortified settlement in Malé Kosihy, the pottery from both sites was dated to the later phase of Hatvan culture in Slovakia.

ÚVOD

V príspevku sú prezentované dve novozistené lokality hatvanskej kultúry na juhozápadnom Slovensku, z ktorých pochádzajú nálezy keramiky. V Kamenici nad Hronom (okr. Nové Zámky) boli získané z výšinného sídliska a vo Veľkých Turovciach (okr. Levice) z náhodne objaveného žiarového hrobu. Na nálezy z oboch lokalít upozornili miestni obyvatelia.

Kamenica nad Hronom

Miestny záujemca o históriu obce pán G. Diosi odovzdal autorovi tohto príspevku na spracovanie jednu amforu, jednu malú vázu a jeden džbánok (obr. 2: 2-4). Dve nádobky - amfora a malá váza reprezentujú hatvanskú kultúru, malý džbánok patrí kisapostáckej kultúre. Vzhľadom na ich celistvosť a zachovanosť nie je vylúčené, že pochádzajú z jedného hrobu, no mohli by byť tiež obsahom viacerých hrobových celkov. Uvedenú keramiku v minulosti vykopal otec darcu na miestnom cintoríne v Kamenici nad Hronom, okr. Nové Zámky (obr. 1: 2). Na bližšie nálezové okolnosti sa už nepamätal.

Aj z tohto dôvodu sa zrealizovala obhliadka cintorína, ktorý sa nachádza v severnej časti obce na výraznej vyvýšenine s priemernou nadmorskou výškou 150 m. Výšina je z juhu a juhozápadu prirodzene chránená prudkým zrázom, pričom severná a severovýchodná strana klesá do terénnej depresie, ktorá výrazne oddeľuje areál cintorína od svahov Čiernej hory (kóta 217,6). Obvod výšiny, ako aj časť areálu boli narušené súvislou súčasnou zástavbou a starými hliniskami, ktoré zmenili pôvodnú konfiguráciu terénu. Obhliadkou sa preto nemohlo zistiť, či táto poloha bola v praveku opevnená (obr. 2: 1).

Plató vyvýšeniny je ešte aj dnes súvisle narušované recentnými hrobmi, ktoré zrejme ničia praveké objekty, ako na to poukazuje značný počet črepov a mazanice na povrchu terénu. Zberom sa získala veľká kolekcia črepov, ktoré sčasti patria kultúre s lineárnou keramikou, väčšinou ich však môžeme zaradiť do staršej doby bronzovej, a to k hatvanskej a maďarovskej kultúre (*Ožďáni 1984a*, 166).

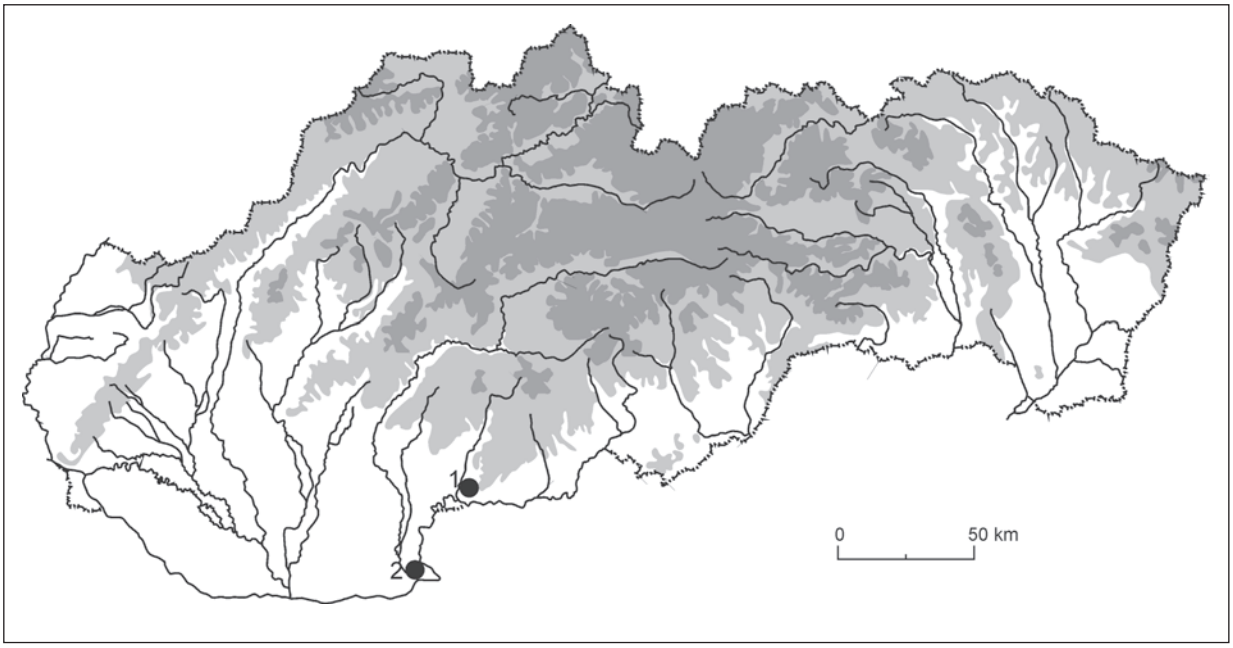

Obr. 1. Situačná mapa s dvoma novými lokalitami hatvanskej kultúry na Slovensku. 1 - Veľké Turovce, časť Dolné Turovce, okr. Levice; 2 - Kamenica nad Hronom, okr. Nové Zámky.

Berúc do úvahy uvedené skutočnosti, je skôr pravdepodobné, že darované nádoby sa našli na výšinnom sídlisku hatvanskej kultúry a mohli predstavovať súčasť keramického depotu, hoci nemožno vylúčiť ani ich funerálny pôvod.

Opis nálezov:

1. Amfora s valcovitým, nepatrne sa zužujúcim hrdlom, vajcovitým telom, plochým dnom a dvoma pásikovými a vertikálne nasadenými protiľahlými uchami. Hrdlo je čiastočne rekonštruované. Okraj ústia je von vyhnutý. Hrdlo a horná tretina vydutia tela, resp. plecia nádoby, sú hladené až mierne leštené. Zvyšná časť vydutia tela včítane vonkajšieho povrchu úch (jedno ucho je rekonštruované) je zdobená odtlačkami textílie (voštinovanie). Výzdoba je ostro ukončená tesne nad dnom, čím vznikol v tejto časti nádoby úzky hladený pásik. Široké vertikálne uchá nasadajú na maximálne vydutie tela amfory. Povrch nádoby má svetlohnedú farbu so sporadickým výskytom šedých škvŕn. Rozmery: výška amfory 282 mm, priemer dna 94 mm, priemer ústia 117 mm, šírka úch 43 mm (obr. 2: 2; 4: 5).

2. Malá váza s bikónickým, mierne zaobleným telom, lievikovite roztvoreným hrdlom a plochým dnom. Odsadenie hrdla od pliec vázy zdôrazňuje plytký a nevýrazný obvodový žliabok. Na maximálnom vydutí tela sú umiestnené štyri plastické horizontálne výčnelky. Hrdlo a horná časť tela je hladená až leštená, dolná časť tela je nevyhladená, až drsná. Povrch má svetlohnedú farbu. Rozmery: výška vázy 88 mm, priemer ústia 88 mm, priemer dna 44 mm, maximálny priemer tela 92 mm (obr. 2: 4; 4: 2).

3. Džbánok s lievikovitým hrdlom a nižším stlačeným telom. Vertikálne pásikové uško vychádza z okraja ústia a nasadá na plecia nádobky. Hrdlo je od tela ostro odsadené. Dno je nezreteľné, v jeho strede je malý omfalos. Hrdlo i hornú časť tela zdobí rytá výzdoba v podobe jemných i hlbších jamiek a rýh zoradených do obežných pásov, cikcakovitej obvodovej línie a šiestich vertikálnych línií ukončených širokým dvojitým W, ktoré sú vytvorené krátkymi ryhami. Povrch čiernej farby je leštený, s výnimkou dna. Pôvodne bielo inkrustovaná výzdoba sa zachovala len čiastočne. Rozmery: výška šálky 45 mm, priemer ústia 54 mm, priemer omfalu 12 mm, šírka ucha 7 mm (obr. 2: 3; 4: 1).

Veľké Turovce, časť Dolné Turovce

V apríli roku 1983 sa na pozemku pani E. Jámborovej v katastri obce Veľké Turovce, časť Dolné Turovce, okr. Levice (obr. 1: 1; ďalej v texte len Dolné Turovce) pri kopaní studne našli dve nádoby, kalcinované kosti a popol. Nálezisko sa nachádza na juhovýchodnom úpätí výšiny Turovec (kóta 212,4) a približne 150 m od pravého brehu riečky Krupinice. Ide o mierne svahovitý terén obrátený smerom na juhovýchod, na ktorom sa aj v súčasnosti nachádzajú súkromné vinohrady a záhrady (obr. 3: 2).

Autor príspevku spolu s majiteľkou pozemku navštívil miesto nálezu a prevzal zachránené nálezy - poškodenú amforu, črepy misy (obr. 3: 2, 3) a zvyšky spáleného jedinca s popolom. Vykopané nádoby sa podľa vyjadrenia darkyne vyzdvihli z hĺbky cca 130 až 200 cm. Táto skutočnosť sa v teréne nedala overiť, pretože do výkopu studne už boli osadené betónové skruže. Miska, ktorú studniari v hline nepostrehli a čakanom rozbili, sa údajne nachádzala nad amforou, resp. prikrývala ústie amfory, pričom bola otočená hore dnom. Ďalšie nádoby, prípadne iné predmety sa údajne nenašli. Popol a kalcinované kostičky boli uložené v amfore. Pri vyberaní keramiky však robotníci obsah amfory vysypali a zo zvyšku kremácie sa podarilo dodatočne pozbierať len veľmi málo materiálu, ktorý nebol použiteľný pre antropologickú analýzu.

Na základe zachránených nádob a získanej informácie o nálezovej situácii môžeme konštatovať, že na spomenutom pozemku sa našiel žiarový hrob hatvanskej kultúry. V tejto polohe sa podľa vyjadrenia niektorých ďalších majiteľov priľahlých pozemkov už v minulosti pri výstavbe vínnych pivníc často nachádzali celé nádoby, popol a kosti, ktoré však majitelia viníc z neznalosti odborníkom neodovzdali a neskôr zahodili. Je evidentné, že v uvedenom priestore sa nachádza žiarové pohrebisko hatvanskej kultúry, ktoré doteraz z literatúry nebolo známe (*Ožďáni 1984b*, 169).

V priestore vinohradu, ako aj na bezprostredne susediacich parcelách sa následne vykonala obhliadka terénu, no povrchovým prieskumom sa žiadne nálezy nenašli.

Opis nálezov:

1. Amfora s dvoma pásikovými vertikálnymi uchami vychádzajúcimi z maximálneho vydutia baňatého tela v hornej tretine, ktoré sa ku dnu výrazne kónicky zužuje. Ploché dno je nepatrne odsadené od tela. Okraj ústia s časťou hrdla chýba, zachovaná je len malá valcovitá časť. Horná tretina vydutia tela je bez výzdoby, dolné dve tretiny od maximálneho vydutia sú zdobené odtlačkami textílií a nepravidelne vertikálne vedenými ryhami. Výzdoba je ostro ukončená tesne nad dnom, čím vznikol v tejto časti nádoby hladený obvodový pásik široký cca 2 cm. Približne na mieste maximálneho vydutia sa po oboch stranách horných koreňov pásikových úch nachádzajú spolu štyri kratšie horizontálne plastické lišty zdobené nechtovaním, obdobné, ale dve protiľahlé lišty sú krížovito umiestnené vzhľadom na myslenú os spájajúcu nasadenie úch. Predel medzi zdobeným a nezdobeným vydutím na úrovni nasadenia horných koreňov úch zdôrazňuje širšia a hlbšia obvodová ryha. Nezdobené vydutie tela je hladené, povrch amfory má svetlohnedé až šedé zafarbenie. Rozmery: zachovaná výška 285 mm, priemer dna 135 mm, priemer zachovaného hrdla 120 mm, hrúbka hrdla 8 mm, šírka úch 27 mm (obr. 3: 2; 4: 4).

2. Kónická misa s mierne dovnútra zahnutým hrdlom a dvoma protiľahlými pásikovými uchami. Dno je ploché, na okraji ústia sa pôvodne nachádzali štyri symetricky umiestnené plastické cípy, z ktorých sa zachovali iba dva. Vertikálne uchá vychádzajú z okraja ústia a nasadajú tesne pod maximálnym vydutím tela misy. Hladený povrch bez výzdoby je svetlohnedej farby. Rozmery: výška 64 mm, priemer ústia 146 mm, priemer dna 86 mm, maximálny šírka úch 16 mm a 18 mm, hrúbka steny pri okraji ústia 6 mm (obr. 3: 3; 4: 3).

Vyhodnotenie nálezov

Obidve amfory sú štandardnými a typickými nádobami hatvanskej kultúry strednej veľkosti (*Kalicz 1984*, 197; *Nešporová 1969*, 385). Kým amfora z Kamenice nad Hronom (obr. 2: 2; 4: 5) patrí k nádobám s vajcovitým telom, amfora z Dolných Turoviec (obr. 3: 2; 4: 4) s baňatým telom má maximálne vydutie v hornej tretine svojej výšky, od ktorej sa kónicky pomerne prudko zužuje k plochému dnu. Táto amfora mala pravdepodobne valcovité hrdlo, na rozdiel od predchádzajúcej, ktorej hrdlo má nábeh na lievikovité nasadenie. Hoci obidve amfory majú vertikálne páskové ušká nasadené na maximálnom vydutí tela, je zaujímavé, že uchá amfory z Kamenice nad Hronom sú situované v nerovnakej výške odo dna. Horný koreň jedného ucha je vo vzdialenosti 14,2 cm odo dna, horný koreň druhého je vo vzdialenosti 13,6 cm odo dna. Povrch tiel obidvoch nádob od maximálneho vydutia smerom ku dnu je zdobený odtlačkami textílií. Amfora z Dolných Turoviec je však dekorovaná hrubším vzorom a navyše aj plytkými

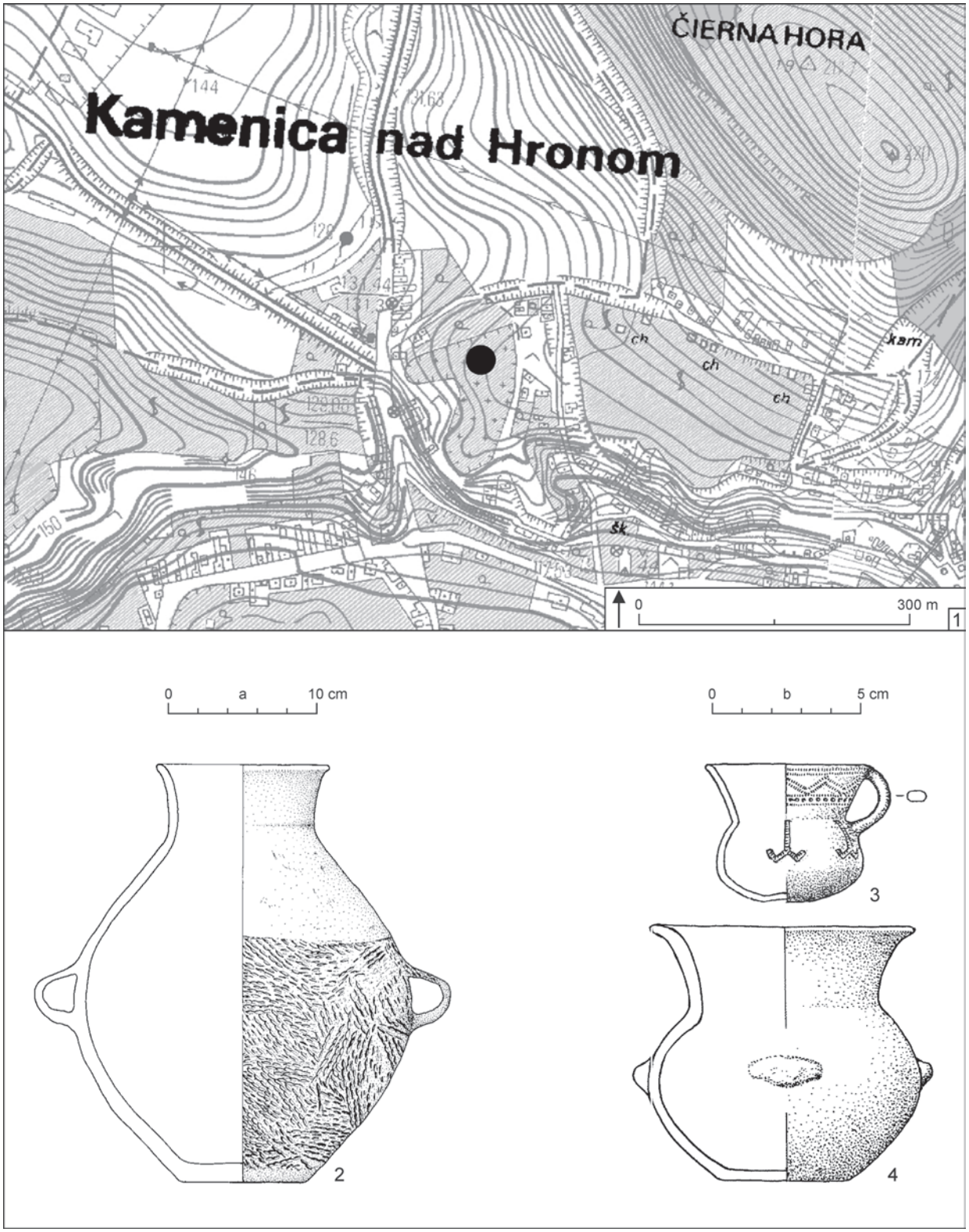

Obr. 2. Kamenica nad Hronom. 1 - situačná mapa s vyznačenou lokalitou; 2-4 - nádoby pochádzajúce zo zberu. Mierka: a - 2; b - 3, 4. Kresba: J. Marettová.

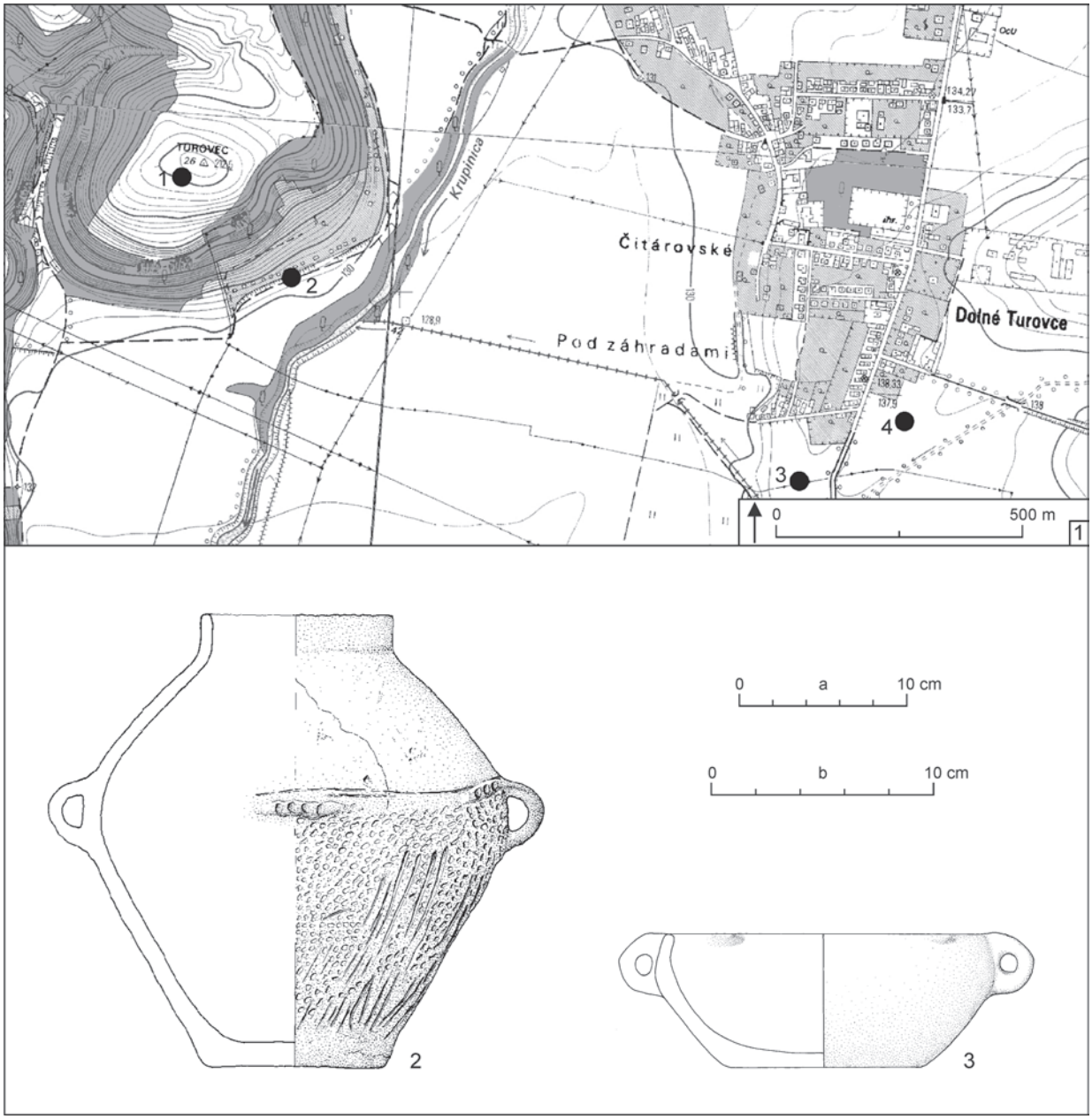

Obr. 3. Veľké Turovce, časť Dolné Turovce. 1 - situačná mapa s lokalitami hatvanskej kultúry; 2, 3 - keramika zo žiarového hrobu hatvanskej kultúry na pozemku E. Jámborovej. Mierka: a - 2; b - 3. Kresba: J. Marettová.

vertikálnymi ryhami. Jej ďalšia výzdoba, ktorá pozostáva zo šiestich horizontálnych prstovaných rebier umiestnených na maximálnom vydutí tela, je plne v súlade s výzdobnými spôsobmi amfor hatvanskej kultúry (*Kalicz 1984*, 197).

Dobrými analógiami k amfore z Kamenice nad Hronom sú urny zo žiarových hrobov hatvanskej kultúry zo Salky I a II z hrobov 52/60, 2/60 a 20/60 (*Nešporová 1969*, 378, 379, 381, tab. IX: 1, 14; XI: 4) a amfory z lokalít Örvény-Temetődomb a Szelevény-Menyasszonypart II v Maďarsku (*Kalicz 1968*, 127, 128, tab. CIV: 1; CX: 1, 3, 8). Amfora z Dolných Turoviec má prijateľné paralely v urnách zo Salky II z hrobov 5/60, 15/60 a 16/60 (*Nešporová 1969*, 380-383, tab. X: 5, 13, 14).

Miska pochádzajúca zo žiarového hrobu z Dolných Turoviec (obr. 3: 3) nie je typickým tvarom hatvanskej kultúry, pre ktorú sú charakteristické najmä misy v tvare tzv. švédskej helmy. V materiálnej náplni

Obr. 4. Nálezy keramiky. 1, 2, 5 - nádoby z výšinnej polohy v Kamenici nad Hronom; 3, 4 - keramika zo žiarového hrobu z Veľkých Turoviec, časť Dolné Turovce. Rôzne veľkosti.

hatvanskej kultúry sa síce vyskytujú aj misky s dovnútra zahnutým okrajom ústia, ale ich okraj ústia je zhrubnutý a mierne vyhrnutý von (*Kalicz 1968*, 151-153). Snáď najbližšie k miske z Dolných Turoviec stojí miska s dovnútra zahnutým hrdlom, zhrubnutým a von vyhrnutým okrajom ústia a s jedným vertikálnym uškom vychádzajúcim z okraja ústia, pochádzajúca z lokality Túrkeve-Terehalom v Maďarsku (*Kalicz 1968*, 129, 152, tab. CXII: 9). Pomerne blízkou paralelou sú aj misy z hrobov severopanónskej kultúry v Iži (*Dušek 1969*, 40-43, 47, 48, tab. XVIII: 7; XXVI: 9) a misa z hrobu veszprémskej skupiny kultúry

s inkrustovanou keramikou na lokalite Királyszentistván v Maďarsku zo strednej fázy pohrebiska (*Bóna 1975*, 205, tab. 234: 7). Samozrejme, že uvádzané misy sú na rozdiel od misy z Dolných Turoviec zdobené rytou výzdobou a inkrustované bielou výplňou.

Presnú analógiu k hodnotenej miske sa však v materiálnej náplni hatvanskej kultúry nepodarilo zistiť. Určitým záchytným bodom je však nepochybne jej výzdoba na okraji ústia v tvare von vytiahnutých malých jazykovitých výčnelkov. Z pôvodných štyroch výčnelkov, symetricky rozmiestnených na okraji ústia, sa zachovali len dva (na doplnenej časti chýbajú). Jazykovité výčnelky sú bežným výzdobným prvkom na hrncoch a miskách viacerých domácich kultúr v oblasti Karpatskej kotliny najmä v mladšom stupni staršej doby bronzovej. Dôležitá je aj skutočnosť, že táto nádoba nepochybne prikrývala amforu vo funkcii urny v objavenom žiarovom hrobe, z čoho vyplýva, že obidve nádoby sú súčasné a boli využívané ľudom hatvanskej kultúry. Otázne je, kde treba hľadať predlohy tohto typu misy, ktorej tvar nie je charakteristický v keramike hatvanskej kultúry.

Malá váza z keramickej kolekcie z Kamenice nad Hronom má lievikovité hrdlo s von vyhnutým okrajom ústia a bikónické telo mierne zaoblené na maximálnom vydutí, pod ktorým sú horizontálne a symetricky umiestnené štyri pozdĺžne plastické výčnelky. Plecia spolu s hrdlom sú hladené, dolná časť vydutia je zdrsnená (obr. 2: 4) V podstate ide o miniatúrnu verziu amfor s bikónickým telom a lievikovitým hrdlom s von vyhnutým okrajom ústia. Tento typ amfor plne reprezentujú napríklad exempláre z náleziska v katastri obce Tarnaméra-Schwimmbad v Maďarsku (*Kalicz 1968*, tab. LXXXIV: 1, 2). Samozrejme, váza z Kamenice nad Hronom nie je v dolnej časti zdobená odtlačkami textílií, ale má podobne ako citované amfory plastickú výzdobu. Aj džbánok hatvanskej kultúry z opevnenej osady vo Včelinciach má tektoniku tela takmer identickú s hodnotenou vázou. Má taktiež lievikovité hrdlo s von vyhnutým okrajom ústia a bikónické telo. Na maximálnom vydutí tela sú tiež plastické výčnelky (*Furmánek/Marková 2008*, obr. F11, nádoba prvá zľava). Aj napriek tomu, že *N. Kalicz* (*1968*; *1984*) vo svojich prehľadných prácach o hatvanskej kultúre tento typ vázy, resp. miniatúrnej amfory nepozná, na základe vyššie uvedeného je možné oprávnene predpokladať, že vázička patrí do keramickej náplne hatvanskej kultúry.

Džbánok s bielou inkrustovanou výzdobou tzv. tokodského typu (*Bándi 1963*, 23 n.), pochádzajúci z Kamenice nad Hronom, patrí nepochybne do keramickej náplne kisapostáckej kultúry (obr. 2: 3). Tento typ džbánkov, ktoré sa najčastejšie vyskytujú v hroboch, ojedinele aj na sídliskách, evidentne značne obohatili tvarovú náplň keramiky hatvanskej kultúry. Nachádzali sa aj v žiarových hroboch hatvanskej kultúry v Lontove, v Salke I a II (*Nešporová 1969*, 382, 383, tab. IX: 11; X: 10-12; XI: 1, 7-9, 11; XII: 3, 6). Prítomné však boli aj v hroboch súdobých kultúr, ale na Slovensku najmä na pohrebiskách únětickej kultúry a podľa pôvodnej terminológie aj na pohrebiskách tzv. hurbanovského typu. Keďže tejto problematike sa obšírne venoval pred krátkym časom *V. Mitáš* (*2004*, 285-296, tu pozri aj ďalšiu literatúru), obmedzím sa len na konštatovanie, že výskyt tejto zadunajskej keramiky sa koncentruje predovšetkým v klasickom horizonte únětickej kultúry. Kisapostácke džbánky, resp. nálezy keramiky tejto proveniencie sa objavujú sporadicky aj na sídliskách tak na juhozápadnom, ako aj na strednom Slovensku. Zistili sa napríklad na opevnených sídliskách hatvanskej kultúry vo Vrábľoch a vo Včelinicach (*Furmánek/Marková 1999*, 212; *Točík 1986*, 468, obr. 5: 1-5). Pre relatívnu chronológiu hatvanskej kultúry na Slovensku má značný význam výskum tellového sídliska v Malých Kosihách v polohe „Törökdomb", kde sa džbánky kisapostáckej kultúry nachádzali v horizonte IVA, ktorý spolu s horizontom IIIB-IIIC obsahoval nálezy hatvanskej kultúry z mladšieho horizontu (*Točík 1981*, 237). Ak sa akceptuje názor A. Točíka, ktorý horizont IIIC synchronizoval so začiatkom únětico-maďarovského horizontu a datoval ho na záver prvej polovice stupňa BA2, potom by z toho vyplývalo, že horizont IVA patrí minimálne na začiatok druhej polovice stupňa BA2 (*Točík 1981*, 238). V tomto časovom rozpätí končí zrejme aj existencia hatvanskej kultúry na sídlisku v Malých Kosihách a pravdepodobne i v oblasti juhozápadného Slovenska.

ZÁVER

Amfora a misa z Dolných Turoviec pochádza nepochybne zo žiarového hrobu hatvanskej kultúry. Hrob je súčasťou väčšieho pohrebiska, ktoré, ako už bolo uvedené, sa neustále ničí terénnymi prácami v areáli vinohradov. Je pravdepodobné, že pohrebisko súvisí tak so sídliskami hatvanskej kultúry, nachádzajúcimi sa na juhovýchodnom okraji obce, ktoré sú od pohrebiska vzdialené vzdušnou čiarou smerom na východ cca 1 km (obr. 3: 3, 4), ako aj s opevneným sídliskom hatvanskej kultúry na výšine Turovec s nadmorskou výškou 212,4 m, týčiacou sa bezprostredne nad pohrebiskom (obr. 3: 1; *Marková/Ožďáni 1993*, 90, 91; *Ožďáni 1984b*, 169).

Tri nádoby z Kamenice nad Hronom je ťažšie jednoznačne zhodnotiť. Hoci pochádzajú z výšinného sídliska, sú vlastne zberového charakteru a bližšie nálezové okolnosti sú úplne neznáme. Nie je vôbec isté, či sa našli pri kopaní hrobov spolu na jednom mieste, alebo postupne na viacerých miestach. Amforu a vázu treba priradiť k hatvanskej kultúre a džbánok ku kisapostáckej kultúre. Teoreticky by teda mohli tvoriť jeden nálezový celok, predstavujúci obsah žiarového hrobu. Za takúto interpretáciu by sa prihovárala aj ich relatívna celistvosť a zachovanosť. Podobne však môžu pochádzať aj z depotu keramiky, resp. šťastnou náhodou sa zachovali celé v neznámom sídliskovom objekte.

Obidva súbory keramiky, opierajúc sa o amfory, kisapostácky džbánok a tiež o misu z Dolných Turoviec, ktorá má pomerne dobré analógie v kultúrach s inkrustovanou keramikou, patria zrejme do mladšieho stupňa hatvanskej kultúry. Náleziská v Dolných Turovciach a v Kamenici nad Hronom, situované na dolnom Poiplí a Pohroní, nerozšírili len počet lokalít hatvanskej kultúry, kde je doposiaľ najväčšia sídlisková koncentrácia uvedenej kultúry (*Novotná 1986*, 278), ale umožnili získať aj ďalšie informácie k poznaniu nových keramických tvarov.

LITERATÚRA

Bándi 1963 G. Bándi: Die Lage der Tokodgruppe unter den bronzezeitlichen Kulturen Nordtransdanubiens und der Südslowakei. Zbor. FF UK 14. Musaica 3, 1963, 23-45.

Bóna 1975 I. Bóna: Die mittlere Bronzezeit Ungarns und ihre südöstliche Beziehungen. Budapest 1975.

Dušek 1969 M. Dušek: Bronzezeitliche Gräberfelder in der Südwestslowakei. Bratislava 1969.

Furmánek/Marková 1999 V. Furmánek/K. Marková: Osobitosti sídliska tellového typu vo Včelinciach. Slov. Arch. 46, 1998, 205-224.

Furmánek/Marková 2008 V. Furmánek/K. Marková: Včelince. Archív dávnej minulosti. Nitra 2008.

Kalicz 1968 N. Kalicz: Die Frühbronzezeit in Nordost-Ungarn. Budapest 1968.

Kalicz 1984 N. Kalicz: Die Hatvan Kultur. In: N. Tasić (Hrsg.): Kulturen der Frühbronzezeit das Karpatenbeckens und Nordbalkans. Beograd 1984, 191-215.

Marková/Ožďáni 1993 K. Marková/O. Ožďáni: Prieskum v okrese Levice, Nové Zámky a Zvolen v roku 1992. AVANS 1992, 1993, 88-92.

Mitáš 2004 V. Mitáš: K niektorým otázkam tzv. hurbanovského typu. Slov. Arch. 52, 2004, 281-300.

Nešporová 1969 T. Nešporová: K problematike hatvanskej kultúry na južnom Slovensku. Slov. Arch. 17, 1969, 369-402.

Novotná 1986 M. Novotná: Príspevok k poznaniu hatvanskej kultúry na Slovensku. Arch. Rozhledy 38, 1986, 275-282.

Ožďáni 1984a O. Ožďáni: Praveké výšinné sídliská v Kamenici nad Hronom. AVANS 1983, 1984, 166, 167.

Ožďáni 1984b O. Ožďáni: Výsledky prieskumu stredného Poiplia v okrese Levice. AVANS 1983, 1984, 168-171.

Točík 1981 A. Točík: Malé Kosihy. Osada zo staršej doby bronzovej. Nitra 1981.

Točík 1986 A. Točík: Opevnené sídlisko zo staršej doby bronzovej vo Vrábľoch. Slov. Arch. 34, 1986, 463-476.

Neue Fundstellen der Hatvan-Kultur im unteren Grantal und Eipeltal

Ondrej Ožďáni

Zusammenfassung

Im Beitrag werden zwei neue Fundstellen der Hatvan-Kultur in der Südwestslovakei , aus denen Keramikfunde stammen, präsentiert. In Kamenica nad Hronom (Bez. Nové Zámky) gewann man sie aus einer Höhensiedlung und in Veľké Turovce (Bez. Levice) aus einem zufällig entdeckten Brandgrab. Es waren die Ortsbewohner, die auf die Funde aufmerksam machten.

Kamenica nad Hronom (Bez. Nové Zámky). Der Autor des Beitrages gewann eine Amphore, eine kleine Vase und ein Krüglein zur Bearbeitung (Abb. 2: 2-4; 4: 1, 2, 5). Zwei kleine Gefäße (eine Amphore und eine kleine Vase) repräsentieren die Hatvan-Kultur und der kleine Krug gehört zur Kisapostag-Kultur. Hinsichtlich ihres Erhaltungsstandes ist es möglich, dass sie aus einem Grab oder auch aus mehreren Grabkomplexen stammen. Die Keramik wurde im Ortsfriedhof von Kamenica nad Hronom, Bez. Nové Zámky, in einer Höhensiedlung der Kultur mit Linearkeramik, der Hatvan- und der Maďarovce-Kultur (Abb. 1: 2; 2: 1; *Ožďáni 1984a*, 166) gefunden. Nähere Fundumstände sind unbekannt. Allem Anschein nach waren die Gefäße Bestandteil eines Keramikdepots, obwohl man nicht einmal ihren funeralen Ursprung ganz ausschließen kann.

Veľké Turovce, Teil Dolné Turovce (Bez. Levice). Im Gemeindekataster von Veľké Turovce, Teil Dolné Turovce (Abb. 1: 1; 3: 2; weiter im Text nur Dolné Turovce) wurde im örtlichen Weinberg ein Brandgrab der Hatvan-Kultur beschädigt. Es enthielt eine Amphore, eine kleine Schüssel, kalzinierte Knochen und Asche (Abb. 3: 2, 3; 4: 3, 4). Die Fundstelle befindet sich am südöstlichen Fuß der Anhöhe Turovec mit der Höhenkote 212,4 (Abb. 3: 1). Die Gefäße lagen in einer Tiefe von ca. 130 bis 200 cm. Das Schüsselchen lag mit dem Boden nach oben gedreht und es deckte den Mund der Amphore zu. Keine anderen Gegenstände mehr wurden im Grab gefunden (*Ožďáni 1984b*, 169).

Die aus beiden Fundstellen stammenden Amphoren stellen typische Gefäße mittlerer Größe der Hatvan-Kultur dar (Abb. 2: 2; 3: 2; *Kalicz 1984*, 197; *Nešporová 1969*, 385). Gute Analogien zur Amphore aus Kamenice nad Hronom sind die Urnen aus den Brandgräbern der Hatvan-Kultur in Salka I und II aus den Gräbern 52/60, 2/60 und 20/60 (*Nešporová 1969*, 378, 379, 381, Taf. IX: 1, 14; XI: 4) und die Amphoren aus den Fundstellen Örvény-Temetödomb und Szelevény-Menyasszonypart II in Ungarn (*Kalicz 1968*, 127, 128, Taf. CIV: 1; CX: 1, 3, 8). Die Amphore aus Dolné Turovce weist annehmbare Parallelen zu den Urnen aus Salka II aus den Gräbern 5/60, 15/60 und 16/60 aus (*Nešporová 1969*, 380-383, Taf. X: 5, 13, 14). Das Schüsselchen aus Dolné Turovce (Abb. 3: 3; 4: 3) ist keine typische Form der Hatvan-Kultur. Eine nahe Parallele bilden die Schüsseln aus den Gräbern der nordpannonischen Kultur in Iža (*Dušek 1969*, 40-43, 47, 48, Taf. XVIII: 7; XXVI: 9) und eine fast identische Analogie ist die Schüssel aus dem Grab der Veszprém-Gruppe der Kultur mit inkrustierter Keramik auf der Fundstelle Királyszentistván in Ungarn (*Bóna 1975*, 205, Taf. 234: 7). Es ist nicht gelungen eine genaue Analogie zum Schüsselchen zu finden. Die kleine Vase aus Kamenice nad Hronom ist eigentlich eine miniature Version der Amphoren mit bikonischem Körper, trichterförmigem Hals und nach außen gebogenem Rand (Abb. 2: 4; 4: 2).

Diesen Amphorentyp repräsentieren zum Beispiel die Exemplare aus der Fundstelle in der Gemeinde Tarnaméra-Schwimmbad in Ungarn (*Kalicz 1968*, Taf. LXXXIV: 1, 2). Das Krüglein der Hatvan-Kultur aus der befestigten Siedlung in Včelince hat mit der bewerteten Vase eine fast identische Körpertektonik (*Furmánek/Marková 2008*, Abb. F11, das erste Gefäß links). Auch trotz der Tatsache, dass *N. Kalicz* (*1968*; *1984*) in seinen Übersichtsarbeiten über die Hatvan-Kultur diesen Vasen- bzw. miniaturen Amphorentyp nicht kennt, kann man aufgrund des oben Erwähnten mit Recht voraussetzen, dass die kleine Vase zur Hatvan-Kultur gehört. Das Krüglein mit weißer Inkrustation des sog. Tokoder Typs *(Bándi 1963*, 23, 24), das aus Kamenice nad Hronom stammt, gehört zur Kisapostag-Kultur (Abb. 2: 3; 4: 4). Dieser Krugtyp befand sich auch in den Brandgräbern der Hatvan-Kultur in Lontov, in Salka I, II (*Nešporová 1969*, 382, 383, Taf. IX: 11; X: 10-12; XI: 1, 7-9, 11; XII: 3, 6).

Er taucht auch in den Gräbern der zeitgenössischen Kulturen, aber in der Slowakei hauptsächlich auf den Gräberfeldern der Únětice-Kultur und nach alter Terminologie auf den Gräberfeldern des sog. Hurbanovo-Typs auf. Da sich *V. Mitáš* (*2004*, 285-296, hierzu siehe auch weitere Literatur) dieser Problematik vor kurzer Zeit ausführlich gewidmet hat, muss man bemerken, dass sich das Vorkommen dieser transdanubischen Keramik vor allem im klassischen Horizont der Únětice-Kultur konzentriert. Für die relative Chronologie der Hatvan-Kultur in der Slowakei hat eine wesentliche Bedeutung die Untersuchung einer Tellsiedlung in Malé Kosihy in der Flur „Törökdomb", wo sich die kleinen Krüge der Kisapostag-Kultur im Horizont IVA befanden, der zusammen mit dem IIIB-IIIC-Horizont Funde der Hatvan-Kultur aus dem jüngeren Horizont enthielt (*Točík 1981*, 237). Wenn man die Meinung von A. Točík akzeptieren würde, der den IIIC-Horizont mit dem Anfang des Únětice-Maďarovce-Horizontes synchronisierte und ihn ans Ende der ersten Hälfte der Stufe BA2 datierte, dann würde sich daraus ergeben, dass der Horizont IVA mindestens an den Anfang der zweiten Hälfte der BA2-Stufe (*Točík 1981*, 238) gehört. In dieser Zeitspanne endet offensichtlich auch die Existenz der Hatvan-Kultur in der Siedlung von Malé Kosihy und wahrscheinlich auch im Gebiet der Südostslowakei.

Die Amphore und die Schüssel aus Dolné Turovce stammen zweifellos aus einem Brandgrab der Hatvan-Kultur. Das Grab ist Bestandteil eines größeren Gräberfeldes. Es ist voraussichtlich, dass das Gräberfeld sowohl mit den Siedlungen der Hatvan-Kultur, die sich am südöstlichen Rande der Ortschaft befinden, und mit der Fluglinie ca. 1 km östlich vom Gräberfeld entfernt sind (Abb. 3: 3, 4), als auch mit der befestigten Siedlung der Hatvan-Kultur auf der Anhöhe Turovec mit einer Überseehöhe von 212,4 m, die sich unmittelbar über dem Gräberfeld erhebt (Abb. 3: 1; *Marková/Ožďáni 1993*, 90, 91; *Ožďáni 1984*, 169) zusammenhängt.

Die drei Gefäße aus Kamenice nad Hronom ist es schwieriger eindeutig zu bewerten. Obwohl sie aus einer Höhensiedlung stammen, haben sie Lesefundcharakter. Die Amphore und die Vase muss man der Hatvan-Kultur und das Krüglein der Kisapostag-Kultur zuordnen. Theoretisch könnten sie also ein Fundkomplex bilden, das den Inhalt eines Brandgrabes darstellt. Für eine solche Interpretation würde auch ihre relative Komplettheit und Unbescholtenheit sprechen. Ebenso können sie jedoch auch aus einem Keramikdepot stammen bzw. sind sie durch einen glücklichen Zufall in einem unbekannten Siedlungsobjekt unzerbrochen erhalten geblieben.

Beide Keramikkomplexe, sich auf die Amphoren, das kisapostager Krüglein und auf die Schüssel aus Dolné Turovce, die ziemlich gute Analogien in den Kulturen mit inkrustierter Keramik aufweist, stützend, gehören offensichtlich in die jüngere Stufe der Hatvan-Kultur.

Die Fundstellen in Dolné Turovce und in Kamenica nad Hronom, die im unteren Eipeltal und Grantal situiert sind, vergrößerten nicht nur die Zahl der Fundstellen der Hatvan-Kultur, wo sich die bisher größte Siedlungskonzentration

der gegeben Kultur befindet (*Novotná 1986*, 278), aber sie ermöglichten auch weitere Informationen zur Erkennung neuer Keramikformen.

Abb. 1. Situationskarte mit zwei neuen Fundstellen der Hatvan-Kultur in der Slovakei. 1 - Veľké Turovce, Teil Dolné Turovce, Bez. Levice; 2 - Kamenica nad Hronom, Bez. Nové Zámky.
Abb. 2. Kamenica nad Hronom. 1 - Situationskarte mit markierter Fundstelle; 2-4 - aus Fundlese stammenden Gefäße. Maßstab: a - 2; b - 3, 4. Zeichnung: J. Marettová.
Abb. 3. Veľké Turovce, Teil Dolné Turovce. 1 - Situationskarte mit Fundstellen der Hatvan-Kultur; 2, 3 - Keramik aus dem Brandgrab der Hatvan-Kultur auf dem Grundstück von E. Jámborová. Maßstab: a - 2; b - 3. Zeichnung: J. Marettová.
Abb. 4. Keramikfunde. 1, 2, 5 - Gefäße aus einer Höhenlage in Kamenica nad Hronom; 3, 4 - Keramik aus einem Brandgrab in Veľké Turovce, Teil Dolné Turovce. Verschiedene Größen.

Übersetzt von Klára Nagyová

PhDr. Ondrej Ožďáni, CSc.
Archeologický ústav SAV
Akademická 2
SK-949 21 Nitra
ondrej.ozdani@savba.sk

POIPLIE V MLADŠEJ DOBE KAMENNEJ

Peter Tóth

Poiplie, neolit, starší eneolit, prírodné prostredie, GIS

River Ipeľ region, Neolithic, Early Eneolithic, environment, GIS

Drainage Basin of The River Ipeľ in The Late Stone Age

The main aim of this work was to collect available information from the period of Neolithic and Early Eneolithic from the Slovak part of river Ipeľ and to determine the relationship between the settlement and the environment (altitude, local elevation above the surrounding terrain, slope, aspect, relation to soil and distance from the closest water source). First step was the creation of the database of archaeological sites and subsequent analysis in geographical informational system and synthesis of acquired results, which were compared with the situation in Czech Republic, Slovakia and Poland. Mutual similarities and differences were pointed out. Reciprocal interaction between settlement and environment was discovered (climate and rainfall) to which the settlement reacted immediately.

ÚVOD

Hlavným cieľom tohto príspevku[1] bolo zhromaždiť dostupné informácie zo slovenskej strany rieky Ipeľ; do úvahy sa zobrali všetky jej pravostranné prítoky. Tento zámer bol motivovaný tým, že v literatúre sa o tomto regióne nachádzali iba kusé zmienky a archeologicky nebol dostatočne skúmaný. Väčšiu prieskumnú akciu uskutočnil *A. Petrovský-Šichman* (*1961*) v roku 1955 a čo sa týka výskumov, zastúpené sú len záchranné výskumy menšieho rozsahu. Z tých známejších možno spomenúť výskum v Prši na roli Papföld na polohách Borszék a Bércz (*Točík/Drenko 1950*, 159-173), výskum v Dudinciach (*Balaša 1959*, 33 35), výskum sídliska lengyelskej kultúry v Kolároch (*Točík/Lichardus 1966*, 52) či výskum na sídlisku lengyelskej a badenskej kultúry v Santovke a Domadiciach (*Pavúk 1977*, 221, 222; *1987*, 84, 85). Všetky výskumy a prieskumy upozornili na to, že ide o mimoriadne dôležitú oblasť, stojacu na rozhraní dvoch svetov, a to stredodunajského a potiského, ako na to poukazujú početné kontakty a vplyvy z obidvoch oblastí.

Druhým, nemenej dôležitým cieľom bol pokus o rekonštrukciu osídlenia vo vzťahu k prírodným podmienkam. Sledované boli veličiny: nadmorská výška, prevýšenie nad okolitým terénom, sklon svahu, orientácia svahu voči svetovým stranám, vzdialenosť k najbližšiemu vodnému zdroju a vzťah k pôdam. V príspevku je pozornosť venovaná zmenám sídelných stratégií a príčinám, ktoré k tomu viedli. Výsledky boli porovnávané so situáciou v Čechách, v Poľsku i na juhozápadnom Slovensku.

Práca je z časového hľadiska vymedzená neolitom a starším eneolitom. Z kultúrneho členenia sem spadá kultúra s lineárnou keramikou, želiezovská skupina, bukovohorská a lengyelská kultúra. Hoci by bolo žiaduce vyčlenenie jednotlivých chronologických stupňov v rámci týchto kultúr, využívala sa iba rámcová chronológia (okrem lengyelskej kultúry, ktorú bádatelia počas svojich prieskumov pomerne presne zatriedili), keďže sa s materiálom nepracovalo a využilo sa datovanie nálezov tak, ako bolo publikované.

[1] Príspevok bol spracovaný ako bakalárska práca s názvom „Poiplie v mladšej dobe kamennej“ v roku 2008 v Ústave archeologie a muzeologie Filozofickej fakulty Masarykovej univerzity v Brne a ide o jej skrátenú verziu.

Použitá je literatúra a nálezové správy, ktoré mi boli dostupné počas spracúvania tohto príspevku (do roku 2007). Základným metodickým krokom bolo vytvorenie databázy archeologických lokalít, ktorá sa stala podkladom pre analýzy v prostredí GIS[2] a následnú syntézu.

V poslednom období rastie záujem bádateľov o riešenie vzťahu osídlenia s prostredím. Hlavným princípom takýchto prác je rekonštrukcia prírodného prostredia, na základe ktorého sa vytvára odhad ekonomického potenciálu zdrojov v okolí sídliska, v regiónoch a mikroregiónoch (napr. *Končelová 2005*, 651-706; *Kruk/Milisauskas 1999*; *Kulczycka-Leciejewiczowa 1993*; *Milo et al. 2004*, 127-150; *Pavúk 1990*, 63-68; *Pavúk/Veliačik/Romsauer 1995*, 116-135; *Rulf 1983*, 35-95; *Wiedermann 2003*).

Pod pojmom prírodné prostredie pravekého človeka sa rozumie suma všetkých prírodných podmienok na určitom území, a to pomery krajinné a klimatické (*Rulf 1983*, 36). Človek vstupuje do tohto prostredia ako tretia, socioekonomická zložka (*Ložek 1981*, 177).

Pod pojmom lokalita sa rozumie časť krajiny, odkiaľ pochádzajú archeologické pramene (mobilné, nemobilné), bez ohľadu na kvalitu alebo kvantitu. Takéto chápanie lokality vychádza z charakteru pramennej základne. Nadradeným pojmom je sídlisko, ktoré spolu s výrobnými areálmi (polia, pastviny, lesy...) priamo závislými na ekonomickom potenciáli krajiny, vychádzajúcom z charakteru prírodných podmienok, tvorí sídelný areál. Sídelné areály nakoniec vytvárajú sídelnú štruktúru daného regiónu (*Milo et al. 2004*, 127).

Vymedzenie oblasti

Sledované územie môžeme považovať za geomorfologicky dobre ohraničený celok (mapa 1). Územie je z juhozápadu ohraničené severnými, východnými a juhovýchodnými svahmi pohoria Burda, zo západu a severozápadu Ipeľskou pahorkatinou (Bajtavská brána, Zalabský chrbát, Santovská pahorkatina, Brhlovské podhorie, Sebechlebská pahorkatina), zo severu ho uzatvárajú južné svahy Štiavnických vrchov, Závozskej vrchoviny, Javoria a Ostrôžok. Zo severovýchodu je vymedzené južnými svahmi Veporských vrchov a z východu Cinobanským predhorím, Revúckou vrchovinou, Oždianskou pahorkatinou a západnými svahmi Bučenskej vrchoviny. Z juhovýchodu je oblasť ohraničená Šurickou a Fiľakovskou brázdou, Mučínskou a Hajnáčskou vrchovinou. Z južnej strany územie uzatvára rieka Ipeľ, pričom vytvára i štátnu hranicu s Maďarskom.

Prehľad bádania o neolite a staršom eneolite na Poiplí

História archeologického bádania na Poiplí sa začína v tridsiatych rokoch 19. storočia, keď niekoľko nadšencov na čele s J. Érdym založilo Hontiansku archeologickú spoločnosť. Táto spoločnosť existovala len niekoľko desaťročí a po svojom zániku odovzdala nazhromaždené archeologické nálezy Národnému múzeu v Budapešti (*Malček/Pálinkáš 2002*, 197).

Levický farmaceut E. Bolemann svoju zbierku keramiky, kamenných a kostených predmetov z Maďaroviec[3] vystavil na zasadnutí bratislavských lekárov a prírodovedcov, čím ako prvý pritiahol pozornosť odbornej verejnosti na maďarovské sídlisko. Kosti, ktoré zaslal Maďarskej akadémii vied v Budapešti, určili N. Báthory a T. Margór a svoje výsledky prezentovali na schôdzi archeologickej spoločnosti v auguste 1866 (*Báthory 1867*, 73; *Visegrádi 1911*, 31). Túto lokalitu v rámci výletu Maďarskej historickej spoločnosti v roku 1869 navštívil aj J. Nyári a našiel tu 104 hladených kamenných nástrojov (*Reiszig, b. r. v.*, 279; *Visegrádi 1911*, 30, 31).

V roku 1870 J. Nyári prezentoval výber hontianskych kamenných brúsených nástrojov, z ktorých mnohé získal od dedinských ľudí a ktorých popis podal v tabuľkách. Ide o prvý pokus v uhorskej archeologickej literatúre takýmto štatistickým spôsobom zverejniť nálezy kamenných artefaktov (*Nyári 1870*, 15-17, 51-54, 84-86; *Polla 1995*, 220). Pri príležitosti VIII. archeologického kongresu v roku 1876 vystavil J. Nyári svoje zbierky v Budapešti, kde vzbudili značný ohlas (*Polla 1995*, 220).

V roku 1890 sa V. Récsey dozvedel, že na majetku grófa I. Chorinszkeho v Horných Semerovciach a v Sazdiciach sa našli zaujímavé starožitnosti (*Récsey 1891*, 353, 354). Navštívil sídlisko Mahér vo Vyškovciach nad Ipľom a vo svojej práci sa zmienil aj o zbierke inšpektora grófa Breunera v Želiezovciach,

[2] GIS - Geografický informačný systém.
[3] Dnes Santovka-Malinovec.

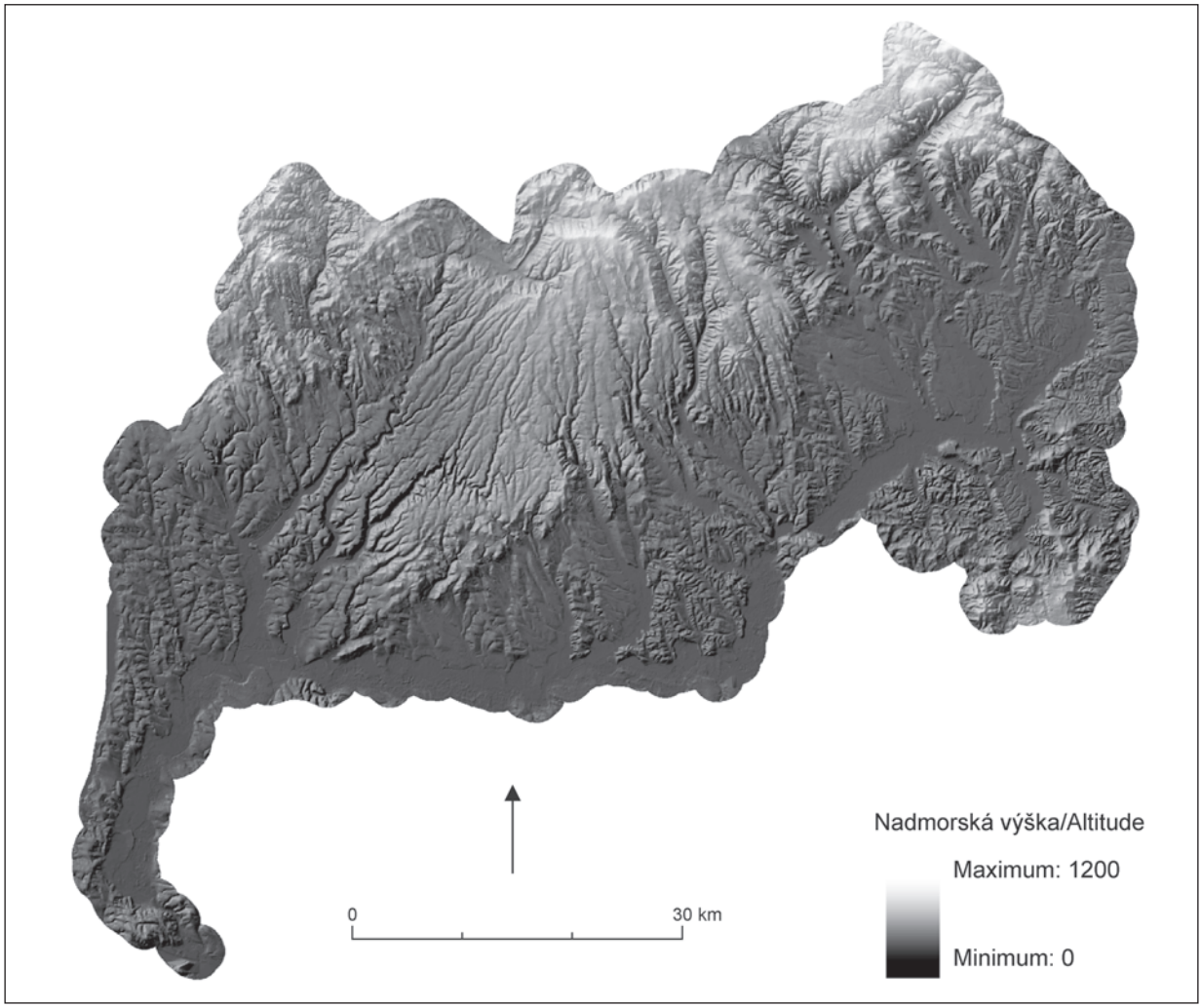

Mapa 1. Poiplie. Všeobecnogeografické pomery.

v ktorej sa nachádza množstvo kamenných nástrojov z tejto polohy i z pravekých sídlisk medzi Hronom a Ipľom (*Récsey 1894*, 64, 68).

A. Kmeť, farár z Prenčova, bol jedným z prvých Slovákov, ktorí sa archeologickému výskumu venovali systematicky. Spolu so svojimi spolupracovníkmi založili v roku 1893 Muzeálnu slovenskú spoločnosť v Turčianskom Sv. Martine. V jej rámci vzniklo aj múzeum so zbierkami, ktoré sa podarilo zachrániť po zrušení Matice slovenskej roku 1875 a od roku 1890 boli umiestnené v martinskom „Dome". Medzi zbierkami bola aj kompletná archeologická zbierka A. Kmeťa (*Polla 1995*, 69).

V roku 1895 vyšla A. Kmeťovi dôležitá práca Starožitnosti v Honte, kde zverejnil materiál nielen zo svojich „výskumov", ale publikoval aj nálezy, ktoré sa v Honte nachádzali už od roku 1870. Zameral sa predovšetkým na nálezy získané ľudovými zberateľmi[4] (*Kmeť 1895*, 195-214; *Polla 1995*, 81).

Koncom 19. a začiatkom 20. storočia uskutočnil v Maďarovciach výskum E. Simonyi, predseda súdnej stolice v Zlatých Moravciach, keď tam trávil dovolenku. Z vykopaných predmetov si zriadil bohaté súkromné múzeum, ktoré neskôr vlastnil župan B. Simonyi zo Šimonovian (*Visegrádi 1911*, 32).

Jednou z najstarších a najväčších zbierok, ktoré sa zachránili do súčasnosti, patrí archeologická zbierka zo Želiezoviec. Vznikla koncom 19. storočia a do Slovenského národného múzea (ďalej len SNM) v Bratislave sa dostala po roku 1947. V priebehu rokov sa jej obsah menil - zbierka sa rozšírila, ale časť nálezov sa aj stratila. Zbierka sa skladá z vyše 500 ks predmetov od neolitu po stredovek, pochádzajúcich z 31 lokalít z oblasti dolného Pohronia, Poiplia a z niekoľkých lokalít z Maďarska (*Pichlerová/Tomčíková 1995*, 53, 54; *1997*, 115).

[4] Väčšinou to boli kamenné sekerky, kladivá a dláta (*Polla 1995*, 81).

Počiatky vzniku zbierky nepoznáme, ale z roku 1903 pochádza zmienka, že manželka J. Kherndla, ktorý bol v tom čase správcom želiezovského veľkostatku, má archeologické nálezy. Po roku 1903 sa Kherndlovej zbierka rozdelila medzi niekoľkých záujemcov a zachránila sa len tá časť, ktorú získala grófka E. Coudenhove, majiteľka želiezovského kaštieľa. Nadobudnutú zbierku grófka postupne rozšírila o ďalšie pamiatky (*Dillesz 1903*, 289, obr. 1; *Pichlerová/Tomčíková 1993*, 53). Po roku 1945 sa menší súbor nálezov dostal zo želiezovského kaštieľa do miestnej slovenskej Jedenásťročnej školy. Uchovával ich vtedajší riaditeľ školy P. Kohút, ktorého iniciatívou nálezy prešli v roku 1961 do fondu SNM v Bratislave, čím sa obsah želiezovskej zbierky skompletizoval (*Pichlerová/Tomčíková 1997*, 113).

V rokoch 1906 a 1907 uskutočnil v Maďarovciach výskum aj J. Visegrádi. Podal presný geologicko-geografický obraz náleziska a konštatoval, že Maďarovce sú veľmi dôležitou archeologickou lokalitou. Vlastnú polohu, jednotlivé sídelné vrstvy a nálezy z nich opísal a roztriedil podľa vopred stanovených kritérií. Patrí k prvým uhorským archeológom, ktorí pri výskume kládli veľký dôraz na systematickú a presnú dokumentáciu (*Polla 1995*, 244-245; *Visegrádi 1911*, 30-39).

V roku 1921 vyšla práca J. Eisnera, v ktorej spracoval starý Kmeťov fond archeologického oddelenia SNM v Turčianskom Sv. Martine (*Eisner 1921*, 1-21). Toto dielo je vlastne prvým publikovaným náčrtom praveku Slovenska.

H. Mistcha-Märheim uskutočnil v roku 1924 zisťovací výskum a povrchový zber v Sikenici, v časti Veľký Pesek, na polohe Agátový dvor. Na základe črepového materiálu z tohto výskumu rozpoznal v rámci kultúry s lineárnou keramikou jej mladšiu vývojovú fázu, ktorú pomenoval podľa Coudenhoveovej zbierky ako „želiezovský typ". Podal jeho charakteristiku a časovo ho vymedzil (*Mitscha-Märheim 1924*, 105-117; *Pichlerová/Tomčíková 1995*, 55).

Pri prestavbe cesty Lučenec - Rimavská Sobota v roku 1931 uskutočnil V. Budavári výskum na sídlisku bukovohorskej kultúry v Pincinej (*Budavári 1931*, 27, 28; *1939*, 11).

V roku 1933 vyšlo klasické dielo J. Eisnera, v ktorom prehľadne zhrnul výsledky bádania o praveku a včasnej dobe dejinnej na Slovensku a v Podkarpatskej Rusi do roku 1931, čím umožnil nový rozvoj archeologického bádania (*Eisner 1933*).

H. Mitscha-Märheim a R. Pittioni o rok neskôr spracovali a publikovali zbierku grófky E. Coudenhovej. Vo svojej práci uviedli lokality v abecednom poradí, nálezové celky usporiadali podľa období a nálezy aj vyhodnotili (*Mitscha-Märheim/Pittioni 1934*, 147-174).

V letných mesiacoch v rokoch 1932, 1934 a 1936 navštívil Poiplie Š. Janšák. Cieľom jeho cesty bolo podrobne preskúmať už známe sídliská, zistiť nové lokality a zachrániť ohrozený archeologický materiál. Preskúmal povodie Ipľa od Salky až po Kováčovce, ale aj pravý breh Štiavnice od Horných Semeroviec po Vyškovce nad Ipľom, kde podrobne zameral výšinné sídlisko Mahér. Neobišiel ani dôležitú lokalitu v Maďarovciach, prezrel si archeologickú zbierku bývalej grófky E. Coudenhovej v Želiezovciach, ako aj sídlisko vo Veľkom Peseku v polohe Agátový dvor, ktoré publikovali H. Mitscha-Märheim a R. Pittioni (*Janšák 1938*, tab. VII-XIV).

SNM v Turčianskom Sv. Martine roku 1936 odkúpilo od J. Poura bohatý súbor pamiatok z Maďaroviec, ktorý sa našiel v miestach kameňolomu. Zastúpené predmety majú sídliskový charakter a pochádzajú z obdobia od neolitu po staršiu dobu bronzovú (*Budinský-Krička 1941*, 75).

V roku 1948 uskutočnili A. Točík a J. Drenko v Prši, v stene pieskovej bane na roli Papföld na polohách Borszék a Bércz, archeologický výskum zameraný na problematiku pohrebiska z obdobia avarského kaganátu, pričom objavili dve kultúrne jamy s priľahlým sídliskom bukovohorskej kultúry (*Lichardus 1962a*, 21; *Točík/Drenko 1950*, 159-173).

J. Porubský v roku 1949 prevzal od Márie Lujzy Simonyiovej zo Šimonovian archeologickú zbierku, ktorú darovala Štátnemu archeologickému ústavu v Turčianskom Sv. Martine. Zbierka obsahovala 576 kusov pahorov, kostí, nádob, kamenných a kostených sekeromlatov[5] (Porubský - Nálezová správa AÚ SAV č. j. 13/49; č. j. 36/49).

A. Petrovský-Šichman, M. Hrmová, J. Balogh a Š. Šafárik v roku 1955 systematicky preskúmali 400 km^2 úsek stredného Poiplia medzi obcami Šahy a Kováčovce a objavili množstvo nových archeologických lokalít (*Petrovský-Šichman 1961*).

V lete roku 1956 v Dudinciach pri úprave cesty zo železničnej stanice ku kúpeľom boli pod tzv. Gestencom objavené kostrové hroby ludanickej skupiny. Ešte pred začatím záchranného výskumu, ktorý viedol G. Balaša, tu bolo zničených asi 10 hrobov aj s inventárom. Zachrániť sa podarilo len tri hroby.

[5] Zbierku nadobudol E. Simonyi v r. 1898-1909 z okolia Santovky a Maďaroviec vlastným výskumom (Porubský - Nálezová správa AÚ SAV č. j. 36/49).

Pohrebisko je špecifické tým, že keramika obsahuje prvky bodrogkeresztúrskej kultúry. Uvedené hroby sa nachádzali pravdepodobne vedľa sídliska (*Balaša 1959*, 33-35).

Pod vedením A. Točíka sa uskutočnil zisťovací výskum v Malých Kosihách na polohe Törökdomb, ktorého cieľom bolo zistiť priebeh osídlenia lokality, overiť vertikálnu stratigrafiu a objasniť vzťahy zastúpených kultúr staršej doby bronzovej. Na lokalite sa zistilo i osídlenie ludanickej skupiny, ktoré patrí I. sídelnému horizontu, kam bádateľ na základe stratigrafických vzťahov priradil aj plytkú hrotitú priekopu orientovanú v smere približne V-Z (*Točík 1981*, 9, 233).

Pri začatí exploatácie piesku v roku 1958 sa v Ožďanoch v polohe „Lapoš" pod Bukom zničili bukovohorské a mladohradištné sídliskové objekty (*Balaša 1960*, 20). Materiál z nich zachránila D. Bialeková za pomoci J. Brisudu z Oždian (Bialeková - Nálezová správa AÚ SAV č. 436/58).

V Dvorníkoch v polohe Patkóš uskutočnil G. Balaša menší zisťovací výskum v roku 1960. V hĺbke 3-3,5 m tu odkryl neolitickú vrstvu s početným materiálom kultúry s lineárnou keramikou. Pravdepodobne z tejto vrstvy pochádza i plochá hlinená plastika zobrazujúca najskôr muža (*Balaša 1963*, 179, 180).

V roku 1962 na stavenisku JRD v Slovenských Ďarmotách narazili bagristi pri hĺbení odpadovej jamy na slovanskú hrnčiarsku pec. V. Vendtová preskúmala sondami I-VIII ohrozenú plochu a odkryla 23 objektov, z toho 6 neolitických. Z kultúrnych jám pochádzal najmä materiál kultúry s lineárnou keramikou a želiezovskej skupiny (*Vendtová 1964*, 347, 348).

Pri stavbe váhy na dvore JRD v Kolároch boli rozrušené dve kultúrne jamy patriace lengyelskej kultúre (stupeň Lengyel I). Nálezisko objavili A. Točík, B. Chropovský a T. Kolník a menší zisťovací výskum tam uskutočnil J. Lichardus (*Točík/Lichardus 1966*, 52). Materiál bukovohorskej kultúry z Prše[6] vypublikoval J. Lichardus. Zaujímavosťou je hlinená pintadera, ktorá sa našla v sekundárnej polohe v zásype hrobu 62 z obdobia avarského kaganátu. Sídlisko patrí do počiatku stupňa C bukovohorskej kultúry (*Lichardus 1962a*, 21-25). J. Lichardus zverejnil tiež výsledky výskumu na lokalite bukovohorskej kultúry v Ožďanoch v polohe „Lapoš" pod Bukom. Sídlisko patrí stupňu B bukovohorskej kultúry a nadväzuje na blízke sídliská Pincinú a Pršu, ktoré sú o niečo mladšie (*Lichardus 1962b*, 117-119).

Pri systematickom prieskume trasy tranzitného plynovodu v roku 1971 objavil D. Janek sídlisko lengyelskej (fáza Santovka) a badenskej kultúry na rozhraní katastrov obcí Santovka a Domadice (*Pavúk 1977*, 221). Následne tu v roku 1976 uskutočnil J. Pavúk záchranný výskum. Zahĺbené objekty boli značne porušené orbou. Preskúmaných bolo 14 prevažne veľkých exploatačných jám a 7 hrobov lengyelskej kultúry a tiež 3 objekty badenskej kultúry (*Ambros 1977*, 27; *Jakab 1977*, 138; *Pavúk 1977*, 221, 222).

Pracovníci Archeologického ústavu Slovenskej akadémie vied (ďalej len AÚ SAV) v Nitre uskutočnili v roku 1980 povrchový prieskum v katastroch obcí Salka a Leľa. Zistili 13 lokalít patriacich do skúmaného obdobia (*Hanuliak/Zábojník 1981*, 77-81).

Pri ťažbe piesku a hliny v Slovenských Ďarmotách bol v roku 1982 porušený kostrový hrob lengyelskej kultúry, ktorý objavili žiaci základnej školy a nález odovzdali J. Cífferymu vo Veľkom Krtíši. Obhliadku terénu a následný záchranný výskum tam urobili G. Nevizánsky a O. Ožďáni. Zistili intenzívne osídlenie lengyelskej (stupeň Lengyel I) a badenskej kultúry (*Nevizánsky 1983*, 176; *Nevizánsky/Ožďáni 1984*, 664-668).

Pri zemných prácach vykonávaných v súvislosti s reguláciou toku rieky Ipeľ sa v roku 1985 v katastri obce Bielovce v polohe Telek našlo porušené praveké a včasnostredoveké sídlisko. Záchranný výskum sa realizoval pod vedením G. Fuseka. Najstaršie osídlenie je reprezentované 11 objektmi (zvyšky stavebných jám) želiezovskej skupiny (*Ambros 1986a*, 25, 26; *Fusek 1986*, 83; *Hajnalová 1986*, 89, 90).

V roku 1986 pokračoval záchranný výskum z roku 1976 na sídlisku lengyelskej a badenskej kultúry v Santovke a Domadiciach pod vedením J. Pavúka. Výskum bol vyvolaný kladením IV. vetvy tranzitného plynovodu. Zo sídliska lengyelskej kultúry (stupeň Lengyel I/II) sa odkryli dva pôdorysy domov typu Žlkovce a 16 prevažne exploatačných jám s početným materiálom. Odkryl sa i detský hrob s inventárom, dva ďalšie hroby boli zničené pri odhumusovaní (*Pavúk 1987*, 84, 85).

P. Šalkovský uskutočnil zisťovací výskum v Hontianskych Moravciach, kde sa preskúmalo 15 objektov a z neolitu sa zistila kultúra s lineárnou keramikou a želiezovská skupina (*Šalkovský 1987*, 99).

V rokoch 1993 až 1997 M. Pichlerová a K. Tomčíková opätovne spracovali a publikovali archeologickú zbierku zo Želiezoviec (*Pichlerová/Tomčíková 1993*, 53-90; *1994*, 85-128; *1995*, 91-127; *1996*, 149-181; *1997*, 113-131).

V roku 1994 J. Pavúk stručne zhrnul výsledky záchranných výskumov na nálezisku lengyelskej kultúry v Santovke a poukázal na dôležitosť a jedinečnosť tejto lokality (*Pavúk 1994a*, 167-177).

---

[6] Materiál sa v roku 1948 získal výskumom A. Točíka a J. Drenka (*Lichardus 1962a*, 21).

T. Pálinkáš v roku 1996 uskutočnil záchranný výskum vo Vinici, vyvolaný stavbou plynovodu, kde v troch polohách zistil neolitický a atypický materiál (*Pálinkáš 1998*, 129). V jarných mesiacoch roku 1997 zrealizovali G. Nevizánsky a O. Ožďáni terénny prieskum 5. vetvy tranzitného plynovodu v úseku Kaloša - Mikušovce a na základe výsledkov prieskumu uskutočnili v katastri obce Ožďany záchranný výskum, pričom odkryli sídlisko kultúry s východnou lineárnou keramikou (*Nevizánsky/Ožďáni 1999a*, 123; *1999b*, 125).

Počas systematickej leteckej prospekcie juhozápadného Slovenska v marci 1998 sa v katastri obce Demandice v polohe Čepiec zistilo kruhové priekopové opevnenie s priemerom 120 m. Priebeh priekopy bol overený geofyzikálnym meraním. Zberom na ploche opevnenia sa získal materiál lengyelskej kultúry a nálezy zo staršej doby bronzovej (*Blažová/Kuzma/Rajtár 2000*, 37; *Kuzma/Tirpák 2000*, 124).

V rokoch 1999-2001 sa uskutočnila prieskumná akcia s názvom „Hronská cesta v praveku". Jej cieľom prieskumu bolo vytvorenie podrobnej archeologickej mapy povodia Štiavnice a Krupinice a zistenie možnosti využívania tejto komunikačnej spojnice v praveku a jej úlohy pri neolitizácii stredného a severného Slovenska (*Malček/Pálinkáš 2001*, 146; *2002*, 197-202; *Pálinkáš/Malček/Paterka 2000*, 101, 102).

Obyvateľ obce Vinica T. Dimik odovzdal v roku 2004 H. Baliovej črepový materiál z obdobia kultúry s mladšou lineárnou keramikou, ktorý zozbieral v katastri obce v roku 2004 (*Baliová 2006*, 25).

Pri prieskume zameranom na štruktúru osídlenia v staršej dobe bronzovej bolo v katastri obce Sazdice zistené doteraz neevidované sídlisko želiezovskej skupiny (*Bátora/Baliová 2006*, 30).

V roku 2005 v Ožďanoch urobil R. Malček záchranný výskum, ktorý bol vyvolaný stavbou cesty R2. Výskumom sa zachytila len časť sídlisk od neolitu po novovek (*Malček 2007*, 136, 137).

Dôležitými prameňmi k štúdiu Poiplia patria regionálne monografie *G. Balašu* (*1960*), *J. Bátoru* (*1988*, 15-31) a *O. Ožďániho* (*1989*), v ktorých autori zosumarizovali výsledky najvýznamnejších výskumov a podali prehľad pravekého vývoja toho-ktorého regiónu. K významným prameňom patria i práce z pera *V. Budinského-Kričku* (*1947*, 55-67), *B. Novotného* (*1958*) a dielo kolektívu autorov (*Točík et al. 1970*), v ktorých podali obraz vývoja v mladšej a neskorej doby kamennej na Slovensku, pričom sa opierali aj o archeologický materiál z Poiplia. Výsledky výskumov a prieskumov, ako aj archeologický materiál z Poiplia využili vo svojich syntetických prácach aj ďalší autori - *M. Kaczanowska* (*1985*) a *S. Šiška* (*1998*, 63-90) k problematike neolitickej štiepanej industrie, *I. Kuzma* (*2005*, 185-220; *2007*, 11-39) k otázkam rondelovej archeológie, *J. Lichardus* (*1974*) a *S. Šiška* (*1989*; *1995*) k bukovohorskej kultúre a neolitu na východnom Slovensku, *J. Pavúk* (*1969a*, 269-367; *1969b*, 345-360; *1980*, 7-88; *1981b*, 255-291; *1994b*, 200-207; *1997*, 65-78) k lineárnej a želiezovskej keramike a lengyelskej kultúre, *A. Točík* s *J. Lichardusom* (*1966*, 1-83) a *J. Urminský* (*1998*) k otázkam staršieho stupňa lengyelskej kultúry, *G. Nevizánsky* (*1999*, 159-169) a *J. Šuteková* (*2005*, 321-334) k pohrebnému rítu v neolite a eneolite, *J. Lichardus* s *J. Vladárom* (*1964*, 69-162), *V. Němejcová-Pavúková* (*1964*, 163-230) a *P. Patay* (*1963*, 11-21) k problematike staršieho eneolitu a *M. Novotná* (*1955*, 70-100; *1970*) k otázkam najstaršej medi na Slovensku.

Práca s dátami

Kritika prameňov

Základom práce sú nálezy z povrchových zberov (diagram 1). Povrchový prieskum ako významný nedeštruktívny spôsob zhromažďovania archeologických dát je pri riešení otázok na úrovni mikroregiónu a regiónu stále najdôležitejšou výskumnou metódou (*Milo et al. 2004*, 128). Jeho hlavnou prednosťou je pomerne lacné a rýchle získavanie informácií z rozľahlých území. Treba si však uvedomiť aj jeho negatíva, ktoré predstavuje kvalita dát v dôsledku zníženej určiteľnosti nálezov (korózia, fragmentárnosť) a nehomogenite súboru, resp. k otvorenosti intrúziám (*Vencl 1995*, 42-45).

Samotný vznik povrchových súborov je umožnený deštrukciou povrchových a podpovrchových objektov, z obsahu ktorých rozptýlené zlomky artefaktov pochádzajú (*Kuna 1994*, 7) a ktoré boli tvorené multifaktorálne, a to variantmi chovania ľudí a ukladaním pozostatkov ich činnosti, kombináciami postdepozičných procesov (prírodných a kultúrnych), variáciami výskumných techník a vzájomnými interakciami všetkých uvedených faktorov (*Vencl 1995*, 45).

Úlohou povrchového prieskumu musí byť zachytenie nielen najvýraznejšej zložky povrchových dát, ale i menej výrazných komponentov (*Kuna 1998*, 194). Platnú rekonštrukciu spôsobu využívania určitého územia umožňuje výhradne intenzívny a opakovaný povrchový prieskum (*Vencl 1995*, 33).

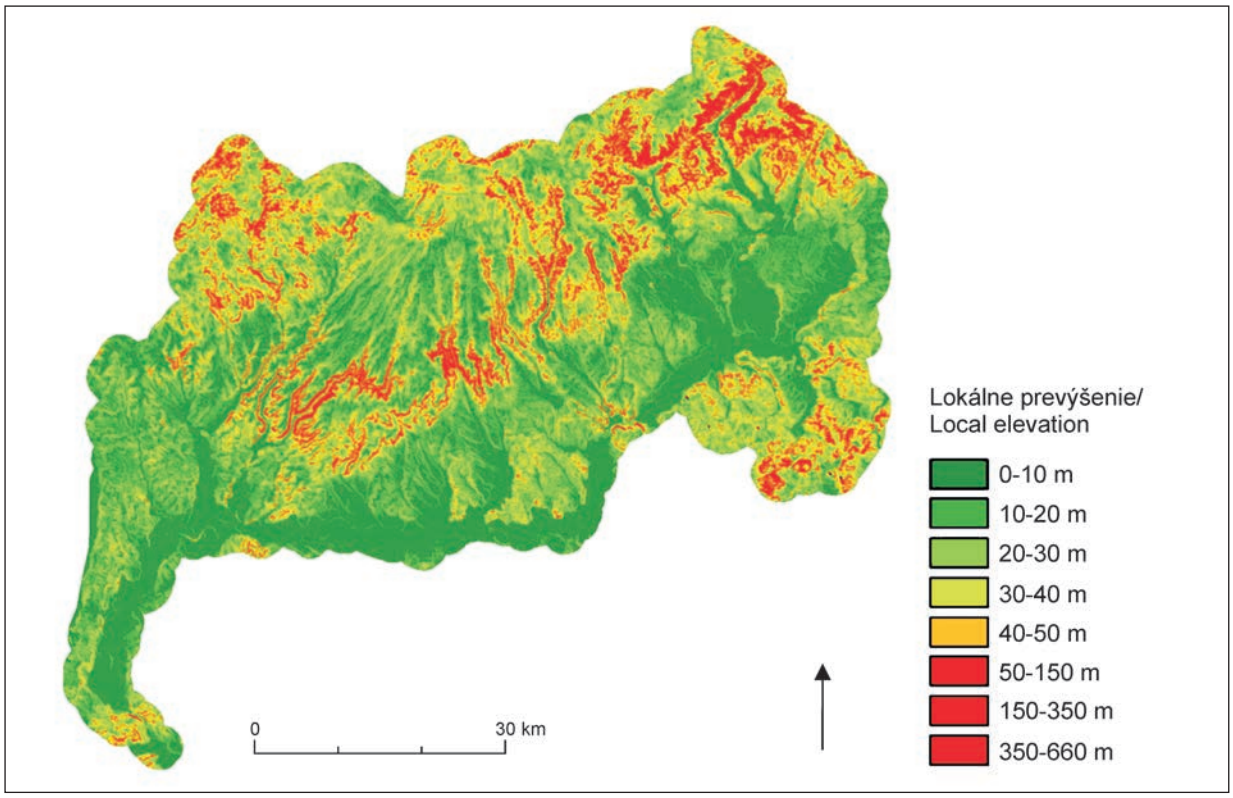

Mapa 2. Poiplie. Lokálne prevýšenie v okruhu 100 m okolo lokality.

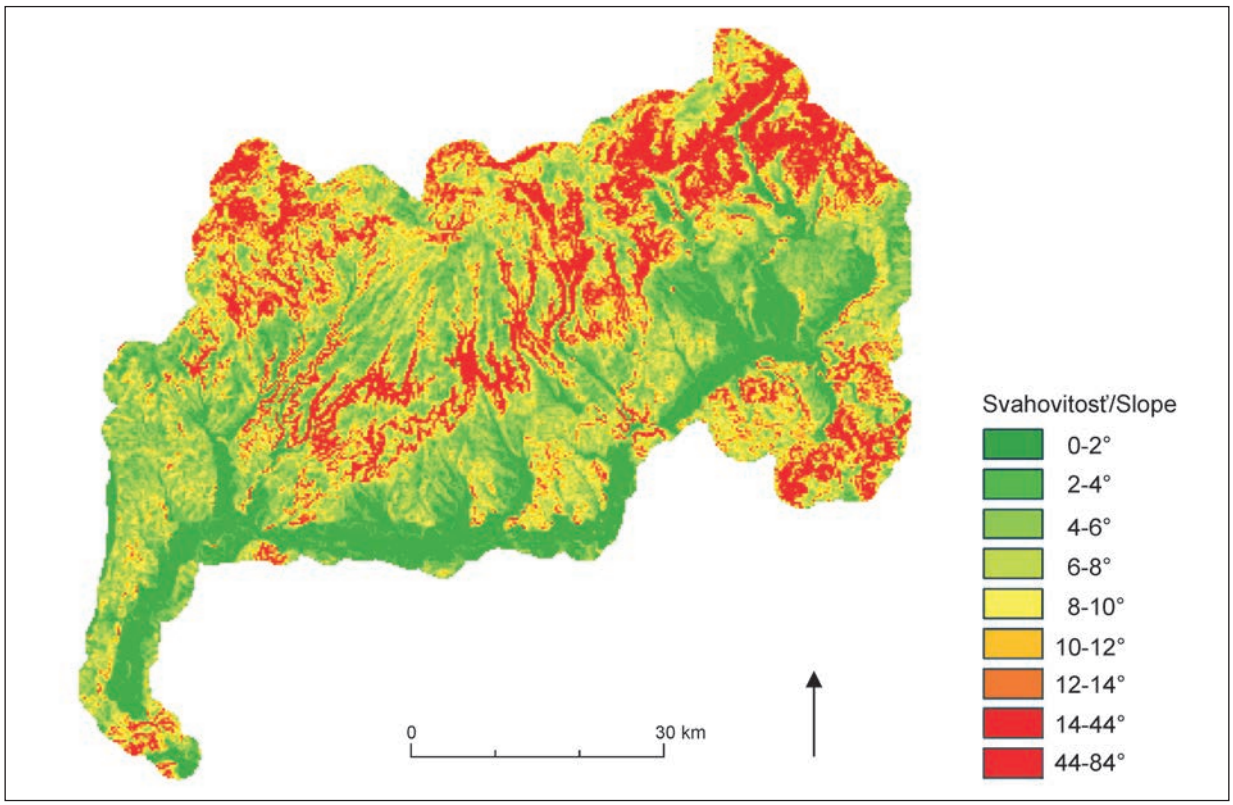

Mapa 3. Poiplie. Sklon svahov.

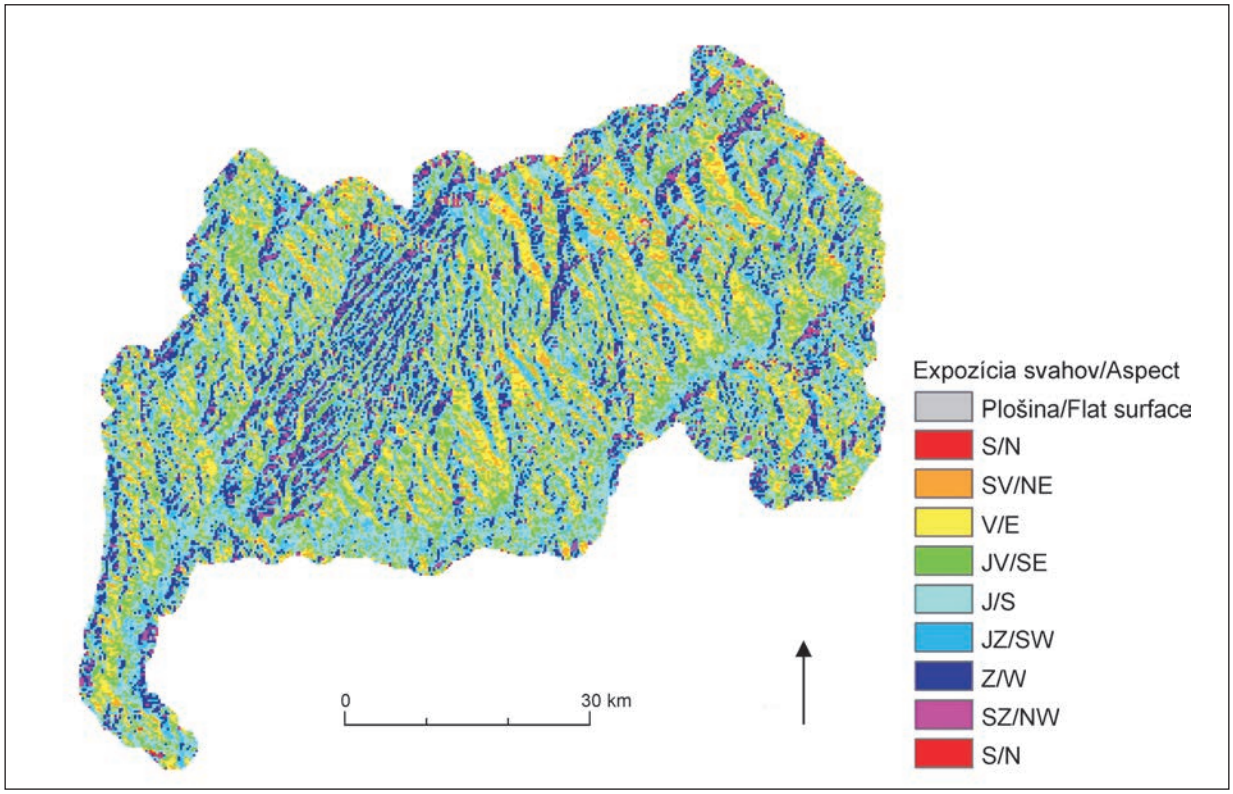

Mapa 4. Poiplie. Orientácia svahov voči svetovým stranám.

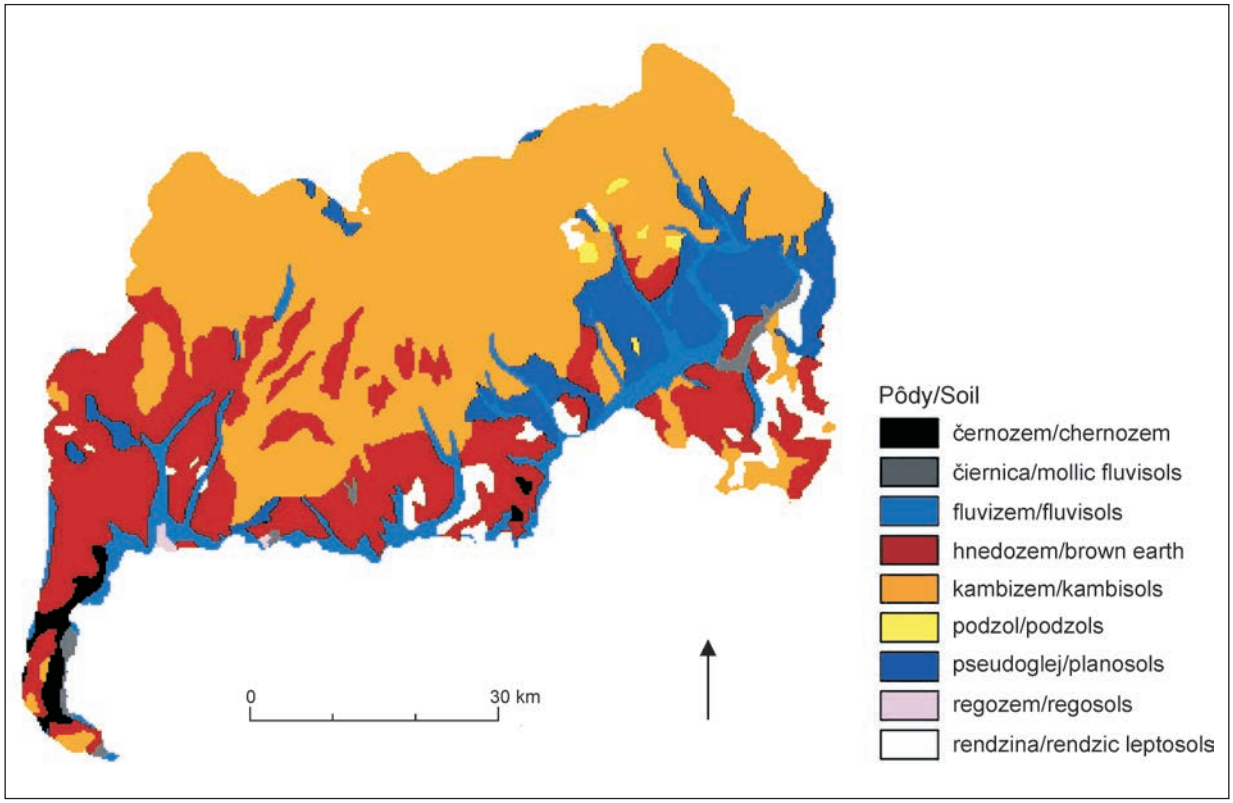

Mapa 5. Zastúpenie jednotlivých pôdnych druhov na Poiplí.

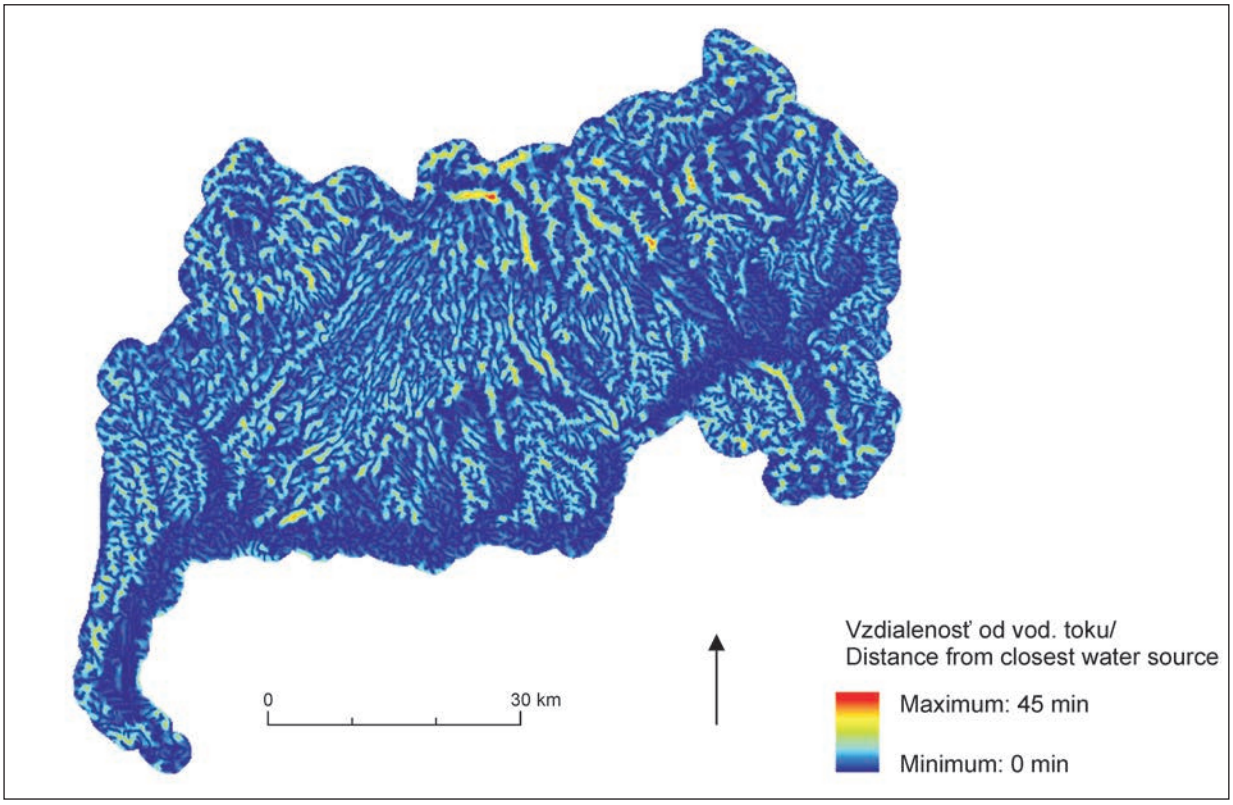

Mapa 6. Poiplie. Vzdialenosť od vodného toku v minútach pri rýchlosti chôdze 5 km/h.

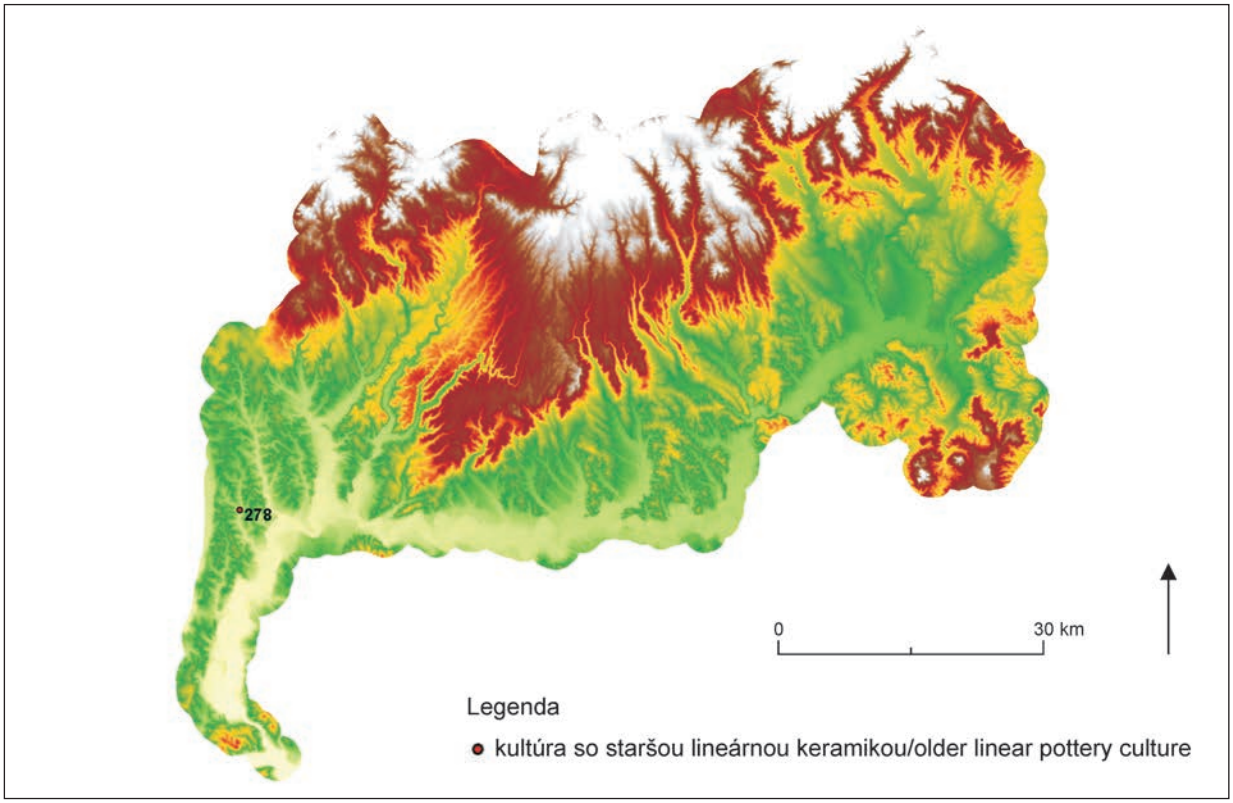

Mapa 7. Situovanie lokalít kultúry so staršou lineárnou keramikou na Poiplí.

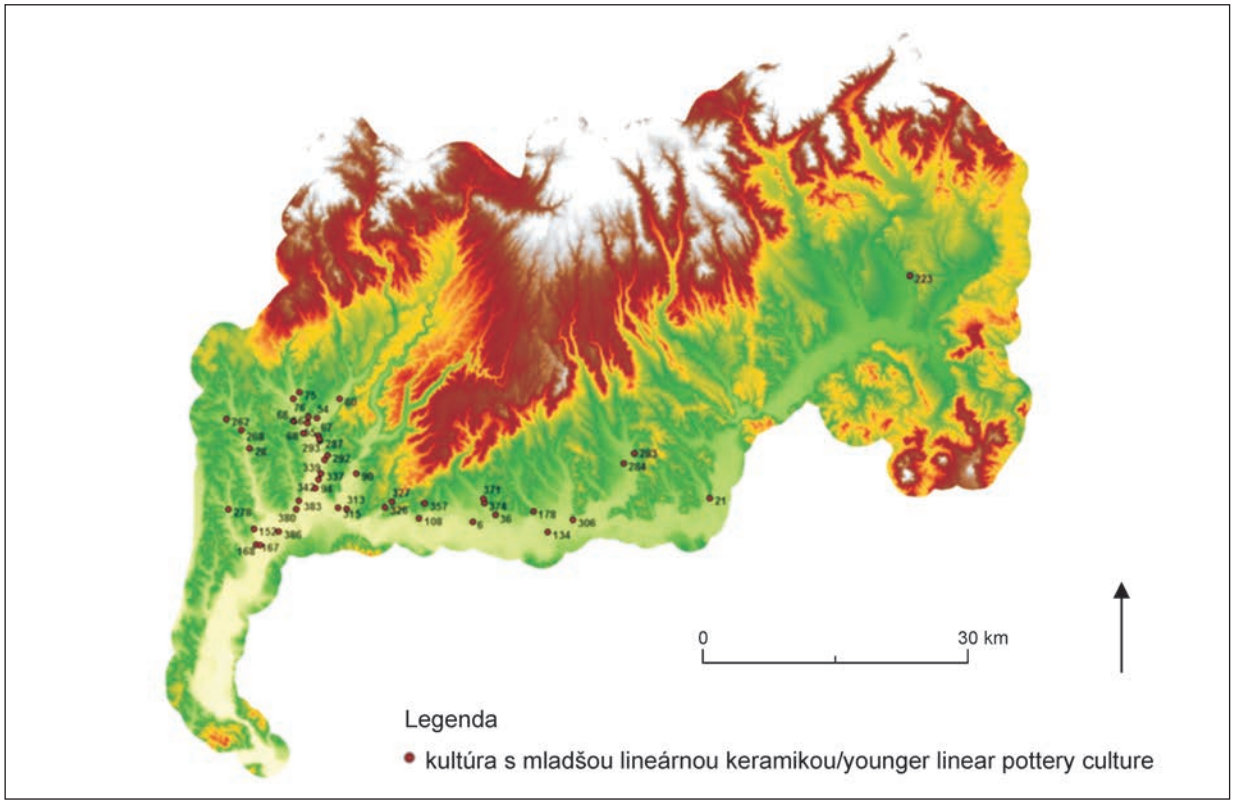

Mapa 8. Situovanie lokalít kultúry s mladšou lineárnou keramikou na Poiplí.

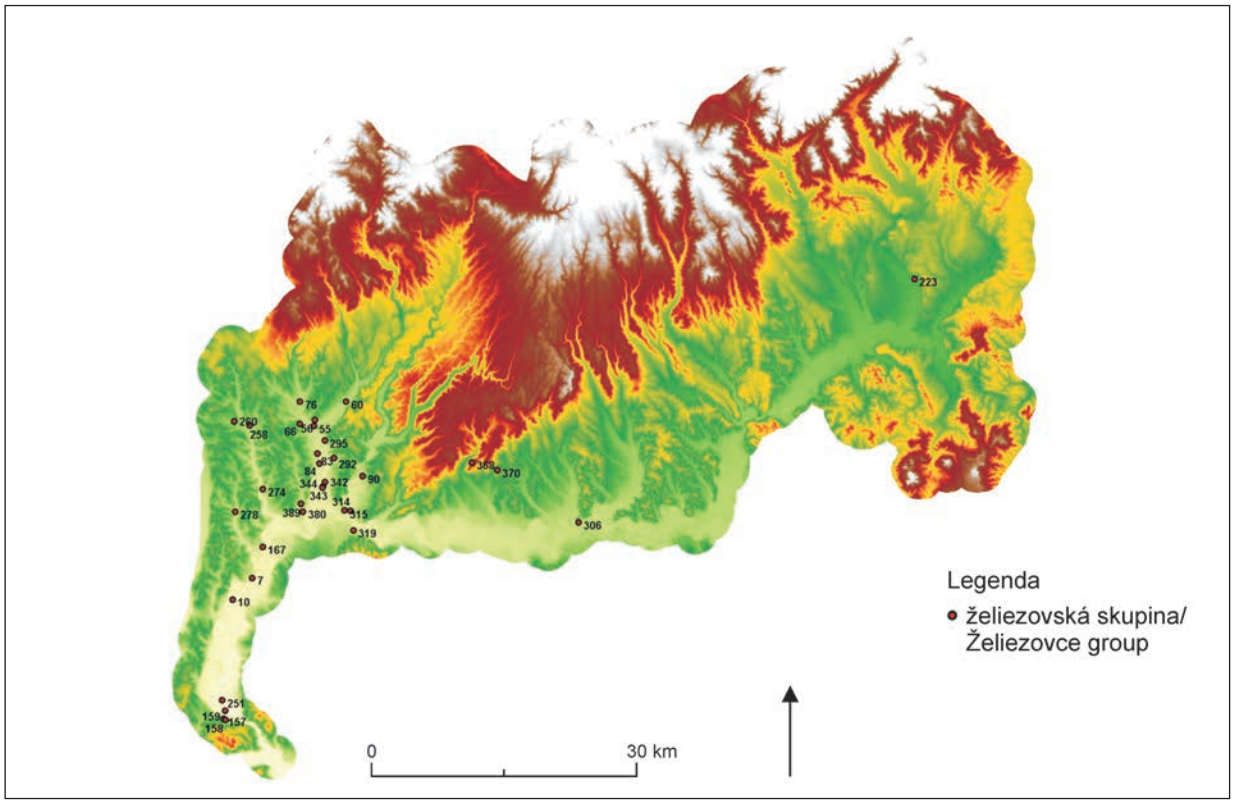

Mapa 9. Situovanie lokalít želiezovskej skupiny na Poiplí.

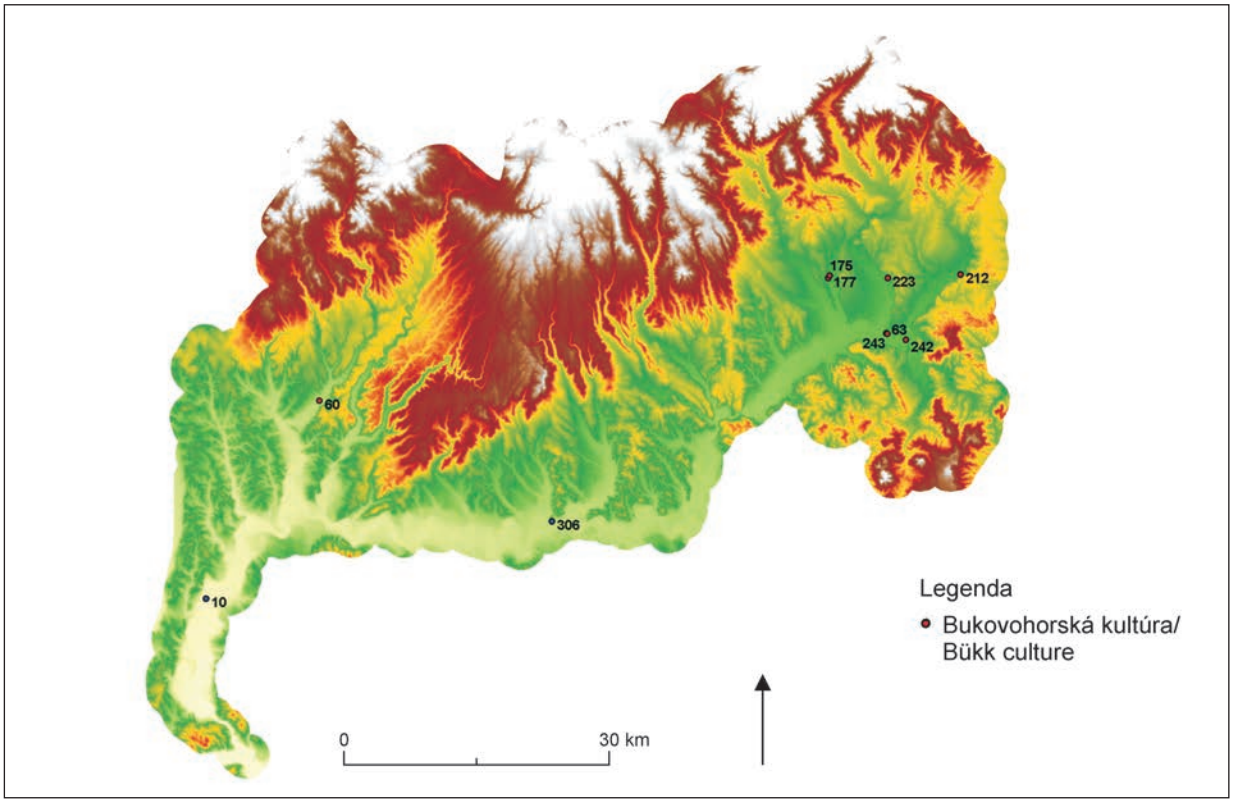

Mapa 10. Situovanie lokalít bukovohorskej kultúry na Poiplí.

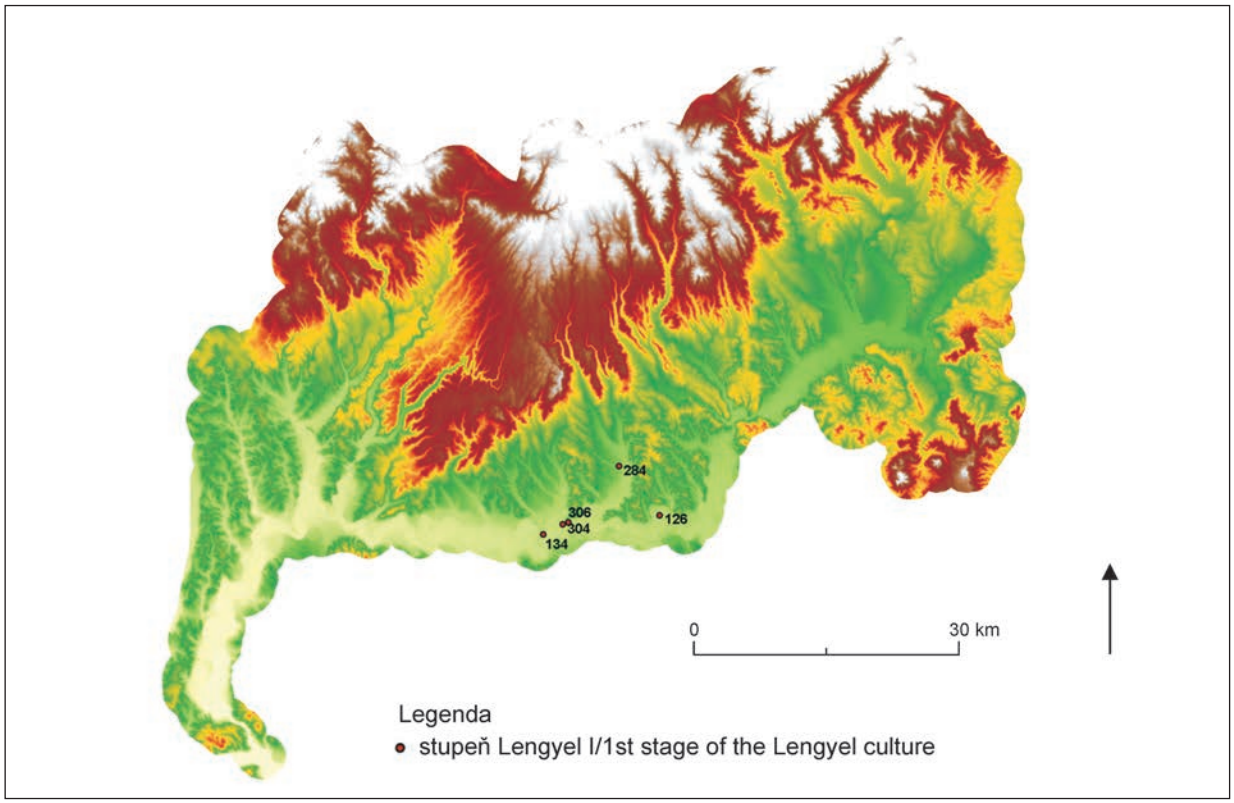

Mapa 11. Situovanie lokalít I. stupňa lengyelskej kultúry na Poiplí.

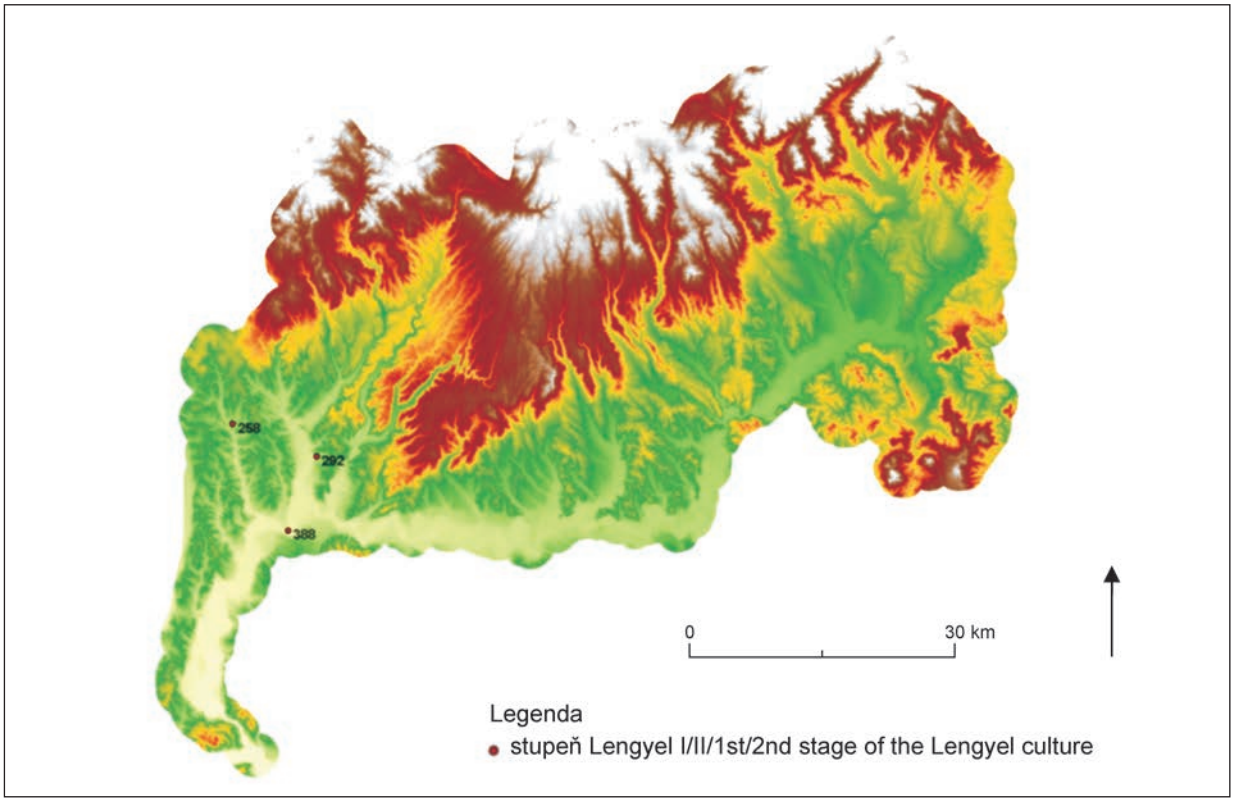

Mapa 12. Situovanie lokalít I/II. stupňa lengyelskej kultúry (fáza Santovka) na Poiplí.

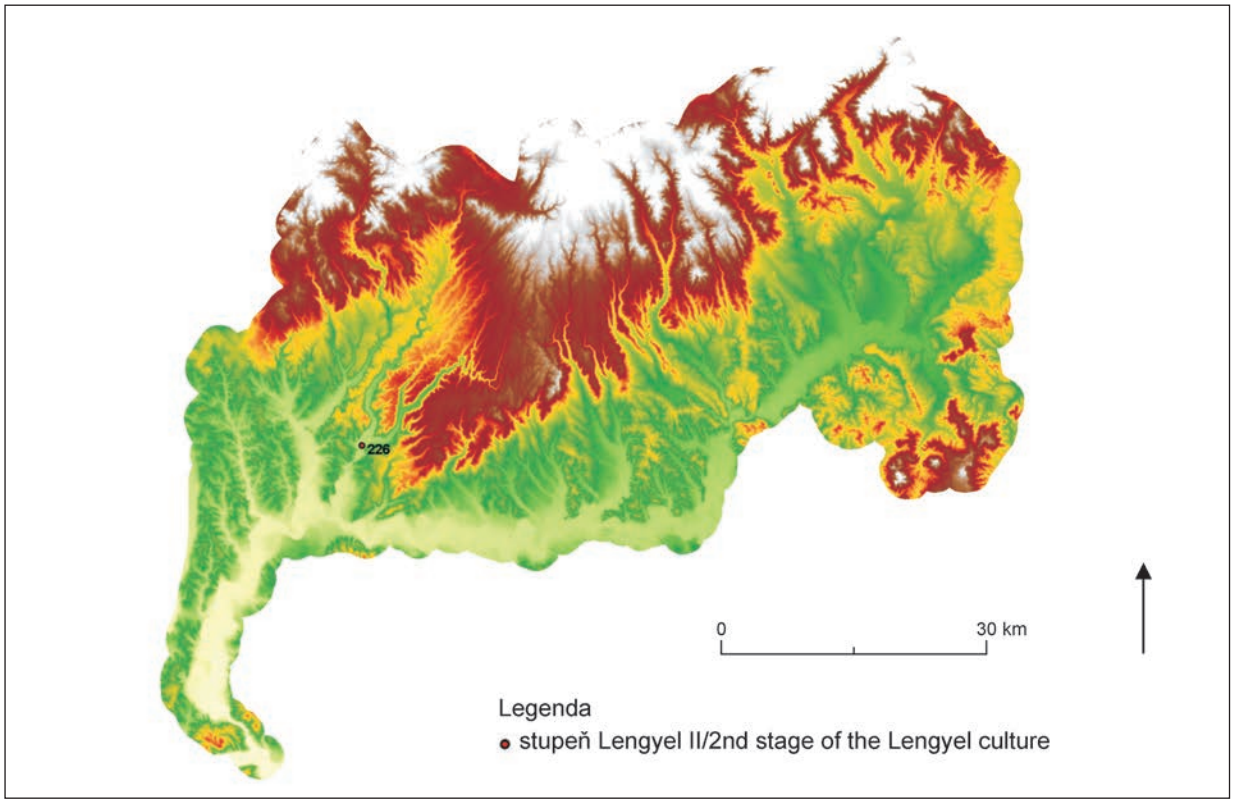

Mapa 13. Situovanie lokalít II. stupňa lengyelskej kultúry na Poiplí.

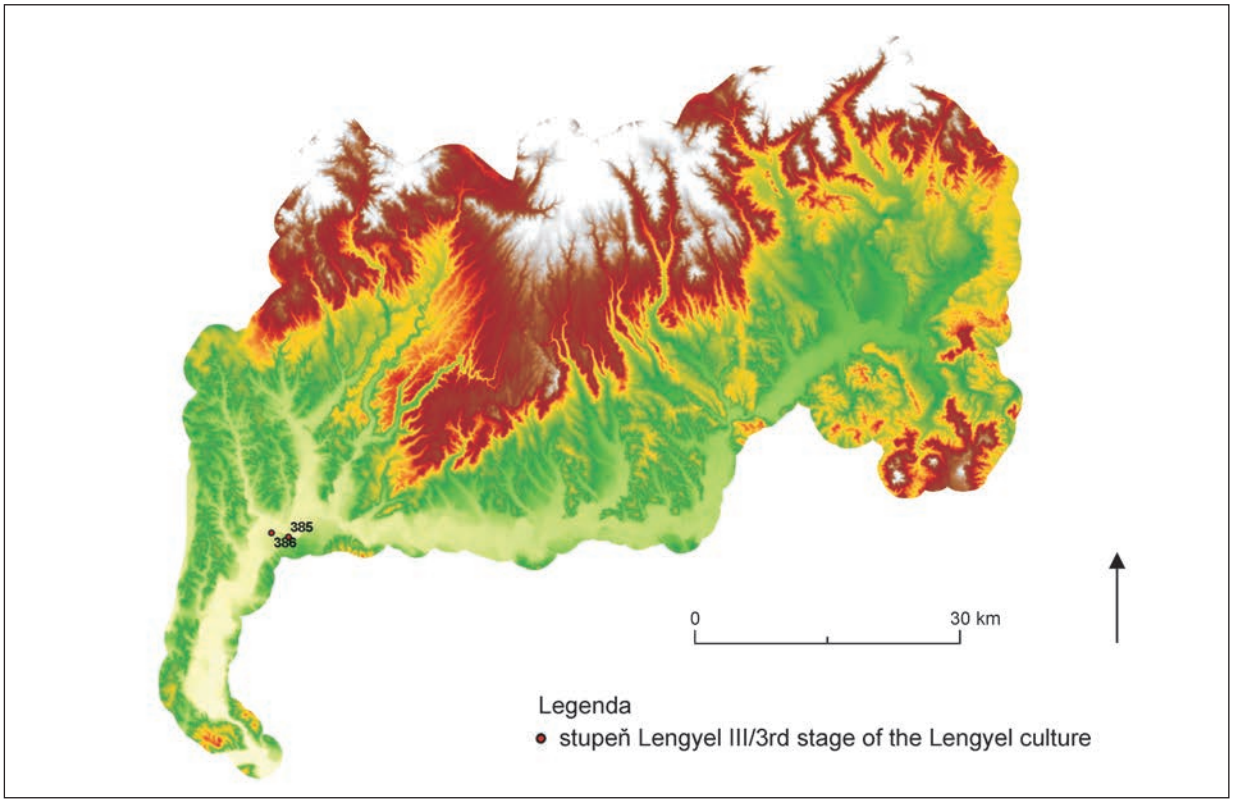

Mapa 14. Situovanie lokalít III. stupňa lengyelskej kultúry na Poiplí.

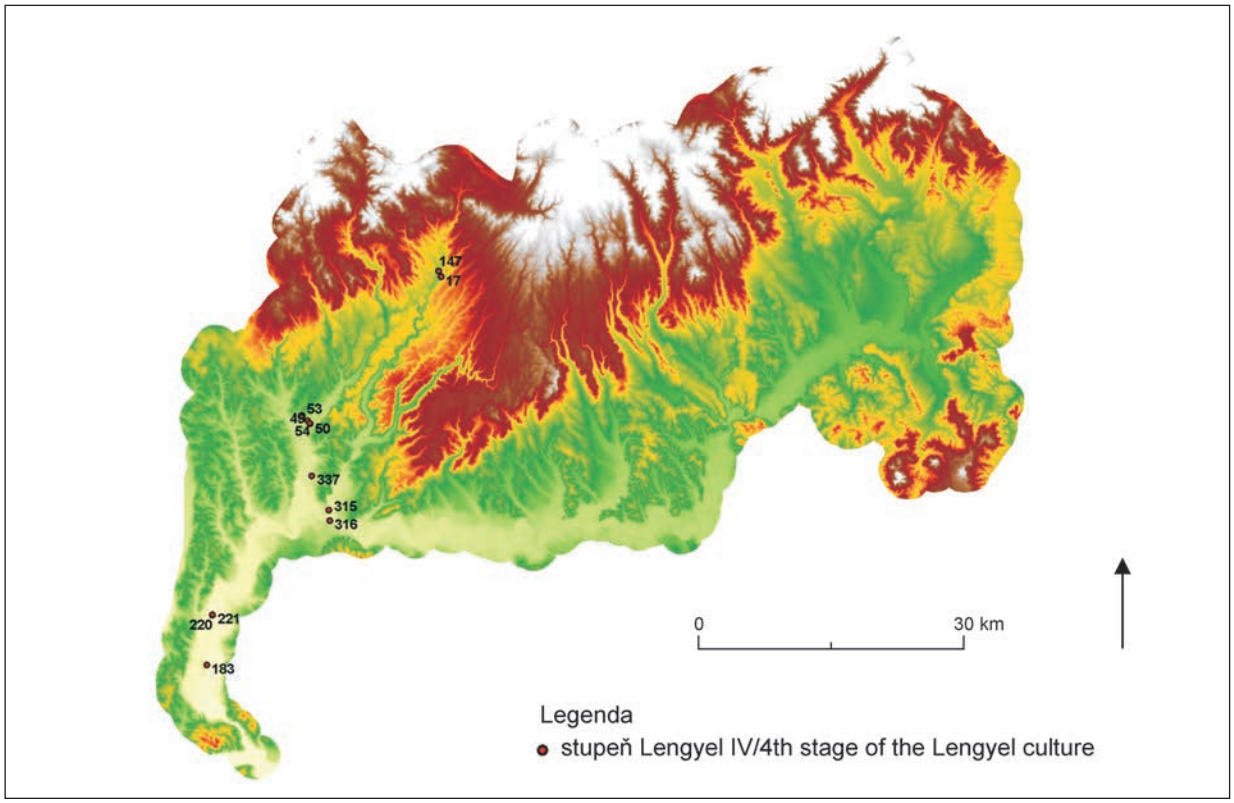

Mapa 15. Situovanie lokalít IV. stupňa lengyelskej kultúry na Poiplí.

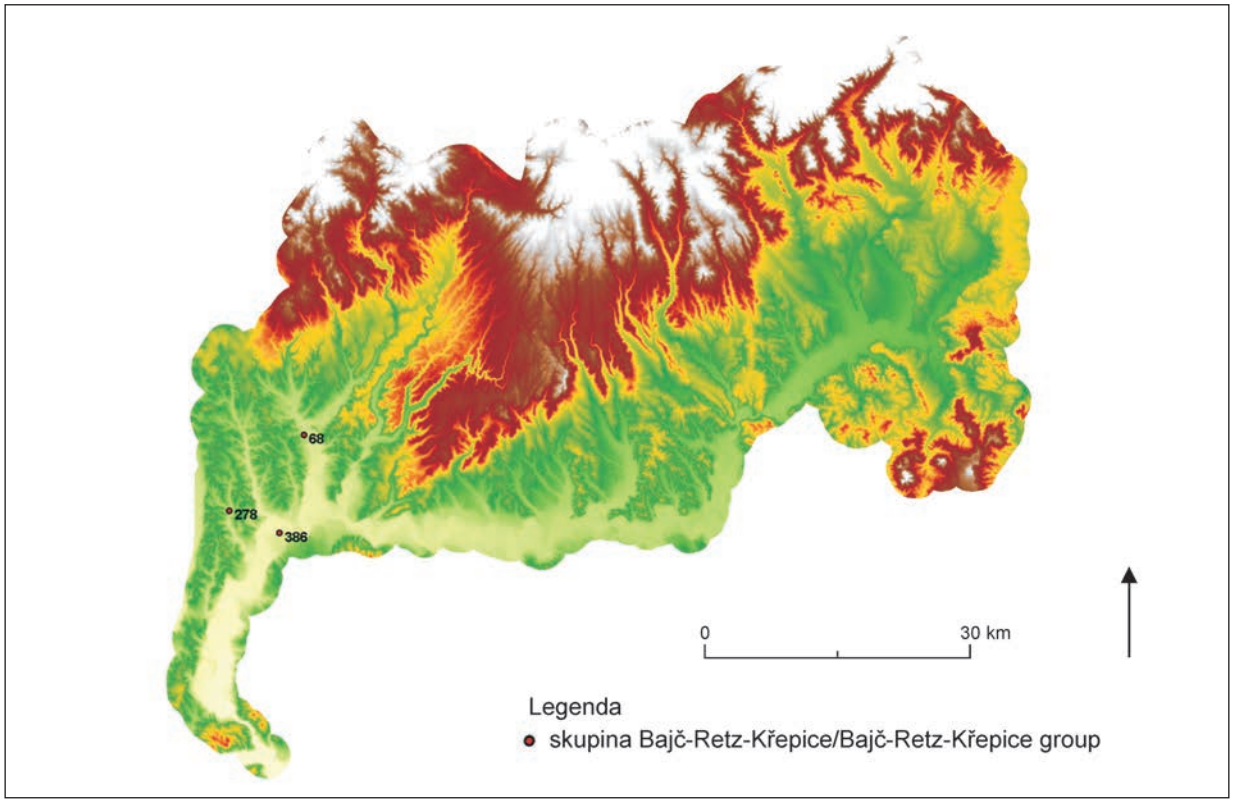

Mapa 16. Situovanie lokalít skupiny Bajč-Retz-Křepice na Poiplí.

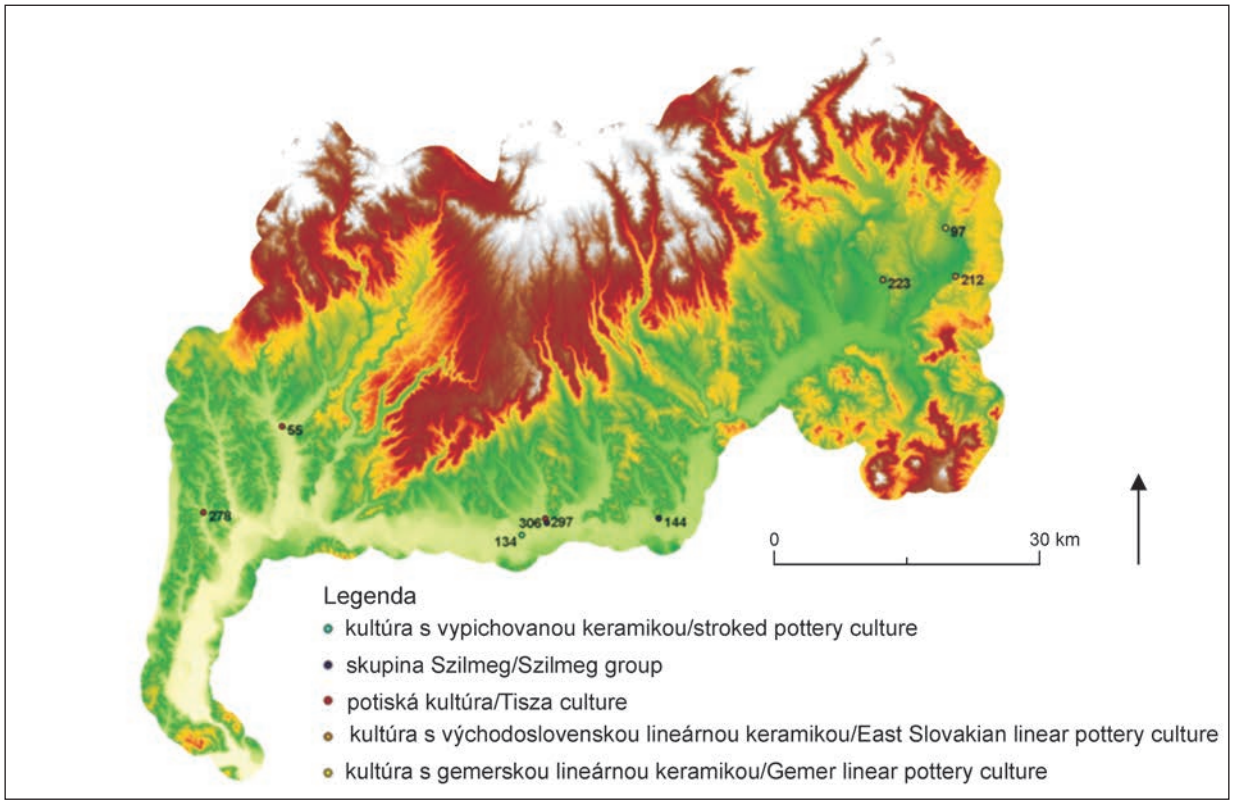

Mapa 17. Situovanie lokalít cudzích kultúr a skupín na Poiplí.

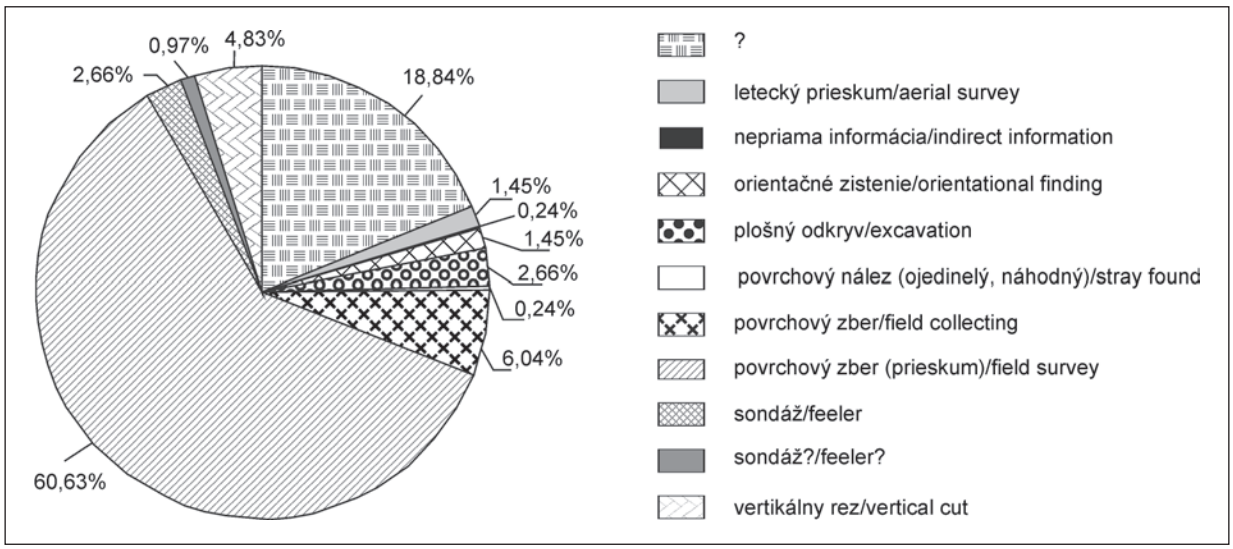

Diagram 1. Druh akcie z celkového súboru dát.

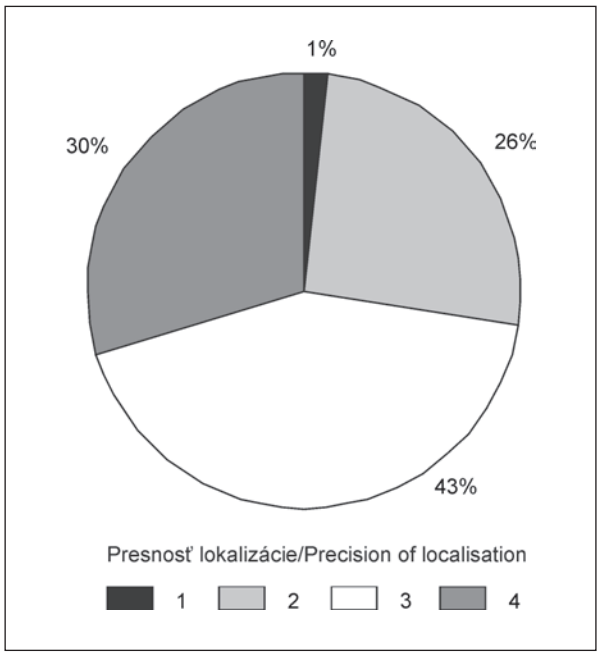

Diagram 2. Stupeň presnosti lokalizácie z celkového počtu komponentov.

Značným problémom prieskumov v minulosti bola nejednotnosť uvádzania lokalizácie. Pri nálezoch či náleziskách so starším rokom ich objavenia sa nekládol patričný dôraz na presnosť lokalizácie. Často bol udávaný len kataster, nanajvýš poloha bez presnejšieho určenia[7]. Situácia sa zlepšila koncom sedemdesiatych rokov 20. storočia, kedy bola väčšina lokalít fixovaná Křovákovým systémom alebo systémom publikovaným *M. Šimanom* a *S. Venclom* (*1970*, 583-585). V každom prípade sa získané súradnice museli overiť na mape, pričom boli zistené nezrovnalosti medzi udanými súradnicami a priloženou mapkou či slovným opisom určenia miesta, čo sa riešilo tak, že mnohým lokalitám sa znížil stupeň lokalizácie (diagram 2).

Od deväťdesiatych rokov 20. storočia sa už lokality fixované súradnicovým systémom v publikáciách vôbec neobjavujú[8], aby sa zabránilo ich vykrádaniu. Poloha lokalít je uvádzaná relatívne (slovne), ale občas sa tiež vyskytnú nezrovnalosti.

Nezanedbateľným faktorom čo najpresnejšej identifikácie lokality v krajine sú i okolnosti objavu, tzn. či informácia vychádza z výskumu, povrchového zberu alebo náhodného nálezu (diagram 1; *Končelová 2005*, 654). Lokalita, na ktorej bol uskutočnený výskum, sa dala pomerne presne na mape identifikovať. Veľké percento lokalizovaných nálezísk je aj v rámci novších zberov. Tam, kde nie je archeologická akcia známa, prípadne ide o náhodný nález, má presnosť lokalizácie väčšinou hodnotu 4.

Možno len súhlasiť s názorom *J. Rulfa* (*1994b*, 155), že *„... práce využívajúce počítačovú techniku a software typu GIS... kladú väčšie nároky na skvalitnenie vlastnej pramennej základne...“* a na identifikáciu lokalít vôbec.

[7] Výnimku predstavuje *Š. Janšák* (*1938*), ktorý dôležité lokality presne zameral.
[8] Lokality fixované súradnicovým systémom sú ale vedené v nálezových správach v Dokumentačnom oddelení AÚ SAV v Nitre.

Použitá metodika

Hlavným metodickým a časovo náročným krokom bolo zostavenie súpisu lokalít z neolitu a staršieho eneolitu na Poiplí. Okrem štúdia dostupnej literatúry boli využívané i pramene z archívu Dokumentačného oddelenia AÚ SAV v Nitre.

Na základe zhromaždených údajov bola postavená databáza (tabela 1) v programe MS Access podľa informačného systému o území s archeologickými nálezmi, spravovaného NPÚ ČR (*Sklenářová/Krušinová/Baštová/Volfík 1996*) a archeologickej databázy Čiech, Archiv 2.0[7] (*Kuna/Křivánková/Krušinová 1995*). Základnou evidenčnou jednotkou databázy je komponent, t. j. priestorové, chronologické a funkčné celky vzniknuté kumuláciou artefaktov a ekofaktov v bývalých areáloch aktivít (*Kuna 2004*, 305).

Druhým náročným krokom bolo fixovanie lokalít v prostredí GIS, pričom bol využitý program ArcGIS - ArcInfo, verzia 9.2, od spoločnosti ESRI. Dátové podklady poskytol Ústav archeologie a muzeologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity (ďalej len ÚAM FF MU) v Brne. Pre zjednodušenie výpočtu všetky komponenty nachádzajúce sa pod jednou lokalitou dostali rovnaké súradnice.

Pri identifikácii presnosti lokalizácie bola použitá stupnica 1-4, upravená podľa *T. Tencera* (*2006*, 54), *M. Kunu*, *D. Křivánkovej* a *L. Krušinovej* (*1995*, 63) a *J. Rulfa* (*1983*, 48)[8]:

Tabela 1. Štruktúra databázy.

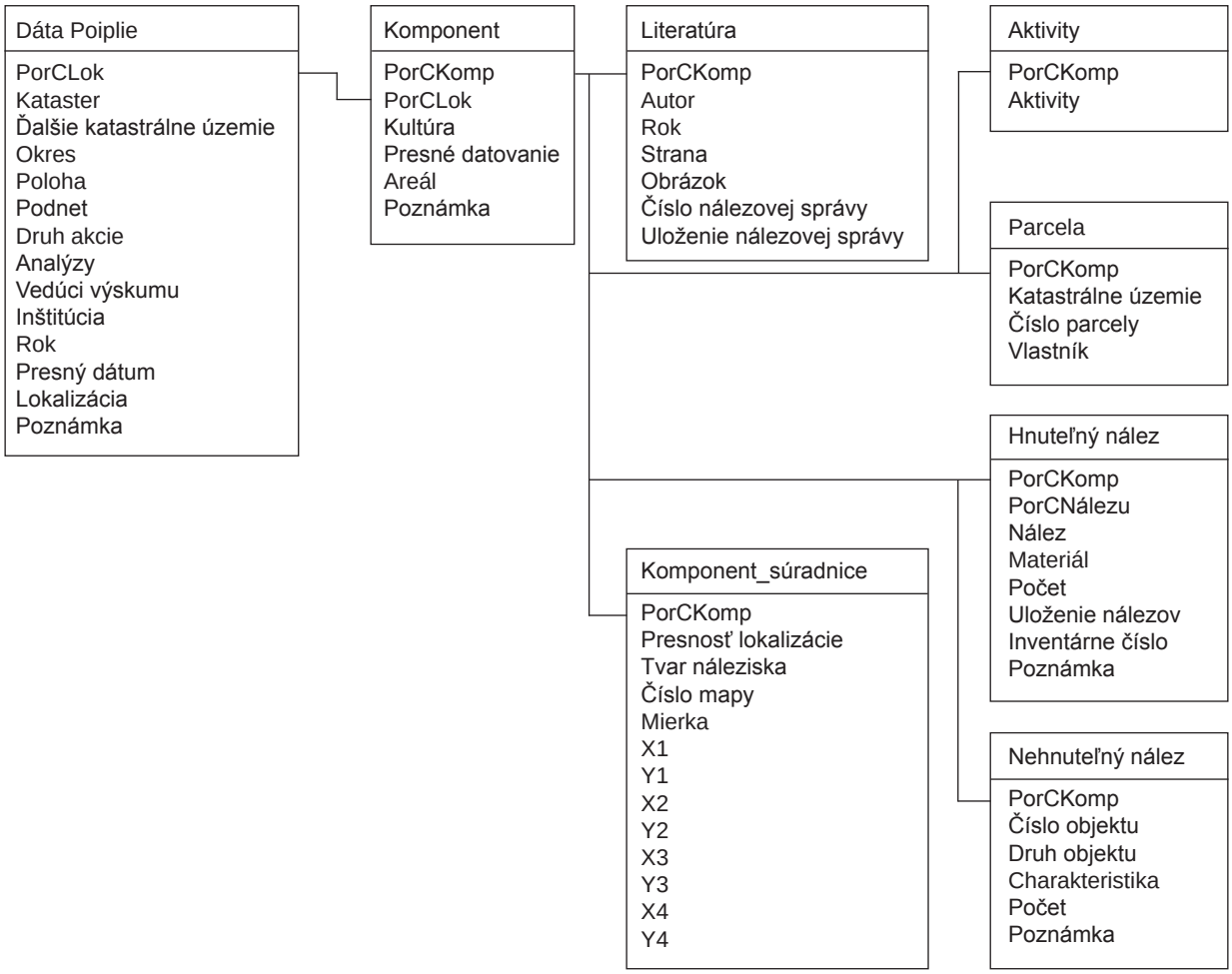

[7] Využitá bola najmä štruktúru databázy a hesláre.

[8] Kolektívom autorov J. Bujna, I. Kuzma, D. Doliak a J. Jenis (*Bujna et al. 1993*, 372) boli v rámci projektu CEANS pre územie Slovenska navrhnuté tri stupne presnosti lokalizácie. V súčasnosti má štvorstupňová presnosť lokalizácie opodstatnenie kvôli širšiemu využitiu GPS.

1. Najvyššia presnosť, akú bolo možné z dostupných zdrojov získať. Ide o komponenty vynášané na mapu v mierke 1:10 000 a určené milimetrovými súradnicami; odchýlka sa pohybuje v rozmedzí 1-5 m.
2. Komponenty identifikované na mapách v mierke 1:25 000 a 1:50 000 a tiež určené milimetrovými súradnicami; maximálna tolerancia je 25 m.
3. Komponent je identifikovaný traťovým názvom alebo iným bližším určením; tolerancia je 250 m.
4. Komponent nie je bližšie určený alebo je určený údajom dnes už ťažko zistiteľným, známy je iba kataster obce.

Celkom bolo podchytených 397 lokalít a 655 komponentov (tabela 2; 3). Keďže je málo presne datovaných a zároveň presne lokalizovaných komponentov (tabela 4), do analýzy boli zahrnuté iba tie, ktoré boli presne datované, ktorých presnosť lokalizovania sa pohybuje v rozsahu 1-3 a ktorých aktivita je iná ako import[9]. Analyzované boli tieto veličiny: nadmorská výška, prevýšenie nad okolitým terénom, sklon svahu, orientácia svahu voči svetovým stranám, vzťah k pôdam a vzdialenosť k najbližšiemu vodnému zdroju.

Tabela 2. Celkový počet zachytených komponentov rozdelených podľa obdobia a areálu (LnK - kultúra s lineárnou keramikou).

Obdobie	Počet komponentov	Areál								
		?	iný	kultový?	výšinné sídlisko	výšin opevnené sídlisko	výšinné sídlisko?	sídlisko strategické opevnené iné	sídlisko	sídlisko?
staršia LnK	1								1	
staršia LnK?	1								1	
mladšia LnK	63	22			1				33	7
východoslovenská LnK	2	1							1	
východoslovenská LnK?	1	1								
gemerská LnK	1								1	
želiezovská skupina	52	12							35	5
želiezovská skupina?	1									1
szilmecká skupina	2	1							1	
potiská kultúra	3	1								2
potiská kultúra?	2	1							1	
bukovohorská kultúra	17	7							10	
bukovohorská kultúra?	2	1							1	
vypichovaná keramika	1								1	
vypichovaná keramika?	1					1				
lužianska skupina?	1								1	
Lengyel I	6	1							5	
Lengyel I/II	4								3	1
Lengyel II	1								1	
Lengyel III	2					1			1	
Lengyel III?	1								1	
Lengyel IV	17	6			1			1	5	4
Lengyel IV?	2	1				1				
Bajč-Retz-Křepice	3	3								
Lengyel v neolite	7	4		1					1	1
Lengyel v eneolite	4				1				3	
Lengyel všeobecne	63	25			1	1			27	9
neolit	85	34			1	1			34	15
eneolit	36	17			2		1		11	5
neolit-eneolit	75	53			2	1	1		13	5
pravek	190	88	1		5	2	3		60	31
?	8	1								7
Celkom	655	280	1	1	14	8	5	1	252	93

[9] Ide o tieto obdobia: kultúra so staršou lineárnou keramikou, kultúra s mladšou lineárnou keramikou, želiezovská skupina, bukovohorská kultúra, lengyelská kultúra (jej neolitické a eneolitické stupne) a skupina Bajč-Retz-Křepice.

Tabela 3. Komponenty roztriedené podľa obdobia a aktivity na lokalite (LnK - kultúra s lineárnou keramikou).

Obdobie	Aktivita									
	?	import	import?	intrúzia?	kultová	pohrebná	pohrebná?	sídelná	sídelná?	ťažobná
staršia LnK								1		
staršia LnK?								1		
mladšia LnK	22			1				33	7	
východoslovenská LnK	1		1							
východoslovenská LnK?	1									
gemerská LnK									1	
želiezovská skupina	10					2		35	5	
želiezovská skupina?									1	
szilmecká skupina			2							
potiská kultúra			1						2	
potiská kultúra?			1					1		
bukovohorská kultúra	6	2	1					8		
bukovohorská kultúra?	1							1		
vypichovaná keramika		1								
vypichovaná keramika?			1							
lužianska skupina?								1		
Lengyel I	1					1	1	2	1	
Lengyel I/II						1		2	1	
Lengyel II								1		
Lengyel III								2		
Lengyel III?								1		
Lengyel IV	5					3		6	3	
Lengyel IV?	1							1		
Bajč-Retz-Křepice	2					1				
Lengyel v neolite	4				1			2		
Lengyel v eneolite								4		
Lengyel všeobecne	25						1	29	8	
neolit	35							36	14	
eneolit	18							13	5	
neolit-eneolit	52						1	15	7	
pravek	89						1	69	30	1
?	1								7	
Celkom	274	3	7	1	1	8	4	264	92	1

Podľa J. Rulfa musí vybraný región spĺňať nasledujúce predpoklady:

a) musí byť relatívne husto osídlený pre celé sledované obdobie;
b) musí byť úmerne archeologicky preskúmaný;
c) musí vykazovať určitú rozmanitosť prírodných podmienok (*Rulf 1983*, 44).

Región Poiplia vyhovuje uvedeným kritériám, preto sú výsledky analýz vhodné ako základ pre prácu takéhoto druhu.

ROZBOR A VYHODNOTENIE ZÍSKANÝCH DÁT

Vzťah k nadmorskej výške

Nadmorská výška bola odčítaná z digitálneho modelu reliéfu (mapa 1). Údaje boli zaokrúhlené na celé čísla a stanovilo sa rozpätie zahŕňajúce šesť intervalov: 100-150 m, 151-200 m, 201-250 m, 251-300 m, 301-350 m, 351-400 m. Na základe toho bola zostavená tabuľka (tabela 5), z ktorej vyplýva, že absolútna väčšina lokalít zo skúmaného obdobia sa nachádza v rozpätí 100-250 m. Nadpolovičná väčšina lokalít sa

Tabela 4. Komponenty roztriedené podľa obdobia a presnosti lokalizácie (LnK - kultúra s lineárnou keramikou).

Obdobie	Presnosť lokalizácie				Obdobie	Presnosť lokalizácie			
	1	2	3	4		1	2	3	4
staršia LnK			1		Lengyel I		4	2	
lužianska skupina?			1		Lengyel I/II		3		1
mladšia LnK	1	22	21	19	Lengyel II		1		
východoslovenská LnK		1	1		Lengyel III		2		
východoslovenská LnK?			1		Lengyel III?		1		
gemerská LnK			1		Lengyel IV	1	7	5	4
želiezovská skupina	1	12	22	17	Lengyel IV?		1	1	
želiezovská skupina?			1		Bajč-Retz-Křepice		2	1	
szilmecká skupina			2		Lengyel v neolite		1	2	4
potiská kultúra			3		Lengyel v eneolite		2	2	
potiská kultúra?			2		Lengyel všeobecne		18	26	19
bukovohorská kultúra	2	4	4	7	neolit	1	24	34	26
bukovohorská kultúra?			1	1	eneolit		7	13	16
vypichovaná keramika			1		neolit-eneolit	1	12	22	40
vypichovaná keramika?			1		pravek	4	45	106	35
lužianska skupina?			1		?			2	6
Celkom	4	39	64	44	Celkom	7	130	216	151

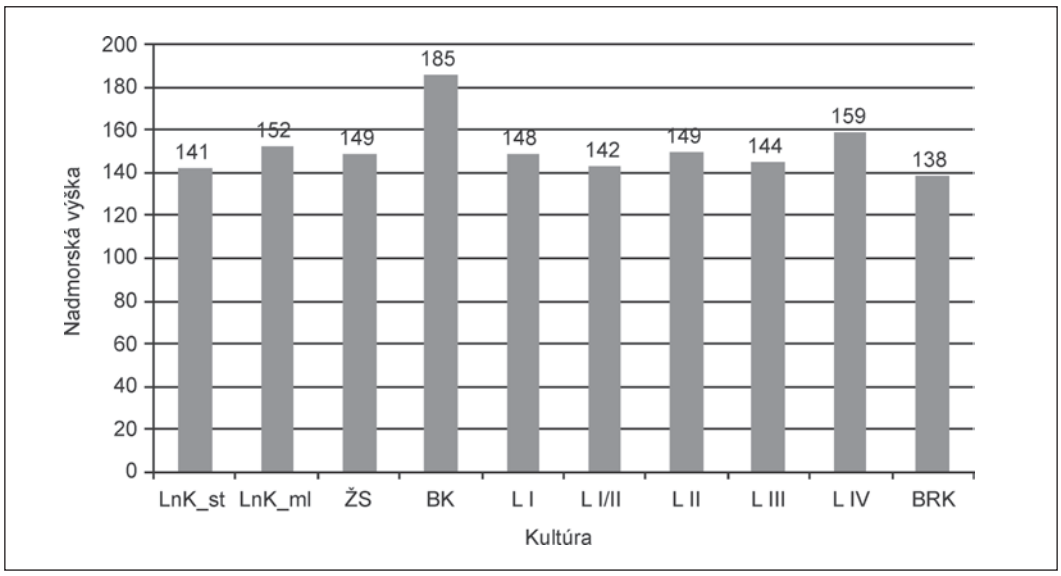

Diagram 3. Priemerná nadmorská výška v jednotlivých obdobiach (LnK - kultúra s lineárnou keramikou, ŽS - želiezovská skupina, BK - bukovohorská kultúra, L - lengyelská kultúra, BRK - skupina Bajč-Retz-Křepice).

Tabela 5. Intervaly nadmorskej výšky v jednotlivých obdobiach (LnK - kultúra s lineárnou keramikou, ŽS - želiezovská skupina, BK - bukovohorská kultúra, BRK - skupina Bajč-Retz-Křepice).

Obdobie	Počet lokalít	Nadmorská výška					
		100-150 m	151-200 m	201-250 m	251-300 m	301-350 m	351-400 m
staršia LnK	1	100,0%					
mladšia LnK	44	1,4%	0,7%	0,1%			
ŽS	33	2,4%	0,5%	0,1%			0,1%
BK	8	1,6%	9,4%	1,6%			
Lengyel I	5	12,0%	8,0%				
Lengyel I/II	3	22,2%	11,1%				
Lengyel II	1	100,0%					
Lengyel III	2	25,0%	25,0%				
Lengyel IV	12	6,3%	0,7%		1,4%		
BRK	3	33,3%					

nachádza v nadmorskej výške do 150 m okrem lokalít bukovohorskej kultúry, kde väčšina sídlisk patrí rozmedziu 151-200 m. V období želiezovskej skupiny a stupňa Lengyel IV boli vyhľadávané i vyššie položené polohy.

Pre presnejšie zobrazenie bola vypočítaná priemerná nadmorská výška pre každú kultúru (diagram 3). Z uvedeného vyplýva, že väčšina neolitických a staroeneolitických kultúr sa koncentruje v rozpätí 140-160 m nad morom[10]. Medzi kultúrami podunajskej tradície (lineárna, želiezovská, lengyelská) nebadať podstatnejšie rozdiely v situovaní sídlisk vzhľadom na nadmorskú výšku. Výraznejší zlom oproti predchádzajúcim obdobiam však možno pozorovať v poslednom stupni lengyelskej kultúry, kedy bola tendencia osídľovať vyššie položené oblasti a potom v období skupiny Bajč-Retz-Křepice, kedy bola tendencia osídľovať nižšie položené oblasti. Z týchto hodnôt sa vymykajú lokality bukovohorskej kultúry, ktoré v priemere presahujú výšku 180 m nad morom.[11]

Horná hranica pravekého osídlenia na Slovensku sa podľa J. Pavúka posúva do nadmorskej výšky 300 m (*Pavúk/Veliačik/Romsauer 1995*, 116), pričom sa osídlenie koncentruje predovšetkým v nížinách. Podobné údaje uvádza i *J. Rulf* (*1983*, 50, 51) pre Českobrodskú tabuľu, *M. Končelová* (*2005*, 657) pre východné Čechy, *A. Kulczycka-Leciejewiczowa* (*1993*, 212) pre juhozápadné Poľsko, *E. Wiedermann* (*2003*, 51) pre horné Ponitrie a kolektív autorov (*Milo et al. 2004*, 131, obr. 4) pre horné Požitavie.

J. Pavúk pre juhozápadné Slovensko uvádza posun sídlisk lengyelskej kultúry do vyšších nadmorských výšok a dáva ho do súvisu s klimatickými výkyvmi[12] (*Pavúk/Veliačik/Romsauer 1995*, 117-122). Obdobne i v regióne hornej Nitry (*Wiedermann 2003*, 51) a v juhovýchodnom Poľsku (*Kruk/Milisauskas 1999*, 305) sa sídliská lengyelskej kultúry posúvajú do vyšších nadmorských výšok. *J. Rulf* (*1983*, 50, 52) uvádza, že v oblasti Českobrodskej tabule sa eneolitické osídlenie neposúva do vyšších polôh ako na juhozápadnom Slovensku, ale skôr zostupuje nižšie. V regióne horného Požitavia nedošlo k výraznejšiemu posunu v priemernej nadmorskej výške sídlisk (197,5 m pre kultúru s lineárnou keramikou, 187,3 m pre želiezovskú skupinu a 198,6 pre lengyelskú kultúru - *Milo et al. 2004*, 131).

Vzťah k prevýšeniu nad okolitým terénom

Z digitálneho modelu reliéfu bolo vypočítané relatívne prevýšenie terénu okolo lokality (mapa 2). Stanovený bol maximálny okruh 100 m okolo lokality a na základe hodnôt prevýšenia sa určilo päť intervalov: 0-10 m; 10,1-20 m; 20,1-30 m; 30,1-40 m; 40,1-50 m (tabela 6, diagram 4).

Z uvedených hodnôt vyplýva, že takmer všetky kultúry preferovali na osídlenie miesta s relatívnym prevýšením do 10 m. Z toho sa vymykajú lokality kultúry so staršou lineárnou keramikou s relatívnym prevýšením 10-20 m, čo však môže byť spôsobené nedostatočným počtom lokalít. Relatívne nízke prevýšenie nad okolitým terénom majú sídliská bukovohorskej kultúry a stupňa Lengyel II. Relatívne vysoké prevýšenie majú lokality kultúry s lineárnou keramikou, želiezovskej skupiny, stupňa Lengyel I/II, III a IV.

Tabela 6. Prevýšenie nad okolitým terénom v okruhu 100 m okolo lokality (LnK - kultúra s lineárnou keramikou, ŽS - želiezovská skupina, BK - bukovohorská kultúra, BRK - skupina Bajč-Retz-Křepice).

Obdobie	Počet lokalít	Priemer	Medián	Prevýšenie nad okolitým terénom				
				0-10 m	10-20 m	20-30 m	30-40 m	40-50 m
staršia LnK	1	10,1	10,1		100,0%			
mladšia LnK	44	10,1	8,4	61,4%	31,8%	2,3%	2,3%	2,3%
ŽS	33	9,4	6,3	63,6%	24,2%	12,1%		
BK	8	5	4,8	75,0%	25,0%			
Lengyel I	5	4,9	5,6	100,0%				
Lengyel I/II	3	10,4	8,8	66,7%	33,3%			
Lengyel II	1	3,2	3,2	100,0%				
Lengyel III	2	9	9	50,0%	50,0%			
Lengyel IV	12	10,5	7,6	75,0%	8,3%	8,3%	8,3%	
BRK	3	6,2	6,4	66,7%	33,3%			

[10] Hoci možnosť osídliť vyššie položené miesta tu bola. Na Poiplí sa osídlenie koncentruje predovšetkým na pahorkatinách, na Hontianskej a Novohradskej terase a Ipeľskej nive.

[11] Je to spôsobené tým, že osídlenie sa sústreďuje na Novohradskej terase a Poltárskej pahorkatine, ktorých priemerná nadmorská výška je viac ako 230 m.

[12] Protolengyel a Lengyel I koreluje so začiatkom epiatlantika, koniec stupňa Lengyel I a priebeh Lengyelu II s atlantickým vplyvom, Lengyel III s extrémnou suchou kontinentálnou periódou a Lengyel IV až po bolerázsku skupinu so stabilizovaným atlantickým vplyvom (*Pavúk/Veliačik/Romsauer 1995*, 122).

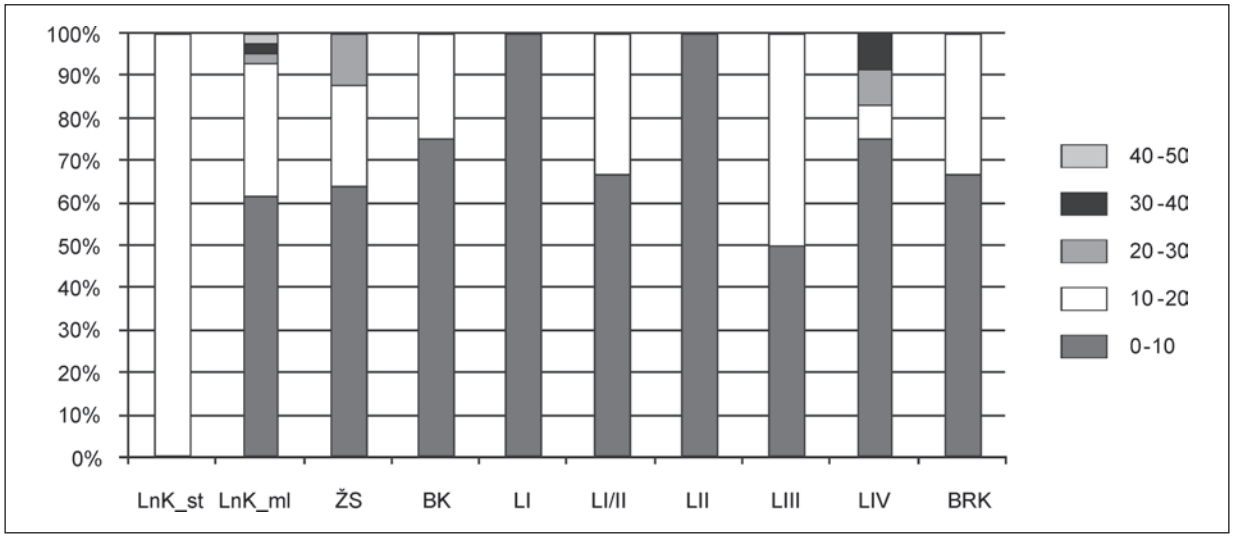

Diagram 4. Grafické znázornenie prevýšenia nad okolitým terénom v okruhu 100 m okolo lokality (LnK - kultúra s lineárnou keramikou, ŽS - želiezovská skupina, BK - bukovohorská kultúra, L - lengyelská kultúra, BRK - skupina Bajč-Retz-Křepice).

Vzťah k svahovitosti terénu

Sklon svahu v stupňoch bol vypočítaný z digitálneho modelu reliéfu (mapa 3). Zaokrúhlené údaje sa rozdelili do siedmich kategórií: 0-2°; 2-4°; 4-6°; 6-8°; 8-10°; 10-12°; 12-14° (tabela 7, diagram 5).

Tabela 7. Intervaly sklonu svahov v jednotlivých obdobiach (LnK - kultúra s lineárnou keramikou, ŽS - želiezovská skupina, BK - bukovohorská kultúra, BRK - skupina Bajč-Retz-Křepice).

Obdobie	Počet lokalít	Sklon svahu						
		0-2°	2-4°	4-6°	6-8°	8-10°	10-12°	12-14°
staršia LnK	1		100,0%					
mladšia LnK	44	43,2%	29,5%	11,4%	9,1%	2,3%		4,5%
ŽS	33	51,5%	24,2%	6,1%	12,1%	6,1%		
BK	8	75,0%	25,0%					
Lengyel I	5	80,0%	20,0%					
Lengyel I/II	3	33,3%	66,7%					
Lengyel II	1	100,0%						
Lengyel III	2	50,0%	50,0%					
Lengyel IV	12	41,7%	33,3%		16,7%			8,3%
BRK	3	33,3%	66,7%					

Z uvedeného vyplýva, že na osídlenie bol preferovaný terén so sklonom do 4°. V období kultúry s mladšou lineárnou keramikou, želiezovskou skupinou a stupňa Lengyel IV boli vyhľadávané i strmšie svahy. Okrem stupňa Lengyel I/II a skupiny Bajč-Retz-Křepice je väčšina lokalít situovaná v teréne so sklonom do 2°.

Obdobne i vo východných Čechách a na Českobrodskej tabuli boli na osídlenie vyhľadávané svahy so sklonom do 4°. Vo východných Čechách nadpolovičná väčšina lokalít kultúry s lineárnou keramikou má svahovitosť do 2° a na Českobrodskej tabuli v rozmedzí 2-4° (*Končelová 2005*, obr. 10; *Rulf 1983*, 52, tab. 4). Na Českobrodskej tabuli majú všetky kultúry nadpolovičné množstvo lokalít v intervale 2-4° (okrem kultúry s vypichovanou keramikou, ktorá má väčšinu lokalít umiestnených na svahoch so sklonom do 2°). V teréne so sklonom väčším ako 3° má relatívne najviac lokalít lengyelská kultúra. Nie je tu tendencia osídľovať členitejšie terény (*Rulf 1983*, 52).

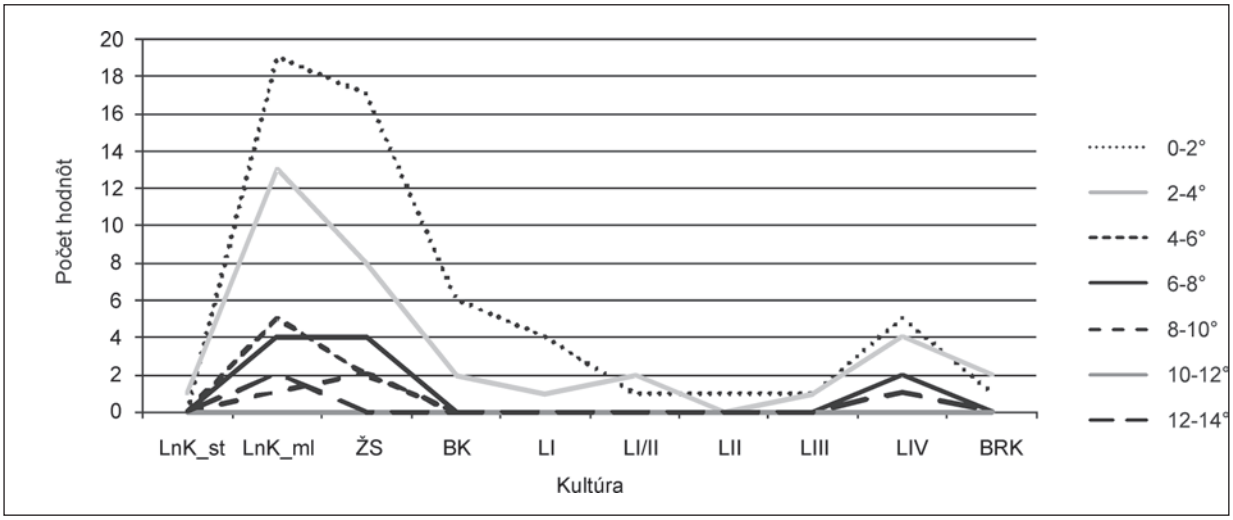

Diagram 5. Grafické zobrazenie hodnôt svahovitosti v jednotlivých obdobiach (LnK - kultúra s lineárnou keramikou, ŽS - želiezovská skupina, BK - bukovohorská kultúra, L - lengyelská kultúra, BRK - skupina Bajč-Retz-Křepice).

Vzťah k expozícii svahu

Svahovitosť bola vypočítaná z digitálneho modelu reliéfu (mapa 4). Zaokrúhlené údaje v stupňoch boli roztriedené podľa svetových strán (tabela 8, diagram 6). V rámci neolitických lokalít je zrejmá preferencia svahov orientovaných na V až JZ, najmä však na V až JV. Z tohto sa vymyká umiestnenie sídlisk stupňa Lengyel I, ktoré uprednostňujú SV svahy. Pri lokalitách kultúry s mladšou lineárnou keramikou a na ňu nadväzujúcej želiezovskej skupiny dochádza k roztriešteniu záujmových expozícií. Podobnú tendenciu majú i staroeneolitické lokality, najvýraznejšie však lokality stupňa Lengyel IV.

Podobné hodnoty pre lokality kultúry s lineárnou keramikou zistila M. Končelová vo východných Čechách, kde boli preferované svahy orientované na JV (28%), JZ (19%), menej na SZ (9%). Pri väčšine lokalít (viac ako dve tretiny) sa prejavila tendencia vyberať svahy zvažujúce sa južným smerom (*Končelová 2005*, 661). Obdobnú situáciu badať i na Spiši, kde je väčšina lokalít situovaná na svahoch so sklonom na juh, resp. juhovýchod (*Soják 2000*, 196). V hornom Ponitrí preferovala kultúra s lineárnou keramikou svahy orientované na juh. Približne dve tretiny lokalít želiezovskej skupiny bolo exponovaných do južných kvadrantov. Lengyelská kultúra vyhľadávala východné, resp. juhovýchodné svahy, len v období stupňa Lengyel III sa prejavilo trieštenie záujmových expozícií (*Wiedermann 2003*, 56). Na Českobrodskej tabuli preferovali neolitické kultúry V a SV svahy. Určitým spoločným rysom na Českobrodskej tabuli, v Malopoľsku (*Rulf 1983*, 53) a do určitej miery i na Poiplí je trieštenie výberu expozícií v eneolite. Tendencia osídľovať ten-ktorý svah je zrejme daná celkovou modeláciou sledovaného územia (*Končelová 2005*, 662).

Tabela 8. Orientácia svahu voči svetovým stranám v jednotlivých obdobiach (LnK - kultúra s lineárnou keramikou, ŽS - želiezovská skupina, BK - bukovohorská kultúra, BRK - skupina Bajč-Retz-Křepice).

Obdobie	Počet lokalít	Orientácia svahu							
		S	SV	V	JV	J	JZ	Z	SZ
staršia LnK	1					100,0%			
mladšia LnK	44	4,5%	6,8%	18,2%	18,2%	15,9%	13,6%	13,6%	9,1%
ŽS	33	9,1%	6,1%	15,2%	21,2%	12,1%	15,2%	12,1%	9,1%
BK	8			25,0%	37,5%	12,5%	12,5%	12,5%	
Lengyyel I	5	20,0%	40,0%	20,0%	20,0%				
Lengyel I/II	3			33,3%		66,7%			
Lengyel II	1						100,0%		
Lengyel III	2	50,0%		50,0%					
Lengyel IV	12	16,7%	8,3%		33,3%	33,3%	8,3%		
BRK	3			66,7%		33,3%			

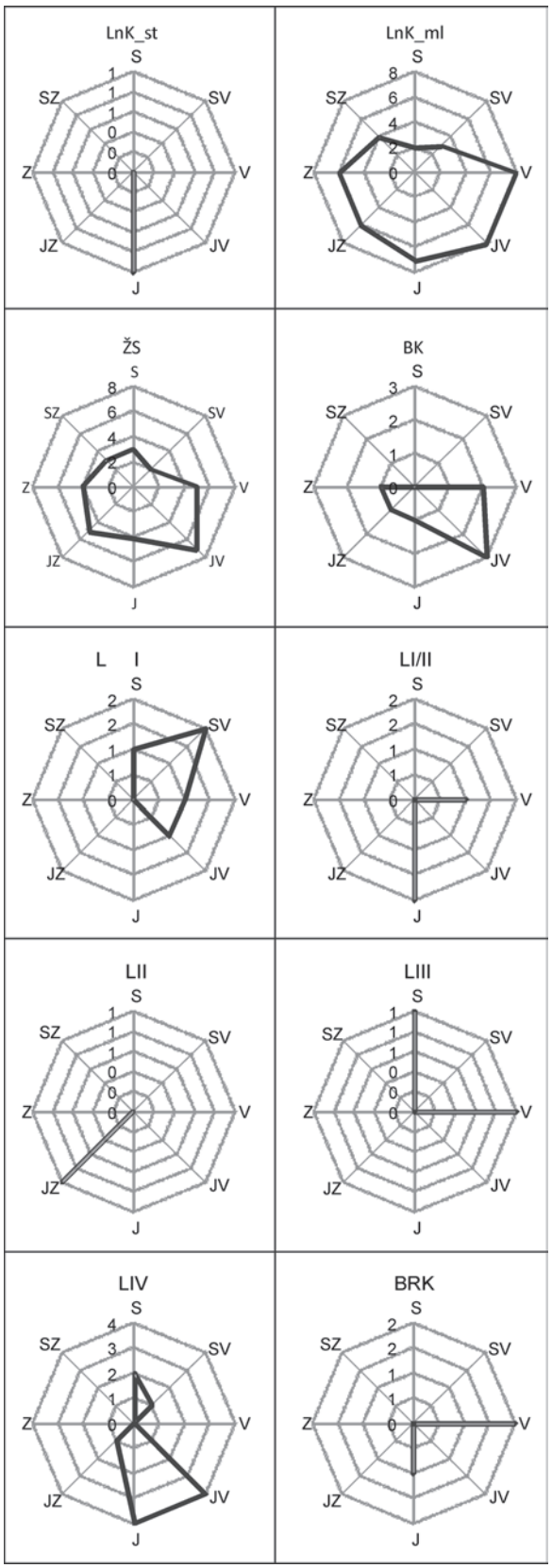

Diagram 6. Grafické zobrazenie expozície svahov v jednotlivých obdobiach (LnK - kultúra s lineárnou keramikou, ŽS - želiezovská skupina, BK - bukovohorská kultúra, L - lengyelská kultúra, BRK - skupina Bajč-Retz-Křepice).

Vzťah k pôdnym typom

Orezaná vektorová vrstva pôdy bola upravená do rastrovej podoby a vypočítala sa početnosť zastúpených typov pôd v mieste lokality (mapa 5; tabela 9, diagram 7).

Z údajov vyplýva, že väčšina sídlisk v neolite bola zakladaná na hnedozemiach. Je to dané tým, že hnedozeme po kambizemiach tvoria na Poiplí druhý najrozšírenejší pôdny typ. Výnimkou je bukovohorská kultúra, ktorá preferovala čiernice. Druhým najvyhľadávanejším pôdnym typom v neolite boli fluvizeme. V staršom eneolite sa situácia mení v neprospech hnedozemí. Vyhľadávané boli najmä fluvizeme. Zdá sa, že kultúrou s lineárnou keramikou neboli vyhľadávané černozeme. Silnejšia väzba sídlisk na černozeme sa prejavila iba v želiezovskej skupine. Situácia v období kultúry so staršou lineárnou keramikou a stupňa Lengyel II môže byť skreslená nedostatočným počtom lokalít.

Zisťovalo sa tiež zloženie pôd v modelovom hospodárskom zázemí (kruh s polomerom 1 km, so stredom v mieste nálezu; diagram 8; *Rulf 1983*, 61). Vo všetkých obdobiach sa v hospodárskom zázemí nachádzajú hnedozeme a fluvizeme. V neolite prevládala hnedozem nad fluvizemou (okrem bukovohorskej kultúry a stupňa Lengyel I, kde bola fluvizem v prevahe nad hnedozemou). V eneolite fluvizem prevažovala nad hnedozemou. Slabú väzbu na černozem možno pozorovať v rámci kultúry s mladšou lineárnou keramikou, želiezovskej skupiny a stupňa Lengyel IV.

Hlavná pozornosť bádateľov bola venovaná predovšetkým vzťahu osídlenia k pôdam. Súčasný stav poznania ukazuje na to, že základné druhy pôd boli konštituované už pred príchodom prvých poľnohospodárov do strednej Európy (*Rulf 1981*, 126). V starom holocéne mali významnú úlohu černozemné stepi, ktoré sa vyvinuli z neskoroglaciálneho bezlesia a udržovali sa v suchých teplých oblastiach, kde iba pozvoľna ustupovali šíriacim sa lesom. Vlhké podnebie atlantika síce ústup urýchlilo, no počas tohto obdobia prichádzajú aj prví roľníci a pastieri, ktorí sa stretávajú s krajinou lesostepného rázu. Kultivácia pôdy viedla k rýchlemu ústupu lesov a časom aj k rozsiahlemu odlesneniu v priestore černozemí a na ich periférii. To malo za následok trvalé udržanie černozemí, no už v podobe kultúrnej krajiny Vplyvom intenzívneho obrábania pôdy a pastvy súčasne dochádza najmä na periférii černozemí k retrográdnemu vývoju pôd[13] (*Ložek 1980*, 111, 112).

[13] Rozrušenie silno vyvinutých pôd a ich nahradenie omnoho menej vyzretými pôdami. Tento pochod vedie k pomerom pripomínajúcim neskorý glaciál.

Tabela 9. Zastúpenie pôdnych typov v mieste locality v jednotlivých obdobiach (LnK - kultúra s lineárnou keramikou, ŽS - želiezovská skupina, BK - bukovohorská kultúra, BRK - skupina Bajč-Retz-Křepice).

Obdobie	Počet lokalít	Pôdne typy						
		Černozem	Hnedozem	Čiernica	Fluvizem	Kambizem	Rendzina	Pseudoglej
staršia LnK	1		100,0%					
mladšia LnK	44	2,3%	52,3%		27,3%	4,5%	9,1%	4,5%
ŽS	33	15,2%	36,4%	6,1%	27,3%	6,1%	6,1%	3,0%
BK	8			50,0%	25,0%			25,0%
Lengyel I	5		60,0%		40,0%			
Lengyel I/II	3		66,7%				33,3%	
Lengyel II	1				100,0%			
Lengyel III	2				100,0%			
Lengyel IV	12		25,0%	8,3%	66,7%			
BRK	3		33,3%		66,7%			

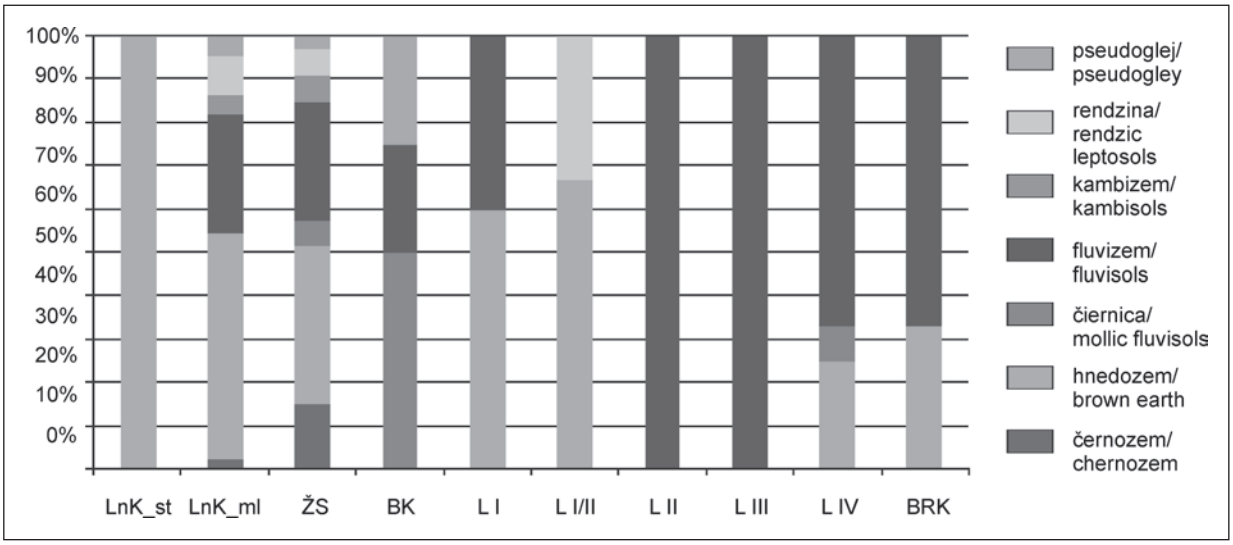

Diagram 7. Grafické znázornenie pôdnych typov v mieste lokality v jednotlivých obdobiach (LnK - kultúra s lineárnou keramikou, ŽS - želiezovská skupina, BK - bukovohorská kultúra, L - lengyelská kultúra, BRK - skupina Bajč-Retz-Křepice).

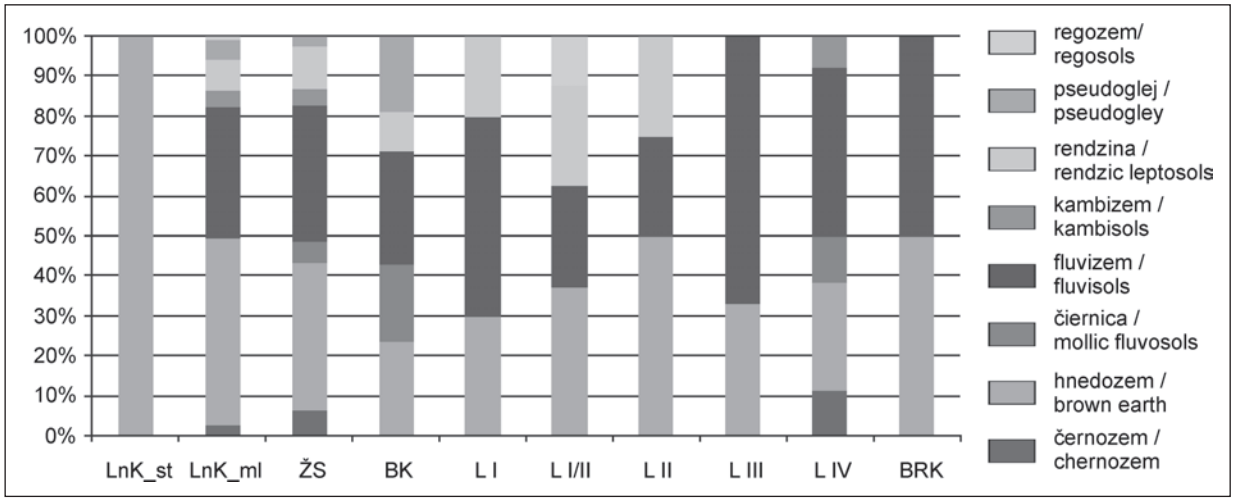

Diagram 8. Grafické znázornenie pôdnych typov v modelovom hospodárskom zázemí v jednotlivých obdobiach (LnK - kultúra s lineárnou keramikou, ŽS - želiezovská skupina, BK - bukovohorská kultúra, L - lengyelská kultúra, BRK - skupina Bajč-Retz-Křepice).

K našim najúrodnejším pôdam okrem černozemí patria hnedozeme, ktorých vznik je spájaný s vlhším územím pokrytým listnatým lesom. Hnedozeme majú priaznivejší pôdny režim a nie sú tak citlivé na výkyvy zrážok ako černozeme[14]. Rastlinná výroba je na hnedozemiach vyššia, ale ich nevýhodou je horšia obrábateľnosť (vyššia lepivosť), zvýšená v neolite a eneolite ešte početnými koreňmi a podrastom listnatého lesa (*Rulf 1981*, 127-128; *Wiedermann 2003*, 48).

Procesy erózie a sedimentácie údolných nív[15] zapríčiňujú prírodné[16], ale najmä antropogénne[17] činitele (*Rulf 1994a*, 56). Doterajšie výskumy jednoznačne dokazujú pomerný sedimentačný kľud v atlantiku a epiatlantiku. K rozsiahlejším presunom pôdy a tým i k formovaniu nivy dochádza od subboreálu (1250-700 BC), ale najmä od stredného a vrcholného stredoveku (*Rulf 1983*, 43; *1994a*, 57, 58).

Dnešný obraz osídlenia nivy je značne skreslený, pretože sídliská môžu byť prekryté i niekoľkometrovými nánosmi nivných hlín a pôd. K obrazu neolitickej nivy by sme dnes ťažko hľadali analógie[18]. Pokrytá bola mladými štrkopieskovými pôdami typu rambla, na ktorých sa lokálne vyskytovala riedka vegetácia bylín a drevín. Vyznačovala sa morfologickou rozmanitosťou (výraznejšie než dnes sa tu prejavovali terénne depresie, zvyšky terás, piesočné presypy). Pravdepodobne nebola vhodná na poľnohospodárstvo a pastierstvo, ale dôležitejšia bola jej komunikačná úloha, pretože otvorené štrkopieskové dná boli dobre priechodné. Podľa *J. Rulfa* (*1994a*, 59) došlo k zvýšenej intenzite osídlenia nivy v mladom neolite, čo dokladá, že v tom období mali rieky a ich bezprostredné okolie pre človeka obrovský význam.

Na juhozápadnom Slovensku sa kultúra s lineárnou keramikou a na ňu nadväzujúca želiezovská skupina silno viažu na černozemné oblasti. Bezprostredne ležiace hnedozeme zostali nepovšimnuté[19]. Protolengyelské sídliská rovnako ako sídliská Lengyelu I ležia buď vo vyššie položených hnedozemných oblastiach bližšie k pohoriam, alebo na sprašových a černozemných terasách v najbližšej vzdialenosti k inundácii väčších riek. Černozemné oblasti boli znova osídlené počas stupňa Lengyel II. Sídliská sa rozprestierali na exponovaných polohách, ktoré boli osídlené i v období kultúry s lineárnou keramikou. V nasledujúcom stupni Lengyel III sa osídlenie opäť posunulo z černozemných oblastí do vyšších podhorských regiónov s dnešnou hnedozemou. V priebehu stupňa Lengyel IV boli osídlené všetky od neolitu obývané oblasti černozemí, hnedozemí, pieskových dún, taktiež dunajský breh a krátkodobo i jaskyne. Sídliská lengyelskej kultúry mohli byť v suchých obdobiach zakladané na nivách riek a potokov, ako aj v širokých inundačných zónach severne od Dunaja, ktoré práve kvôli silným naplaveninám môžu ležať v hĺbke aj niekoľkých metrov a neboli dodnes odkryté (*Pavúk 1990*, 66-67; *Pavúk/Veliačik/Romsauer 1995*, 116-122; *Wiedermann 2003*, 17).

Podobná situácia ako na Poiplí je v hornom Požitaví. Kolektív autorov tu eviduje najväčší počet sídlisk v oblasti hnedozemí a pseudoglejov. Osídlenie neobišlo ani nivné glejové pôdy. Vo vyšších nadmorských výškach sú lokality situované na hnedých pôdach (*Milo et al. 2004*, 130). V prírodnom prostredí horného Ponitria prevažoval výskyt lokalít kultúry so staršou lineárnou keramikou na nivných pôdach (60%), menej na hnedozemiach (40%). Iná situácia bola v období kultúry s mladšou lineárnou keramikou a želiezovskej skupiny, kedy, podobne ako na Poiplí, dominovala hnedozem. Lengyelské osídlenie sa tiež viazalo na hnedozem (83%), podstatne menej na černozem (17%), avšak v období stupňa Lengyel III dominovali nivné pôdy a rendziny (*Wiedermann 2003*, 57). Na Spiši väčšina lokalít leží na málo úrodných pôdach (hnedé pôdy na zvetralinách flyšových hornín), len niekoľko lokalít je situovaných na stredne úrodných pôdach (*Soják 2000*, 193).

Na Českobrodskej tabuli nie sú výrazné rozdiely v osídlení medzi neolitom a eneolitom - v oboch obdobiach prevláda väzba na černozeme. Eneolitické osídlenie sporadicky zasahuje na hnedozeme, ale neolitické kultúry sú rovnomerne rozložené na rôznych pôdnych typoch. Neolitické osídlenie má väčšie zastúpenie nivných pôd v zázemí než eneolitické (*Rulf 1983*, 63).

V juhozápadnom Poľsku obsadili neolitické a staroeneolitické komunity najúrodnejšie pôdy. A. Kulczycka-Leciejewiczowa argumentuje tým, že vyhľadávali podobné sídelné podmienky, aké poznali zo spra-

---

[14] *Němeček 1968* (citované podľa *Rulf 1981*, 127).

[15] Pod pojmom *niva* sa rozumie geomorfologická jednotka, ktorá zahŕňa holocénu akumulačnú riečnu rovinu, ktorá je v súčasnosti spravidla pokrytá nivnými pôdami (*Rulf 1994a*, 55; *Wiedermann 2003*, 28).

[16] Geologické a orografické pomery; miesto sedimentácie; podnebie (*Rulf 1994a*, 56).

[17] Veľkoplošné odlesnenie a poľnohospodárska činnosť (*Rulf 1994a*, 56).

[18] *Ložek 1980*; *1988*; *Opravil 1983*; *1984* (citované podľa *Rulf 1994a*, 59).

[19] Sídliská kultúry s lineárnou keramikou a želiezovskej skupiny ostali nadlho opustené. Možno hovoriť i o diskontinuite osídlenia na prelome stredného a mladšieho neolitu (*Pavúk 1990*, 66; *Wiedermann 2003*, 69, 82). Osídlenie sa sem vrátilo až v stupni Lengyel II. Podobne i v Potisí boli v tom istom čase opúšťané sídliská bukovohorskej kultúry a skupiny Szakálhát a sídliská potiskej kultúry boli zakladané na predtým neobývaných polohách (*Pavúk 1990*, 66).

šových oblastí v Podunajsku. Výnimkou je kultúra s vypichovanou keramikou, ktorá bola veľmi dobre adaptovaná na lokálne prírodné podmienky a jej výskyt nebol viazaný iba na černozemné oblasti (*Kulczycka-Leciejewiczowa 1993*, 213-215). Podobne i v juhovýchodnom Poľsku bola väčšina lokalít v tom období situovaná na úrodných sprašových pôdach (*Kruk/Milisauskas 1999*, 283, 307).

Je zaujímavé si povšimnúť dve tendencie vo vzťahu k pôdam. Kým v Čechách, Nemecku a Malopoľsku je zrejmá snaha presunu eneolitického osídlenia na černozeme (*Rulf 1983*, 64-66), na juhozápadnom Slovensku sa osídlenie posúva viac na hnedozeme[20] (*Pavúk/Veliačik/Romsauer 1995*, 117-122).

Vzdialenosť od vodného toku

Z digitálneho modelu reliéfu bola vypočítaná vzdialenosť od vodného toku (ako premenná bola stanovená priemerná rýchlosť chôdze 5 km/h), ktorá bola prevedená na minúty (mapa 6). Na základe minimálnych a maximálnych hodnôt sa stanovilo 11 intervalov vzdialeností od najbližšieho vodného toku v minútach (tabela 10, diagram 9). Pracovalo sa s potenciálnym stavom vodných tokov, ktorý nemôže

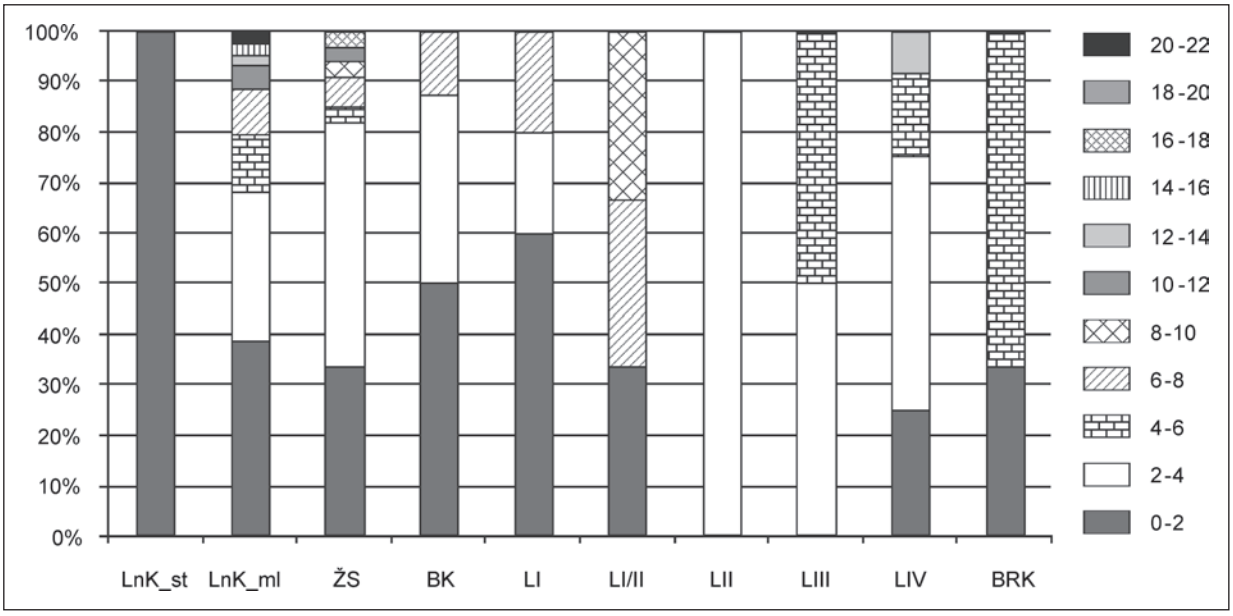

Diagram 9. Grafické znázornenie vzdialenosti lokalít (v minútach) od najbližšieho vodného toku pri rýchlosti chôdze 5 km/h (LnK - kultúra s lineárnou keramikou, ŽS - želiezovská skupina, BK - bukovohorská kultúra, L - lengyelská kultúra, BRK - skupina Bajč-Retz-Křepice).

Tabela 10. Vzdialenosť lokalít (v minútach) od najbližšieho vodného toku v jednotlivých obdobiach pri rýchlosti chôdze 5 km/h (LnK - kultúra s lineárnou keramikou, ŽS - želiezovská skupina, BK - bukovohorská kultúra, BRK - skupina Bajč-Retz-Křepice).

Obdobie	Počet lokalít	Priemer	Medián	Vzdialenosť od najbližšieho vodného toku										
				0-2	2-4	4-6	6-8	8-10	10-12	12-14	14-16	16-18	18-20	20-22
staršia LnK	1	1,5	1,5	100,0%										
mladšia LnK	44	4,1	2,5	38,6%	29,5%	11,4%	9,1%		4,5%	2,3%	2,3%			2,3%
ŽS	33	3,4	2,4	33,3%	48,5%	3,0%	6,1%	3,0%	3,0%			3,0%		
BK	8	2,2	1,7	50,0%	37,5%		12,5%							
Lengyel I	5	2,6	1,7	60,0%	20,0%		20,0%							
Lengyel I/II	3	5,7	7,8	33,3%			33,3%	33,3%						
Lengyel II	1	3,6	3,6		100,0%									
Lengyel III	2	4,2	4,2		50,0%	50,0%								
Lengyel IV	12	3,7	2,9	25,0%	50,0%	16,7%				8,3%				
BRK	3	3,6	4,5	33,3%		66,7%								

[20] J. Rulf to vysvetľuje zavedením radla v eneolite (*Rulf 1983*, 79), J. Pavúk priaznivejším vodným režimom na hnedozemiach, ktoré tak v suchších obdobiach boli vhodnejšie na pestovanie obilnín (*Pavúk/Veliačik/Romsauer 1995*, 121).

presne odrážať pravekú skutočnosť a nemožno sa teda vyhnúť ani určitému skresleniu, ktoré by však nemalo byť zásadné (*Milo et al. 2004*, 130).

Okrem lokalít stupňa Lengyel I/II a skupiny Bajč-Retz-Křepice sa nadpolovičná väčšina lokalít nachádza vo vzdialenosti do 4 minút chôdze od najbližšieho vodného toku. Relatívne blízko k vodnému toku sa nachádzajú sídliská kultúry so staršou lineárnou keramikou, bukovohorskej kultúry a stupňa Lengyel I. Sídliská stupňa Lengyel I/II a II sú relatívne vzdialenejšie umiestnené od vodných tokov. Lokality kultúry s mladšou lineárnou keramikou a želiezovskej skupiny boli situované v rozličných vzdialenostiach od vodných tokov. Lokality vzdialené nad 8 minút chôdze (cca nad 650 m) využívali asi iný, dnes neznámy vodný zdroj. Nesmieme zabúdať ani na možnosť zásobovania vodou z prameňov (vzhľadom na vlhšie podnebie atlantiku a počiatku epiatlantiku) či z hĺbených studní, ktoré sú pre stredoeurópsky neolit bezpečne doložené (*Rulf 1983*, 38).

Uvedené čísla korešpondujú s údajmi zo susedných oblastí. V hornom Požitaví sa drvivá väčšina sídlisk nachádza vo vzdialenosti do 4 minút od najbližšieho vodného toku. 50% sídlisk kultúry s lineárnou keramikou bolo založených vo vzdialenosti do 2 minút chôdze, t. j. do 200 m od vodného toku a v období želiezovskej skupiny a eneolitických stupňov lengyelskej kultúry až 88% sídlisk bolo od vodného toku vzdialených do 3,5 minúty chôdze, t. j. do 300 m (*Milo et al. 2004*, 130). V regióne horného Ponitria boli lokality kultúry so staršou lineárnou keramikou vzdialené cca 5 minút chôdze od vodného toku. V období kultúry s mladšou lineárnou keramikou a želiezovskej skupiny klesla táto vzdialenosť na približne 4 minúty chôdze. V starších stupňoch lengyelskej kultúry vzdialenosť od vodného toku opäť narástla (na cca 6 minút), avšak v nasledujúcich stupňoch - Lengyel III a IV došlo k jej evidentnému poklesu, a to na 4-5 minút (*Wiedermann 2003*, 61).

Obdobné hodnoty sa vo východných Čechách získali pre kultúru s lineárnou keramikou. Až 44% lokalít sa nachádza vo vzdialenosti do 2 minút chôdze od najbližšieho vodného toku (*Končelová 2005*, 658). Podobné údaje pre kultúry neolitu a staršieho eneolitu na Českobrodskej tabuli uvádza i J. Rulf. Viac ako 90% všetkých lokalít sa nachádza do 6 minút (cca 500 m) chôdze. Do 2 minút chôdze je lokalizovaných 52,6% lokalít kultúry s lineárnou keramikou, 41,1% lokalít kultúry s vypichovanou keramikou, 70,6% lokalít lengyelskej kultúry a 36,6% lokalít jordanovskej kultúry (*Rulf 1983*, 60, tab. 8). Aj v juhozápadnom Poľsku sa na osídlenie vyberali polohy s ľahkým prístupom k vode (*Kulczycka-Leciejewiczowa 1993*, 213, 215). Pre juhovýchodné Poľsko *J. Kruk* a *S. Milisauskas* (*1999*, 284) udávajú, že osídlenie sa koncentrovalo do 6 minút chôdze od vodného zdroja.

ZÁVER

Zhrnutie výsledkov rozborov kultúr neolitu a staršieho eneolitu na Poiplí

Kultúra so staršou lineárnou keramikou (mapa 7)

Pre obdobie kultúry so staršou lineárnou keramikou nie je zatiaľ k dispozícii rozsiahlejšia pramenná základňa. Je však možná určitá charakteristika sídlisk vzhľadom na prírodné podmienky. Na osídlenie boli vhodné miesta s nadmorskou výškou do 150 m. Vyhľadávané boli také polohy, ktorých prevýšenie nad okolitým terénom bolo 10-20 m. Osídľovali sa svahy so sklonom do 4°, ktorých expozícia bola južným smerom. Sídliská boli zakladané na hnedozemiach. Dôležitá bola blízkosť vodného toku (do 2 minút chôdze).

Kultúra s mladšou lineárnou keramikou (mapa 8)

Kultúra s mladšou lineárnou keramikou osídľovala najrozsiahlejšie územie zo všetkých kultúr neolitu a staršieho eneolitu. Vo vzťahu k prírodným podmienkam nie je špecializovaná. Na osídlenie boli vyhľadávané predovšetkým polohy s nadmorskou výškou do 150 m (približne 64% lokalít), ale sídliská sa zakladali aj na vyššie položených miestach (do 250 m n. m.). Vhodné boli polohy s relatívnym prevýšením do 20 m (cca 92% lokalít), hlavne miesta s relatívnym prevýšením do 10 m (cca 61% lokalít). Sídliská boli umiestnené predovšetkým na svahoch so sklonom do 4° (cca 73% lokalít), najmä však do 2° (cca 43% lokalít). V orientácii svahov voči svetovým stranám sa prejavuje trieštenie záujmových expozícií. Vyhľadávané boli predovšetkým južné kvadranty (cca 80%). Sídliská boli zakladané najmä na hnedozemiach (52% lokalít), v hospodárskom zázemí prevažujú hnedozeme (cca 47% lokalít) nad fluvizemami (cca 33%

lokalít). Základným predpokladom je blízkosť vody - do 8 minút chôdze (cca 90% lokalít). Sídliská sú rozmiestnené rovnomerne od stredného po dolné Poiplie. Zaujímavá je koncentrácia sídlisk v povodí riečky Štiavnice, čo môže súvisieť s množstvom minerálnych prameňov v tejto oblasti.

Želiezovská skupina (mapa 9)

Vo vzťahu k prírodnému prostrediu sa osídlenie želiezovskej skupiny v podstate viaže na predchádzajúce osídlenie kultúry s mladšou lineárnou keramikou. Ani želiezovská skupina nie je vyhranená vo vzťahu k prírodným podmienkam. Jedinou zmenou je o niečo väčšie zastúpenie černozemí v mieste založenia sídliska (cca 15% lokalít) a v hospodárskom zázemí (cca 7% lokalít). Čo sa týka sídelnej štruktúry, značne sa zmenšil počet sídlisk na strednom Poiplí a osídlenie sa sústreďuje najmä do dolného Poiplia a povodia riečky Štiavnica.

Bukovohorská kultúra (mapa 10)

Oproti predchádzajúcim obdobiam sa väčšina sídlisk bukovohorskej kultúry koncentruje v nadmorskej výške 151-200 m (75% lokalít). Vyhľadávané boli miesta s relatívnym prevýšením do 10 m (75% lokalít) a sídliská sa zakladali na svahoch so sklonom do 2° (75% lokalít), ktoré boli prevažne orientované na východ (25% lokalít) a juhovýchod (37,5% lokalít). Čo sa týka zastúpenia pôdnych druhov, sídliská boli zakladané prevažne na čierniciach (50% lokalít), rovnomerne sú zastúpené fluvizeme a pseudogleje (po 25% lokalít); v hospodárskom zázemí sú i hnedozeme (cca 24% lokalít). Bezprostredná väzba na vodný tok zostáva do 4 minút chôdze (cca 88% lokalít). Sídliská sa sústreďujú na hornom Poiplí, na strednom a dolnom Poiplí sa nachádzajú ich importy (v želiezovskom kultúrnom prostredí).

Lengyelská kultúra, stupeň I (mapa 11)

Oproti predchádzajúcej kultúre s mladšou lineárnou keramikou a želiezovskej skupine bolo v tomto období osídlenie vo vzťahu k prírodným podmienkam úzko špecializované. Vyhľadávané boli polohy s nadmorskou výškou do 200 m a prevýšením nad okolitým terénom do 10 m (obe po 100% lokalít). Sídliská boli situované na svahoch so sklonom do 2° (80% lokalít) a ich expozícia voči svetovým stranám sa pohybuje od severu po juhovýchod, najmä však na severovýchod (40% lokalít). Osídlenie bolo zakladané na hnedozemiach a fluvizemiach; v hospodárskom zázemí prevláda fluvizem (60% lokalít) nad hnedozemou (40% lokalít) - rys typický pre staroeneolitické osídlenie na Poiplí. Osídlenie bolo viazané na blízky vodný tok, a to do 4 minút chôdze (80% lokalít). Oproti starším obdobiam sa značne znížila hustota osídlenia a sídliská sa nachádzajú iba na strednom Poiplí.

Lengyelská kultúra, stupeň I/II (*fáza Santovka*; mapa 12)

Podobne ako v staršom stupni, i v tomto období sa na osídlenie vyhľadávali polohy s nadmorskou výškou do 200 m, prevažne však do 150 m n. m. (cca 67% lokalít). Preferovaný bol terén s relatívnym prevýšením do 20 m, väčšinou to bolo do 10 m (cca 67% lokalít). Osídľované boli svahy so sklonom do 4° (75% lokalít do 2°) a s orientáciou na východ a juh. Sídliská boli zakladané na hnedozemiach (cca 67% lokalít) a rendzinách; v hospodárskom zázemí sa nachádzajú i fluvizeme (25% lokalít) a regozeme (12,5% lokalít). Zdá sa, že blízkosť vodného toku nebola dôležitá. Oproti staršiemu stupňu lengyelskej kultúry boli sídliská zakladané na nových polohách. Táto tendencia sa bude prejavovať aj u mladších stupňov lengyelskej kultúry, čím by sa potvrdil predpoklad J. Pavúka o úplnej diskontinuite a „jednostupňových" sídliskách lengyelskej kultúry (*Pavúk/Veliačik/Romsauer 1995*, 122). Sídliská sa nachádzajú na dolnom Poiplí, v povodí potoka Búr a riečky Štiavnica.

Lengyelská kultúra, stupeň II (mapa 13)

Podobne ako v období kultúry so staršou lineárnou keramikou, aj v tomto stupni lengyelskej kultúry nie je doposiaľ k dispozícii početnejšia pramenná základňa. Osídlenie sa nachádza v nadmorskej výške do 150 m, s lokálnym prevýšením do 10 m. Vyhľadávané boli svahy so sklonom do 2°, ktorých expozícia je smerom na juhozápad. Sídliská boli zakladané na fluvizemiach; v hospodárskom zázemí prevládajú hnedozeme nad fluvizemami. Zostáva väzba osídlenia na vodné toky.

Lengyelská kultúra, stupeň III (mapa 14)

Na osídlenie boli vyhľadávané polohy do 200 m nad morom, s relatívnym prevýšením do 20 m. Sídliská boli situované na svahoch so sklonom do 4°, orientované boli na sever a východ. Sídliská boli, obdobne ako v II. stupni lengyelskej kultúry, zakladané na fluvizemiach (100% lokalít); v hospodárskom zázemí sú zastúpené i hnedozeme, ktoré sú však v menšine (cca 33% lokalít). Osídlenie bolo viazané na vodný tok - do 6 minút chôdze. Lokality sa nachádzajú na dolnom Poiplí.

Lengyelská kultúra, stupeň IV (mapa 15)

V tomto období došlo k rozrôzneniu využívaných prírodných podmienok, podobne ako v kultúre s mladšou lineárnou keramikou a želiezovskou skupinou. Na osídlenie bola vhodná nadmorská výška do 150 m (75% lokalít), ale zrejmá je už tendencia osídľovať vyššie položené oblasti s nadmorskou výškou 251-300 m (cca 17% lokalít). Dôležité bolo relatívne prevýšenie do 10 m (75% lokalít), ale známe sú i exponovanejšie polohy - s relatívnym prevýšním 10,1 až 40 m (25% lokalít). Rovnako ako v kultúre s mladšou lineárnou keramikou a želiezovskej skupine, aj tu sa prejavuje trieštenie záujmových expozícií, pričom najvyhľadávanejšie zostávajú opäť južné kvadranty (75% lokalít). Sídliská boli zakladané väčšinou na fluvizemiach (cca 67% lokalít), ktoré v hospodárskom zázemí prevládajú nad hnedozemami (cca 42% lokalít - fluvizeme, cca 27% lokalít - hnedozeme); lokálne sa objavuje aj černozem (cca 11% lokalít). Pretrváva úzka väzba na vodný tok, a to do 6 minút chôdze (cca 92% lokalít). Oproti predchádzajúcim stupňom sa zvýšil počet lokalít; lokality z predchádzajúcich stupňov lengyelskej kultúry neboli znovu osídlené. Osídlenie sa koncentruje v povodí Štiavnice, Krupinice a na dolnom Poiplí.

Skupina Bač-Retz-Křepice (mapa 16)

Lokality boli situované v nadmorskej výške do 150 m (100% lokalít), s relatívnym prevýšením voči okolitému terénu do 20 m, najmä do 10 m (cca 67% lokalít). Vyhľadávané boli svahy so sklonom do 4°, predovšetkým v intervale 2-4° (cca 67% lokalít), ktoré boli orientované na východ a juh. Lokality boli umiestnené na fluvizemiach (cca 67% lokalít), ktoré prevažovali nad hnedozemami (cca 33% lokalít); v hospodárskom zázemí bol ich pomer vyrovnaný. Lokality boli tiež viazané na vodný tok vzdialený do 6 minút chôdze a koncentrujú sa v povodí Štiavnice a na dolnom Poiplí.

Záverečné úvahy

K spoločným znakom neolitických a staroeneolitických kultúr na Poiplí a v susedných územiach patrí:

1. Koncentrácia osídlenia v nadmorských výškach do 300 m.
2. Osídlenie svahov so sklonom do 4°.
3. Tendencia osídľovať svahy orientované východným až južným smerom a v staršom eneolite trieštenie záujmových expozícií.
4. Väzba lokalít na blízky vodný tok do 6 minút chôdze, teda cca do 500 m.

Určitým špecifikom Poiplia sú:

1. V podstate zhodné sídelné stratégie kultúry s mladšou lineárnou keramikou, želiezovskej skupiny a IV. stupňa lengyelskej kultúry.
2. Minimálny vzťah k černozemiam.
3. V hospodárskom zázemí v neolite prevládajúca hnedozem nad fluvizemou (okrem bukovohorskej kultúry a I. stupňa lengyelskej kultúry), v eneolite fluvizem nad hnedozemou.

Región Poiplia vykazuje určité spoločné znaky s horným Požitavím, najmä čo sa týka zastúpených pôdnych druhov (*Milo et al. 2004*, 130). Ukazujú sa dve tendencie vo vzťahu k pôdam. Kým v západnej časti strednej Európy je zrejmá snaha presunu eneolitického osídlenia na černozeme (*Rulf 1983*, 64-66), na juhozápadnom Slovensku sa osídlenie posúva viac na hnedozeme (*Pavúk/Veliačik/Romsauer 1995*, 117-122). Rozdiely medzi jednotlivými oblasťami vo vzťahu k prírodným podmienkam spočívajú predovšetkým v geografických špecifikách.

Zhodne s názorom J. Pavúka (*Pavúk 1990*, 66, 67; *Pavúk/Veliačik/Romsauer 1995*, 117-122) možno konštatovať, že dôležitú úlohu vo vzájomnej interakcii osídlenia k prírodným podmienkam zohrali klimatické výkyvy a s nimi spätá zrážková činnosť. Osídlenie bezprostredne reagovalo na zmenené klimatické podmienky. Novým podmienkam sa sekundárne prispôsobilo hospodárstvo a spoločenské štruktúry. Na základe situácie na juhozápadnom Slovensku a vyššie uvedených téz možno kultúru s lineárnou keramikou a želiezovskú skupinu umiestniť na koniec atlantiku. Stupeň Lengyel I koreluje so začiatkom epiatlantika, kedy nastúpilo suché obdobie. Koncom stupňa Lengyel I a v priebehu stupňa Lengyel II prevládal vlhký atlantický vplyv. V stupni Lengyel III dominovala extrémne suchá kontinentálna perióda a v stupni Lengyel IV sa stabilizoval atlantický vplyv[21] (*Pavúk/Veliačik/Romsauer 1995*, 122). Ide teda o situáciu celkom odlišnú od Čiech, kde J. Rulf uvádza ako hlavný dôvod zmeny v hospodárstve (zavedenie radla v eneolite) a na nich čiastočne závislé zmeny v štruktúre osídlenia (*Rulf 1983*, 79).

Budúcim výskumom na Poiplí bude možné potvrdiť, korigovať alebo vyvrátiť vyššie uvedené teoretické problémy. Hoci je každý skúmaný región v sledovaných faktoroch prírodného prostredia do istej miery špecifický, bude možné výsledky získané z Poiplia aplikovať i na ostatné regióny.

[21] Suchá a zvyčajne teplá kontinentálna klíma smerovala z východu na západ a chladná atlantická opačným smerom. Zmeny klímy na atlantickú, resp. kontinentálnu, mohli vyvolať rozsiahle etnické posuny v oboch smeroch, ktoré sú v konečnom dôsledku takmer identické aj so zmenami smeru kultúrno-civilizačného prúdenia v centrálnej Európe (*Wiedermann 2003*, 30, 31).

KATALÓG LOKALÍT

Čísla lokalít v uvedenom súpise sa zhodujú s číslami, pod ktorými sú uvedené na mapách. V súpise sú najskôr sú uvedené základné informácie o lokalite (názov, okres, poloha, druh akcie). Za nimi nasledujú komponenty (kultúra[22], areál, aktivita, presnosť lokalizácie) uvedené skratkou K a označené číslom[23] a napokon literatúra a pramene, patriace k príslušnému komponentu.

1. NEZNÁMA LOKALITA, okres: ?, poloha: údolie Ipľa
   - druh akcie: ?
   K 1-1
   - kultúra: pravek
   - areál: sídlisko
   - aktivita: sídelná
   - presnosť lokalizácie: 4
   Literatúra: *Pichlerová/Tomčíková 1993*, 66, tab. VI: 10.

2. BAĎAN, okr. Banská Štiavnica, poloha: ?
   - druh akcie: ?
   K 2-1
   - kultúra: neolit-eneolit
   - areál: ?
   - aktivita: ?
   - presnosť lokalizácie: 4
   Literatúra: *Balaša 1960*, 20; *Eisner 1921*, 3; *Florek 1926*, 33; *Rizner 1903*, 26; Nálezová správa AÚ SAV č. 9624/81.

3. BALOG NAD IPĽOM, okr. Veľký Krtíš, poloha: Inanč part
   - druh akcie: povrchový zber (prieskum)
   K 3-1
   - kultúra: neolit (kultúra s lineárnou keramikou?)
   - areál: sídlisko?
   - aktivita: sídelná?
   - presnosť lokalizácie: 3
   Literatúra: *Petrovský-Šichman 1961*, 43, 44, 127; Petrovský-Šichman - Nálezová správa AÚ SAV č. 21/55.

4. BALOG NAD IPĽOM, okr. Veľký Krtíš, poloha: Kövečeš
   - druh akcie: povrchový zber (prieskum)
   K 4-1
   - kultúra: neolit (kultúra s lineárnou keramikou?)
   - areál: sídlisko?
   - aktivita: sídelná?
   - presnosť lokalizácie: 3
   Literatúra: *Petrovský-Šichman 1961*, 42, 43.
   K 4-2
   - kultúra: pravek (eneolit)
   - areál: sídlisko?
   - aktivita: sídelná?
   - presnosť lokalizácie: 3
   Literatúra: Petrovský-Šichman - Nálezová správa AÚ SAV č. 23/55.

5. BALOG NAD IPĽOM, okr. Veľk Krtíš, poloha: západný breh potoka Galomia
   - druh akcie: orientačné zistenie, povrchový zber (prieskum)
   K 5-1
   - kultúra: pravek
   - areál: ?
   - aktivita: ?
   - presnosť lokalizácie: 2
   Literatúra: *Bánesz/Nevizánsky 1984*, 27; Bánesz/Nevizánsky - Nálezová správa AÚ SAV č. 10464/83.

6. BALOG NAD IPĽOM, okr. Veľký Krtíš, poloha: Gárétje
   - druh akcie: orientačné zistenie
   K 6-1
   - kultúra: kultúra s lineárnou keramikou (kultúra s mladšou lineárnou keramikou)
   - areál: sídlisko
   - aktivita: sídelná
   - presnosť lokalizácie: 2
   Literatúra: *Nevizánsky 1977*, 195; Nevizánsky - Nálezová správa AÚ SAV č. 7563/76; 8925/79.

7. BIELOVCE, okr. Levice, poloha: Žambak
   - druh akcie: povrchový zber
   K 7-1
   - kultúra: želiezovská skupina
   - areál: sídlisko
   - aktivita: sídelná
   - presnosť lokalizácie: 3
   Literatúra: Bialeková - Nálezová správa AÚ SAV č. 46/61; Pavúk - Nálezová správa AÚ SAV č. 1402/63.
   K 7-2
   - kultúra: eneolit
   - areál: sídlisko
   - aktivita: sídelná
   - presnosť lokalizácie: 3
   Literatúra: Bialeková - Nálezová správa AÚ SAV č. 46/61.

8. BIELOVCE, okr. Levice, poloha: Pod pustatinou
   - druh akcie: letecký prieskum
   K 8-1
   - kultúra: ?
   - areál: sídlisko?
   - aktivita: sídelná?
   - presnosť lokalizácie: 4
   Literatúra: *Blažová/Kuzma/Rajtár 2000*, 36.

---

[22] Ak bolo možné presnejšie datovanie, uvedené je v zátvorke.
[23] Prvé je číslo lokality, za pomlčkou nasleduje číslo komponentu.

9. BIELOVCE, okr. Levice, poloha: Sokolský majer
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 9-1
- kultúra: pravek
- areál: sídlisko?
- aktivita: sídelná?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Čurný/Malček 2006*, 61.

10. BIELOVCE, okr. Levice, poloha: Telek
- druh akcie: plošný odkryv
K 10-1
- kultúra: bukovohorská kultúra
- areál: sídlisko
- aktivita: import
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Fusek 1986*, 83, 84, obr. 35; *Šiška 1995*, 6.
K 10-2
- kultúra: želiezovská skupina
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Ambros 1986a*, 25, 26; *Fusek 1986*, 83, 84, obr. 35; *Hajnalová 1986*, 89, 90; *Pavúk 1981a*, 58, obr. 47; Ambros - Nálezová správa AÚ SAV č. 11491/86; Hajnalová - Nálezová správa AÚ SAV č. 11502/86.

11. BOĽKOVCE, okr. Lučenec, poloha: Lúčky
- druh akcie: orientačné zistenie
K 11-1
- kultúra: pravek (neolit?)
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Ožďáni 1989*, 27; Janek - Nálezová správa AÚ SAV č. 6330/72.

12. BORY, okr. Levice, poloha: ?
- druh akcie: ?
K 12-1
- kultúra: neolit-eneolit
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Florek 1926*, 33; *Nyári 1870*, 15-17; *Reiszig, b. r. v.*, 280.

13. BREZNIČKA, okr. Poltár, poloha: cca 750 m južne od obce
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 13-1
- kultúra: pravek (eneolit?)
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: Ožďáni - Nálezová správa AÚ SAV č. 12950/91.

14. BRHLOVCE, okr. Levice, poloha: ?
- druh akcie: ?
K 14-1
- kultúra: neolit
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: Habovštiak - Nálezová správa AÚ SAV č. 665/62.
K 14-2
- kultúra: neolit-eneolit
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: Turčík - Nálezová správa AÚ SAV č. j. 554/48.
K 14-3
- kultúra: pravek
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: Hyll - Nálezová správa AÚ SAV č. j. 582/49.

15. BRHLOVCE, okr. Levice, poloha: Za vinicami
- druh akcie: povrchový zber
K 15-1
- kultúra: pravek (paleolit-neolit)
- areál: iný
- aktivita: ťažobná?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: Bárta - Nálezová správa AÚ SAV č. 380/58.

16. BUŠINCE, okr. Veľký Krtíš, poloha: ?
- druh akcie: ?
K 16-1
- kultúra: lengyelská kultúra
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Balaša 1960*, 20; *Ožďáni 1989*, 31.

17. BZOVÍK, okr. Krupina, poloha: Ostrý vrch
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 17-1
- kultúra: lengyelská kultúra v eneolite (Lengyel IV)
- areál: výšinné sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Malček/Pálinkáš 2001*, 146; *2002*, 201.
K 17-2
- kultúra: eneolit
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Malček/Pálinkáš 2001*, 146; *2002*, 201.

18. CEROVO, okr. Krupina, poloha: ?
- druh akcie: ?
K 18-1
- kultúra: neolit-eneolit
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Balaša 1960*, 23; *Eisner 1921*, 3; *Florek 1926*, 33; *Rizner 1903*, 29; *Zoch 1898*, 34.

19. ČEBOVCE, okr. Veľký Krtíš, poloha: Červona
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 19-1
- kultúra: lengyelská kultúra
- areál: výšinné sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Žebrák 1982*, 315; *1983*, 241; Žebrák - Nálezová správa AÚ SAV č. 10736/84.
K 19-2
- kultúra: neolit
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: Točík - Nálezová správa AÚ SAV č. 10218/83.

20. ČEBOVCE, okr. Veľký Krtíš, poloha: Pod Čenke
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 20-1
- kultúra: pravek (neolit?)
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Petrovský-Šichman 1961*, 63; Žebrák - Nálezová správa AÚ SAV č. 10736/84.

21. ČELÁRE, okr. Veľký Krtíš, poloha: Kürť
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 21-1
- kultúra: kultúra s lineárnou keramikou (kultúra s mladšou lineárnou keramikou)
- areál: sídlisko?
- aktivita: sídelná?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Ožďáni 1989*, 27; *Petrovský-Šichman 1961*, 123, 126.
K 21-2
- kultúra: neolit
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Petrovský-Šichman 1961*, 123.

22. ČELÁRE, okr. Veľký Krtíš, poloha: 1260 m severozápadne od kóty 260
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 22-1
- kultúra: pravek
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: Bárta - Nálezová správa AÚ SAV č. 420/61.

23. ČELÁRE, okr. Veľký Krtíš, poloha: južné úpätie kóty 276
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 23-1
- kultúra: pravek
- areál: sídlisko?
- aktivita: sídelná?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Petrovský-Šichman 1961*, 124.

24. ČELÁRE, okr. Veľký Krtíš, poloha: Öreg hegy
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 24-1
- kultúra: pravek
- areál: sídlisko?
- aktivita: sídelná?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Petrovský-Šichman 1961*, 123.

25. ČELÁRE, okr. Veľký Krtíš, poloha: ?
- druh akcie: ?
K 25-1
- kultúra: lengyelská kultúra
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Balaša 1960*, 20; *Ožďáni 1989*, 31.
K 25-2
- kultúra: neolit-eneolit
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Balaša 1960*, 23.

26. DAČOV LOM, okr. Veľký Krtíš, poloha: Cesnačka
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 26-1
- kultúra: pravek
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Žebrák 1985*, 261; Žebrák - Nálezová správa AÚ SAV č. 10752/84.

27. DEMANDICE, okr. Levice, poloha: Malá Morda
- druh akcie: letecký prieskum
K 27-1
- kultúra: ?
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Kuzma et al. 2001*, 116.

28. DEMANDICE, okr. Levice, poloha: Čepiec
- druh akcie: letecký prieskum
K 28-1
- kultúra: kultúra s lineárnou keramikou (kultúra s mladšou lineárnou keramikou)
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Blažová/Kuzma/Rajtár 2000*, 37.
K 28-2
- kultúra: lengyelská kultúra v neolite
- areál: kultový?
- aktivita: kultová?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Blažová/Kuzma/Rajtár 2000*, 37; *Kuzma 2005*, 185, 191; *2007*, 17, obr. 10; *Kuzma et al. 2001*, 116; *Kuzma/Bartík 2004*, 109; *Kuzma/Tirpák 2000*, 124.

29. DEMANDICE, okr. Levice, poloha: Gunárova dolina
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 29-1
- kultúra: pravek (paleolit?)
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: Bárta - Nálezová správa AÚ SAV č. 1253/62.

30. DEMANDICE, okr. Levice, poloha: ?
- druh akcie: povrchový zber
K 30-1
- kultúra: lengyelská kultúra
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: Nevizánsky/Ožďáni/Točík - Nálezová správa AÚ SAV č. 8864/79.
K 30-2
- kultúra: neolit-eneolit
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Balaša 1960*, 23; *Florek 1926*, 33; *Medvecký 1925*, 204; *Nyári 1870*, 15-17, 51-54, 84-86; *Reiszig, b. r. v.*, 280; *Rizner 1903*, 30.
K 30-3
- kultúra: pravek
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: Nevizánsky/Ožďáni/Točík - Nálezová správa AÚ SAV č. 8864/79.

31. DEMANDICE, okr. Levice, poloha: Rukávy (Ujak)
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 31-1
- kultúra: pravek (neolit?)
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: Bárta - Nálezová správa AÚ SAV č. 1255/62.

32 DEVIČIE, okr. Krupina, poloha: 1 km severovýchodne od obce
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 32-1
- kultúra: neolit (lengyelská kultúra v neolite?)
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: Bátora - Nálezová správa AÚ SAV č. 7522/76.

33. DEVIČIE, okr. Krupina, poloha: 200 m severozápadne od kóty 288
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 33-1
- kultúra: pravek
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Bárta 1977*, 31-33.

34. DOLINKA, okr. Veľký Krtíš, poloha: Völgyre járó
- druh akcie: povrchový zber
K 34-1
- kultúra: neolit (kultúra s lineárnou keramikou?)
- areál: sídlisko?
- aktivita: sídelná?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Ožďáni 1989*, 27; *Petrovský-Šichman 1961*, 47, 48.
K 34-2
- kultúra: pravek (lengyelská kultúra?)
- areál: sídlisko?
- aktivita: sídelná?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Petrovský-Šichman 1961*, 47, 48; Petrovský-Šichman - Nálezová správa AÚ SAV č. 69/55.

35. DOLINKA, okr. Veľký Krtíš, poloha: západne od okraja obce
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 35-1
- kultúra: lengyelská kultúra v neolite
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Bánesz/Nevizánsky 1984*, 26; Bánesz/Nevizánsky - Nálezová správa AÚ SAV č. 10466/83.

36. DOLINKA, okr. Veľký Krtíš, poloha: juhovýchodne od kóty 146,3
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 36-1
- kultúra: kultúra s lineárnou keramikou (kultúra s mladšou lineárnou keramikou)
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Bánesz/Nevizánsky 1984*, 26; Bánesz/Nevizánsky - Nálezová správa AÚ SAV č. 10467/83.
K 36-2
- kultúra: pravek (doba bronzová?)
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Bánesz/Nevizánsky 1984*, 26; Bánesz/Nevizánsky - Nálezová správa AÚ SAV č. 10467/83.

37. DOLNÉ PLACHTINCE, okr. Veľký Krtíš, poloha: severne od cesty do Veľkého Krtíša
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 37-1
- kultúra: neolit
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Žebrák 1985*, 261.

38. DOLNÉ PLACHTINCE, okr. Veľký Krtíš, poloha: Panské lúky
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 38-1
- kultúra: pravek
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Žebrák 1985*, 261.

39. DOLNÉ SEMEROVCE, okr. Levice, poloha: vedľa záhrady J. Lucinu (Pod potokom)
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 39-1
- kultúra: kultúra s lineárnou keramikou (kultúra s mladšou lineárnou keramikou)
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Lichardus/Liptáková 1962*, 777; Lichardus - Nálezová správa AÚ SAV č. 826/62.
K 39-2
- kultúra: želiezovská skupina
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Lichardus/Liptáková 1962*, 777; Lichardus - Nálezová správa AÚ SAV č. 826/62.

40. DOLNÉ SEMEROVCE, okr. Levice, poloha: ?
- druh akcie: ?
K 40-1
- kultúra: neolit
- areál: sídlisko?
- aktivita: sídelná?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Eisner 1935*, 58.
K 40-2
- kultúra: lengyelská kultúra v eneolite (Lengyel IV)
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Bátora 1988*, 17; *Budavári 1939*, 12, obr. 1: 3; *Němejcová-Pavúková 1964*, 202.
K 40-3
- kultúra: neolit-eneolit
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Balaša 1960*, 23.

41. DOLNÉ SEMEROVCE, okr. Levice, poloha: kóta 191, Nový Osláš
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 41-1
- kultúra: pravek (paleolit?)
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: Bárta - Nálezová správa AÚ SAV č. 1256/62.

42. DOLNÝ BADÍN, okr. Krupina, poloha: ?
- druh akcie: ?
K 42-1
- kultúra: lengyelská kultúra
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Balaša 1960*, 20.

43. DOMADICE, okr. Levice, poloha: ?
- druh akcie: ?
K 43-1
- kultúra: lengyelská kultúra v eneolite (Lengyel IV)
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Kmeť 1895*, 199; *Niederle 1893*, 491, obr. 420; *Zauner 1934-1935*, 99.
K 43-2
- kultúra: neolit-eneolit
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Eisner 1935*, 61; *Florek 1926*, 33; *Medvecký 1925*, 204; *Nyári 1870*, 15-17; *Reiszig, b. r. v.*, 280.

44. DOMADICE, okr. Levice, poloha: Remarancia, 300 m západne od kóty 247
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 44-1
- kultúra: pravek (paleolit?)
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: Bárta - Nálezová správa AÚ SAV č. 1249/62.

45. DOMANÍKY, okr. Krupina, poloha: Bátovská cesta
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 45-1
- kultúra: lengyelská kultúra
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: Bátora - Nálezová správa AÚ SAV č. 7599/76.
K 45-2
- kultúra: kultúra s lineárnou keramikou (kultúra s mladšou lineárnou keramikou)
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: Bátora - Nálezová správa AÚ SAV č. 7599/76.
K 45-3
- kultúra: želiezovská skupina
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: Bátora - Nálezová správa AÚ SAV č. 7599/76.

46. DOMANÍKY, okr. Krupina, poloha: Konopiská
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 46-1
- kultúra: lengyelská kultúra v eneolite (Lengyel IV?)
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Bátora 1976*, 26; *Marková/Ožďáni 1993a*, 88.

47. DOMANÍKY, okr. Krupina, poloha: ?
- druh akcie: ?
K 47-1
- kultúra: eneolit
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Eisner 1933*, 49; *Medvecký 1925*, 158; *Novotná 1955*, 89; *Novotná 1970*, 15; Nálezová správa AÚ SAV č. 74/55.

48. DUDINCE, okr. Krupina, poloha: Porošín
- druh akcie: ?
K 48-1
- kultúra: neolit
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Balaša 1960*, 23; Dekan - Nálezová správa AÚ SAV č. j. 721/48; 824/48; Váňa - Nálezová správa AÚ SAV č. 7335/75.

49. DUDINCE, okr. Krupina, poloha: Merovský kameň
- druh akcie: sondáž?
K 49-1
- kultúra: lengyelská kultúra v eneolite (Lengyel IV)
- areál: sídlisko?
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: Petrovský-Šichman - Nálezová správa AÚ SAV č. 420/56.

50. DUDINCE, okr. Krupina, poloha: Gestenec (severovýchodný svah)
- druh akcie: sondáž, povrchový zber
K 50-1
- kultúra: lengyelská kultúra v eneolite (Lengyel IV)
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Balaša 1959*, 33-35; *1960*, 21, 22; *Nevizánsky 1985*, 58-82; *Patay 1963*, 11-21; *Šuteková 2005*, 325; Balaša - Nálezová správa AÚ SAV č. 561/56; Petrovský-Šichman - Nálezová správa AÚ SAV č. 420/56.
K 50-2
- kultúra: eneolit
- areál: sídlisko?
- aktivita: sídelná?
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Balaša 1959*, 33-35; Petrovský-Šichman - Nálezová správa AÚ SAV č. 420/56.

51. DUDINCE, okr. Krupina, poloha: Spodný závod pri Suchých lúkach
- druh akcie: sondáž
K 51-1
- kultúra: kultúra s lineárnou keramikou (kultúra s mladšou lineárnou keramikou)
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: Dekan - Nálezová správa AÚ SAV č. j. 616/48; 632/48.
K 51-2
- kultúra: bukovohorská kultúra
- areál: sídlisko
- aktivita: import
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Lichardus 1974*, 133; *Šiška 1995*, 6; Dekan - Nálezová správa AÚ SAV č. j. 615/48; 632/48.
K 51-3
- kultúra: neolit
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: Dekan - Nálezová správa AÚ SAV č. j. 615/48; 616/48; 632/48; 721/48.
K 51-4
- kultúra: lengyelská kultúra
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: Dekan - Nálezová správa AÚ SAV č. j. 616/48; 632/48.

52. DUDINCE, okr. Krupina, poloha: ?
- druh akcie: ?
K 52-1
- kultúra: želiezovská skupina
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Balaša 1960*, 19.
K 52-2
- kultúra: lengyelská kultúra
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Balaša 1960*, 20.
K 52-3
- kultúra: neolit-eneolit
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: Bárta/Janek - Nálezová správa AÚ SAV č. 5126/70.
K 52-4
- kultúra: pravek
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: Bárta/Janek - Nálezová správa AÚ SAV č. 5126/70.

53. DUDINCE, okr. Krupina, poloha: Staré vinice
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 53-1
- kultúra: lengyelská kultúra v eneolite (Lengyel IV)
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Malček/Pálinkáš 2002*, 201; *Pálinkáš/MalčekIPaterka 2000*, 101.
K 53-2
- kultúra: eneolit
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Malček/Pálinkáš 2002*, 201; *Pálinkáš/Malček/Paterka 2000*, 101.

54. DUDINCE, okr. Krupina, poloha: benzínové čerpadlo
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 54-1
- kultúra: kultúra s lineárnou keramikou (kultúra s mladšou lineárnou keramikou)
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Malček/Pálinkáš 2002*, 201; *Pálinkáš/Malček/Paterka 2000*, 101; *Šalkovský/Császta 1985*, 281, 282; Császta/Šalkovský - Nálezová správa AÚ SAV č. 11481/86.
K 54-2
- kultúra: lengyelská kultúra v eneolite (Lengyel IV)
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Malček/Pálinkáš 2002*, 201; *Pálinkáš/Malček/Paterka 2000*, 101.
K 54-3
- kultúra: neolit-eneolit
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Pálinkáš/Malček/Paterka 2000*, 101.

55. DUDINCE, okr. Krupina, poloha: Zádorov
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)?
K 55-1
- kultúra: kultúra s lineárnou keramikou (kultúra s mladšou lineárnou keramikou)
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Bátora 1976*, 28; *Budinský-Krička 1945-1946*, 261; Bátora - Nálezová správa AÚ SAV č. 7524/76.
K 55-2
- kultúra: potiská kultúra
- areál: sídlisko?
- aktivita: sídelná?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Balaša 1960*, 20.
K 55-3
- kultúra: želiezovská skupina
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Balaša 1960*, 20; *Bátora 1976*, 28; Bátora - Nálezová správa AÚ SAV č. 7524/76.
K 55-4
- kultúra: lengyelská kultúra
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Balaša 1960*, 20; *Budinský-Krička 1945-1946*, 261.
K 55-5
- kultúra: pravek
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: Bátora - Nálezová správa AÚ SAV č. 7524/76.

56. DUDINCE, okr. Krupina, poloha: Nad cigáňmi
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 56-1
- kultúra: kultúra s lineárnou keramikou (kultúra s mladšou lineárnou keramikou)
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Malček/Pálinkáš 2002*, 200; *Pálinkáš/Malček/Paterka 2000*, 101.
K 56-2
- kultúra: želiezovská skupina
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Bátora 1976*, 28; *Malček/Pálinkáš 2002*, 200; Bátora - Nálezová správa AÚ SAV č. 7525/76.
K 56-3
- kultúra: neolit
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Pálinkáš/Malček/Paterka 2000*, 101.
K 56-4
- kultúra: lengyelská kultúra
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Bátora 1976*, 28; *Malček/Pálinkáš 2002*, 200; Bátora - Nálezová správa AÚ SAV č. 7525/76.
K 56-5
- kultúra: pravek
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Bátora 1976*, 28; Bátora - Nálezová správa AÚ SAV č. 7525/76.

57. DUDINCE, okr. Krupina, poloha: Gestenec (juhozápadný svah)
- druh akcie: ?
K 57-1

- kultúra: lengyelská kultúra v eneolite
- areál: výšinné sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Bánesz/Nevizánsky 1983*, 27; Bánesz/Nevizánsky - Nálezová správa AÚ SAV č. 10129/82.
K 57-2
- kultúra: lengyelská kultúra
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Balaša 1960*, 20.
K 57-3
- kultúra: pravek (eneolit?)
- areál: výšinné sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: Bánesz/Nevizánsky - Nálezová správa AÚ SAV č. 10129/82.

58. ĎURKOVCE, okr. Veľký Krtíš, poloha: Palantáš (Homok domb)
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 58-1
- kultúra: pravek (neolit-eneolit?)
- areál: výšinné sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Petrovský-Šichman 1961*, 61; Petrovský-Šichman - Nálezová správa AÚ SAV č. 90/55.

59. DVORNÍKY, okr. Krupina, poloha: Patkóš-Kostolný vrch
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 59-1
- kultúra: eneolit
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Pálinkáš/Malček/Paterka 2000*, 101.

60. DVORNÍKY, okr. Krupina, poloha: Patkóš
- druh akcie: sondáž, povrchový zber (prieskum)
K 60-1
- kultúra: kultúra s lineárnou keramikou (kultúra s mladšou lineárnou keramikou)
- areál: sídlisko?
- aktivita: sídelná?
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Balaša 1963*, 179, 180.
K 60-2
- kultúra: bukovohorská kultúra
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Balaša 1963*, 169; *Šiška 1995*, 6.
K 60-3
- kultúra: želiezovská skupina
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Balaša 1963*, 180; *Pavúk 1981a*, 52; *Točík et al. 1970*, 40, obr. 4: 1; Bátora - Nálezová správa AÚ SAV č. 7526/76.
K 60-4
- kultúra: eneolit (badenská kultúra?)
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: Császta - Nálezová správa AÚ SAV č. 11483/86.
K 60-5
- kultúra: pravek
- areál: sídlisko?
- aktivita: sídelná?
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Balaša 1963*, 179-181.

61. FIĽAKOVO, okr. Lučenec, poloha: Földvár
- druh akcie: ?
K 61-1
- kultúra: kultúra s vypichovanou keramikou?
- areál: výšinné opevnené sídlisko
- aktivita: import?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: Drenko - Nálezová správa AÚ SAV č. j. 1908/50.
K 61-2
- kultúra: neolit (kultúra s lineárnou keramikou?)
- areál: výšinné opevnené sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: Drenko - Nálezová správa AÚ SAV č. j. 1908/50.
K 61-3
- kultúra: pravek
- areál: výšinné opevnené sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: Drenko - Nálezová správa AÚ SAV č. j. 1908/50.

62. FIĽAKOVSKÉ KOVÁČE, okr. Lučenec, poloha: Hradište
- druh akcie: ?
K 62-1
- kultúra: pravek (eneolit?)
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: Drenko - Nálezová správa AÚ SAV č. 96/54.

63. FIĽAKOVSKÉ KOVÁČE, okr. Lučenec, poloha: pieskovňa východne od obce Holiša
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 63-1
- kultúra: bukovohorská kultúra
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: Ožďáni - Nálezová správa AÚ SAV č. 12951/91.
K 63-2

- kultúra: neolit
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2

Literatúra: Ožďáni - Nálezová správa AÚ SAV č. 12951/91.

64. HOKOVCE, okr. Levice, poloha: Pliešky
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)

K 64-1
- kultúra: pravek (eneolit?)
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3

Literatúra: *Malček/Pálinkáš 2002*, 201.

65. HOKOVCE, okr. Levice, poloha: ?
- druh akcie: ?, orientačné zistenie

K 65-1
- kultúra: želiezovská skupina
- areál: sídlisko?
- aktivita: sídelná?
- presnosť lokalizácie: 4

Literatúra: *Balaša 1960*, 19.

K 65-2
- kultúra: neolit
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4

Literatúra: Váňa - Nálezová správa AÚ SAV č. 7335/75.

66. HOKOVCE, okr. Levice, poloha: Pod oslášom
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)

K 66-1
- kultúra: kultúra s lineárnou keramikou (kultúra s mladšou lineárnou keramikou)
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3

Literatúra: *Bátora 1977*, 45, obr. 9: 2, 3.

K 66-2
- kultúra: želiezovská skupina
- areál: sídlisko?
- aktivita: sídelná?
- presnosť lokalizácie: 3

Literatúra: *Bátora 1977*, 45, obr. 9: 1; Kolník - Nálezová správa AÚ SAV č. 8686/78.

K 66-3
- kultúra: lengyelská kultúra
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3

Literatúra: *Bátora 1977*, 45.

K 66-4
- kultúra: pravek
- areál: sídlisko?
- aktivita: sídelná?
- presnosť lokalizácie: 3

Literatúra: Kolník - Nálezová správa AÚ SAV č. 8686/78.

67. HOKOVCE, okr. Levice, poloha: na juhozápadných svahoch terénnej vlny
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)

K 67-1
- kultúra: kultúra s lineárnou keramikou (kultúra s mladšou lineárnou keramikou)
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 2

Literatúra: *Ožďáni 1984*, 168.

K 67-2
- kultúra: pravek
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 2

Literatúra: *Ožďáni 1984*, 168.

68. HOKOVCE, okr. Levice, poloha: Kravíny JRD
- druh akcie: povrchový zber

K 68-1
- kultúra: kultúra s lineárnou keramikou (kultúra s mladšou lineárnou keramikou)
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 2

Literatúra: *Marková/Ožďáni 1993a*, 88, 89.

K 68-2
- kultúra: starší eneolit (Bajč-Retz-Křepice)
- areál: ?
- aktivita: pohrebná
- presnosť lokalizácie: 2

Literatúra: *Šuteková 2005*, 328; *Točík et al. 1970*, obr. LVI; Němejcová-Pavúková - Nálezová správa AÚ SAV č. 1369/63; Pavúk - Nálezová správa AÚ SAV č. 5468/71.

K 68-3
- kultúra: lengyelská kultúra
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 2

Literatúra: *Marková/Ožďáni 1993a*, 88, 89.

K 68-4
- kultúra: pravek
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 2

Literatúra: *Marková/Ožďáni 1993a*, 88, 89.

69. HOKOVCE, okr. Levice, poloha: vedľa železničnej trate
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)

K 69-1
- kultúra: neolit
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3

Literatúra: Ožďáni - Nálezová správa AÚ SAV č. 10851/84.

70. HOLIŠA, okr. Lučenec, poloha: Lipovec
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)

K 70-1
- kultúra: pravek
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Nevizánsky/Ožďáni 1999a*, 124.

71. HOLIŠA, okr. Lučenec, poloha: ?
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 71-1
- kultúra: bukovohorská kultúra
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Ožďáni 1989*, 30.

72. HONTIANSKE MORAVCE, okr. Krupina, poloha: cca 500 m severovýchodne od objektov JRD
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 72-1
- kultúra: pravek
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: Bátora - Nálezová správa AÚ SAV č. 7529/76.

73. HONTIANSKE MORAVCE, okr. Krupina, poloha: kóta 173,4
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 73-1
- kultúra: pravek
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: Császta - Nálezová správa AÚ SAV č. 11484/86.

74. HONTIANSKE MORAVCE, okr. Krupina, poloha: Čepov
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 74-1
- kultúra: pravek (lengyelská kultúra?)
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Mácelová 1985*, 153; Mácelová - Nálezová správa AÚ SAV č. 11072/85.

75. HONTIANSKE MORAVCE, ČASŤ KOSTOLNÉ MORAVCE, okr. Krupina, poloha: v blízkosti budov JRD
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 75-1
- kultúra: kultúra s lineárnou keramikou (kultúra s mladšou lineárnou keramikou)
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Šalkovský/Császta 1985*, 282; Császta - Nálezová správa AÚ SAV č. 11484/86.

76. HONTIANSKE MORAVCE, ČASŤ OPATOVÉ MORAVCE, okr. Krupina, poloha: severozápadne od obce
- druh akcie: povrchový zber (prieskum), plošný odkryv
K 76-1
- kultúra: kultúra s lineárnou keramikou (kultúra s mladšou lineárnou keramikou)
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 1
Literatúra: *Šalkovský 1987*, 99; *Šalkovský/Császta 1985*, 282; Császta - Nálezová správa AÚ SAV č. 11484/86.
K 76-2
- kultúra: želiezovská skupina
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 1
Literatúra: *Šalkovský 1987*, 99.
K 76-3
- kultúra: pravek
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 1
Literatúra: *Šalkovský/Császta 1985*, 282; Császta - Nálezová správa AÚ SAV č. 11484/86.

77. HONTIANSKE NEMCE, okr. Krupina, poloha: ?
- druh akcie: ?
K 77-1
- kultúra: kultúra s lineárnou keramikou (kultúra s mladšou lineárnou keramikou)
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Budinský-Krička 1947*, tab. IV: 4.
K 77-2
- kultúra: želiezovská skupina
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Balaša 1960*, 19.
K 77-3
- kultúra: lengyelská kultúra v neolite
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Eisner 1921*, 5; *Florek 1926*, 33.

78. HONTIANSKE NEMCE, okr. Krupina, poloha: Brodské lúky
- druh akcie: ?
K 78-1
- kultúra: starší eneolit
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: Nálezová správa AÚ SAV č. 71/56; *Eisner 1921*, 6; *1933*, 49; *Kraskovská 1944-1948*, 269; *Novotná 1970*, 14, tab. 1: 12.
K 78-2

- kultúra: lengyelská kultúra
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Balaša 1960*, 20; *Eisner 1933*, 22-24.
K 78-3
- kultúra: neolit-eneolit
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Eisner 1933*, 46; *Medvecký 1925*, 202.

79. HONTIANSKE TESÁRE, okr. Levice, poloha: ?
- druh akcie: ?
K 79-1
- kultúra: kultúra s lineárnou keramikou (kultúra s mladšou lineárnou keramikou)
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Budinský-Krička 1947*, mapa.
K 79-2
- kultúra: želiezovská skupina
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Balaša 1960*, 19.
K 79-3
- kultúra: neolit-eneolit
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Balaša 1960*, 23; *Eisner 1933*, 29.

80. HONTIANSKE TRSŤANY, okr. Levice, poloha: juhozápadne od Starej hory
- druh akcie: ?
K 80-1
- kultúra: neolit-eneolit
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: Nálezová správa AÚ SAV č. 13187/93.

81. HORNÉ SEMEROVCE, okr. Levice, poloha: 300 m severne od obce
- druh akcie: vertikálny rez
K 81-1
- kultúra: lengyelská kultúra
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: Janek - Nálezová správa AÚ SAV č. 6319/72.

82. HORNÉ SEMEROVCE, okr. Levice, poloha: Országút alja
- druh akcie: vertikálny rez
K 82-1
- kultúra: lengyelská kultúra
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: Janek - Nálezová správa AÚ SAV č. 6346/73.

83. HORNÉ SEMEROVCE, okr. Levice, poloha: Körtvélyes
- druh akcie: povrchový zber
K 83-1
- kultúra: želiezovská skupina
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Bánesz/Nevizánsky 1983*, 27; Bánesz/Nevizánsky - Nálezová správa AÚ SAV č. 10123/82; Rejholec - Nálezová správa AÚ SAV č. 3902/67; 4296/68.
K 83-2
- kultúra: lengyelská kultúra
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: Rejholec - Nálezová správa AÚ SAV č. 3902/67; 4296/68.
K 83-3
- kultúra: neolit-eneolit
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: Rejholec - Nálezová správa AÚ SAV č. 3902/67; 4296/68.

84. HORNÉ SEMEROVCE, okr. Levice, poloha: Park barónа Ivena
- druh akcie: povrchový nález (náhodný, ojedinelý)
K 84-1
- kultúra: želiezovská skupina
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Balaša 1960*, 19.
K 84-2
- kultúra: neolit
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Váňa* - Nálezová správa AÚ SAV č. 7335/75

85. HORNÉ SEMEROVCE, okr. Levice, poloha: východný svah nad potokom tečúcim južným smerom do obce
- druh akcie: vertikálny rez
K 85-1
- kultúra: pravek
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: Janek - Nálezová správa AÚ SAV č. 6347/73.

86. HORNÉ SEMEROVCE, okr. Levice, poloha: ?
- druh akcie: ?
K 86-1

- kultúra: kultúra s lineárnou keramikou (kultúra s mladšou lineárnou keramikou)
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Pavúk 1969a*, obr. 57.
K 86-2
- kultúra: neolit-eneolit
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Eisner 1933*, 44; *Récsey 1891*, 353-354, obr. 1; 2; *1894*, 66; *Rizner 1903*, 46.

87. HORNÉ TUROVCE, okr. Levice, poloha: 400 m južne od okraja obce
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 87-1
- kultúra: pravek (neolit?)
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Bánesz/Nevizánsky 1983*, 26; *Ožďáni 1984*, 168; Ožďáni - Nálezová správa AÚ SAV č. 12723/90.

88. HORNÉ TUROVCE, okr. Levice, poloha: úpätie kóty 186
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 88-1
- kultúra: lengyelská kultúra
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Petrovský-Šichman 1961*, 14; *Šiška 1998*, 67.

89. HORNÉ TUROVCE, okr. Levice, poloha: ?
- druh akcie: ?
K 89-1
- kultúra: neolit-eneolit
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Balaša 1960*, 23; *Eisner 1933*, 29; *Medvecký 1925,* 204.

90. HORNÉ TUROVCE, okr. Levice, poloha: Sós
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 90-1
- kultúra: kultúra s lineárnou keramikou (kultúra s mladšou lineárnou keramikou)
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Bánesz/Nevizánsky 1983*, 26; Bánesz/Nevizánsky - Nálezová správa AÚ SAV č. 10118/82.
K 90-2
- kultúra: želiezovská skupina
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Bánesz/Nevizánsky 1983*, 26.

91. HORNÉ/DOLNÉ SEMEROVCE, okr. Levice, poloha: ?
- druh akcie: ?
K 91-1
- kultúra: neolit-eneolit
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: Nálezová správa AÚ (bez čísla); *Mitscha-Märheim/Pittioni 1934*, 160, tab. 8: 5; *Pichlerová/Tomčíková 1993*, 89.

92. HORNÉ/DOLNÉ STRHÁRE, okr. Veľký Krtíš, poloha: ?
- druh akcie: ?
K 92-1
- kultúra: neolit-eneolit
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Balaša 1960*, 25; *Florek 1926*, 34; *Márton 1911*, 322.

93. HORNÝ/DOLNÝ BADÍN okr. Krupina, poloha: ?
- druh akcie: ?
K 93-1
- kultúra: neolit-eneolit
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Márton 1911*, 327.

94. HRKOVCE, okr. Levice, poloha: ľavý breh rieky Štiavnica, duna
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 94-1
- kultúra: kultúra s lineárnou keramikou (kultúra s mladšou lineárnou keramikou)
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Ožďáni 1984*, 168; Ožďáni - Nálezová správa AÚ SAV č. 12720/90.
K 94-2
- kultúra: neolit-eneolit
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Ožďáni 1984*, 168; Ožďáni - Nálezová správa AÚ SAV č. 12720/90.
K 94-3
- kultúra: pravek
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Ožďáni 1984*, 168; Ožďáni - Nálezová správa AÚ SAV č. 12720/90.

95. HRKOVCE, okr. Levice, poloha: ?
- druh akcie: ?
K 95-1
- kultúra: pravek (neolit-eneolit?)
- areál: ?

- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Eisner 1936*, 73.

96. HRNČIARSKA VES, ČASŤ VEĽKÁ SUCHÁ, okr. Poltár, poloha: 150 m západne od kóty 268, Vápno
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 96-1
- kultúra: pravek
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: Bárta - Nálezová správa AÚ SAV č. (bez čísla).

97. HRNČIARSKE ZALUŽANY, okr. Poltár, poloha: Vápno
- druh akcie: povrchový zber
K 97-1
- kultúra: kultúra s gemerskou lineárnou keramikou
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: Balko - Nálezová správa AÚ SAV č. 10715/84.

98. CHĽABA, okr. Nové Zámky, poloha: Ipoly szele
- druh akcie: povrchový zber
K 98-1
- kultúra: neolit
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: Veliačik - Nálezová správa AÚ SAV č. (bez čísla).
K 98-2
- kultúra: eneolit
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: Veliačik - Nálezová správa AÚ SAV č. (bez čísla).

99. CHĽABA, okr. Nové Zámky, poloha: breh Dunaja
- druh akcie: povrchový zber
K 99-1
- kultúra: neolit
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: Veliačik - Nálezová správa AÚ SAV č. (bez čísla).

100. CHĽABA, okr. Nové Zámky, poloha: poloha 3
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 100-1
- kultúra: neolit-eneolit
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: Bátora - Nálezová správa AÚ SAV č. 8144/77.
K 100-2
- kultúra: pravek
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: Bátora - Nálezová správa AÚ SAV č. 8144/77.

101. CHĽABA, okr. Nové Zámky, poloha: poloha 7
- druh akcie: povrchový zber (prieskum), sondáž
K 101-1
- kultúra: neolit
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Zábojník 1978*, 279, 280; *1980*, 253-255, obr. 149: 5.
K 101-2
- kultúra: pravek
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: Bátora - Nálezová správa AÚ SAV č. 8144/77.

102. CHĽABA, okr. Nové Zámky, poloha: ?
- druh akcie: ?
K 102-1
- kultúra: neolit-eneolit
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: Nálezová správa AÚ SAV č. j. 169/49.
K 102-2
- kultúra: neolit
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: Benadik - Nálezová správa AÚ SAV č. 547/55.

103. CHĽABA, okr. Nové Zámky, poloha: lokalita 4
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 103-1
- kultúra: pravek
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: Bujna - Nálezová správa AÚ SAV č. 8822/79.

104. CHĽABA, okr. Nové Zámky, poloha: polia pri brehu Dunaja - neďaleko maštalí JRD
- druh akcie: povrchový zber
K 104-1
- kultúra: eneolit
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: Benadik - Nálezová správa AÚ SAV č. 548/55.

105. CHĽABA, okr. Nové Zámky, poloha: poloha 6
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 105-1
- kultúra: pravek
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: Bátora - Nálezová správa AÚ SAV č. 8144/77.

106. CHRASTINCE, okr. Veľký Krtíš, poloha: Hejtelek
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 106-1
- kultúra: pravek (eneolit?)
- areál: sídlisko?
- aktivita: sídelná?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: Petrovský-Šichman - Nálezová správa AÚ SAV č. 127/55.

107. IPEĽSKÉ PREDMOSTIE, okr. Veľký Krtíš, poloha: Ipolyjárók
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 107-1
- kultúra: neolit-eneolit
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Petrovský-Šichman 1961*, 32.

108. IPEĽSKÉ PREDMOSTIE, okr. Veľký Krtíš, poloha: Pajtikák
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 108-1
- kultúra: kultúra s lineárnou keramikou (kultúra s mladšou lineárnou keramikou)
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Petrovský-Šichman 1961*, 32, 33.
K 108-2
- kultúra: lengyelská kultúra
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Petrovský-Šichman 1961*, 32, 33, 126; *Šiška 1998*, 67.

109. IPEĽSKÉ PREDMOSTIE, okr. Veľký Krtíš, poloha: Hoszú holdok
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 109-1
- kultúra: kultúra s lineárnou keramikou (kultúra s mladšou lineárnou keramikou)
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Petrovský-Šichman 1961*, 32-34.
K 109-2
- kultúra: lengyelská kultúra
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Petrovský-Šichman 1961*, 33, 34.

110. IPEĽSKÉ PREDMOSTIE, okr. Veľký Krtíš, poloha: Homok bánya
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 110-1
- kultúra: lengyelská kultúra
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Petrovský-Šichman 1961*, 19.
K 110-2
- kultúra: neolit-eneolit
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Petrovský-Šichman 1961*, 32.

111. IPEĽSKÉ PREDMOSTIE, okr. Veľký Krtíš, poloha: pri kóte 137
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 111-1
- kultúra: neolit-eneolit
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Petrovský-Šichman 1961*, 32; *Šiška 1998*, 67.

112. IPEĽSKÉ PREDMOSTIE, okr. Veľký Krtíš, poloha: Starý vrch
- druh akcie: ?
K 112-1
- kultúra: eneolit
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Mácelová 1981*, 174, obr. 98.

113. IPEĽSKÝ SOKOLEC, okr. Levice, poloha: Lieštiny
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 113-1
- kultúra: pravek
- areál: sídlisko?
- aktivita: sídelná?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Čurný/Malček 2006*, 61.

114. IPEĽSKÝ SOKOLEC, okr. Levice, poloha: Žamba
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 114-1
- kultúra: pravek
- areál: sídlisko?
- aktivita: sídelná?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Čurný/Malček 2006*, 61.

115. IPEĽSKÝ SOKOLEC, okr. Levice, poloha: Konkolyos
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 115-1
- kultúra: pravek
- areál: ?

- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Paulík 1985*, 184-187.

116. IPEĽSKÝ SOKOLEC, okr. Levice, poloha: Horný luh
- druh akcie: letecký prieskum
K 116-1
- kultúra: ?
- areál: sídlisko?
- aktivita: sídelná?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Blažová/Kuzma/Rajtár 2000*, 38.

117. KALINOVO, okr. Poltár, poloha: pravý breh rieky Ipeľ na severovýchod od obce
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 117-1
- kultúra: eneolit
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: Ožďáni - Nálezová správa AÚ SAV č. 12948/91.
K 117-2
- kultúra: pravek
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: Ožďáni - Nálezová správa AÚ SAV č. 12948/91.

118. KALINOVO, okr. Poltár, poloha: Žadenec
- druh akcie: ?
K 118-1
- kultúra: bukovohorská kultúra
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Ožďáni 1989*, 30; Nálezová správa AÚ SAV č. 6370/73.
K 118-2
- kultúra: pravek
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: Nálezová správa AÚ SAV č. 376/61.

119. KALINOVO, okr. Poltár, poloha: Ďatelináše
- druh akcie: ?
K 119-1
- kultúra: bukovohorská kultúra
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: Nálezová správa AÚ SAV č. 6370/73.

120. KALINOVO, okr. Poltár, poloha: Hlbokô
- druh akcie: ?
K 120-1
- kultúra: bukovohorská kultúra
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: Nálezová správa AÚ SAV č. 6370/73.

121. KALONDA, okr. Lučenec, poloha: ?
- druh akcie: ?
K 121-1
- kultúra: neolit
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Balaša 1960*, 23; *Ožďáni 1989*, 27.

122. KAMENNÉ KOSIHY, okr. Lučenec, poloha: Hébec (Mária Hegy)
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 122-1
- kultúra: eneolit
- areál: výšinné sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Petrovský-Šichman 1961*, 62; Petrovský-Šichman - Nálezová správa AÚ SAV č. 152/55.

123. KIAROV, okr. Veľký Krtíš, poloha: poloha 5
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 123-1
- kultúra: pravek
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: Bárta - Nálezová správa AÚ SAV č. 418/61.

124. KIAROV, okr. Veľký Krtíš, poloha: poloha 4
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 124-1
- kultúra: pravek
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: Bárta - Nálezová správa AÚ SAV č. 418/61.

125. KIAROV, okr. Veľký Krtíš, poloha: Kiarovská pustatina
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 125-1
- kultúra: lengyelská kultúra v neolite
- areál: sídlisko?
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Ožďáni 1989*, 33; *Petrovský-Šichman 1961*, 105, 106.

126. KIAROV okr. Veľký Krtíš, poloha: Sziget
- druh akcie: povrchový zber
K 126-1
- kultúra: lengyelská kultúra v neolite (Lengyel I)
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná?
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Ožďáni 1989*, 27, 35; *Petrovský-Šichman*

1961, 103-106; *Žebrák 1983*, 343; Böhm - Nálezová správa AÚ SAV č. 4689/69; 6128/72; 6703/73; Pavúk - Nálezová správa AÚ SAV č. 6956/74; Žebrák - Nálezová správa AÚ SAV č. 10760/84.

127. KIAROV, okr. Veľký Krtíš, poloha: Hugyag puszta
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 127-1
- kultúra: lengyelská kultúra
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Petrovský-Šichman 1961*, 103, 127.

128. KIAROV, okr. Veľký Krtíš, poloha: poloha 3
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 128-1
- kultúra: pravek
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: Bárta - Nálezová správa AÚ SAV č. 418/61.

129. KÍRŤ, okr. Veľký Krtíš, poloha: ?
- druh akcie: ?
K 129-1
- kultúra: neolit-eneolit
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Florek 1926*, 34; *Márton 1911*, 321.
K 129-2
- kultúra: pravek
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Márton 1911*, 321.

130. KLEŇANY, okr. Veľký Krtíš, poloha: Kis kúti tábla
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 130-1
- kultúra: lengyelská kultúra
- areál: sídlisko?
- aktivita: sídelná?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Ožďáni 1989*, 33; *Petrovský-Šichman 1961*, 42.
K 130-2
- kultúra: neolit (kultúra s lineárnou keramikou?)
- areál: sídlisko?
- aktivita: sídelná?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Ožďáni 1989*, 27; *Petrovský-Šichman 1961*, 42.

131. KLEŇANY, okr. Veľký Krtíš, poloha: 600 m juhovýchodne od kóty 178,4
- druh akcie: vertikálny rez
K 131-1
- kultúra: neolit (kultúra s lineárnou keramikou alebo lengyelská kultúra)
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: Janek - Nálezová správa AÚ SAV č. 6324/72.

132. KLEŇANY, okr. Veľký Krtíš, poloha: ?
- druh akcie: ?
K 132-1
- kultúra: lengyelská kultúra
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Balaša 1960*, 20.

133. KOLÁRE, okr. Veľký Krtíš, poloha: ?
- druh akcie: ?
K 133-1
- kultúra: neolit-eneolit
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Medvecký 1925*, 204.

134. KOLÁRE, okr. Veľký Krtíš, poloha: dvor JRD
- druh akcie: sondáž, plošný odkryv
K 134-1
- kultúra: kultúra s lineárnou keramikou (kultúra s mladšou lineárnou keramikou)
- areál: sídlisko
- aktivita: intrúzia?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Urminský 1998*, 80, 85, tab. XXVI: 3.
K 134-2
- kultúra: kultúra s vypichovanou keramikou
- areál: sídlisko
- aktivita: import
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Ožďáni 1989*, 33; *Pavúk 1981b*, 270-272; Pavúk - Nálezová správa AÚ SAV č. 6162/72.
K 134-3
- kultúra: lengyelská kultúra v neolite (Lengyel I)
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Kaczanowska 1985*, 73-85; *Ožďáni 1989*, 33; *Pavúk 1981b*, 256, 272; *Šiška 1998*, 68; *Točík/Lichardus 1966*, 52-54, obr. 34-36; *Urminský 1998*, 62-86, 103, 104; Lichardus - Nálezová správa AÚ SAV č. 4208/67; Pavúk - Nálezová správa AÚ SAV č. 6162/72; Točík - Nálezová správa AÚ SAV č. 935/62.

135. KOSIHOVCE, okr. Veľký Krtíš, poloha: ?
- druh akcie: ?
K 135-1
- kultúra: lengyelská kultúra
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Balaša 1960*, 20.
K 135-2
- kultúra: neolit-eneolit
- areál: ?
- aktivita: ?

- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: Nálezová správa AÚ SAV č. 2879/65.

136. KOSIHOVCE, okr. Veľký Krtíš, poloha: Hersány
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 136-1
- kultúra: lengyelská kultúra
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Ožďáni 1989*, 31; *Petrovský-Šichman 1961*, 62, 126; *Šiška 1998*, 68.

137. KOVÁČOVCE, okr. Veľký Krtíš, poloha: Hradište (severná časť)
- druh akcie: ?, povrchový zber
K 137-1
- kultúra: eneolit
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: Drenko - Nálezová správa AÚ SAV č. 3764/67.

138. KOVÁČOVCE, okr. Veľký Krtíš, poloha: ?
- druh akcie: povrchový zber
K 138-1
- kultúra: neolit
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: Hrubec - Nálezová správa AÚ SAV č. 3764/67.
K 138-2
- kultúra: eneolit
- areál: sídlisko?
- aktivita: sídelná?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Florek 1926*, 34.

139. KOVÁČOVCE, okr. Veľký Krtíš, poloha: Hradište (bližšie nešpecifikované)
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 139-1
- kultúra: pravek
- areál: sídlisko?
- aktivita: sídelná?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Márton 1911*, 321; *Petrovský-Šichman 1961*, 109.

140. KOVÁČOVCE, okr. Veľký Krtíš, poloha: cca 290 m juhozápadne od kóty 265, Hradište
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 140-1
- kultúra: pravek
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: Bárta - Nálezová správa AÚ SAV č. 419/61.

141. KOVÁČOVCE, okr. Veľký Krtíš, poloha: Peťov-Malom tábla
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 141-1
- kultúra: neolit
- areál: sídlisko?
- aktivita: sídelná?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Petrovský-Šichman 1961*, 122.

142. KOVÁČOVCE, okr. Veľký Krtíš, poloha: Hradište (južná časť)
- druh akcie: ?
K 142-1
- kultúra: neolit
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Ožďáni 1989*, 27; Drenko - Nálezová správa AÚ SAV č. 3767/67; Hrubec - Nálezová správa AÚ SAV č. 3764/67.
K 142-2
- kultúra: pravek
- areál: sídlisko?
- aktivita: sídelná?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Petrovský-Šichman 1961*, 110.

143. KOVÁČOVCE, okr. Veľký Krtíš, poloha: Peťov-Kerek oldal
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 143-1
- kultúra: pravek
- areál: sídlisko?
- aktivita: sídelná?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Petrovský-Šichman 1961*, 121.

144. KOVÁČOVCE, okr. Veľký Krtíš, poloha: Cigánske pole
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 144-1
- kultúra: skupina Szilmeg
- areál: ?
- aktivita: import?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Petrovský-Šichman 1961*, 127.
K 144-2
- kultúra: neolit-eneolit
- areál: sídlisko?
- aktivita: sídelná?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Petrovský-Šichman 1961*, 116.

145. KOVÁČOVCE, okr. Veľký Krtíš poloha: Páta (najvyššia časť)
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 145-1
- kultúra: pravek
- areál: sídlisko?
- aktivita: sídelná?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Petrovský-Šichman 1961*, 119.

146. KOVÁČOVCE, okr. Veľký Krtíš, poloha: Peťov (intravilán)
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 146-1
- kultúra: pravek
- areál: sídlisko?
- aktivita: sídelná?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Petrovský-Šichman 1961*, 121.

147. KRUPINA, okr. Krupina, poloha: Pod Husárskym mostom
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 147-1
- kultúra: lengyelská kultúra v eneolite (Lengyel IV)
- areál: sídlisko?
- aktivita: sídelná?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Malček/Pálinkáš 2001*, 146; *2002*, 201.
K 147-2
- kultúra: eneolit
- areál: sídlisko?
- aktivita: sídelná?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Malček/Pálinkáš 2001*, 146; *2002*, 201.
K 147-3
- kultúra: pravek
- areál: sídlisko?
- aktivita: sídelná?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Malček/Pálinkáš 2001*, 146.

148. KRUPINA, okr. Krupina, poloha: ?
- druh akcie: ?
K 148-1
- kultúra: neolit-eneolit
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Balaša 1960*, 25; *Eisner 1921*, 3; *Florek 1926*, 33.

149. KUBÁŇOVO, okr. Levice, poloha: Litáš
- druh akcie: sondáž
K 149-1
- kultúra: lengyelská kultúra
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: Béreš - Nálezová správa AÚ SAV č. 3659/66.

150. KUBÁŇOVO, okr. Levice, poloha: kóta 201, Rovné
- druh akcie: ?
K 150-1
- kultúra: neolit
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: Bárta/Antala - Nálezová správa AÚ SAV č. 10792/84.

151. KUBÁŇOVO, okr. Levice, poloha: Dávid berke
- druh akcie: sondáž
K 151-1
- kultúra: lengyelská kultúra
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: Béreš - Nálezová správa AÚ SAV č. 3659/66.

152. KUBÁŇOVO, okr. Levice, poloha: Mogyorós föld
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 152-1
- kultúra: kultúra s lineárnou keramikou (kultúra s mladšou lineárnou keramikou)
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Petrovský-Šichman 1961*, 9.
K 152-2
- kultúra: lengyelská kultúra
- areál: sídlisko?
- aktivita: sídelná?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Petrovský-Šichman 1961*, 9, 127.

153. LADZANY, okr. Krupina, poloha: ?
- druh akcie: ?
K 153-1
- kultúra: kultúra s lineárnou keramikou (kultúra s mladšou lineárnou keramikou)
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Pavúk 1969a*, obr. 57.
K 153-2
- kultúra: želiezovská skupina
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Balaša 1960*, 19.
K 153-3
- kultúra: lengyelská kultúra v neolite
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Florek 1926*, 33.
K 153-4
- kultúra: lengyelská kultúra
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Balaša 1960*, 20.
K 153-5
- kultúra: neolit-eneolit
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Balaša 1960*, 25; *Nyári 1870*, 15-17, 51-54, 84-86; *Rizner 1903*, 36.

154. LEĽA, okr. Nové Zámky, poloha: ?
- druh akcie: povrchový zber
K 154-1
- kultúra: neolit-eneolit
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: Nálezová správa AÚ SAV č. 9634/81.

155. LEĽA, okr. Nové Zámky, poloha: 5. lokalita
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 155-1
- kultúra: pravek
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Hanuliak/Zábojník 1981*, 79; Hanuliak/Zábojník - Nálezová správa AÚ SAV č. 9516/81.

156. LEĽA, okr. Nové Zámky, poloha: 4. lokalita („Várhegy“)
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 156-1
- kultúra: pravek
- areál: výšinné sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Hanuliak/Zábojník 1981*, 79; Hanuliak/Zábojník - Nálezová správa AÚ SAV č. 9516/81.

157. LEĽA, okr. Nové Zámky, poloha: 7. lokalita
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 157-1
- kultúra: želiezovská skupina
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Hanuliak/Zábojník 1981*, 80; Hanuliak/Zábojník - Nálezová správa AÚ SAV č. 9516/81.
K 157-2
- kultúra: pravek
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Hanuliak/Zábojník 1981*, 80; Hanuliak/Zábojník - Nálezová správa AÚ SAV č. 9516/81.

158. LEĽA, okr. Nové Zámky, poloha: 8. lokalita
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 158-1
- kultúra: želiezovská skupina
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie:
Literatúra: *Hanuliak/Zábojník 1981*, 80; Hanuliak/Zábojník - Nálezová správa AÚ SAV č. 9516/81.
K 158-2
- kultúra: neolit-eneolit
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Hanuliak/Zábojník 1981*, 80; Hanuliak/Zábojník - Nálezová správa AÚ SAV č. 9516/81.

159. LEĽA, okr. Nové Zámky, poloha: 10. lokalita
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 159-1
- kultúra: želiezovská skupina
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Hanuliak/Zábojník 1981*, 80; Hanuliak/Zábojník - Nálezová správa AÚ SAV č. 9516/81.
K 159-2
- kultúra: lengyelská kultúra
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Hanuliak/Zábojník 1981*, 80; Hanuliak/Zábojník - Nálezová správa AÚ SAV č. 9516/81.
K 159-3
- kultúra: pravek
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Hanuliak/Zábojník 1981*, 80; Hanuliak/Zábojník - Nálezová správa AÚ SAV č. 9516/81.

160. LEĽA, okr. Nové Zámky, poloha: 1. lokalita
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 160-1
- kultúra: pravek
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Hanuliak/Zábojník 1981*, 79; Hanuliak/Zábojník - Nálezová správa AÚ SAV č. 9516/81.

161. LEĽA, okr. Nové Zámky, poloha: 2. lokalita
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 161-1
- kultúra: pravek
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Hanuliak/Zábojník 1981*, 79; Hanuliak/Zábojník - Nálezová správa AÚ SAV č. 9516/81.

162. LEĽA, okr. Nové Zámky, poloha: návršie juhozápadne od detského ústavu
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 162-1
- kultúra: pravek
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: Bárta/Antala - Nálezová správa AÚ SAV č. 10789/84.

163. LEĽA, okr. Nové Zámky, poloha: 3. lokalita
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 163-1
- kultúra: lengyelská kultúra v eneolite

- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Hanuliak/Zábojník 1981*, 79; Hanuliak/Zábojník - Nálezová správa AÚ SAV č. 9516/81.
K 163-2
- kultúra: pravek
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Hanuliak/Zábojník 1981*, 79; Hanuliak/Zábojník - Nálezová správa AÚ SAV č. 9516/81.

164. LEĽA, okr. Nové Zámky, poloha: 6. lokalita
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 164-1
- kultúra: pravek
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Hanuliak/Zábojník 1981*, 79; Hanuliak/Zábojník - Nálezová správa AÚ SAV č. 9516/81.

165. LIŠOV, okr. Krupina, poloha: severovýchodne od obce
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 165-1
- kultúra: lengyelská kultúra
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: Bátora - Nálezová správa AÚ SAV č. 7531/76.
K 165-2
- kultúra: pravek
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: Bátora - Nálezová správa AÚ SAV č. 7531/76.

166. LIŠOV, okr. Krupina, poloha: ?
- druh akcie: ?
K 166-1
- kultúra: kultúra s lineárnou keramikou (kultúra s mladšou lineárnou keramikou)
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Pavúk 1969a*, obr. 57.
K 166-2
- kultúra: želiezovská skupina
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Balaša 1960*, 19.
K 166-3
- kultúra: lengyelská kultúra v neolite
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Florek 1926*, 33.
K 166-4
- kultúra: lengyelská kultúra v eneolite (Lengyel IV)
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Kmeť 1895*, 207, obr. 9; *Lichardus/Vladár 1964*, 106.
K 166-5
- kultúra: eneolit (starší eneolit)
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Eisner 1921*, 6; *1933*, 49; *Novotná 1955*, 74, 90, tab. 1: 5; *1970*, 15, 25, tab. 1: 5; Novotná - Nálezová správa AÚ SAV č. 62/56.
K 166-6
- kultúra: lengyelská kultúra
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Balaša 1960*, 19, 20.

167. LONTOV, okr. Levice, poloha: pole pri pravom brehu Ipľa
- druh akcie: povrchový zber
K 167-1
- kultúra: kultúra s lineárnou keramikou (kultúra s mladšou lineárnou keramikou)
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Janšák 1938*, 77, 78.
K 167-2
- kultúra: želiezovská skupina
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Janšák 1938*, 77-79.
K 167-3
- kultúra: eneolit
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: Jelínková - Nálezová správa AÚ SAV č. 123/52.

168. LONTOV, okr. Levice, poloha: Sziget
- druh akcie: povrchový zber
K 168-1
- kultúra: kultúra s lineárnou keramikou (kultúra s mladšou lineárnou keramikou)
- areál: sídlisko?
- aktivita: sídelná?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Eisner 1935*, 56; *Kasparek 1934*, 29.

169. LONTOV, okr. Levice, poloha: Julitag
- druh akcie: povrchový
K 169-1
- kultúra: neolit
- areál: sídlisko?
- aktivita: sídelná?

- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Eisner 1935*, 61; *Kasparek 1934*, 29.
K 169-2
- kultúra: lengyelská kultúra v eneolite (Lengyel IV)
- areál: sídlisko?
- aktivita: sídelná?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Janšák 1938*, 89, 90, tab. XXX: 19; XXXI: 17, 27.

170. ĽUBOREČ, okr. Lučenec, poloha: Milkino II
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 170-1
- kultúra: pravek
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Žebrák 1982*, 315; Žebrák - Nálezová správa AÚ SAV č. 10738/84.

171. ĽUBOREČ, okr. Lučenec, poloha: Milkino I
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 171-1
- kultúra: neolit (lengyelská kultúra?)
- areál: sídlisko
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Ožďáni 1989*, 33; *Žebrák 1982*, 315; *1983*, 344; Žebrák - Nálezová správa AÚ SAV č. 10738/84.

172. ĽUBOREČ, okr. Lučenec, poloha: Milkino III
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 172-1
- kultúra: pravek
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Žebrák 1982*, 315.

173. LUČENEC, okr. Lučenec, poloha: Dolná Fabianka (osada)
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 173-1
- kultúra: kultúra s východoslovenskou lineárnou keramikou?
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Nevizánsky/Ožďáni 1999a*, 124.

174. LUČENEC, okr. Lučenec, poloha: ?
- druh akcie: ?
K 174-1
- kultúra: starší eneolit
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Eisner 1933*, 50; *Novotná 1955*, 22, 23; *1970*, 22, 23, tab. 4: 85; 5: 98; *Ožďáni 1989*, 36; Nálezová správa AÚ SAV č. 2115/64.
K 174-2
- kultúra: eneolit
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Eisner 1933*, 50; Novotná - Nálezová správa AÚ SAV č. 63/56.

175. LUČENEC, okr. Lučenec, poloha: Líškova osada
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 175-1
- kultúra: bukovohorská kultúra
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 1
Literatúra: Fottová - Nálezová správa AÚ SAV č. 15493/2005.
K 175-2
- kultúra: pravek
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 1
Literatúra: *Fottová 2006*, 78; Fottová - Nálezová správa AÚ SAV č. 15493/2005.

176. LUČENEC, okr. Lučenec, poloha: Horná Slatinka
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 176-1
- kultúra: pravek
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Fottová 2006*, 78, 79.

177. LUČENEC, okr. Lučenec, poloha: Ružová osada
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 177-1
- kultúra: bukovohorská kultúra
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 1
Literatúra: *Fottová 2006*, 78; Fottová - Nálezová správa AÚ SAV č. 15510/2005.
K 177-2
- kultúra: neolit
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 1
Literatúra: *Fottová 2006*, 78; Fottová - Nálezová správa AÚ SAV č. 15510/2005.
K 177-3
- kultúra: pravek
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 1
Literatúra: *Fottová 2006*, 78; Fottová - Nálezová správa AÚ SAV č. 15510/2005.

178. MALÁ ČALOMIJA, okr. Veľký Krtíš, poloha: Pri pajte
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 178-1
- kultúra: kultúra s lineárnou keramikou (kultúra s mladšou lineárnou keramikou)
- areál: sídlisko

- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Ožďáni 1989*, 27; *Petrovský-Šichman 1961*, 53, 54, 126.

179. MALÁ ČALOMIJA, okr. Veľký Krtíš, poloha: Káplonka
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 179-1
- kultúra: neolit-eneolit
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Petrovský-Šichman 1961*, 58; Petrovský-Šichman - Nálezová správa AÚ SAV č. 209/55.

180. MALÁ ČALOMIJA, okr. Veľký Krtíš, poloha: Čertova jama
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 180-1
- kultúra: eneolit (badenská kultúra?)
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: Petrovský-Šichman - Nálezová správa AÚ SAV č. 209/55.

181. MALÁ ČALOMIJA, okr. Veľký Krtíš, poloha: Čapáš tábla
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 181-1
- kultúra: pravek (eneolit?)
- areál: výšinné sídlisko?
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: Petrovský-Šichman - Nálezová správa AÚ SAV č. 207/55.

182. MALÁ ČALOMIJA, okr. Veľký Krtíš, poloha: Beltelket
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 182-1
- kultúra: neolit
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Ožďáni 1989*, 27; Petrovský-Šichman - Nálezová správa AÚ SAV č. 208/55.

183. MALÉ KOSIHY, okr. Nové Zámky, poloha: Török-domb
- druh akcie: plošný odkryv
K 183-1
- kultúra: lengyelská kultúra v eneolite (Lengyel IV)
- areál: sídlisko strategické
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Točík 1981*, 9-14, 18, 19, 45, 63, tab. VII: 1, 3, 5, 7, 13, 16, 18, 19; XI: 17.

184. MALÉ KOSIHY, okr. Nové Zámky, poloha: Papföld
- druh akcie: plošný odkryv
K 184-1
- kultúra: lengyelská kultúra
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Točík 1981*, 233.

185. MALÉ KOSIHY, okr. Nové Zámky, poloha: Nagy homok domb
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 185-1
- kultúra: eneolit
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Janšák 1938*, 77; Nálezová správa AÚ SAV č. 134/52.

186. MALÉ KOSIHY, okr. Nové Zámky, poloha: Domovinárske lúky
- druh akcie: letecký prieskum
K 186-1
- kultúra: ?
- areál: sídlisko?
- aktivita: sídelná?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Kuzma/Bartík 2004*, 110.

187. MALÉ KOSIHY, okr. Nové Zámky, poloha: ?
- druh akcie: ?
K 187-1
- kultúra: želiezovská skupina
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Pavúk 1969a*, obr. 57.

188. MÁLINEC, okr. Poltár, poloha: ?
- druh akcie: ?
K 188-1
- kultúra: neolit-eneolit
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Balaša 1960*, 25; Molnár - Nálezová správa AÚ SAV č. j. 308/52.
K 188-2
- kultúra: neolit (lengyelská kultúra?)
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Balaša 1960*, 25, obr. VI: 9; *Ožďáni 1989*, 27, 33.

189. MALÝ KIAROV, okr. Veľký Krtíš, poloha: ?
- druh akcie: ?
K 189-1
- kultúra: neolit-eneolit
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Medvecký 1925*, 204; *Reiszig, b. r. v.*, 280.

190. MAŠKOVÁ, okr. Lučenec, poloha: Pod vinicami
- druh akcie: ?
K 190-1
- kultúra: pravek
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: Nálezová správa AÚ SAV č. j. 257/50.

191. MODRÝ KAMEŇ, okr. Veľký Krtíš, poloha: Babka (poloha b)
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 191-1
- kultúra: neolit-eneolit
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 1
Literatúra: *Ožďáni/Furmánek 1998*, 123, 124.

192. MUĽA, okr. Veľký Krtíš, poloha: kóta 212
- druh akcie: ?
K 192-1
- kultúra: neolit
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Ožďáni 1989*, 27.

193. NENINCE, okr. Veľký Krtíš, poloha: Čahovské vinice
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 193-1
- kultúra: pravek (neolit?)
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Žebrák 1985*, 262; Žebrák - Nálezová správa AÚ SAV č. 11151/85.

194. NENINCE, okr. Veľký Krtíš, poloha: Selce
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 194-1
- kultúra: pravek (lengyelská kultúra?)
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Žebrák 1985*, 262; Žebrák - Nálezová správa AÚ SAV č. 11151/85.

195. NENINCE, okr. Veľký Krtíš, poloha: poloha I
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 195-1
- kultúra: pravek (neolit?)
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Šiška 1998*, 69; *Žebrák 1985*, 262; Žebrák - Nálezová správa AÚ SAV č. 11151/85.

196. NENINCE, okr. Veľký Krtíš, poloha: Csurgó puszta
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 196-1
- kultúra: pravek (neolit?)
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Petrovský-Šichman 1961*, 65.

197. NOVÁ VES, okr. Veľký Krtíš, poloha: Bánya hegy
- druh akcie: ?
K 197-1
- kultúra: neolit
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Ožďáni 1989*, 27.

198. OLOVÁRY, okr. Veľký Krtíš, poloha: Pétnyik
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 198-1
- kultúra: pravek
- areál: sídlisko?
- aktivita: sídelná?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Petrovský-Šichman 1961*, 108.

199. OLOVÁRY, okr. Veľký Krtíš, poloha: Koplaló hegy
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 199-1
- kultúra: pravek
- areál: sídlisko?
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Petrovský-Šichman 1961*, 109.

200. OLOVÁRY, okr. Veľký Krtíš, poloha: Magocsó hegy
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 200-1
- kultúra: pravek (neolit-eneolit?)
- areál: sídlisko?
- aktivita: sídelná?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Petrovský-Šichman 1961*, 107.

201. OLOVÁRY, okr. Veľký Krtíš, poloha: Dolinka
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 201-1
- kultúra: pravek
- areál: sídlisko?
- aktivita: sídelná?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Petrovský-Šichman 1961*, 109.

202. OPATOVSKÁ NOVÁ VES, okr. Veľký Krtíš, poloha: sedlo medzi kótami 227 a 265
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 202-1
- kultúra: pravek
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: Bárta - Nálezová správa AÚ SAV č. 416/61.

203. OPATOVSKÁ NOVÁ VES, okr. Veľký Krtíš, poloha: severovýchodný okraj obce
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 203-1
- kultúra: pravek (eneolit?)
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: Petrovský-Šichman - Nálezová správa AÚ SAV č. 264/55.

204. OPATOVSKÁ NOVÁ VES, okr. Veľký Krtíš, poloha: kóta 287, Lesík
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 204-1
- kultúra: pravek
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: Bárta - Nálezová správa AÚ SAV č. 416/61.

205. OPATOVSKÁ NOVÁ VES, okr. Veľký Krtíš, poloha: Kender földek
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 205-1
- kultúra: pravek (neolit?)
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Petrovský-Šichman 1961*, 66.

206. OPATOVSKÁ NOVÁ VES, okr. Veľký Krtíš, poloha: 300 m na juh od kóty 172,4
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 206-1
- kultúra: pravek (neolit?)
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Bánesz/Nevizánsky 1984*, 26; Bánesz/Nevizánsky - Nálezová správa AÚ SAV č. 10469/83.

207. OPATOVSKÁ NOVÁ VES, okr. Veľký Krtíš, poloha: Vörös posztó (nad lúkami Bangó)
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 207-1
- kultúra: pravek (eneolit?)
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: Petrovský-Šichman - Nálezová správa AÚ SAV č. 264/55.

208. OPATOVSKÁ NOVÁ VES, okr. Veľký Krtíš, poloha: 100 m severozápadne od kóty 227
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 208-1
- kultúra: pravek
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: Bárta - Nálezová správa AÚ SAV č. 416/61.

209. OPATOVSKÁ NOVÁ VES, okr. Veľký Krtíš, poloha: severovýchodný okraj terasy Lepenec
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 209-1
- kultúra: neolit-eneolit
- areál: sídlisko?
- aktivita: sídelná?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Petrovský-Šichman 1961*, 66; *Šiška 1998*, 70.

210. OPATOVSKÁ NOVÁ VES, okr. Veľký Krtíš, poloha: severné záhumnie
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 210-1
- kultúra: neolit-eneolit
- areál: sídlisko?
- aktivita: sídelná?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Petrovský-Šichman 1961*, 66; *Šiška 1998*, 70.

211. OŽĎANY, okr. Rimavská Sobota, poloha: Židovo
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 211-1
- kultúra: pravek
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 1
Literatúra: *Fottová 2006*, 79; Balko - Nálezová správa AÚ SAV č. 11023/85; Fottová - Nálezová správa AÚ SAV č. 15497/2005.

212. OŽĎANY, okr. Rimavská Sobota, poloha: Lapoš pod Bukom
- druh akcie: povrchový zber (prieskum), plošný odkryv
K 212-1
- kultúra: kultúra s východoslovenskou lineárnou keramikou (mladší stupeň)
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Nevizánsky/Ožďáni 1999a*, 123, 124; *Nevizánsky/Ožďáni 1999b*, 125, 126.
K 212-2
- kultúra: bukovohorská kultúra (stupeň B)
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Balaša 1960*, 20; *Lichardus 1962b*, 117-119; *Lichardus 1974*, 128; Bialeková - Nálezová správa AÚ SAV č. 436/58.
K 212-3
- kultúra: neolit
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Malček 2007*, 136, 137.
K 212-4
- kultúra: pravek

- areál: sídlisko
- aktivita: pohrebná?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: Bialeková - Nálezová správa AÚ SAV č. 436/58.

213. OŽĎANY, okr. Rimavská Sobota, poloha: južne a juhovýchodne od obce
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 213-1
- kultúra: pravek
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Cheben/Ruttkay 1999*, 68, 69.

214. OŽĎANY, okr. Rimavská Sobota, poloha: Prášnica
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 214-1
- kultúra: pravek
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Marková/Ožďáni 1993b*, 93, 94.

215. OŽĎANY, okr. Rimavská Sobota, poloha: Buk
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 215-1
- kultúra: pravek
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Marková/Ožďáni 1993b*, 92, 93.

216. PASTOVCE, okr. Levice, poloha: budovy JRD
- druh akcie: orientačné zistenie
K 216-1
- kultúra: protolengyel II?
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Točík/Lichardus 1966*, 14; Štefanovičová - Nálezová správa AÚ SAV č. 268/54.

217. PASTOVCE, okr. Levice, poloha: Studená studňa
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 217-1
- kultúra: ?
- areál: sídlisko?
- aktivita: sídelná?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Kuzma/Bartík 2004*, 111.

218. PASTOVCE, okr. Levice, poloha: 300 m južne od kostola
- druh akcie: ?
K 218-1
- kultúra: eneolit
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: Hrala/Moucha - Nálezová správa AÚ SAV č. 179/52.

219. PASTOVCE, okr. Levice, poloha: Slaná Hruška
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 219-1
- kultúra: pravek
- areál: sídlisko?
- aktivita: sídelná?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Čurný/Malček 2006*, 61.

220. PASTOVCE, okr. Levice, poloha: pole 50 m severne od kostola reformovanej cirkvi
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 220-1
- kultúra: lengyelská kultúra v eneolite (Lengyel IV)
- areál: ?
- aktivita: pohrebná
- presnosť lokalizácie: 1
Literatúra: *Eisner 1933-1934*, 174; *Ožďáni/Nevizánsky 1998*, 127, 128.

221. PASTOVCE, okr. Levice, poloha: Suttyom
- druh akcie: orientačné zistenie
K 221-1
- kultúra: lengyelská kultúra v eneolite (Lengyel IV)
- areál: sídlisko?
- aktivita: pohrebná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Nevizánsky 1999*, 161-163; Eisner - Nálezová správa AÚ SAV č. 313/56; Nevizánsky - Nálezová správa AÚ SAV č. 13961/98.

222. PASTOVCE, okr. Levice, poloha: severne od obce
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 222-1
- kultúra: želiezovská skupina
- areál: sídlisko?
- aktivita: sídelná?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Janšák 1938*, 77.

223. PINCINÁ, okr. Lučenec, poloha: Pod bielou zemou (tiež „Pri šťavici“)
- druh akcie: sondáž, vertikálny rez, povrchový zber (prieskum)
K 223-1
- kultúra: kultúra s lineárnou keramikou (kultúra s mladšou lineárnou keramikou)
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Fottová/Kovár 2004*, 53, 54; *Kovár/Kvetánová 2006*, 119; *Točík et al. 1970*, 32-43; Kovár/Fottová/Kvetánová - Nálezová správa AÚ SAV č. 15692/2005.
K 223-2
- kultúra: želiezovská skupina
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2

Literatúra: Budinský-Krička - Nálezová správa AÚ (bez čísla).
K 223-3
- kultúra: kultúra s východoslovenskou lineárnou keramikou (skupina Tiszadob)
- areál: sídlisko
- aktivita: import?
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Balaša 1960*, 20; *Budinský-Krička 1947*, 57, tab. V: 13, 17, 20; *Fottová 2006*, 79; *Fottová/Kovár 2004*, 53, 54; *Ožďáni 1989*, 31; *Šiška 1989*, 162; Budinský-Krička - Nálezová správa AÚ SAV č. j. 284/50; Fottová - Nálezová správa AÚ SAV č. 15409/2004.
K 223-4
- kultúra: bukovohorská kultúra
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Balaša 1960*, 20; *Budavári 1939*, 11; *Budinský-Krička 1947*, 55-67, tab. V: 2-21; *Eisner 1932*, 69, 70; *1933*, 21; *1935*, 57; *1936*, 67; *Fottová 2006*, 79; *Fottová/Kovár 2004*, 53, 54; *Lichardus 1974*, 128; *Ožďáni 1989*, 30; *Šiška 1989*, 162; *1995*, 5-24; Balko - Nálezová správa AÚ SAV č. 10280/83; Budinský-Krička - Nálezová správa AÚ (bez čísla); Budinský-Krička - Nálezová správa AÚ SAV č. j. 283/50; 284/50; 285/50; Fottová - Nálezová správa AÚ SAV č. 15409/2004.
K 223-5
- kultúra: lengyelská kultúra
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: Budinský-Krička - Nálezová správa AÚ (bez čísla).
K 223-6
- kultúra: eneolit
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Fottová/Kovár 2004*, 53, 54; Fottová - Nálezová správa AÚ SAV č. 15409/2004.
K 223-7
- kultúra: neolit-eneolit
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: Budinský-Krička - Nálezová správa AÚ SAV (bez čísla).

224. PINCINÁ, okr. Lučenec, poloha: Pod vysokou
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 224-1
- kultúra: pravek
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Fottová 2006*, 79.

225. PINCINÁ, okr. Lučenec, poloha: Pri dravskej ceste II
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 225-1
- kultúra: pravek
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Fottová 2006*, 79.

226. PLÁŠŤOVCE, okr. Levice, poloha: Plášťovce II
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 226-1
- kultúra: lengyelská kultúra v neolite (Lengyel II)
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Ožďáni 1984*, 168; Ožďáni - Nálezová správa AÚ SAV č. 12722/90.

227. PLÁŠŤOVCE, okr. Levice, poloha: XIX/4
- druh akcie: vertikálny rez
K 227-1
- kultúra: eneolit
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: Janek/Rajnič - Nálezová správa AÚ SAV č. 6343/73.
K 227-2
- kultúra: pravek
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: Janek/Rajnič - Nálezová správa AÚ SAV č. 6343/73.

228. PLÁŠŤOVCE, okr. Levice, poloha: Plečov
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 228-1
- kultúra: kultúra s lineárnou keramikou (kultúra s mladšou lineárnou keramikou)
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: Pavúk - Nálezová správa AÚ SAV č. 1403/63.

229. PLÁŠŤOVCE, okr. Levice, poloha: ?
- druh akcie: ?
K 229-1
- kultúra: želiezovská skupina
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Pavúk 1969a*, obr. 57.
K 229-2
- kultúra: neolit-eneolit
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Balaša 1960*, 25; *Šiška 1998*, 70.

230. PRESEĽANY NAD IPĽOM, okr. Levice, poloha: ?
- druh akcie: ?
K 230-1
- kultúra: neolit-eneolit

- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Medvecký 1925*, 204.

231. PRESEĽANY NAD IPĽOM, okr. Levice, poloha: duna
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 231-1
- kultúra: pravek
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Janšák 1938*, 93.

232. PRESEĽANY NAD IPĽOM, okr. Levice, poloha: Szuhay árok
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 232-1
- kultúra: neolit-eneolit (lengyelská kultúra?)
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Bánesz/Nevizánsky 1983*, 28; Bánesz/Nevizánsky - Nálezová správa AÚ SAV č. 10137/82.
K 232-2
- kultúra: pravek
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Bánesz/Nevizánsky 1983*, 28; Bánesz/Nevizánsky - Nálezová správa AÚ SAV č. 10137/82.

233. PRESEĽANY NAD IPĽOM, okr. Levice, poloha: 300 m východne od obce
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 233-1
- kultúra: pravek
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Bánesz/Nevizánsky 1983*, 28; Bánesz/Nevizánsky - Nálezová správa AÚ SAV č. 10138/82.

234. PRESEĽANY NAD IPĽOM, okr. Levice, poloha: Mahér-Fehér homok
- druh akcie: ?
K 234-1
- kultúra: neolit-eneolit
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Balaša 1960*, 25.

235. PRESEĽANY NAD IPĽOM, okr. Levice, poloha: Kígyós domb
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 235-1
- kultúra: pravek
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Janšák 1938*, 93.

236. PRESEĽANY NAD IPĽOM, okr. Levice, poloha: Nagy Oszlás
- druh akcie: sondáž
K 236-1
- kultúra: kultúra s lineárnou keramikou (kultúra s mladšou lineárnou keramikou)
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Balaša 1960*, 25; *1963*, 179.
K 236-2
- kultúra: želiezovská skupina
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Balaša 1960*, 19.

237. PRESEĽANY NAD IPĽOM, okr. Levice, poloha: Suchá
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 237-1
- kultúra: lengyelská kultúra v eneolite
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Čurný/Malček 2006*, 61.

238. PRESEĽANY NAD IPĽOM, okr. Levice, poloha: Ipoly homok
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 238-1
- kultúra: pravek
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Janšák 1938*, 93.

239. PRÍBELCE, ČASŤ DOLNÉ PRÍBELCE, okr. Veľký Krtíš, poloha: Öreg pod Kamennou ženou
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 239-1
- kultúra: neolit (lengyelská kultúra?)
- areál: výšinné sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Ožďáni 1989*, 27, 33; *Žebrák 1983*, 347, 348; Žebrák - Nálezová správa AÚ SAV č. 10737/84.

240. PRÍBELCE, ČASŤ DOLNÉ PRÍBELCE, okr. Veľký Krtíš, poloha: Selá
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 240-1
- kultúra: neolit-eneolit
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Petrovský-Šichman 1961*, 64; *Šiška 1998*, 67.
K 240-2
- kultúra: pravek
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Petrovský-Šichman 1961*, 64.

241. PRŠA, okr. Lučenec, poloha: ?
- druh akcie: ?
K 241-1
- kultúra: neolit
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: Drenko - Nálezová správa AÚ SAV č. 302/54.

242. PRŠA, okr. Lučenec, poloha: Borszék (Bórszeg) a Bércz (nachádzajú sa na roli Papföld)
- druh akcie: povrchový zber, plošný odkryv
K 242-1
- kultúra: bukovohorská kultúra (stupeň C)
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Balaša 1960*, 25; *Lichardus 1962a*, 21-25; *1974*, 128; *Ožďáni 1989*, 30; *Točík/Drenko 1950*, 159; Nálezová správa AÚ SAV č. 422/51.

243. PRŠA, okr. Lučenec, poloha: pieskovňa na vyvýšenej terase
- druh akcie: ?
K 243-1
- kultúra: bukovohorská kultúra
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: Nálezová správa AÚ SAV č. 432/51.
K 243-2
- kultúra: pravek
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: Nálezová správa AÚ SAV č. 432/51.

244. RATKA, okr. Lučenec, poloha: Roveň
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 244-1
- kultúra: neolit-eneolit
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Furmánek 1985*, 83-86.
K 244-2
- kultúra: pravek
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Furmánek 1985*, 83-86.

245. RATKA, okr. Lučenec poloha: ?
- druh akcie: ?
K 245-1
- kultúra: neolit
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Ožďáni 1989*, 27.

246. RYKYNČICE, okr. Krupina, poloha: Horné Rykynčice
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 246-1
- kultúra: pravek
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Pálinkáš/Malček/Paterka 2000*, 102.

247. SALKA, okr. Nové Zámky, poloha: Kráľovská bašta
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 247-1
- kultúra: ?
- areál: sídlisko?
- aktivita: sídelná?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Kuzma/Bartík 2004*, 112.

248. SALKA, okr. Nové Zámky, poloha: Konopniská
- druh akcie: letecký prieskum
K 248-1
- kultúra: ?
- areál: sídlisko?
- aktivita: sídelná?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Kuzma/Bartík 2004*, 112.

249. SALKA, okr. Nové Zámky, poloha: Dlhé zeme
- druh akcie: sondáž?
K 249-1
- kultúra: neolit
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: Nevizánsky/Ožďáni - Nálezová správa AÚ SAV č. 276/78.

250. SALKA, okr. Nové Zámky, poloha: Gödöralja
- druh akcie: ?
K 250-1
- kultúra: kultúra s lineárnou keramikou (kultúra s mladšou lineárnou keramikou)
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Budavári 1931*, 27, 28, obr. 3: 1.

251. SALKA, okr. Nové Zámky, poloha: 7. lokalita
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 251-1
- kultúra: želiezovská skupina
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: Hanuliak/Zábojník - Nálezová správa AÚ SAV č. 9515/81.
K 251-2
- kultúra: lengyelská kultúra
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3

Literatúra: *Hanuliak/Zábojník 1981*, 78; Hanuliak/Zábojník - Nálezová správa AÚ SAV č. 9515/81.
K 251-3
- kultúra: pravek
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Hanuliak/Zábojník 1981*, 78; Hanuliak/Zábojník - Nálezová správa AÚ SAV č. 9515/81.

252. SALKA, okr. Nové Zámky, poloha: ?
- druh akcie: ?
K 252-1
- kultúra: želiezovská skupina
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Budinský-Krička 1947*, mapa; *Pavúk 1969a*, obr. 57.
K 252-2
- kultúra: neolit (lengyelská kultúra?)
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Budavári 1931*, 28, obr. 3: 1; *1939*, 11; *Eisner 1932*, 69.

253. SALKA, okr. Nové Zámky, poloha: Zsellér föld
- druh akcie: plošný odkryv
K 253-1
- kultúra: neolit
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: Nálezová správa AÚ (bez čísla).

254. SALKA, okr. Nové Zámky, poloha: 2. lokalita
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 254-1
- kultúra: lengyelská kultúra v eneolite
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Hanuliak/Zábojník 1981*, 77; Hanuliak/Zábojník - Nálezová správa AÚ SAV č. 9515/81.
K 254-2
- kultúra: lengyelská kultúra
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: Hanuliak/Zábojník - Nálezová správa AÚ SAV č. 9515/81.
K 254-3
- kultúra: pravek
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Hanuliak/Zábojník 1981*, 77; Hanuliak/Zábojník - Nálezová správa AÚ SAV č. 9515/81.

255. SALKA, okr. Nové Zámky, poloha: 5. lokalita
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 255-1
- kultúra: pravek
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Hanuliak/Zábojník 1981*, 78; Hanuliak/Zábojník - Nálezová správa AÚ SAV č. 9515/81.

256. SALKA, okr. Nové Zámky, poloha: 6. lokalita
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 256-1
- kultúra: pravek
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Hanuliak/Zábojník 1981*, 78; Hanuliak/Zábojník - Nálezová správa AÚ SAV č. 9515/81.

257. SALKA, okr. Nové Zámky, poloha: Plytké jazero
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 257-2
- kultúra: ?
- areál: sídlisko?
- aktivita: sídelná?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Kuzma/Bartík 2004*, 111.

258. SANTOVKA, okr. Levice, poloha: Chmeňov bok (XVI/V, XVI/VIII a XVI/Z)
- druh akcie: vertikálny rez, povrchový zber (prieskum), plošný odkryv
K 258-1
- kultúra: lengyelská kultúra v neolite (Lengyel I/II)
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Ambros 1986b*, 12; *1977*, 27; *Jakab 1977*, 138; *Pavúk 1977*, 221, 222; *1981a*, 67-70, obr. 61-66; *1981b*, 272-274, obr. 9; *1987*, 84, 85; *1994a*, 167-177; *1994b*, 204, obr. 2; *1997*, 65-77; *Šiška 1998*, 71; Ambros - Nálezová správa AÚ SAV č. 10024/82; Illášová - Nálezová správa AÚ SAV č. 12037/87; 12040/87; Janek - Nálezová správa AÚ SAV č. 6227/72; Pavúk - Nálezová správa AÚ SAV č. 6645/73; 7905/76.
K 258-2
- kultúra: želiezovská skupina
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: Illášová - Nálezová správa AÚ SAV č. 12037/87.
K 258-3
- kultúra: neolit-eneolit
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: Pavúk - Nálezová správa AÚ SAV č. 6645/73.

259. SANTOVKA, okr. Levice, poloha: ?
- druh akcie: povrchový zber
K 259-1

- kultúra: neolit
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Mitscha-Märheim/Pittioni 1934*, 159; *Pichlerová/Tomčíková 1994*, 97, tab. VIII: 3.
K 259-2
- kultúra: neolit-eneolit
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Florek 1926*, 33; *Medvecký 1925*, 204; *Pichlerová/Tomčíková 1993*, 64; *Reiszig, b. r. v.*, 279, 280; Nálezová správa AÚ SAV č. j. 943/48; 170/49; 9640/81; Porubský - Nálezová správa AÚ SAV č. j. 13/49; 36/49.
K 259-3
- kultúra: pravek
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Florek 1926*, 33; *Mitscha-Märheim/Pittioni 1934*, 158, 159; *Pichlerová/Tomčíková 1993*, 64, tab. I: 11; *1994*, 98, tab. IX: 2.

260 SANTOVKA, okr. Levice, poloha: Ludanská dolina (poloha XV/C a XV/E v ryhe tranzit. plynovodu)
- druh akcie: vertikálny rez
K 260-1
- kultúra: želiezovská skupina
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: Janek - Nálezová správa AÚ SAV č. 6165/72.

261. SANTOVKA, okr. Levice, poloha: Ludanská dolina (poloha XV/B v ryhe tranzit. plynovodu)
- druh akcie: vertikálny rez
K 261-1
- kultúra: pravek
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: Janek - Nálezová správa AÚ SAV č. 6165/72.

262. SANTOVKA, okr. Levice, poloha: Ludanská dolina (poloha XV/A v ryhe tranzit. plynovodu)
- druh akcie: vertikálny rez
K 262-1
- kultúra: kultúra s lineárnou keramikou (kultúra s mladšou lineárnou keramikou)
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: Janek - Nálezová správa AÚ SAV č. 6165/72.

263. SANTOVKA, okr. Levice, poloha: Ludanská dolina (poloha XV v ryhe tranzit. plynovodu)
- druh akcie: vertikálny rez
K 263-1
- kultúra: pravek
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: Nálezová správa AÚ SAV č. 6113/72; Janek - Nálezová správa AÚ SAV č. 6150/72.

264. SANTOVKA, okr. Levice, poloha: Ludanská dolina (poloha XV/F v ryhe tranzit. plynovodu)
- druh akcie: vertikálny rez
K 264-1
- kultúra: eneolit
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: Janek - Nálezová správa AÚ SAV č. 6165/72.

265. SANTOVKA, okr. Levice, poloha: Ludanská dolina (poloda XV/H v ryhe tranzit. plynovodu)
- druh akcie: vertikálny rez
K 265-1
- kultúra: neolit
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: Janek - Nálezová správa AÚ SAV č. 6165/72.

266. SANTOVKA, ČASŤ MALINOVEC, okr. Levice, poloha: ?
- druh akcie: ?
K 266-1
- kultúra: neolit-eneolit
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Balaša 1960*, 25; Nálezová správa AÚ SAV č. 570/57.

267. SANTOVKA, ČASŤ MALINOVEC, okr. Levice, poloha: severozápadne od majera Dobšoň (poloha XVII/4 v ryhe tranzit. plynovodu)
- druh akcie: vertikálny rez
K 267-1
- kultúra: lengyelská kultúra
- areál: sídlisko?
- aktivita: sídelná?
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: Nálezová správa AÚ SAV č. 6113/72; Janek - Nálezová správa AÚ SAV č. 6112/72; 6226/72.

268. SANTOVKA, ČASŤ MALINOVEC, okr. Levice, poloha: 200-400 m juhovýchodne od minerálneho prameňa
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 268-1
- kultúra: kultúra s lineárnou keramikou (kultúra s mladšou lineárnou keramikou)
- areál: ?
- aktivita: ?

- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: Nálezová správa AÚ SAV č. 331/54.
K 268-2
- kultúra: neolit-eneolit
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: Nálezová správa AÚ SAV č. 331/54.
K 268-3
- kultúra: pravek
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: Nálezová správa AÚ SAV č. 331/54.

269. SANTOVKA, ČASŤ MALINOVEC, okr. Levice, poloha: travertínový lom
- druh akcie: ?
K 269-1
- kultúra: neolit
- areál: sídlisko?
- aktivita: sídelná?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: Bárta - Nálezová správa AÚ SAV č. 236/54; Točík - Nálezová správa AÚ SAV č. j. 544/48.
K 269-2
- kultúra: lengyelská kultúra
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Budinský-Krička 1941*, 76, obr. 1.
K 269-3
- kultúra: neolit-eneolit
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Báthory 1867*, 73-75; *Budinský-Krička 1941*, 75, 76, 78, obr. 1; *Reiszig, b. r. v.*, 279; *Visegrádi 1911*, 30-39.
K 269-4
- kultúra: pravek
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Bárta* - Nálezová správa AÚ SAV č. 236/54

270. SANTOVKA, ČASŤ MALINOVEC, okr. Levice, poloha: severozápadne od majera Dobšoň (poloha XVII/1 v ryhe tranzit. plynovodu)
- druh akcie: vertikálny rez
K 270-1
- kultúra: lengyelská kultúra
- areál: sídlisko?
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: Nálezová správa AÚ SAV č. 6113/72; Janek - Nálezová správa AÚ SAV č. 6226/72.

271. SANTOVKA, ČASŤ MALINOVEC, okr. Levice, poloha: severozápadne od majera Dobšoň (poloha XVII/2 v ryhe tranzit. plynovodu)
- druh akcie: vertikálny rez
K 271-1
- kultúra: lengyelská kultúra
- areál: sídlisko?
- aktivita: sídelná?
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: Nálezová správa AÚ SAV č. 6113/72; Janek - Nálezová správa AÚ SAV č. 6226/72; 6112/72.

272. SANTOVKA, ČASŤ MALINOVEC, okr. Levice, poloha: severozápadne od majera Dobšoň (poloha XVII/3 v ryhe tranzit. plynovodu)
- druh akcie: vertikálny rez
K 272-1
- kultúra: lengyelská kultúra
- areál: sídlisko?
- aktivita: sídelná?
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: Nálezová správa AÚ SAV č. 6113/72; Janek - Nálezová správa AÚ SAV č. 6112/72; 6226/72.

273. SANTOVKA, ČASŤ MALINOVEC, okr. Levice, poloha: 300 m západne od kóty 186
- druh akcie: povrchový zber
K 273-1
- kultúra: pravek (neolit?)
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: Nálezová správa AÚ SAV č. 1252/62.

274. SAZDICE, okr. Levice, poloha: ľavý breh potoka Búr
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 274-1
- kultúra: želiezovská skupina
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Bátora/Baliová 2006*, 30.
K 274-2
- kultúra: pravek (eneolit?)
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Bátora/Baliová 2006*, 30.

275. SAZDICE, okr. Levice, poloha: ?
- druh akcie: ?
K 275-1
- kultúra: neolit-eneolit
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Eisner 1933*, 46; *Récsey 1891*, 354; *Rizner 1903*, 46.
K 275-2
- kultúra: pravek
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Mitscha-Märheim/Pittioni 1934*, 160; *Pichlerová/Tomčíková 1994*, 99, tab. VIII: 1.

276. SEBECHLEBY, okr. Krupina, poloha: ?
- druh akcie: ?
K 276-1
- kultúra: kultúra s lineárnou keramikou (kultúra s mladšou lineárnou keramikou)
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Pavúk 1969a*, obr. 57.
K 276-2
- kultúra: želiezovská skupina
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Balaša 1960*, 19.
K 276-3
- kultúra: lengyelská kultúra
- areál: sídlisko?
- aktivita: sídelná?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Balaša 1960*, 20; *Eisner 1933*, 23, 24; *Florek 1926*, 33.
K 276-4
- kultúra: neolit-eneolit
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Rizner 1903*, 46.

277. SEĽANY, okr. Veľký Krtíš, poloha: terasa nad kótou 199
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 277-1
- kultúra: pravek
- areál: sídlisko?
- aktivita: sídelná?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Petrovský-Šichman 1961*, 62.

278. SIKENICA, ČASŤ VEĽKÝ PESEK, okr. Levice, poloha: Agátový dvor (Ágota major)
- druh akcie: sondáž
K 278-1
- kultúra: kultúra s lineárnou keramikou (kultúra s mladšou lineárnou keramikou)
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Mitscha-Märheim 1924*, 110, tab. 2: 1; *Mitscha-Märheim/Pittioni 1934*, 148, tab. 1: 5, 6; *Pavúk 1980*, 12; *Pichlerová/Tomčíková 1996*, 153, 156, tab. I: 1-5, XIV: 1, obr. 7: 1; *Točík et al. 1970*, 27, tab. V: 4.
K 278-2
- kultúra: želiezovská skupina
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Budinský-Krička 1947*, 57; *Eisner 1930*, 169; *1933*, 16, 17; *1933-1934*, 170; *1935*, 57; *Florek 1926*, 32; *Mitscha-Märheim 1924*, 107, 110, 112, 113, tab. 2: 2-10; *Mitscha-Märheim/Pittioni 1934*, 147-173; *Novotný 1958*, 14; *Pavúk 1969a*, 309, 310, obr. 34: 5; *Pichlerová/Tomčíková 1993*, 54, 55, tab. IV: 6; *1996*, 156-159, obr. 5; 6: 1, 2; tab. I: 6-12; II-IV; *Točík et al. 1970*, 52.
K 278-3
- kultúra: potiská kultúra
- areál: ?
- aktivita: import?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Pavúk 1969b*, 354, obr. 3: 3; *Točík et al. 1970*, 63, obr. 8: 4.
K 278-4
- kultúra: lengyelská kultúra
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Mitscha-Märheim 1924*, 109.
K 278-5
- kultúra: starší eneolit (Bajč-Retz-Křepice)
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Eisner 1933*, 38; *1935*, 60; *Mitscha-Märheim 1924*, 112, 113, tab. 2: 11, 12.
K 278-6
- kultúra: eneolit
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Mitscha-Märheim/Pittioni 1934*, 152, tab. IV: 8.
K 278-7
- kultúra: neolit-eneolit
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Mitscha-Märheim 1924*, 112-114; *Mitscha-Märheim/Pittioni 1934*, 147, 148, 152, 153, tab. 1: 1, 2, 4; 2: 1-39; 4: 9; *Pichlerová/Tomčíková 1993*, 64, 65, tab. III; V.
K 278-8
- kultúra: pravek
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Mitscha-Märheim/Pittioni 1934*, 152; *Pichlerová/Tomčíková 1993*, 65, tab. IV: 1; V.

279. SKLABINÁ, okr. Veľký Krtíš, poloha: Nad lúkami
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 279-1
- kultúra: pravek
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Petrovský-Šichman 1961*, 87.

280. SKLABINÁ, okr. Veľký Krtíš, poloha: záhrada STS
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 280-1
- kultúra: pravek
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Petrovský-Šichman 1961*, 87-88

281. SKLABINÁ, okr. Veľký Krtíš, poloha: Mankó hegy
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 281-1
- kultúra: neolit-eneolit
- areál: sídlisko?
- aktivita: sídelná?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Petrovský-Šichman 1961*, 88.

282. SKLABINÁ, okr. Veľký Krtíš, poloha: Madzage (terasa)
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 282-1
- kultúra: neolit
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Petrovský-Šichman 1961*, 86; *Žebrák 1983*, 349; Žebrák - Nálezová správa AÚ SAV č. 10743/84.

283. SKLABINÁ, okr. Veľký Krtíš, poloha: Kis hegy-Surdok
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 283-1
- kultúra: kultúra s lineárnou keramikou (kultúra s mladšou lineárnou keramikou)
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Petrovský-Šichman 1961*, 90, 126; Žebrák - Nálezová správa AÚ SAV č. 10743/84.

284. SKLABINÁ, okr. Veľký Krtíš, poloha: severná terasa Zajského potoka
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 284-1
- kultúra: kultúra s lineárnou keramikou (kultúra s mladšou lineárnou keramikou)
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Bánesz/Nevizánsky 1984*, 26; *Šiška 1998*, 71; Bánesz/Nevizánsky - Nálezová správa AÚ SAV č. 10473/83.
K 284-2
- kultúra: lengyelská kultúra v neolite (Lengyel I)
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Bánesz/Nevizánsky 1984*, 26; Bánesz/Nevizánsky - Nálezová správa AÚ SAV č. 10473/83.
K 284-3
- kultúra: neolit
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: Bánesz/Nevizánsky - Nálezová správa AÚ SAV č. 10473/83.

285. SKLABINÁ, okr. Veľký Krtíš, poloha: ?
- druh akcie: povrchový zber
K 285-1
- kultúra: neolit
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: Böhm - Nálezová správa AÚ SAV č. 6129/72.

286. SKLABINÁ, okr. Veľký Krtíš, poloha: Krížnica
- druh akcie: povrchový zber
K 286-1
- kultúra: neolit (kultúra s lineárnou keramikou alebo želiezovská skupina)
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Ožďáni 1989*, 27; *Šiška 1998*, 71; *Žebrák 1982*, 316; *1983*, 349, 350; Žebrák - Nálezová správa AÚ SAV č. 10743/84.
K 268-2
- kultúra: lengyelská kultúra
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: Žebrák - Nálezová správa AÚ SAV č. 10743/84.
K 268-3
- kultúra: neolit-eneolit
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: Žebrák - Nálezová správa AÚ SAV č. 10743/84.

287. SLATINA, okr. Levice, poloha: cca 250 m severovýchodne od železnič. stanice Slatina-Hokovce
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 287-1
- kultúra: kultúra s lineárnou keramikou (kultúra s mladšou lineárnou keramikou)
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Bánesz/Nevizánsky 1983*, 27; Ožďáni/Urbanec - Nálezová správa AÚ SAV č. 12729/90.
K 287-2
- kultúra: neolit
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Bánesz/Nevizánsky 1983*, 27; Ožďáni/Urbanec - Nálezová správa AÚ SAV č. 12729/90.

288. SLATINA, okr. Levice, poloha: Pótlék
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 288-1
- kultúra: neolit
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Bátora 1976*, 29.

289. SLATINA, okr. Levice, poloha: ?
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 289-1
- kultúra: pravek
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: Kolník - Nálezová správa AÚ SAV č. 650/56.

290. SLATINA, okr. Levice, poloha: Életeš (XIX/3)
- druh akcie: vertikálny rez
K 290-1
- kultúra: lengyelská kultúra
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: Janek - Nálezová správa AÚ SAV č. 6342/73.

291. SLATINA, okr. Levice, poloha: XIX/2
- druh akcie: vertikálny rez
K 291-1
- kultúra: lengyelská kultúra
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: Janek - Nálezová správa AÚ SAV č. 6348/73.

292. SLATINA, okr. Levice, poloha: Kövecs alja
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 292-1
- kultúra: kultúra s lineárnou keramikou (kultúra s mladšou lineárnou keramikou)
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Marková/Ožďáni 1993a*, 90.
K 292-2
- kultúra: želiezovská skupina
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: Bárta - Nálezová správa AÚ SAV č. 5882/71.
K 292-3
- kultúra: lengyelská kultúra v neolite (Lengyel I/II)
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Bánesz/Nevizánsky 1983*, 27; Bánesz/Nevizánsky - Nálezová správa AÚ SAV č. 10124/82.
K 292-4
- kultúra: pravek
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Marková/Ožďáni 1993a*, 90.

293. SLATINA, okr. Levice, poloha: Vasút fölül
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 293-1
- kultúra: kultúra s lineárnou keramikou (kultúra s mladšou lineárnou keramikou)
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: Bánesz/Nevizánsky - Nálezová správa AÚ SAV č. 10131/82.
K 293-2
- kultúra: neolit
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: Ožďáni - Nálezová správa AÚ SAV č. 10852/84.
K 293-3
- kultúra: lengyelská kultúra
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Bánesz/Nevizánsky 1983*, 27; Bánesz/Nevizánsky - Nálezová správa AÚ SAV č. 10131/82.
K 293-4
- kultúra: pravek (neolit-eneolit?)
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: Bánesz/Nevizánsky - Nálezová správa AÚ SAV č. 10131/82.

294. SLATINA, okr. Levice, poloha: Templomi tábla (pri železničnej trati)
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 294-1
- kultúra: neolit
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: Bánesz/Nevizánsky - Nálezová správa AÚ SAV č. 10132/82.
K 294-2
- kultúra: pravek (neolit?)
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Bánesz/Nevizánsky 1983*, 27.

295. SLATINA, okr. Levice, poloha: cca 800 m od severozápadného okraja obce
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 295-1
- kultúra: želiezovská skupina
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: Ožďáni/Urbanec - Nálezová správa AÚ SAV č. 12728/90; *Bánesz/Nevizánsky 1983*, 27; *Ožďáni 1984*, 168.
K 295-2
- kultúra: neolit
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná

- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Bánesz/Nevizánsky 1983*, 27; *Ožďáni 1984*, 168; Ožďáni/Urbanec - Nálezová správa AÚ SAV č. 12728/90.

296. SLATINA, okr. Levice, poloha: Templomi tábla (pri kóte 150,4)
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 296-1
- kultúra: lengyelská kultúra
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Bánesz/Nevizánsky 1983*, 28; Bánesz/Nevizánsky - Nálezová správa AÚ SAV č. 10134/82.
K 296-2
- kultúra: pravek
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: Bánesz/Nevizánsky - Nálezová správa AÚ SAV č. 10134/82.

297. SLOVENSKÉ ĎARMOTY, okr. Veľký Krtíš, poloha: Kis hegy
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 297-1
- kultúra: potiská kultúra
- areál: sídlisko?
- aktivita: sídelná?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: Petrovský-Šichman - Nálezová správa AÚ SAV č. 329/55.
K 297-2
- kultúra: neolit-eneolit
- areál: sídlisko?
- aktivita: sídelná?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Petrovský-Šichman 1961*, 80; Petrovský-Šichman - Nálezová správa AÚ SAV č. 329/55.

298. SLOVENSKÉ ĎARMOTY, okr. Veľký Krtíš, poloha: vinica
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 298-1
- kultúra: neolit
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Petrovský-Šichman 1961*, 81.

299. SLOVENSKÉ ĎARMOTY, okr. Veľký Krtíš, poloha: duna Hornovo (Hornovo pole)
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 299-1
- kultúra: lengyelská kultúra
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Petrovský-Šichman 1961*, 69, 70.
K 299-2
- kultúra: neolit-eneolit
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Petrovský-Šichman 1961*, 69,70; *Šiška 1998*, 71.

300. SLOVENSKÉ ĎARMOTY, okr. Veľký Krtíš, poloha: Veľký Iliašov, východný výbežok návršia Bratina
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 300-1
- kultúra: neolit-eneolit
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Petrovský-Šichman 1961*, 67, 68.

301. SLOVENSKÉ ĎARMOTY, okr. Veľký Krtíš, poloha: Veľký Iliašov-Dolina
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 301-1
- kultúra: neolit-eneolit
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Petrovský-Šichman 1961*, 67.

302. SLOVENSKÉ ĎARMOTY, okr. Veľký Krtíš, poloha: ?
- druh akcie: ?
K 302-1
- kultúra: eneolit (starší eneolit?)
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Florek 1926*, 34; *Márton 1911*, 328.
K 302-2
- kultúra: neolit-eneolit
- areál: ?
- aktivita: pohrebná?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Florek 1926*, 34.

303. SLOVENSKÉ ĎARMOTY, okr. Veľký Krtíš, poloha: severovýchodne od budov majera Iliašov
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 303-1
- kultúra: neolit
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: Bánesz/Nevizánsky - Nálezová správa AÚ SAV č. 10468/83.

304. SLOVENSKÉ ĎARMOTY, okr. Veľký Krtíš, poloha: Homokbánya
- druh akcie: nepriama informácia, plošný odkryv
K 304-1
- kultúra: lengyelská kultúra v neolite (Lengyel I)
- areál: sídlisko
- aktivita: pohrebná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Nevizánsky 1983*, 176; *Nevizánsky/Ožďáni 1984*, 664-668; *Ožďáni 1989*, 34, 35; *Urminský 1998*, 108; Ožďáni - Nálezová správa AÚ SAV č. 10006/82.

305. SLOVENSKÉ ĎARMOTY, okr. Veľký Krtíš, poloha: Biely vrch
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 305-1
- kultúra: pravek
- areál: sídlisko?
- aktivita: sídelná?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: Bárta - Nálezová správa AÚ SAV č. 415/61; Petrovský-Šichman - Nálezová správa AÚ SAV č. 329/55.

306. SLOVENSKÉ ĎARMOTY, okr. Veľký Krtíš, poloha: Malý Iliašov (Pod Malým vrchom)
- druh akcie: povrchový zber (prieskum), plošný odkryv
K 306-1
- kultúra: kultúra s lineárnou keramikou (kultúra s mladšou lineárnou keramikou)
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Ožďáni 1989*, 27; *Petrovský-Šichman 1961*, 71, 126; *Šiška 1998*, 71; *Vendtová 1964*, 347, 348, 357-369; Petrovský-Šichman - Nálezová správa AÚ SAV č. 329/55.
K 306-2
- kultúra: skupina Szilmeg
- areál: sídlisko
- aktivita: import?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: Petrovský-Šichman - Nálezová správa AÚ SAV č. 329/55.
K 306-3
- kultúra: želiezovská skupina
- areál: sídlisko?
- aktivita: sídelná?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Balaša 1960*, 19; *Ožďáni 1989*, 27, 30; *Vendtová 1964*, 348.
K 306-4
- kultúra: bukovohorská kultúra (stupeň AB)
- areál: ?
- aktivita: import?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Balaša 1960*, 20; *Lichardus 1974*, 15, 101, 106; *Novotný 1958*, 17; *Šiška 1995*, 7.
K 306-5
- kultúra: lengyelská kultúra v neolite (Lengyel I)
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Ožďáni 1989*, 31, 33; *Vendtová 1964*, 348.

307. SLOVENSKÉ ĎARMOTY, okr. Veľký Krtíš, poloha: Márton, hegy
- druh akcie: povrchový zber
K 307-1
- kultúra: pravek (eneolit?)
- areál: výšinné sídlisko?
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: Petrovský-Šichman - Nálezová správa AÚ SAV č. 325/55.

308. SLOVENSKÉ ĎARMOTY, okr. Veľký Krtíš, poloha: Tichý vrch
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 308-1
- kultúra: pravek
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: Bárta - Nálezová správa AÚ SAV č. 415/61.

309. SUŠANY, okr. Poltár, poloha: cca 130 m severovýchodne od kóty 218,3
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 309-1
- kultúra: eneolit
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Marková/Ožďáni 1993b*, 94.

310. ŠAHY, okr. Levice, poloha: východne od kóty 129,5
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 310-1
- kultúra: eneolit
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Bánesz/Nevizánsky 1983*, 27.

311. ŠAHY, okr. Levice, poloha: severozápadne od mesta
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 311-1
- kultúra: pravek
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: Jelínková - Nálezová správa AÚ SAV č. 225/52.

312. ŠAHY, okr. Levice, poloha: ?
- druh akcie: ?
K 312-1
- kultúra: bukovohorská kultúra
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Balaša 1960*, 20; *Lichardus 1974*, 134; *Šiška 1995*, 7.
K 312-2
- kultúra: neolit-eneolit
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Balaša 1960*, 25; *Florek 1926*, 33; *Medvecký 1925*, 204; *Reiszig, b. r. v.*, 280.

313. ŠAHY, okr. Levice, poloha: cca 500 m na severozápad od kóty 144,2
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 313-1
- kultúra: kultúra s lineárnou keramikou (kultúra s mladšou lineárnou keramikou)
- areál: výšinné sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Bánesz/Nevizánsky 1983*, 28; *Šiška 1998*, 65; Bánesz/Nevizánsky - Nálezová správa AÚ SAV č. 10136/82.

314. ŠAHY, okr. Levice, poloha: južne od cesty Šahy-Hrkovce
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 314-1
- kultúra: želiezovská skupina
- areál: sídlisko?
- aktivita: sídelná?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Janšák 1938*, 91, 92.

315. ŠAHY, okr. Levice, poloha: Nagyberek
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 315-1
- kultúra: kultúra s lineárnou keramikou (kultúra s mladšou lineárnou keramikou)
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: Bánesz/Nevizánsky - Nálezová správa AÚ SAV č. 10116/82.
K 315-2
- kultúra: želiezovská skupina
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Pálinkáš 1996*, 136, 137; Bánesz/Nevizánsky - Nálezová správa AÚ SAV č. 10463/83.
K 315-3
- kultúra: neolit
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Pálinkáš 1996*, 136, 137; Bánesz/Nevizánsky - Nálezová správa AÚ SAV č. 10116/82; 10463/83.
K 315-4
- kultúra: lengyelská kultúra v eneolite (Lengyel IV)
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná?
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: Bánesz/Nevizánsky - Nálezová správa AÚ SAV č. 10463/83.
K 315-5
- kultúra: pravek
- areál: sídlisko?
- aktivita: sídelná?
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: Bánesz/Nevizánsky - Nálezová správa AÚ SAV č. 10463/83.

316. ŠAHY, okr. Levice, poloha: Dögtér
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 316-1
- kultúra: lengyelská kultúra v eneolite (Lengyel IV)
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Bánesz/Nevizánsky 1983*, 26; Bánesz/Nevizánsky - Nálezová správa AÚ SAV č. 10113/82.

317. ŠAHY, okr. Levice, poloha: na vyvýšenine uprostred mesta
- druh akcie: ?
K 317-1
- kultúra: pravek
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: Nálezová správa AÚ SAV č. 307/52.

318. ŠAHY, okr. Levice, poloha: Felemaš
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 318-1
- kultúra: pravek (lengyelská kultúra?)
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Petrovský-Šichman 1961*, 15; Petrovský-Šichman - Nálezová správa AÚ SAV č. 369/55.

319. ŠAHY, ČASŤ HOMOK, okr. Levice, poloha: západne od vlakovej stanice
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 319-1
- kultúra: želiezovská skupina
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Janšák 1938*, 92.
K 319-2
- kultúra: bukovohorská kultúra?
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Janšák 1938*, 92.
K 319-3
- kultúra: neolit
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Janšák 1938*, 92.

320. ŠÍD, okr. Lučenec, poloha: ?
- druh akcie: ?
K 320-1
- kultúra: neolit-eneolit
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Balaša 1960*, 25; *Botto 1910*, 84; *Márton 1903*, 428.

321. ŠURICE, okr. Lučenec, poloha: ?
- druh akcie: ?
K 321-1
- kultúra: neolit-eneolit
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Botto 1910*, 84; *Márton 1903*, 428.

322. TERANY, okr. Krupina, poloha: Nad cestou
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 322-1
- kultúra: pravek
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Pálinkáš/Malček/Paterka 2000*, 102.

323. TERANY, okr. Krupina, poloha: Baba (lokalita 5)
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 323-1
- kultúra: lengyelská kultúra
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Šalkovský/Császta 1985*, 282; Császta - Nálezová správa AÚ SAV č. 11486/86.

324. TEŠMÁK, okr. Levice, poloha: juhozápadne od obce
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 324-1
- kultúra: pravek
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: Ožďáni - Nálezová správa AÚ SAV č. 10857/84.

325. TEŠMÁK, okr. Levice, poloha: Kapitan dülő
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 325-1
- kultúra: eneolit (badenská kultúra?)
- areál: sídlisko?
- aktivita: sídelná?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: Petrovský-Šichman - Nálezová správa AÚ SAV č. 380/55.

326. TEŠMÁK, okr. Levice, poloha: ľavý breh potoka Olvár
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 326-1
- kultúra: kultúra s lineárnou keramikou (kultúra s mladšou lineárnou keramikou)
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Ožďáni 1984*, 169; *Šiška 1998*, 72; Ožďáni - Nálezová správa AÚ SAV č. 12730/90.

327. TEŠMÁK, okr. Levice, poloha: údolie Berinesenského potoka
- druh akcie: povrchový zber
K 327-1
- kultúra: kultúra s lineárnou keramikou (kultúra s mladšou lineárnou keramikou)
- areál: sídlisko?
- aktivita: sídelná?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: Nekvasil - Nálezová správa AÚ SAV č. 193/61.
K 327-2
- kultúra: želiezovská skupina?
- areál: sídlisko?
- aktivita: sídelná?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: Nekvasil - Nálezová správa AÚ SAV č. 193/61.
K 327-3
- kultúra: neolit
- areál: sídlisko?
- aktivita: sídelná?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: Nekvasil - Nálezová správa AÚ SAV č. 193/61.
K 327-4
- kultúra: pravek (lengyelská kultúra?)
- areál: sídlisko?
- aktivita: sídelná?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: Nekvasil - Nálezová správa AÚ SAV č. 193/61.

328. TEŠMÁK, okr. Levice, poloha: Lubi hegy
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 328-1
- kultúra: kultúra s lineárnou keramikou (kultúra s mladšou lineárnou keramikou)
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Petrovský-Šichman 1961*, 16, 126.
K 328-2
- kultúra: eneolit (badenská kultúra?)
- areál: výšinné sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: Petrovský-Šichman - Nálezová správa AÚ SAV č. 383/55.

329. TEŠMÁK, okr. Levice, poloha: Kutak alja
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 329-1
- kultúra: neolit
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Petrovský-Šichman 1961*, 16, 17.
K 329-2
- kultúra: pravek (neolit-eneolit?)
- areál: výšinné sídlisko?
- aktivita: sídelná?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: Petrovský-Šichman - Nálezová správa AÚ SAV č. 382/55.

330. TEŠMÁK, okr. Levice, poloha: juhovýchodne od kostola
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 330-1
- kultúra: pravek
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: Ožďáni/Urbanec - Nálezová správa AÚ SAV č. 12732/90.

331. TOČNICA, okr. Lučenec, poloha: cca 250 m severne od kóty 240,2
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 331-1
- kultúra: pravek
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Ožďáni 1977*, 209.

332. TOČNICA, okr. Lučenec, poloha: Skalica
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 332-1
- kultúra: neolit
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: Nálezová správa AÚ SAV č. 8483/78.

333. TOMÁŠOVCE, okr. Lučenec, poloha: 300 m juhovýchodne od kóty 236,2
- druh akcie: vertikálny rez
K 333-1
- kultúra: pravek
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: Janek - Nálezová správa AÚ SAV č. 6332/72.

334. TREBUŠOVCE, okr. Veľký Krtíš, poloha: sedlo medzi kótami 235, 205, 203
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 334-1
- kultúra: neolit-eneolit
- areál: výšinné sídlisko?
- aktivita: sídelná?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Petrovský-Šichman 1961*, 61; Petrovský-Šichman - Nálezová správa AÚ SAV č. 391/55.

335. TUPÁ, ČASŤ CHORVATICE, okr. Levice, poloha: ?
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 335-1
- kultúra: neolit-eneolit
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Balaša 1960*, 23; *Eisner 1935*, 61.

336. TUPÁ, ČASŤ CHORVATICE, okr. Levice, poloha: cca 400 m juhovýchodne od kóty 158,1
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 336-1
- kultúra: eneolit
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Marková/Ožďáni 1993a*, 90.
K 336-2
- kultúra: pravek
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Marková/Ožďáni 1993a*, 90.

337. TUPÁ, ČASŤ CHORVATICE, okr. Levice, poloha: nad materskou škôlkou
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 337-1
- kultúra: kultúra s lineárnou keramikou (kultúra s mladšou lineárnou keramikou)
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Ožďáni 1984*, 169; Ožďáni - Nálezová správa AÚ SAV č. 10853/84; Ožďáni/Urbanec - Nálezová správa AÚ SAV č. 12718/90.
K 337-2
- kultúra: lengyelská kultúra v eneolite (Lengyel III?)
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Ožďáni 1984*, 169; Ožďáni/Urbanec - Nálezová správa AÚ SAV č. 12718/90.
K 337-3
- kultúra: lengyelská kultúra
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Ožďáni 1984*, 169; Ožďáni/Urbanec - Nálezová správa AÚ SAV č. 12718/90.

338. TUPÁ, ČASŤ CHORVATICE, okr. Levice, poloha: Rákóczi domb
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 338-1
- kultúra: neolit
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Bánesz/Nevizánsky 1983*, 27; *Marková/Ožďáni 1993a*, 90; Bánesz/Nevizánsky - Nálezová správa AÚ SAV č. 10127/82.

339. TUPÁ, ČASŤ CHORVATICE, okr. Levice, poloha: Rákóczi alja
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 339-1
- kultúra: kultúra s lineárnou keramikou (kultúra s mladšou lineárnou keramikou)

- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Bánesz/Nevizánsky 1983*, 27; *Marková/Ožďáni 1993a*, 90.
K 339-2
- kultúra: neolit
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Marková/Ožďáni 1993a*, 90; Bánesz/Nevizánsky - Nálezová správa AÚ SAV č. 10126/82.

340. TUPÁ, ČASŤ CHORVATICE, okr. Levice, poloha: okolie kóty 141,1
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 340-1
- kultúra: neolit
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Marková/Ožďáni 1993a*, 90.

341. TUPÁ, ČASŤ TUPÁ, okr. Levice, poloha: Szabadošova tabla
- druh akcie: ?
K 341-1
- kultúra: kultúra s lineárnou keramikou (kultúra s mladšou lineárnou keramikou)
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: Nálezová správa AÚ (bez čísla).
K 341-2
- kultúra: lengyelská kultúra
- areál: sídlisko
- aktivita: pohrebná?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: Nálezová správa AÚ (bez čísla).

342. TUPÁ, ČASŤ TUPÁ, okr. Levice, poloha: severný okraj obce
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 342-1
- kultúra: kultúra s lineárnou keramikou (kultúra s mladšou lineárnou keramikou)
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: Ožďáni/Urbanec - Nálezová správa AÚ SAV č. 12719/90.
K 342-2
- kultúra: želiezovská skupina
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Ožďáni 1984*, 169; Ožďáni/Urbanec - Nálezová správa AÚ SAV č. 12719/90.
K 342-3
- kultúra: neolit
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: Ožďáni - Nálezová správa AÚ SAV č. 10854/84; Ožďáni/Urbanec - Nálezová správa AÚ SAV č. 12719/90.
K 342-4
- kultúra: pravek
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Ožďáni 1984*, 169; Ožďáni - Nálezová správa AÚ SAV č. 10854/84; Ožďáni/Urbanec - Nálezová správa AÚ SAV č. 12719/90.

343. TUPÁ, ČASŤ TUPÁ, okr. Levice, poloha: dolný koniec obce
- druh akcie: ?
K 343-1
- kultúra: želiezovská skupina
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: Pavúk - Nálezová správa AÚ SAV č. 1392/63.

344. TUPÁ, ČASŤ TUPÁ, okr. Levice, poloha: južný koniec obce
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 344-1
- kultúra: kultúra s lineárnou keramikou (kultúra so staršou lineárnou keramikou?)
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Janšák 1938*, 89.
K 344-2
- kultúra: potiská kultúra?
- areál: ?
- aktivita: import?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Pavúk 1969a*, 316, obr. 56: 6.
K 344-3
- kultúra: želiezovská skupina
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Janšák 1938*, 89, tab. XXXI: 5; *Pavúk 1969a*, 310, obr. 34: 6.
K 344-4
- kultúra: neolit-eneolit
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Janšák 1938*, 90.
K 344-5
- kultúra: pravek
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Janšák 1938*, 90.

345. TUPÁ, ČASŤ TUPÁ, okr. Levice, poloha: ?
- druh akcie: ?

K 345-1
- kultúra: kultúra s lineárnou keramikou (kultúra s mladšou lineárnou keramikou)
- areál: sídlisko?
- aktivita: sídelná?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Pichlerová/Tomčíková 1994*, 100, 101, tab. XV; XVI: 1, 5.
K 345-2
- kultúra: želiezovská skupina
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Balaša 1960*, 19; *Eisner 1933-1934*, 170; *Novotný 1958*, 17; *Pichlerová/Tomčíková 1994*, 100, tab. XX: 1; XV: 1, 8, 11; *Točík et al. 1970*, 52.
K 345-3
- kultúra: bukovohorská kultúra
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Balaša 1960*, 25; *Lichardus 1974*, 134.
K 345-4
- kultúra: neolit (kultúra s lineárnou keramikou alebo želiezovská skupina)
- areál: sídlisko?
- aktivita: sídelná?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Pichlerová/Tomčíková 1994*, 100, tab. XX: 4; XV: 4, 6; XVI: 14; XVIII: 7, 10.
K 345-5
- kultúra: starší eneolit
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Farkaš 1995*, 10, 13, obr. 2: 7.
K 345-6
- kultúra: eneolit
- areál: sídlisko?
- aktivita: sídelná?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Pichlerová/Tomčíková 1994*, 101, tab. XVI; XVII: 3, 4; XVIII: 5, 6.
K 345-7
- kultúra: pravek
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Eisner 1936*, 73; *Pichlerová/Tomčíková 1993*, 66, tab. VI: 1-7; Nálezová správa AÚ SAV č. 210/57.

346. VEĽKÁ ČALOMIJA, okr. Veľký Krtíš, poloha: Szöllő hegy
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 346-1
- kultúra: pravek (eneolit?)
- areál: výšinné sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: Petrovský-Šichman - Nálezová správa AÚ SAV č. 403/55.

347. VEĽKÁ ČALOMIJA, okr. Veľký Krtíš, poloha: obec
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 347-1
- kultúra: bukovohorská kultúra?
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Petrovský-Šichman 1961*, 126.
K 347-2
- kultúra: neolit (kultúra s lineárnou keramikou?)
- areál: sídlisko?
- aktivita: sídelná?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Petrovský-Šichman 1961*, 49.

348. VEĽKÁ ČALOMIJA, okr. Veľký Krtíš, poloha: vinice
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 348-1
- kultúra: neolit-eneolit
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Petrovský-Šichman 1961*, 51, 52.

349. VEĽKÁ ČALOMIJA, okr. Veľký Krtíš, poloha: Szöllő dülő
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 349-1
- kultúra: pravek (eneolit?)
- areál: výšinné sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: Petrovský-Šichman - Nálezová správa AÚ SAV č. 403/55.

350. VEĽKÁ ČALOMIJA, okr. Veľký Krtíš, poloha: ?
- druh akcie: ?
K 350-1
- kultúra: neolit
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Ožďáni 1989*, 27.
K 350-2
- kultúra: lengyelská kultúra
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Balaša 1960*, 20.

351. VEĽKÁ ČALOMIJA, okr. Veľký Krtíš, poloha: Kutykai föld
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 351-1
- kultúra: neolit-eneolit
- areál: výšinné sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Petrovský-Šichman 1961*, 51; Petrovský-Šichman - Nálezová správa AÚ SAV č. 398/55.

352. VEĽKÁ ČALOMIJA, okr. Veľký Krtíš, poloha: Fitykai akoly
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 352-1
- kultúra: neolit (kultúra s lineárnou keramikou?)
- areál: sídlisko?
- aktivita: sídelná?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Petrovský-Šichman 1961*, 52; Petrovský-Šichman - Nálezová správa AÚ SAV č. 403/55.
K 352-2
- kultúra: neolit-eneolit
- areál: výšinné sídlisko
- aktivita: sídelná?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Petrovský-Šichman 1961*, 52; *Šiška 1998*, 72; Petrovský-Šichman - Nálezová správa AÚ SAV č. 403/55.

353. VEĽKÁ ČALOMIJA, okr. Veľký Krtíš, poloha: Bika völgy
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 353-1
- kultúra: pravek (eneolit?)
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: Petrovský-Šichman - Nálezová správa AÚ SAV č. 401/55.

354. VEĽKÁ ČALOMIJA, okr. Veľký Krtíš, poloha: návršie obce pri kostole
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 354-1
- kultúra: potiská kultúra?
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: Petrovský-Šichman - Nálezová správa AÚ SAV č. 400/55.
K 354-2
- kultúra: lengyelská kultúra
- areál: sídlisko?
- aktivita: sídelná?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Ožďáni 1989*, 31; *Petrovský-Šichman 1961*, 49, 126.

355. VEĽKÁ VES NAD IPĽOM, okr. Veľký Krtíš, poloha: Öreg hegy
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 355-1
- kultúra: pravek (eneolit?)
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: Petrovský-Šichman - Nálezová správa AÚ SAV č. 409/55.

356. VEĽKÁ VES NAD IPĽOM, okr. Veľký Krtíš, poloha: Kuria
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 356-1
- kultúra: neolit
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Petrovský-Šichman 1961*, 36.
K 356-2
- kultúra: eneolit (badenská kultúra?)
- areál: výšinné sídlisko?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: Petrovský-Šichman - Nálezová správa AÚ SAV č. 407/55.

357. VEĽKÁ VES NAD IPĽOM, okr. Veľký Krtíš, poloha: Szilaj part
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 357-1
- kultúra: kultúra s lineárnou keramikou (kultúra s mladšou lineárnou keramikou)
- areál: sídlisko?
- aktivita: sídelná?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Petrovský-Šichman 1961*, 36, 126.
K 357-2
- kultúra: pravek (eneolit?)
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Petrovský-Šichman 1961*, 36; Petrovský-Šichman - Nálezová správa AÚ SAV č. 406/55.

358. VEĽKÁ VES NAD IPĽOM, okr. Veľký Krtíš, poloha: Csurgó tábla
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 358-1
- kultúra: neolit (kultúra s lineárnou keramikou?)
- areál: sídlisko?
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Petrovský-Šichman 1961*, 38, 39.

359. VEĽKÁ VES NAD IPĽOM, okr. Veľký Krtíš, poloha: Miske tábla
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 359-1
- kultúra: lengyelská kultúra
- areál: sídlisko?
- aktivita: sídelná?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Petrovský-Šichman 1961*, 36-38; *Šiška 1998*, 72.

360. VEĽKÁ VES NAD IPĽOM, okr. Veľký Krtíš, poloha: U Kravína
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 360-1
- kultúra: neolit (kultúra s lineárnou keramikou?)
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: Žebrák - Nálezová správa AÚ SAV č. 10762/84.

K 360-2
- kultúra: pravek (neolit?)
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Žebrák 1984*, 230; Žebrák - Nálezová správa AÚ SAV č. 10762/84.

361. VEĽKÉ TUROVCE, ČASŤ DOLNÉ TUROVCE, okr. Levice, poloha: ?
- druh akcie: ?
K 361-1
- kultúra: kultúra s lineárnou keramikou (kultúra s mladšou lineárnou keramikou)
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Pavúk 1969a*, obr. 57.
K 361-2
- kultúra: želiezovská skupina
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Balaša 1960*, 19.
K 361-3
- kultúra: pravek (lengyelská kultúra?)
- areál: sídlisko?
- aktivita: sídelná?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Pichlerová/Tomčíková 1994*, 104, 105, obr. 2: 4; tab. XII: 1, 5; XIII: 5.

362. VEĽKÉ TUROVCE, ČASŤ DOLNÉ TUROVCE, okr. Levice, poloha: Regiske hegy
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 362-1
- kultúra: lengyelská kultúra
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Petrovský-Šichman 1961*, 12, 13, 127.

363. VEĽKÉ TUROVCE, ČASŤ DOLNÉ TUROVCE, okr. Levice, poloha: cca 200-250 m na juhozápad od kóty 135,5
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 363-1
- kultúra: lengyelská kultúra
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Bánesz/Nevizánsky 1983*, 26; Bánesz/Nevizánsky - Nálezová správa AÚ SAV č. 10121/82.

364. VEĽKÉ TUROVCE, ČASŤ STREDNÉ TUROVCE, okr. Levice, poloha: cca 500 m severne od obce
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 364-1
- kultúra: neolit
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: Ožďáni/Urbanec - Nálezová správa AÚ SAV č. 12724/90.

365. VEĽKÉ TUROVCE, ČASŤ STREDNÉ TUROVCE, okr. Levice, poloha: severovýchodný okraj obce
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 365-1
- kultúra: neolit
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Ožďáni 1984*, 169.
K 365-2
- kultúra: pravek
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Ožďáni 1984*, 169.

366. VEĽKÉ TUROVCE, ČASŤ STREDNÉ TUROVCE, okr. Levice, poloha: cca 125 m severovýchodne od severného okraja obce
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 366-1
- kultúra: pravek
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: Ožďáni/Urbanec - Nálezová správa AÚ SAV č. 12725/90.

367. VEĽKÝ KRTÍŠ, ČASŤ MALÝ KRTÍŠ, okr. Veľký Krtíš, poloha: 250 m na západ od kóty 168,2
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 367-1
- kultúra: pravek (lengyelská kultúra?)
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Bánesz/Nevizánsky 1984*, 26; Bánesz/Nevizánsky - Nálezová správa AÚ SAV č. 10471/83.

368. VINICA, okr. Veľký Krtíš, poloha: Konopiská
- druh akcie: sondáž?
K 368-1
- kultúra: želiezovská skupina
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Pálinkáš 1998*, 129.

369. VINICA, okr. Veľký Krtíš, poloha: Lázky
- druh akcie: sondáž
K 369-1
- kultúra: pravek (neolit?)
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Pálinkáš 1998*, 129.

370. VINICA, okr. Veľký Krtíš, poloha: Bohušove lúky
- druh akcie: sondáž?

K 370-1
- kultúra: želiezovská skupina
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Pálinkáš 1998*, 129.

371. VINICA, okr. Veľký Krtíš, poloha: 1,5 km juhovýchodne od obce
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 371-1
- kultúra: kultúra s lineárnou keramikou (kultúra s mladšou lineárnou keramikou)
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Baliová 2006*, 25.
K 371-2
- kultúra: neolit
- areál: sídlisko?
- aktivita: sídelná?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Baliová 2006*, 25.

372. VINICA, okr. Veľký Krtíš, poloha: ?
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 372-1
- kultúra: kultúra s lineárnou keramikou (kultúra s mladšou lineárnou keramikou)
- areál: sídlisko?
- aktivita: sídelná?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Petrovský-Šichman 1961*, 126.

373. VINICA, okr. Veľký Krtíš, poloha: cca 800 m juhovýchodne od obce
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 373-1
- kultúra: neolit-eneolit
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Šiška 1998*, 72; *Žebrák 1985*, 262; Žebrák - Nálezová správa AÚ SAV č. 11143/85.

374. VINICA, okr. Veľký Krtíš, poloha: cca 400 m na juh od budov majera Jozef
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 374-1
- kultúra: kultúra s lineárnou keramikou (kultúra s mladšou lineárnou keramikou)
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: Bánesz/Nevizánsky - Nálezová správa AÚ SAV č. 10465/83.
K 374-2
- kultúra: neolit
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: Bánesz/Nevizánsky - Nálezová správa AÚ SAV č. 10465/83.

375. VRBOVKA, okr. Veľký Krtíš, poloha: chrbát 600 m na západ od kóty 256
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 375-1
- kultúra: pravek
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: Bárta/Petrovský - Nálezová správa AÚ SAV č. 417/61.

376. VRBOVKA, okr. Veľký Krtíš, poloha: Homokok és hegyrevég
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 376-1
- kultúra: lengyelská kultúra
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Petrovský-Šichman 1961*, 99; *Šiška 1998*, 73.

377. VRBOVKA, okr. Veľký Krtíš, poloha: Öreg hegy
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 377-1
- kultúra: pravek (neolit?)
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: Bárta/Petrovský - Nálezová správa AÚ SAV č. 417/61.

378. VRBOVKA, okr. Veľký Krtíš, poloha: časť kóty 256
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 378-1
- kultúra: pravek
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: Bárta/Petrovský - Nálezová správa AÚ SAV č. 417/61.

379. VRBOVKA, okr. Veľký Krtíš, poloha: Kotata
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 379-1
- kultúra: pravek
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: Bárta/Petrovský - Nálezová správa AÚ SAV č. 417/61.

380. VYŠKOVCE NAD IPĽOM, okr. Levice, poloha: Mélyszög
- druh akcie: ?
K 380-1
- kultúra: kultúra s lineárnou keramikou (kultúra s mladšou lineárnou keramikou)
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Janšák 1938*, 91.
K 380-2

- kultúra: želiezovská skupina
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3

Literatúra: *Balaša 1960*, 19; *Janšák 1938*, 90, 91.

K 380-3
- kultúra: pravek
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3

Literatúra: *Janšák 1938*, 91.

381. VYŠKOVCE NAD IPĽOM, okr. Levice, poloha: severovýchodne od obce
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)

K 381-1
- kultúra: pravek (eneolit?)
- areál: sídlisko?
- aktivita: sídelná?
- presnosť lokalizácie: 3

Literatúra: Jelínková/Mašek - Nálezová správa AÚ SAV č. 288/52.

382. VYŠKOVCE NAD IPĽOM, okr. Levice, poloha: Kisváros (Malý majer?)
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)

K 382-1
- kultúra: neolit-eneolit
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3

Literatúra: *Janšák 1938*, 84.

K 382-2
- kultúra: pravek (eneolit?)
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3

Literatúra: Nálezová správa AÚ SAV č. 304/52; Maška - Nálezová správa AÚ SAV č. j. 627/52.

383. VYŠKOVCE NAD IPĽOM, okr. Levice, poloha: Kopasz őrhegy
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)

K 383-1
- kultúra: kultúra s lineárnou keramikou (kultúra s mladšou lineárnou keramikou)
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3

Literatúra: *Petrovský-Šichman 1961*, 11.

384. VYŠKOVCE NAD IPĽOM, okr. Levice, poloha: Dolná lúka
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)

K 384-1
- kultúra: pravek
- areál: sídlisko?
- aktivita: sídelná?
- presnosť lokalizácie: 3

Literatúra: *Čurný/Malček 2006*, 61.

385. VYŠKOVCE NAD IPĽOM, okr. Levice, poloha: Mahér (Kalvária)
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)

K 385-1
- kultúra: neolit
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2

Literatúra: Ožďáni - Nálezová správa AÚ SAV č. 10862/84.

K 385-2
- kultúra: lengyelská kultúra v eneolite (Lengyel IV?)
- areál: výšinné opevnené sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2

Literatúra: *Ožďáni 1984*, 168-171; Ožďáni - Nálezová správa AÚ SAV č. 12854/91.

K 385-3
- kultúra: lengyelská kultúra
- areál: výšinné opevnené sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2

Literatúra: Ožďáni - Nálezová správa AÚ SAV č. 12854/91.

K 385-4
- kultúra: neolit-eneolit,
- areál: výšinné opevnené sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2

Literatúra: *Récsey 1894*, 66-68; Ožďáni - Nálezová správa AÚ SAV č. 12854/91.

K 385-5
- kultúra: pravek
- areál: výšinné opevnené sídlisko
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 2

Literatúra: *Janšák 1938*, 88; Nálezová správa AÚ SAV č. 829/56; Ožďáni - Nálezová správa AÚ SAV č. 12854/91.

386. VYŠKOVCE NAD IPĽOM, okr. Levice, poloha: Vende
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)

K 386-1
- kultúra: kultúra s lineárnou keramikou (kultúra s mladšou lineárnou keramikou)
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2

Literatúra: *Ožďáni 1984*, 169, 170; *Marková/Ožďáni 1993a*, 91; Ožďáni - Nálezová správa AÚ SAV č. 12717/90.

K 386-2
- kultúra: lengyelská kultúra v eneolite (Lengyel III)
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2

Literatúra: *Ožďáni 1984*, 169, 170; Ožďáni - Nálezová správa AÚ SAV č. 12717/90.

K 386-3

- kultúra: starší eneolit (Bajč-Retz-Křepice)
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Ožďáni 1984*, 169, 170; Ožďáni - Nálezová správa AÚ SAV č. 10855/84; 12717/90.
K 386-4
- kultúra: eneolit
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: Ožďáni - Nálezová správa AÚ SAV č. 12717/90.
K 386-5
- kultúra: neolit-eneolit
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Šiška 1998*, 73; Ožďáni - Nálezová správa AÚ SAV č. 12717/90.
K 386-6
- kultúra: pravek
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Ožďáni* - Nálezová správa AÚ SAV č. 12717/90

387. VYŠKOVCE NAD IPĽOM, okr. Levice, poloha: východne od obce
- druh akcie: ?
K 387-1
- kultúra: neolit
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: Nálezová správa AÚ SAV č. 304/52.

388. VYŠKOVCE NAD IPĽOM, okr. Levice, poloha: ?
- druh akcie: ?
K 388-1
- kultúra: kultúra s lineárnou keramikou (kultúra s mladšou lineárnou keramikou)
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: Nálezová správa AÚ SAV č. 276/57.
K 388-2
- kultúra: pravek
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: Nálezová správa AÚ SAV č. 276/57; *Mitscha-Märheim/Pittioni 1934*, 162; *Pichlerová/Tomčíková 1993*, 66-68, tab. XII: 1-20; *Pichlerová/Tomčíková 1995*, 99, tab. I: 5, 6; II: 4-7; III: 7.
K 388-3
- kultúra: lengyelská kultúra v neolite (Lengyel I/II)
- areál: sídlisko?
- aktivita: sídelná?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Eisner 1933*, 37, tab. XIX: 10; *Pavúk 1997*, 70.
K 388-4
- kultúra: lengyelská kultúra
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Balaša 1960*, 20; *Janšák 1938*, 84.

389. VYŠKOVCE NAD IPĽOM, ČASŤ NOVÝ DVOR, okr. Levice, poloha: ?
- druh akcie: ?
K 389-1
- kultúra: želiezovská skupina
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Balaša 1960*, 19; *Budinský-Krička 1947*, mapa; *Eisner 1933-1934*, 170.

390. ZÁHORCE, okr. Veľký Krtíš, poloha: Majeršág
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 390-1
- kultúra: pravek (neolit-eneolit?)
- areál: sídlisko?
- aktivita: sídelná?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Petrovský-Šichman 1961*, 84.

391. ZÁHORCE, okr. Veľký Krtíš, poloha: Podlužany
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 391-1
- kultúra: pravek (lengyelská kultúra?)
- areál: sídlisko?
- aktivita: sídelná
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Petrovský-Šichman 1961*, 83.

392. ZÁHORCE, okr. Veľký Krtíš, poloha: Tábla
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 392-1
- kultúra: pravek
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Šiška 1998*, 73; Petrovský-Šichman - Nálezová správa AÚ SAV č. 303/55.

393. ŽELOVCE, okr. Veľký Krtíš, poloha: Kis kúti tábla
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 393-1
- kultúra: pravek (neolit?)
- areál: sídlisko
- aktivita: sídelná,
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Ožďáni 1989*, 27; *Petrovský-Šichman 1961*, 85.

394. ŽELOVCE, okr. Veľký Krtíš, poloha: Ispán föld
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 394-1
- kultúra: neolit
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4

Literatúra: *Petrovský-Šichman 1961*, 85.

395. ŽELOVCE, okr. Veľký Krtíš, poloha: Hôrka (kóta 301)
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 395-1
- kultúra: pravek
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 4
Literatúra: *Petrovský-Šichman 1961*, 108.

396. ŽELOVCE, okr. Veľký Krtíš, poloha: Hôrka (kóta 267)
- druh akcie: povrchový zber (prieskum)
K 396-1
- kultúra: pravek
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 3
Literatúra: *Petrovský-Šichman 1961*, 108.

397. ŽELOVCE, okr. Veľký Krtíš, poloha: terasa východne od vodnej nádrže
- druh akcie: povrchový zber
K 397-1
- kultúra: neolit (kultúra s lineárnou keramikou?)
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Žebrák 1986*, 258.
K 397-2
- kultúra: lengyelská kultúra
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: Žebrák - Nálezová správa AÚ SAV č. 10743/84.
K 397-3
- kultúra: neolit-eneolit
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Šiška 1998*, 73; *Žebrák 1986*, 258; Žebrák - Nálezová správa AÚ SAV č. 10743/84.
K 397-4
- kultúra: pravek
- areál: ?
- aktivita: ?
- presnosť lokalizácie: 2
Literatúra: *Žebrák 1986*, 258.

LITERATÚRA

Ambros 1977 C. Ambros: Prírastky archeozoologického materiálu z výskumov v roku 1976. AVANS 1976, 1977, 23-29.

Ambros 1986a C. Ambros: Archeozoologický materiál z niektorých lokalít preskúmaných v roku 1985. AVANS 1985, 1986, 25-32.

Ambros 1986b C. Ambros: Tierknochenfunden aus Siedlungen der Lengyel-Kultur in der Slowakei. In: V. Němejcová-Pavúková (Ed.): Internationales Symposium über der Lengyel Kultur. Nitra - Wien 1986, 11-17.

Balaša 1959 G. Balaša: Neolitické kostrové hroby v Dudinciach. Slov. Arch. 7, 1959, 33-35.

Balaša 1960 G. Balaša: Praveké osídlenie stredného Slovenska. Martin 1960.

Balaša 1963 G. Balaša: Novšie archeologické náleziská a nálezy z južnej oblasti stredného Slovenska. Štud. Zvesti AÚ SAV 11, 1963, 179-208.

Baliová 2006 H. Baliová: Neolitické sídlisko vo Vinici. AVANS 2004, 2006, 25.

Bánesz/Nevizánsky 1983 L. Bánesz/G. Nevizánsky: Archeologický prieskum na dolnom toku Krupinice a Štiavnice. AVANS 1982, 1983, 25-28.

Bánesz/Nevizánsky 1984 L. Bánesz/G. Nevizánsky: Prieskum Ipeľskej kotliny. AVANS 1983, 1984, 26, 27.

Bárta 1977 J. Bárta: Prieskum Žiarskej kotliny a Kremnického pohoria v r. 1976. AVANS 1976, 1977, 31-33.

Báthory 1867 N. Báthory: Jelentés a Hont megye Magyarád helységében talált csontok öszehasonlító vizsgálatáról. Arch. Közl. 7, 1867, 73-75.

Bátora 1976 J. Bátora: Prieskum v povodí riek Štiavnice a Krupinice. AVANS 1975, 1976, 28, 29.

Bátora 1977 J. Bátora: Spečený val a neolitické sídlisko v Hokovciach. AVANS 1976, 1977, 45.

Bátora 1988 J. Bátora: Praveké a včasnostredoveké osídlenie Hontu. In: J. Botík (Red.): Hont - tradície ľudovej kultúry. Banská Bystrica 1988, 15-31.

Bátora/Baliová 2006 J. Bátora/H. Baliová: Neolitické a eneolitické sídlisko v Sazdiciach. AVANS 2004, 2006, 30.

Blažová/Kuzma/Rajtár 2000 E. Blažová/I. Kuzma/J. Rajtár: Letecký prieskum na Slovensku. AVANS 1998, 2000, 36-42.

Botto 1910 J. Botto: O gemerských nálezoch z doby neolitu a bronzu. Sbor. MSS 13, 1910, 83-96.

Budavári 1931 V. Budavári: Archeologické nálezy. Čas. MSS 23, 1931, 27, 28.

Budavári 1939 V. Budavári: Prehľad prírastkov archeologického oddelenia Slovenského národného múzea v T. Sv. Martine, nadobudnutých v rokoch 1931-1933. Čas. MSS 30, 1939, 11-16.

Budinský-Krička 1941 V. Budinský-Krička: Prehistorické nálezy z Maďaroviec v Slovenskom národnom múzeu. Čas. MSS 32, 1941, 75-81.

Budinský-Krička 1945-1946 V. Budinský-Krička: Zpráva o terénnych výskumoch Štátneho archeologického ústavu v Turčianskom Sv. Martine, podniknutých v roku 1939-1945. Hist. Slovaca 3-4, 1945-1946, 260-267.

Budinský-Krička 1947 V. Budinský-Krička: Slovensko v mladšej dobe kamennej. In: Slovenské dejiny I. Bratislava 1947, 55-67.

Bujna et al.1993 J. Bujna/I. Kuzma/D. Doliak/J. Jenis: Centrálna evidencia archeologických nálezísk na Slovensku - projekt systému. Retrospektívny a perspektívny pohľad na adoptovanie informatickej technológie v archeologickej praxi. Slov. Arch. 41, 1993, 367-386.

Čurný/Malček 2006 M. Čurný/R. Malček: Nové nálezy z dolného povodia Ipľa. AVANS 2004, 2006, 61.

Dillesz 1903 S. Dillesz: Bars vármegye története. In: Magyarország vármegyei és városai. Hont vármegye és Szelmeczbánnya. Budapest 1903, 285-292.

Eisner 1921 J. Eisner: Sbierka pamiatok pravekých a pamiatok z počiatku doby dejinnej v múzeume v Turčianskom Sv. Martine. Čas. MSS 18, 1921, 1-21.

Eisner 1930 J. Eisner: Prehistorický výzkum na Slovensku a v Podkarpatské Rusi r. 1929. Sbor. MSS 24, 1930, 167-179.

Eisner 1932 J. Eisner: Prehistorický výzkum na Slovensku a v Podkarpatské Rusi r. 1931. Sbor. MSS 26, 1932, 68-78.

Eisner 1933 J. Eisner: Slovensko v pravěku. Bratislava 1933.

Eisner 1933-1934 J. Eisner: Prehistorický výzkum na Slovensku a v Podkarpatské Rusi r. 1932-1933. Sbor. MSS 27-28, 1933-1934, 166-189.

Eisner 1935 J. Eisner: Prehistorický výzkum na Slovensku a v Podkarpatské Rusi r. 1934. Sbor. MSS 29, 1935, 51-80.

Eisner 1936 J. Eisner: Prehistorický výzkum na Slovensku a v Podkarpatské Rusi r. 1935. Sbor. MSS 30, 1936, 64-91.

Farkaš 1995 Z. Farkaš: Ojedinelé nálezy medenej industrie na juhozápadnom Slovensku. Zbor. SNM 91. Arch. 7, 1995, 9-16.
Florek 1926 P. Florek: Osídlenie Slovenska v praveku. Sbor. MSS 20, 1926, 27-39.
Fottová 2006 E. Fottová: Prieskum na trase rýchlostnej cesty Lovinobaňa - Ožďany. AVANS 2004, 2006, 78-80.
Fottová/Kovár 2004 E. Fottová/B. Kovár: Sídliskové nálezy v katastrálnom území Pincinej. AVANS 2003, 2004, 53-55.
Furmánek 1985 V. Furmánek: Nové archeologické lokality na jihu středního Slovenska. AVANS 1984, 1985, 83-86.
Fusek 1986 G. Fusek: Záchranný výskum v Bielovciach. AVANS 1985, 1986, 83, 84.
Hajnalová 1986 E. Hajnalová: Paleobotanické analýzy niektorých nálezov z archeologických lokalít. AVANS 1985, 1986, 89-96.
Hanuliak/Zábojník 1981 M. Hanuliak/J. Zábojník: Výsledky prieskumu v katastroch obcí Salka a Leľa. AVANS 1980, 1981, 77-81.
Cheben/Ruttkay 1999 I. Cheben/M. Ruttkay: Archeologický prieskum trasy plynovodu v úseku Kaloša - Ožďany. AVANS 1997, 1999, 68, 69.
Jakab 1977 J. Jakab: Antropologický materiál z archeologických výskumov v roku 1976. AVANS 1976, 1977, 137, 138.
Janšák 1938 Š. Janšák: Staré osídlenie Slovenska. Dolný Hron a Ipeľ v praveku. Turčiansky Sv. Martin 1938.
Kaczanowska 1985 M. Kaczanowska: Rohstoffe, Technik und Typologie der neolithischen Feuersteinindustrien im Nordteil des Flussgebietes der Mitteldonau. Warszawa 1985.
Kasparek 1934 M. U. Kasparek: Vorgeschichtliche Funde aus der Slowakei. Sudeta 10, 1934, 29, 30.
Kmeť 1895 A. Kmeť: Starožitnosti v Honte. Tovaryšstvo 2, 1895, 195-214.
Končelová 2005 M. Končelová: Struktura osídlení lidu s lineární keramikou ve východních Čechách. Arch. Rozhledy 57, 2005, 651-706.
Kovár/Kvetánová 2006 B. Kovár/I. Kvetánová: Sídliskové nálezy v katastrálnom území Pincinej a Nových Honov. AVANS 2004, 2006, 119, 120.
Kraskovská 1944-1948 Ľ. Kraskovská: Hromadný nález medených predmetov z Malých Levár (okr. Malacky). Sbor. MSS 38-42, 1944-1948, 269-273.
Kruk/Milisauskas 1999 J. Kruk/S. Milisauskas: Rozkwit i upadek społeczeństw rolniczych neolitu. Kraków 1999.
Kulczycka-Leciejewiczowa 1993 A. Kulczycka-Leciejewiczowa: Osadnictwo neolityczne w 1993 Polsce południowo-zachodniej. Wroclaw 1993.
Kuna 1994 M. Kuna: Archeologický průzkum povrchovými sběry. Zprávy ČAS. Supplementum 23. Praha 1994.
Kuna 1998 M. Kuna: Keramika, povrchový sběr a kontinuita pravěké krajiny. Arch. Rozhledy 50, 1998, 192-223.
Kuna 2004 M. Kuna: Povrchový sběr. In: M. Kuna/J. **Beneš/D.** Dreslerová/R. Křivánek/A. Majer/K. Prach/M. Tomášek: Nedestruktivní archeologie. Praha 2004, 305-352.
Kuna/Křivánková/Krušinová 1995 M. Kuna/D. Křivánková/L. Krušinová: Archiv 2.0. Systém 1995 archeologické databáze Čech. Praha 1995.
Kuzma 2005 I. Kuzma: Kruhové priekopové útvary na Slovensku - aktuálny stav. In: I. Cheben/I. Kuzma (Ed.): Otázky neolitu a eneolitu našich krajín - 2004. Nitra 2005, 185-220.
Kuzma 2007 I. Kuzma: Aerial Archaeology in Slovakia. Štud. Zvesti AÚ SAV 41, 2007, 11-39.
Kuzma/Bartík 2004 I. Kuzma/M. Bartík: Letecká prospekcia na juhozápadnom Slovensku. AVANS 2003, 2004, 108-112.
Kuzma et al. 2001 I. Kuzma/E. Blažová/M. Bartík/J. Rajtár: Letecká prospekcia na Slovensku. AVANS 2000, 2001, 112-125.
Kuzma/Tirpák 2000 I. Kuzma/J. Tirpák: Rondel(?) v Demandiciach. AVANS 1998, 2000, 124.
Lichardus 1962a J. Lichardus: Otvorené bukovohorské sídlisko v Prši. Štud. Zvesti AÚ SAV 10, 1962, 21-25.
Lichardus 1962b J. Lichardus: Bukovohorské nálezy v Ožďanoch. Štud. Zvesti AÚ SAV 10, 1962, 117-119.
Lichardus 1974 J. Lichardus: Studien zur Bükker Kultur. Bonn 1974.
Lichardus/Liptáková 1962 J. Lichardus/L. Liptáková: Archeologický prieskum trasy Ropovodu družby na úseku Rimavská Sobota - Šaľa v roku 1961. Arch. Rozhledy 14, 1962, 776-793, 803.
Lichardus/Vladár 1964 J. Lichardus/J. Vladár: Zu Problemen der Ludanice - Gruppe in der Slowakei. Slov. Arch. 12, 1964, 69-162.
Ložek 1980 V. Ložek: Holocén. Slov. Arch. 28, 1980, 107-113.
Ložek 1981 V. Ložek: Změny krajiny v souvislosti s osídlením ve světle malakologických poznatků. Arch. Rozhledy 33, 1981, 176-188.
Mácelová 1981 M. Mácelová: Nález medenej sekerky v Ipeľskom Predmostí. AVANS 1980, 1981, 174.

Mácelová 1985 M. Mácelová: Prieskumy Stredoslovenského múzea. AVANS 1984, 1985, 152, 153.
Malček 2007 R. Malček: Záchranný výskum v Ožďanoch. AVANS 2005, 2007, 136, 137.
Malček/Pálinkáš 2001 R. Malček/T. Pálinkáš: Prieskum povodia Krupinice. AVANS 2000, 2001, 146.
Malček/Pálinkáš 2002 R. Malček/T. Pálinkáš: Prieskum povodia Krupinice a Štiavnice. In: I. Cheben/I. Kuzma (Ed.): Otázky neolitu a eneolitu našich krajín - 2001. Nitra 2002, 197-202.
Marková/Ožďáni 1993a K. Marková/O. Ožďáni: Prieskum v okrese Levice, Nové Zámky a Zvolen v roku 1992. AVANS 1992, 1993, 88-91.
Marková/Ožďáni 1993b K. Marková/O. Ožďáni: Prieskum v povodí rieky Suchej. AVANS 1992, 1993, 92-94.
Márton 1903 L. Márton: Gömör - Kishont vármegye őstörténete. In: Magyarország vármegyei és városai (Gömör - Kishont vármegye). Budapest 1903, 420-448.
Márton 1911 L. Márton: Nógrád vármegye őskora. In: Magyarország vármegyei és városai (Nógrád vármegye). Budapest 1911, 321-346.
Medvecký 1925 K. A. Medvecký (Zost.): Diela Andreja Kmeťa: Sitno a jeho široké okolie. Zv. 2. Bojnice 1925.
Milo et al. 2004 P. Milo/R. Mlatec/F. Ž. Matyaszowsky/M. Žemla: Rekonštrukcia krajiny a osídlenia horného Požitavia v neolite a staršom eneolite. In: V. Janák/S. Stuchlík (Ed.): Otázky neolitu a eneolitu našich zemí - 2002. Opava 2004, 127-150.
Mitscha-Märheim 1924 H. Mitscha-Märheim: Vorgeschichtliches aus dem unteren Grantale. Wiener Prähist. Zeitschr. 11, 1924, 105-117.
Mitscha-Märheim/Pittioni 1934 H. Mitscha-Märheim/R. Pittioni: Zur Besiedlungsgeschichte des unteren Grantales. Mitt. Anthr. Ges. Wien 64, 1934, 147-174.
Němejcová-Pavúková 1964 V. Němejcová-Pavúková: Sídlisko bolerázskeho typu v Nitrianskom Hrádku. Slov. Arch. 12, 1964, 163-230.
Nevizánsky 1977 G. Nevizánsky: Neolitické sídlisko v Balogu nad Ipľom. AVANS 1976, 1977, 195.
Nevizánsky 1983 G. Nevizánsky: Záchranný výskum v Slovenských Ďarmotách. AVANS 1982, 1983, 176.
Nevizánsky 1985 G. Nevizánsky: Grabfunde der äneolitischen Gruppen der Lengyel-Kultur als Quelle zum Studium von Überbauerscheinungen. Arch. Rozhledy 37, 1985, 52-82.
Nevizánsky 1999 G. Nevizánsky: Nepublikované hrobové nálezy z obdobia neolitu a eneolitu z juhozápadného Slovenska zachránené v rokoch 1932-1997. In: I. Kuzma (Ed.): Otázky neolitu a eneolitu našich krajín - 1998. Nitra 1999, 159-169.
Nevizánsky/Ožďáni 1984 G. Nevizánsky/O. Ožďáni: Mladoneolitický hrob v Slovenských Ďarmotách. Arch. Rozhledy 36, 1984, 664-668.
Nevizánsky/Ožďáni 1999a G. Nevizánsky/O. Ožďáni: Prieskum na vetve tranzitného plynovodu v úseku Kaloša - Mikušovce. AVANS 1997, 1999, 123, 124.
Nevizánsky/Ožďáni 1999b G. Nevizánsky/O. Ožďáni: Záchranné výskumy na 5. vetve tranzitného plynovodu v Ožďanoch a Rimavskej Sobote. AVANS 1997, 1999, 125, 126.
Niederle 1893 L. Niederle: Lidstvo v době předhistorické se zvláštním zřetelem na země slovanské. Praha 1893.
Novotná 1955 M. Novotná: Medené nástroje na Slovensku a problém najstaršej ťažby medi. Slov. Arch. 3, 1955, 70-100.
Novotná 1970 M. Novotná: Die Äxte und Beile in der Slowakei. PBF IX/3. München 1970.
Novotný 1958 B. Novotný: Slovensko v mladšej dobe kamennej. Bratislava 1958.
Nyári 1870 J. Nyári: Honti kőeszközeinek táblázata. Arch. Ért. 3, 1870, 15-17, 51-54, 84-86.
Ožďáni 1977 O. Ožďáni: Archeologický prieskum okresu Lučenec. AVANS 1976, 1977, 209, 210.
Ožďáni 1984 O. Ožďáni: Výsledky prieskumu stredného Poiplia v okrese Levice. AVANS 1983, 1984, 168-170.
Ožďáni 1989 O. Ožďáni: Mladšia doba kamenná - neolit. Neskorá doba kamenná - eneolit. In: Novohrad. Regionálna vlastivedná monografia. 2/1. Dejiny. Martin 1989.
Ožďáni/Furmánek 1998 O. Ožďáni/V. Furmánek: Praveké osídlenie v chotári mesta Modrý Kameň. AVANS 1996, 1998, 123, 124.
Ožďáni/Nevizánsky 1998 O. Ožďáni/G. Nevizánsky: Sídliskové nálezy z Pastoviec. AVANS 1996, 1998, 127, 128.
Pálinkáš 1996 T. Pálinkáš: Praveké a včasnostredoveké nálezy zo Šiah. AVANS 1994, 1996, 136, 137.
Pálinkáš 1998 T. Pálinkáš: Záchranný výskum vo Vinici. AVANS 1996, 1998, 129.
Pálinkáš/Malček/Paterka 2000 T. Pálinkáš/R. Malček/P. Paterka: Prieskum povodia Krupinice a Štiavnice. AVANS 1999, 2000, 101, 102.
Patay 1963 P. Patay: Bodrogkeresztúr - Dudince - Ludanice. Musaica 3, 1963, 11-21.
Paulík 1985 J. Paulík: Posledný rok výskumu na opevnenej výšinnej osade čačianskej kultúry v Ipeľskom Sokolci. AVANS 1984, 1985, 184-187.
Pavúk 1969a J. Pavúk: Chronologie der Želiezovce-Gruppe. Slov. Arch. 17, 1969, 269-367.
Pavúk 1969b J. Pavúk: Anteil des Želiezovce-Typus an der Genesis der Lengyel-Kultur. Štud. Zvesti AÚ SAV 17, 1969, 345-360.

Pavúk 1977 J. Pavúk: Nálezisko lengyelskej a badenskej kultúry v Santovke a Domadiciach. AVANS 1976, 1977, 221, 222.

Pavúk 1980 J. Pavúk: Ältere Linearkeramik in der Slowakei. Slov. Arch. 28, 1980, 7-88.

Pavúk 1981a J. Pavúk: Umenie a život doby kamennej. Bratislava 1981.

Pavúk 1981b J. Pavúk: Súčasný stav štúdia lengyelskej kultúry na Slovensku. Pam. Arch. 72, 1981, 255-291.

Pavúk 1987 J. Pavúk: Sídlisko lengyelskej kultúry v Santovke a Domadiciach. AVANS 1986, 1987, 84, 85.

Pavúk 1990 J. Pavúk: Adaptácia neolitického osídlenia na prírodné podmienky. Štud. Zvesti AÚ SAV 26, 1990, 63-68.

Pavúk 1994a J. Pavúk: Santovka - eine bedeutende Fundstelle der Lengyel-Kultur in der Slowakei. Arch. Korrbl. 24, 1994, 167-177.

Pavúk 1994b J. Pavúk: Zur Synchronizierung der Lengyel- und Theiss-Kultur in der Slowakei. In: Internationales Symposium über die Lengyel-Kultur 1888-1988. Brno - Łodż 1994, 200-207.

Pavúk 1997 J. Pavúk: Kockovité a zoomorfné dózičky lengyelskej kultúry zo Santovky. Sbor. Prací Fil. Fak. Brno M2, 1997, 65-78.

Pavúk/Veliačik/Romsauer 1995 J. Pavúk/L. Veliačik, L./P. Romsauer: Veränderung von Siedlungsarealen als mögliche Folge klimatischer Schwankungen in der Westslowakei. In: Möglichkeiten und Perspektiven der West - Ost Zusammenarbeit auf dem Gebiet der Wissenschaft mit dem Schwerpunkt auf der Umwelt und Gesundheit, PHARE-Programm. Bratislava 1995, 116-135.

Petrovský-Šichman 1961 Petrovský-Šichman, A.: Archeologický prieskum stredného Poiplia roku 1955. Štud. Zvesti AÚ SAV 7, 1961, 1-197.

Pichlerová/Tomčíková 1993 M. Pichlerová/K. Tomčíková: Archeologická zbierka zo Želiezoviec I. Zbor. SNM 87. Arch. 3, 1993, 53-90.

Pichlerová/Tomčíková 1994 M. Pichlerová/K. Tomčíková: Archeologická zbierka zo Želiezoviec II. Zbor. SNM 88. Arch. 4, 1994, 85-128.

Pichlerová/Tomčíková 1995 M. Pichlerová/K. Tomčíková: Archeologická zbierka zo Želiezoviec III. Zbor. SNM 89. Arch. 5, 1995, 91-127.

Pichlerová/Tomčíková 1996 M. Pichlerová/K. Tomčíková: Archeologická zbierka zo Želiezoviec IV. Zbor. SNM 90. Arch. 6, 1996, 149-181.

Pichlerová/Tomčíková 1997 M. Pichlerová/K. Tomčíková: Archeologické zbierka zo Želiezoviec V. Zbor. SNM 91. Arch. 7, 1997, 113-131.

Polla 1995 B: Polla: Archeológia na Slovensku v minulosti. Martin 1995.

Récsey 1891 V. Récsey: Bronzkori leletekről Hont- és Nógrádmegyében. Arch. Ért. 11 (új folyam 3), 1891, 353-355.

Récsey 1894 V. Récsey: Római castrum Tokodon és újabb régészeti leletek Esztergom- és Hontmegyében. Arch. Ért. 14 (új folyam), 1894, 65-70.

Reiszig, b. r. v. E. Reiszig: Hont vármegye története. Őskor, a népvandorlás és a honfoglalás kora. In: Magyarország vármegyei és városai (Hont vármegye és Szelmeczbánnya). Budapest, b. r. v., 279-284.

Rizner 1903 Ľ. V. Rizner: Náleziská starožitností v Uhrách. Sbor. MSS 8, 1903, 24-54.

Rulf 1981 J. Rulf: Poznámky k zemědělství středoevropského neolitu a eneolitu. Arch. Rozhledy 33, 1981, 123-131.

Rulf 1983 J. Rulf: Přírodní prostředí a kultury českého neolitu a eneolitu. Pam. Arch. 74, 1983, 35-95.

Rulf 1994a J. Rulf: Pravěké osídlení střední Evropy a niva. In: J. Beneš/V. Brůna (Ed.): Archeologie a krajinná ekologie. Most 1994, 55-64.

Rulf 1994b J. Rulf: A. Kulczycka-Leciejewiczowa, Osadnictwo neolityczne w Polsce południowo-zachodniej, Wroclaw 1993 (rec.). Pam. Arch. 85, 1994b, 154-155.

Sklenářová/Krušinová/ Baštová/Volfík 1996 Z. Sklenářová/L. Krušinová/D. Baštová/P. Volfík: Státní archeologický seznam ČR, verze 1.1. Uživatelská příručka. Praha 1996.

Soják 2000 M. Soják: Neolitické osídlenie Spiša. Slov. Arch. 48, 2000, 186-307.

Šalkovský 1987 P. Šalkovský: Zisťovací výskum v Hontianskych Moravciach. AVANS 1986, 1987, 99.

Šalkovský/Császta 1985 P. Šalkovský/J. Császta: Prieskum povodia Štiavnice v Sebechlebskej pahorkatine. Štud. Zvesti AÚ SAV 21, 1985, 281-285.

Šimana/Vencl 1970 M. Šimana/S. Vencl: Návrh na jednotné polohové určování archeologických nalezišť. Arch. Rozhledy 22, 1970, 574-585.

Šiška 1989 S. Šiška: Kultúra s východnou lineárnou keramikou na Slovensku. Bratislava 1989.

Šiška 1995 S. Šiška: Zur Problematik des Untergangs der Bükker Kultur. Slov. Arch. 43, 1995, 5-24.

Šiška 1998 S. Šiška: Obsidián v prostredí spoločenstiev doby kamenej na strednom a východnom Slovensku (súpis nálezísk). Vsl. Pravek 5, 1998, 63-90.
Šuteková 2005 J. Šuteková: Špecifiká pohrebného rítu v eneolite. In: I. Cheben/I. Kuzma (Ed.): Otázky neolitu a eneolitu našich krajín - 2004. Nitra 2005, 321-334.
Tencer 2006 T. Tencer: Analýza pravekého a ranostredovekého osídlenia v okrese Senica za použitia prostriedkov GIS. Seminárna práca (rukopis uložený na ÚAM FF MU). Brno 2006. Nepublikované.
Točík 1981 A. Točík: Malé Kosihy, osada zo staršej doby bronzovej. Nitra 1981.
Točík et al. 1970 A. Točík et al.: Slovensko v mladšej dobe kamennej. Bratislava 1970.
Točík/Drenko 1950 A. Točík/J. Drenko: Výskum v Prši na Slovensku. Arch. Rozhledy 2, 1950, 159-174.
Točík/Lichardus 1966 A. Točík/A. Lichardus: Staršia fáza slovensko-moravskej maľovanej keramiky na juhozápadnom Slovensku. Pam. Arch. 57, 1966, 1-83.
Urminský 1998 J. Urminský: Lengyelské osídlenie Slovenska na sklonku neolitu. Diplomová práca (rukopis uložený na ÚAM FF MU). Brno 1998. Nepublikované.
Vencl 1995 S. Vencl: K otázce věrohodnosti svědectví povrchových průzkumů. Arch. Rozhledy 47, 1995, 11-57.
Vendtová 1964 V. Vendtová: Výskum v Slovenských Ďarmotách roku 1962. Arch. Rozhledy 16, 1964, 347-369.
Visegrádi 1911 J. Visegrádi: A magyarádi őstelep. Múz. Könyvtári Ért. 5, 1911, 30-39.
Wiedermann 2003 E. Wiedermann: Archeoenvironmentálne štúdie prehistorickej krajiny. Nitra 2003.
Zábojník 1978 J. Zábojník: Výskum stredovekej sakrálnej stavby v Chľabe. AVANS 1977, 1978, 279, 280.
Zábojník 1980 J. Zábojník: Tretia sezóna výskumu v Chľabe. AVANS 1979, 1980, 253-255.
Zauner 1934-1935 A. Zauner: Archeologické nálezy z okolia Levíc. Pam. Arch. 40, 1934-1935, 97-99.
Zoch 1898 S. Zoch: Cerovské starožitnosti. Čas. MSS 1, 1898, 2-36.
Žebrák 1982 P. Žebrák: Výsledky terénního průzkumu na jihu středního Slovenska. AVANS 1981, 1982, 315-317.
Žebrák 1983 P. Žebrák: Archeologický průzkum jihu středního Slovenska v letech 1981-1982. Štud. Zvesti AÚ SAV 20, 1983, 339-352.
Žebrák 1984 P. Žebrák: Výsledky průzkumu ve Veľké Vsi nad Ipľom. AVANS 1983, 1984, 229, 230.
Žebrák 1985 P. Žebrák, P.: Výsledky průskumu na jihu středního Slovenska. AVANS 1984, 1985, 261-264.
Žebrák 1986 P. Žebrák: Neolitická lokalita v Želovcích. AVANS 1985, 1986, 258, 259.

Nálezové správy:

Nálezové správy AÚ SAV - bez čísla: Horné/Dolné Semerovce; Salka; Tupá, časť Tupá.
Nálezové správy AÚ SAV č. j. 943/48; č. j. 169/49; č. j. 170/49; č. j. 257/50; č. 422/51; č. 432/51; č. 134/52; č. 304/52; č. 307/52; č. 331/54; č. 74/55; č. 71/56; č. 829/56; č. 210/57; č. 276/57; č. 570/57; č. 376/61; č. 1252/62; č. 2115/64; č. 2879/65; č. 6113/72; č. 6370/73; č. 8483/78; č. 9624/81; č. 9634/81; č. 9640/81; č. 13187/93.
Ambros - C. Ambros: Nálezová správa AÚ SAV č. 10024/82; č. 11491/86.
Balaša - G. Balaša: Nálezová správa AÚ SAV č. 561/56.
Balko - J. Balko: Nálezová správa AÚ SAV č. 10280/83; č. 10715/84; č. 11023/85.
Bánesz/Nevizánsky - L. Bánesz/G. Nevizánsky: Nálezová správa AÚ SAV č. 10113/82; č. 10116/82; č. 10118/82; č. 10121/82; č. 10123/82; č. 10124/82; č. 10126/82; č. 10127/82; č. 10129/82; č. 10131/82; č. 10132/82; č. 10134/82; č. 10136/82; č. 10137/82; č. 10138/82; č. 10463/83; č. 10464/83; č. 10465/83; č. 10466/83; č. 10467/83; č. 10468/83; č. 10469/83; č. 10471/83; č. 10473/83.
Bárta - J. Bárta: Nálezová správa AÚ SAV, bez čísla - Hrnčiarska Ves, časť Veľká Suchá; Nálezová správa AÚ SAV č. 236/54; č. 380/58; č. 415/61; č. 416/61; č. 418/61; č. 419/61; č. 420/61; č. 1249/62; č. 1253/62; č. 1255/62; č. 1256/62; č. 5882/71.
Bárta/Antala - J. Bárta/M. Antala: Nálezová správa AÚ SAV č. 10789/84; č. 10792/84.
Bárta/Janek - J. Bárta/D. Janek: Nálezová správa AÚ SAV č. 5126/70.
Bárta/Petrovský - J. Bárta/A. Petrovský: Nálezová správa AÚ SAV č. 417/61.
Bátora - J. Bátora: Nálezová správa AÚ SAV č. 7522/76; č. 7524/76; č. 7525/76; č. 7526/76; č. 7529/76; č. 7531/76; č. 7599/76; č. 8144/77.
Benadik - B. Benadik: Nálezová správa AÚ SAV č. 547/55; č. 548/55.
Béreš - J. Béreš: Nálezová správa AÚ SAV č. 3659/66.
Bialeková - D. Bialeková: Nálezová správa AÚ SAV č. 436/58; č. 46/61.
Böhm - J. Böhm: Nálezová správa AÚ SAV č. 4689/69; č. 6128/72; č. 6129/72; č. 6703/73.
Budinský-Krička - V. Budinský-Krička: Nálezová správa AÚ SAV, bez čísla - Pinciná; č. j. 283/50; č. j. 284/50; č. j. 285/50.
Bujna - J. Bujna: Nálezová správa AÚ SAV č. 8822/79.

Császta - J. Császta: Nálezová správa AÚ SAV č. 11483/86; č. 11484/86; č. 11486/86.
Császta/Šalkovský - J. Császta/P. Šalkovský: Nálezová správa AÚ SAV č. 11481/86.
Dekan - J. Dekan: Nálezová správa AÚ SAV č. j. 615/48; č. j. 616/48; č. j. 632/48; č. j. 721/48; č. j. 824/48.
Drenko - J. Drenko: Nálezová správa AÚ SAV č. j. 1908/50; č. 96/54; č. 302/54; č. 3764/67.
Eisner - J. Eisner: Nálezová správa AÚ SAV č. 313/56.
Fottová - E. Fottová: Nálezová správa AÚ SAV č. 15409/2004; č. 15493/2005; č. 15497/2005; č. 15510/2005.
Habovštiak - A. Habovštiak: Nálezová správa AÚ SAV č. 665/62.
Hajnalová - E. Hajnalová: Nálezová správa AÚ SAV č. 11502/86.
Hanuliak/Zábojník - M. Hanuliak/J. Zábojník: Nálezová správa AÚ SAV č. 9515/81; č. 9516/81.
Hrala/Moucha - J. Hrala/V. Moucha: Nálezová správa AÚ SAV č. 179/52.
Hrubec - I. Hrubec: Nálezová správa AÚ SAV č. 3764/67.
Hyll - Š. Hyll: Nálezová správa AÚ SAV č. j. 582/49.
Illášová - Ľ. Illášová: Nálezová správa AÚ SAV č. 12037/87; č. 12040/87.
Janek - D. Janek: Nálezová správa AÚ SAV č. 6112/72; č. 6150/72; č. 6165/72; č. 6226/72; č. 6227/72; č. 6319/72; č. 6324/72; č. 6330/72; č. 6332/72; č. 6342/73; č. 6346/73; č. 6347/73; č. 6348/73.
Janek/Rajnič - D. Janek/A. Rajnič: Nálezová správa AÚ SAV č. 6343/73.
Jelínková - Z. Jelínková: Nálezová správa AÚ SAV č. 123/52; č. 225/52.
Jelínková/Mašek - Z. Jelínková/N. Mašek: Nálezová správa AÚ SAV č. 288/52.
Kolník - T. Kolník: Nálezová správa AÚ SAV č. 650/56; č. 8686/78.
Kovár/Fottová/Kvetánová - B. Kovár/E. Fottová/I. Kvetánová: Nálezová správa AÚ SAV č. 15692/2005.
Lichardus - J. Lichardus: Nálezová správa AÚ SAV č. 826/62; č. 4208/67.
Mácelová - M. Mácelová: Nálezová správa AÚ SAV č. 11072/85.
Maška - N. Maška: Nálezová správa AÚ SAV č. j. 627/52.
Molnár - Z. Molnár: Nálezová správa AÚ SAV č. j. 308/52.
Nekvasil - J. Nekvasil: Nálezová správa AÚ SAV č. 193/61.
Němejcová-Pavúková - V. Němejcová-Pavúková: Nálezová správa AÚ SAV č. 1369/63.
Nevizánsky - G. Nevizánsky: Nálezová správa AÚ SAV č. 7563/76; č. 8925/79; č. 13961/98.
Nevizánsky/Ožďáni - G. Nevizánsky/O. Ožďáni: Nálezová správa AÚ SAV č. 276/78.
Nevizánsky/Ožďáni/Točík - G. Nevizánsky/O. Ožďáni/A. Točík: Nálezová správa AÚ SAV č. 8864/79.
Novotná - M. Novotná: Nálezová správa AÚ SAV č. 62/56; č. 63/56.
Ožďáni - O. Ožďáni: Nálezová správa AÚ SAV č. 10006/82; č. 10851/84; č. 10852/84; č. 10853/84; č. 10854/84; č. 10855/84; č. 10857/84; č. 10862/84; č. 12717/90; č. 12720/90; č. 12722/90; č. 12723/90; č. 12730/90; č. 12854/91; č. 12948/91; č. 12950/91; č. 12951/91.
Ožďáni/Urbanec - O. Ožďáni/J. Urbanec: Nálezová správa AÚ SAV č. 12718/90; č. 12719/90; č. 12724/90; č. 12725/90; č. 12728/90; č. 12729/90; č. 12732/90.
Pavúk - J. Pavúk: nálezová správa AÚ SAV č. 1392/63; č. 1402/63; č. 1403/63; č. 5468/71; č. 6162/72; č. 6645/73; č. 6956/74; č. 7905/76.
Petrovský-Šichman - A. Petrovský-Šichman: Nálezová správa AÚ SAV č. 21/55; č. 23/55; č. 69/55; č. 90/55; č. 127/55; č. 152/55; č. 207/55; č. 208/55; č. 209/55; č. 264/55; č. 303/55; č. 325/55; č. 329/55; č. 369/55; č. 380/55; č. 382/55; č. 383/55; č. 391/55; č. 398/55; č. 400/55; č. 401/55; č. 403/55; č. 406/55; č. 407/55; č. 409/55; č. 420/56.
Porubský - J. Porubský: Nálezová správa AÚ SAV č. j. 13/49; č. j. 36/49.
Rejholec - E. Rejholec: Nálezová správa AÚ SAV č. 3902/67; č. 4296/68.
Štefanovičová - T. Štefanovičová: Nálezová správa AÚ SAV č. 268/54.
Točík - A. Točík: Nálezová správa AÚ SAV č. j. 544/48; č. 935/62; č. 10218/83.
Váňa - A. Váňa: Nálezová správa AÚ SAV č. 7335/75.
Veliačik - L. Veliačik: Nálezová správa AÚ SAV (bez čísla, Chľaba).
Žebrák - P. Žebrák: Nálezová správa AÚ SAV č. 10736/84; č. 10737/84; č. 10738/84; č. 10743/84; č. 10752/84; č. 10760/84; č. 10762/84; č. 10762/84; č. 11151/85.

Drainage Basin of The River Ipeľ in The Late Stone Age

Peter Tóth

Summary

The work deals with the relationship between the settlement and the environment. The following variables were observed: altitude, superelevation above the surrounding terrain in the circle of 100 m around the site, slope, aspect, distance from the closest water source and relation to soil. Basis of the analysis were the information from the finding reports and literature available to the author till 2007.

The work is chronologically defined by the Neolithic and Early Eneolithic, where belong these archaeological cultures: linear pottery culture, Želiezovce group, Bükk culture, Lengyel culture (Neolithic and Eneolithic stages) and Bajč-Retz-Křepice group. From the geographical point of view is the work defined by the Slovak part of the river Ipeľ; all of its right feeders were taken into consideration.

The beginings of the archaeological interest in the basin of the river Ipeľ are dated back to the third decade of 19th century. All excavations and surveys has shown, that this region is especially important and stands on the boundary of two worlds, namely middledanubian and basin of the river Tisa, as demonstrate numerous contacts and influences from these regions.

The archaeological material was mainly collected by field survey (diagram 1), which still remains the most important research method in the solution of questions on the level of microregions and regions (after *Milo et al. 2004*, 128). Significant problem of surveys in the past was poor emphasis on precision of localisation (diagram 2). This situation became better in 7th decade till the beginning of 9th decade of 20th century, when the most of the sites were fixated by Křovák's system or the system, which was published by M. Šimana and S. Vencl (after *Šimana/Vencl 1970*, 583-585). From the 9th decade of 20th century is the location of sites published relatively (geograpfical coordinates are not qoute).

First methodical step of analysis was the creation of database of archaeological sites (table 1) in program MS Access after "Státní archeologický seznam ČR" (after *Sklenářová/Krušinová/Baštová/Volfík 1996*) and archaeological database of Bohemia "Archiv 2.0" (*Kuna/Křiváková/Krušinová 1995*). Basic evidentiary unit of the database is component, i. e. spatial, chronological and functional complexes, which were created by the cumulation of artefacts and ecofacts in former areas of activities (*Kuna 2004*, 305). Second step was the fixation of sites in GIS environment, in that process was used the program "ArcGIS - ArcInfo v. 9.2" from ESRI company. Altogether were detected 397 sites and 655 components (table 2-4). Only such components were included to the analysis, which were exactly dated, which precision of localization[24] was in range 1-3 and which activity was other than import. The results were compared with the situation in the Czech Republic, Poland and Slovakia.

Relation to altitude. The mass of the sites from the investigated period (table 5) is in range 100-250 m. Majority of sites are founded in altitude to 150 m, except for the Bükk culture, where the majority of sites belongs to the range 151-200 m. Higher situated places were also searched in the time of Želiezovce group and stage IV of Lengyel culture.

From the average altitude (diagram 3) follows, that majority of Neolithic and Eneolithic sites are concentrated in the altitude 140-160 m. The tendency to settle higher situated places is in the last stage of Lengyel culture, the trend to settle lower situated places is in the period of Bajč-Retz-Křepice group. Bükk culture surpasses these values, which in average exceeds the altitude 180 m.

Relation to local elevation (in the circle of 100 m around the site; table 6, diagram 4). Almost all cultures preferred to settle places with relative elevation up to 10 m. Older linear pottery culture surpasses these values with relative elevation 10-20 m, which might be caused by insufficient number of sites. Settlements of Bükk culture and stage II of Lengyel culture have relatively low local elevation. Relatively high local elevation have sites of linear pottery culture, Želiezovce group and stages I/II (Santovka phase), III and IV of Lengyel culture.

Relation to slope (table 7, diagram 5). Terrain with the slope to 4 degrees was preferred for the settlement. In the times of younger linear pottery culture, Želiezovce group and stage IV of Lengyel culture were also searched steeper slopes. The majority of sites was situated in the terrain with the slope to 2 degrees, except for the stage I/II (Santovka phase) and Bajč-Retz-Křepice group.

Relation to aspect (table 8, diagram 6). Neolithic cultures preferred slopes, which were decided on the aspect of E-SW, particularly E-SE. Settlements of stage I of Lengyel culture defy these values, which preferred NE slopes. The diversification of aspect comes up in the period of younger linear pottery culture and its successor, Želiezovce group. Similar tendency also show Early Eneolithic sites, most significantly in the period of stage II of Lengyel culture.

Relation to soil types. Most of the settlements in the Neolithic were established on brown earth (table 9, diagram 7). Out of the common run is Bükk culture, which preferred mollic fluvisols. The second most common soil type in the Neolithic was fluvisols. The situation is changed in the Early Eneolithic, when were especially preferred fluvisols. It seems that the linear pottery culture did not search chernozem. Only in Želiezovce group appears stronger relation to chernozem. Situation in the time of older linear pottery culture and stage II of Lengyel culture may be distorted by insufficient number of sites.

[24] To the identification of precision of localisation was used the scale 1-4, which was midified after *T. Tencer* (*2006*, 54), *M. Kuna*, *D. Křivánková* and *L. Krušinová* (*1995*, 63) and *J. Rulf* (*1983*, 48).

Brown earth and fluvisols can be found in all periods in model agricultural hinterland (diagram 8; i. e. circle with diameter 1 km; the middle is situated in the place of discovery; after *Rulf 1983*, 61). In the Neolithic prevails brown earth over fluvisols (except for Bükk culture and stage I of Lengyel culture, when prevails fluvisols over brown earth). In the Eneolithic it is vice versa, fluvisols prevail over brown earth. In the period of younger linear pottery culture, Želiezovce group and stage IV of the Lengyel culture can be observed weak relation to chernozem.

Distance from the closest water source[25] (table 10, diagram 9). The majority of the sites is found up to 4 minutes walk from the closest water source, apart from the stage I/II of the Lengyel culture (Santovka phase) and Bajč-Retz-Křepice group. Relatively close to the water source are located settlements of the older linear pottery culture, Bükk culture and stage I of the Lengyel culture. Settlements of the stage I/II of the Lengyel culture (phase Santovka) are relatively more distant from the water source. Sites of the younger linear pottery culture and Želiezovce group were situated in different distance from the water source. Sites with the distance above 8 minutes (cca 650 m) walk used another (today unknown) water source. It cannot be forgotten the possibility of using water from streams (with respect to more humid climate in Atlantic and the beginning of Epiatlantic) or wells, which are safely supported with evidence from the middle European Neolithic (after *Rulf 1983*, 38).

Common feature of Neolithic and Early Eneolithic cultures in the basin of the river Ipeľ and neighbouring territories are:

1. Concentration of the settlement in the altitude to 300 m.
2. Population of the terrain with the slope to 4 degrees.
3. Tendency to settle slopes, which were decided on the aspect of E-S and in the Early Eneolithic diversification of the aspect.
4. Relation to the close water source (to 6 minutes walk, cca 500 m).

Specifics of the basin of the river Ipeľ are:

1. Strictly speaking the same settlement strategies of the linear pottery culture, Želiezovce group and the stage IV of the Lengyel culture.
2. Minimal relation to black earth.
3. In a model agricultural hinterland prevailing brown soil over "fluvizem" (except for Bükk culture and stage I of the Lengyel culture) and in the Eneolithic vice versa, prevails "fluvizem" over brown soil.

Identically with J. Pavúk's view (*Pavúk 1990*, 66-67; *Pavúk/Veliačik/Romsauer 1995*, 117-122) important role in mutual interaction of settlement and environment played climatic fluctuations connected with rainfall. Settlement reacted immediately to the changed climate; economy and social structures secondarily adapted to new conditions. On the basis of situation in SW Slovakia and higher written ideas we can place linear pottery culture and Želiezovce group at the end of the Atlantic period. Stage I of the Lengyel culture correlates with the beginning of Epiatlantic, when dry climate arose. In the end of stage I and during the stage II of Lengyel culture predominated wet Atlantic climate. In the stage III dominated extremely dry continental climate and in the stage IV of Lengyel culture the Atlantic climate was stabilized (*Pavúk/Veliačik/Romsauer 1995*, 122). This situation is completely different in comparison with the Czech, where J. Rulf quotes as a main reason changes in economy (introduction of "radlo" in Eneolithic), partially followed by changes in settlement structure (*Rulf 1983*, 79).

Map 1. Drainage Basin of The River Ipeľ. General geographical conditions.
Map 2. Drainage Basin of The River Ipeľ. Local elevation in the circle of 100 m around the site.
Map 3. Drainage Basin of The River Ipeľ. Slope.
Map 4. Drainage Basin of The River Ipeľ. Aspect.
Map 5. Soil types in the basin of the river Ipeľ.
Map 6. Drainage Basin of The River Ipeľ. Distance from the closest water source in minutes at the footpace of 5 kph.
Map 7. Sites of the older linear pottery culture in the basin of the river Ipeľ.
Map 8. Sites of the younger linear pottery culture in the basin of the river Ipeľ.
Map 9. Sites of the Želiezovce group ware in the basin of the river Ipeľ.
Map 10. Sites of the Bükk culture in the basin of the river Ipeľ.
Map 11. Sites of the 1st stage of the Lengyel culture in the basin of the river Ipeľ.
Map 12. Sites of the 1st/2nd stage of the Lengyel culture (Santovka phase) in the basin of the river Ipeľ
Map 13. Sites of the 2nd stage of the Lengyel culture in the basin of the river Ipeľ.
Map 14. Sites of the 3rd stage of the Lengyel culture in the basin of the river Ipeľ.
Map 15. Sites of the 4th stage of the Lengyel culture in the basin of the river Ipeľ.
Map 16. Sites of the Bajč-Retz-Křepice group in the basin of the river Ipeľ.
Map 17. Sites of the foreign cultures and cultural groups in the basin of the river Ipeľ.

[25] Author worked with potential state of water courses, which cannot exactly reflect the reality in prehistory and cannot avoid certain distortion, which should not be substantial (*Milo et al. 2004*, 130).

Diagram 1. Proportion of action from the total data.
Diagram 2. Precision of localisation from the total number of components .
Diagram 3. Average altitude in particular periods (LnK - linear pottery culture, ŽS - Želiezovce group, BK - Bükk culture, L - Lengyel culture, BRK - Bajč-Retz-Křepice group).
Diagram 4. Illustration of local elevation in the circle of 100 m around the site (LnK - linear pottery culture, ŽS - Želiezovce group, BK - Bükk culture, L - Lengyel culture, BRK - Bajč-Retz-Křepice group).
Diagram 5. Illustration of slope in particular periods (LnK - linear pottery culture, ŽS - Želiezovce group, BK - Bükk culture, L - Lengyel culture, BRK - Bajč-Retz-Křepice group).
Diagram 6. Illustration of aspect in particular periods (LnK - linear pottery culture, ŽS - Želiezovce group, BK - Bükk culture, L - Lengyel culture, BRK - Bajč-Retz-Křepice group).
Diagram 7. Illustration of soil types in the establishment of a site in particular periods (LnK - linear pottery culture, ŽS - Želiezovce group, BK - Bükk culture, L - Lengyel culture, BRK - Bajč-Retz-Křepice group).
Diagram 8. Illustration of soil types in a model agricultural hinterland in particular periods (LnK - linear pottery culture, ŽS - Želiezovce group, BK - Bükk culture, L - Lengyel culture, BRK - Bajč-Retz-Křepice group).
Diagram 9. Illustration of distance of sites (in minutes) from the closest water source in particular periods at the footpace of 5 kph (LnK - linear pottery culture, ŽS - Želiezovce group, BK - Bükk culture, L - Lengyel culture, BRK - Bajč-Retz-Křepice group).

Table 1. The structure of database.
Table 2. Components divided according to period and area (LnK - linear pottery culture).
Table 3. Components divided according to period and activity in the site (LnK - linear pottery culture).
Table 4. Components divided according to period and precision of localization. (LnK - linear pottery culture)
Table 5. Intervals of altitude in particular periods (LnK - linear pottery culture, ŽS - Želiezovce group, BK - Bükk culture, BRK - Bajč-Retz-Křepice group).
Table 6. Local elevation in the circle of 100 m around the site (LnK - linear pottery culture, ŽS - Želiezovce group, BK - Bükk culture, BRK - Bajč-Retz-Křepice group).
Table 7. Intervals of slope in particular periods (LnK - linear pottery culture, ŽS - Želiezovce group, BK - Bükk culture, BRK - Bajč-Retz-Křepice group).
Table 8. Values of aspect in particular periods (LnK - linear pottery culture, ŽS - Želiezovce group, BK - Bükk culture, BRK - Bajč-Retz-Křepice group).
Table 9. Soil types in the establishment of a site in particular periods (LnK - linear pottery culture, ŽS - Želiezovce group, BK - Bükk culture, BRK - Bajč-Retz-Křepice group).
Table 10. Distance of sites (in minutes) from the closest water source in particular periods at the footpace of 5 kph (LnK - linear pottery culture, ŽS - Želiezovce group, BK - Bükk culture, BRK - Bajč-Retz-Křepice group).

Translated by author

Mgr. Peter Tóth
Archeologický ústav SAV
Akademická 2
SK-949 21 Nitra
toth.psk@gmail.com

DEPOT ŽELEZNÝCH NÁSTROJOV Z DOBY LATÉNSKEJ ZO ZEMIANSKEHO PODHRADIA-MARTÁKOVEJ SKALY

Ladislav Veliačik

Severozápadné Slovensko, neskorá doba laténska, depot, industria železná, sekera, dláto, nôž

Northwest Slovakia, Late La Tène period, deposit, iron industry, axe, chisel, knife

Iron tools deposit from La Tène period from Zemianske Podhradie- Martáková skala

During a survey of the fortified settlement of Lužice culture in position Hradiská, which was also settled in the La Tène Period, a smaller deposit of iron tools was found at the foot of one of the cliffs of a nearby Late La Tène fort at Martáková skala in 1987. The deposit consisted of a massive iron axe with rectangular socket, a big socketed chisel and a knife with tapering tang. Among La Tène hoards all three objects belong to the most frequent and functionally relatively universal tool types. Axe and chisel were used mainly in wood logging and woodworking, knife was a versatile tool mostly for domestic use or as a weapon in hunting and fighting. The analysis of the deposit inventory showed that the objects had been produced and buried in the Late La Tène period, at the earliest around the turn of the two last centuries BC (level LTD1). Thus they belong to the time horizon in which the custom of burying iron tools deposits and the reasons for doing so are the most notable, and concrete acts of such burials are the most numerous. The hoard might also have had a votive character, although find circumstances rather signal accidental and temporary abandonment of the objects. Apart from the referred to hill-forts the article mentions sites in neighbouring villages of Bošáca (the hill-fort is less marked and the character of its settlement less clear) and Trenčianske Bohuslavice (oppidum), whose location and chronological classification are comparable. The article also states an absence of lowland agricultural settlements in the settlement structure of the microregion of Bošácka dolina and Moravskolieskovská dolina valleys.

V rokoch 1986-1992 uskutočnil Archeologický ústav SAV v Nitre pod vedením autora tohto príspevku zisťovací výskum opevneného sídliska z neskorej doby bronzovej v polohe Hradiská (aj Hradišťá; obr. 1: 1) v katastri obce Zemianske Podhradie (v rokoch 1976-1991 bola obec miestnou časťou Bošáce), okr. Nové Mesto nad Váhom. Okrem spresnenia lokalizácie a zisťovacej sondáže na už dávnejšie známych náleziskách lužickej kultúry v blízkom okolí (napr. pohrebiska v Bošáci a v Moravskom Lieskovom a hradiska v Dolnom Srní) sme v priebehu výskumu venovali pozornosť aj obhliadkam a prieskumu ďalších nálezísk v blízkosti Hradísk, ktoré patria mladším obdobiam. Týka sa to polôh Lazce, Bašta (v predhradí Hradíšť) a najmä Martákova skala, ktoré sú známe už od konca 19. storočia najmä vďaka pôsobeniu J. Ľ. Holubyho, miestneho polyhistora a záchrancu mnohých archeologických pamiatok (obr. 1: 2; *Holuby 1898*, 148-152). J. Ľ. Holubymu bolo pravdepodobne známe aj ďalšie nálezisko, a to zvyšky stredovekého hrádku ležiaceho na úpätí južného svahu Martákovej skaly, keďže v jednej zo správ o svojich pochôdzkach spomína malý, umelo nasypaný kopec v jej blízkosti (*Holuby 1887/1993*, 57).

V auguste roku 1987 sme uskutočnili jednu z obhliadok Martákovej skaly, kde sa nám za pomoci detektora kovov a výkopom menších zisťovacích sond na úpätí severného brala skalného masívu tohto náleziska podarilo objaviť neveľký depot železných nástrojov. Nálezisko leží na severozápadnom okraji obce a tvorí ho neveľký, pomerne odsadený, do Bošáckej doliny vystupujúci horský výbežok predhoria Bielych Karpát (369 m. n. m.), od Hradísk vzdialený severným smerom cca 650 m. Osídlenie temena zaberalo plochu okolo pol hektára, ktorá bola v južnej polovici chránená dnes už málo zreteľným valom

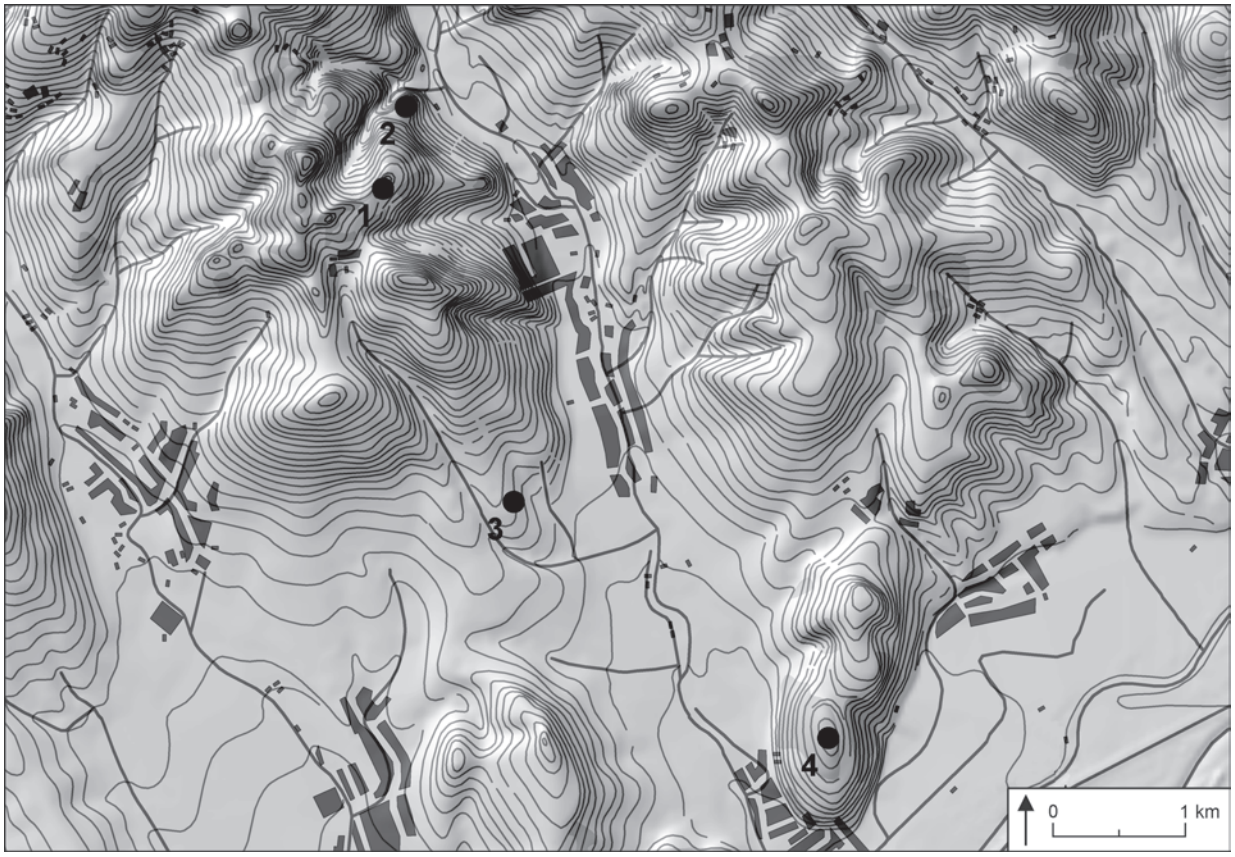

Obr. 1. Mapa výskytu lokalít zo stredo- a neskorolaténského obdobia v Bošáckej doline. 1 - Zemianské Podhradie-Hradiská; 2 - Zemianské Podhradie-Martáková skala; 3 - Bošáca-Pohančeniščá; 4 - Trenčianske Bohuslavice-Malovecké.

a nad Bošáckou dolinou zo severu a severozápadu skalnými bralami a prudkými zrázmi. Práve pod jedným z brál sa v hĺbke 15-25 cm našiel depot troch šikmo na seba uložených železných predmetov (obr. 2; 3), pričom najvyššie ležalo dláto s tuľajkou (1), v strede bola masívna sekera so štvorhrannou tuľajkou (2) a naspodku bol porušený nôž (3).

Opis nálezov:

1. Železné dláto s roztvorenou tuľajkou, dlhým telom zo štvorhrannej tyčinky a klinovito zúženým koncom s náznakom rozšíreného ostria. Okraj tuľajky je skovaním zhora golierovito rozšírený; dĺ. 294 mm, dĺ. tuľajky 114 mm (obr. 2: 3; 3: 3).

2. Veľká a masívna železná sekera s pravidelne ohnutými a skovanými lalokmi tuľajky, ktorá je takmer zatvorená a zhora štvorhranného prierezu, telo sekery smerom k ostriu je mierne vejárovito rozšírené. Zo strany uzáveru tuľajky priečny pás na čepeli signalizuje jej kovanie; dĺ. 165 mm, dĺ. tuľajky vrátane trojuholníkového výrezu 106 mm (bez 80 mm), š. ostria 108 mm, max. hrúbka stien tuľajky 9 mm (obr. 2: 2; 3: 2).

3. Železný nôž s tŕňovou rukoväťou z masívnej tyčinky štvorhranného prierezu, ku koncu plocho skovanej a takmer v pravom uhle vyhnutej nahor. Chrbát čepele s klinovitým prierezom je len nepatrne zaoblený, porušená čepeľ sa k nezachovanému hrotu plynule splošťuje a zužuje; zach. dĺ. 218 mm, max. š. čepele 24 mm (obr. 2: 1; 3: 1).

Všetky tri predmety z depotu patria k najčastejšie nachádzaným a funkčne pomerne univerzálnym typom nástrojov. Spoločný výskyt viacerých druhov železných nástrojov je v mladšej dobe železnej častým javom a počet 50 depotov z územia strednej Európy (*Kurz 1995*, 22) sa medzičasom, s výdatnou, aj keď neželanou pomocou amatérskych hľadačov pokladov, určite viac ako zdvojnásobil. Veď len z územia Slovenska pochádzajú zo 16 nálezísk, pričom len z hradiska v Plaveckom Podhradí (v tomto smere naj-

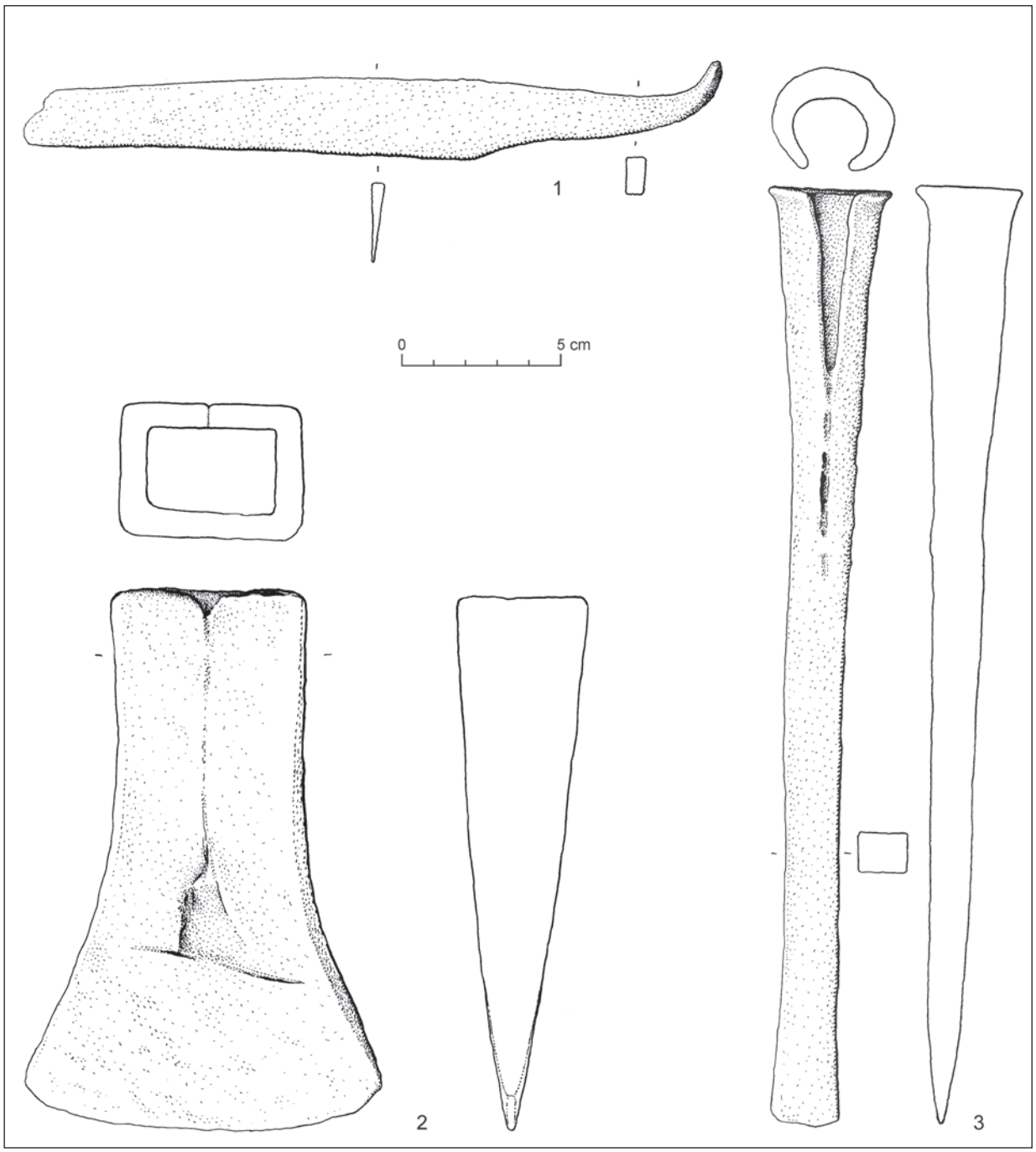

Obr. 2. Zemianske Podhradie-Martáková skala. Depot železných predmetov.

bohatšieho) pozná *K. Pieta* (*2008*, 192) jedenásť hromadných nálezov so železnými nástrojmi a ich možný celkový počet sa odhaduje na 24 (*Paulík/Tomčíková 2005*, 109). V odbornej literatúre sa pri hodnotení depotov venuje zvýšená pozornosť úrovni metalurgie železných kovov, nezriedka úzko špecializovanej funkcii mnohých predmetov, príčinám ich tezaurovania, ale rovnako aj typologickej a chronologickej klasifikácií železných predmetov. Tento priaznivý stav dovoľuje nakoniec aj bezproblémové základné zhodnotenie neveľkého súboru nástrojov zo Zemianskeho Podhradia.

Sekera svojím tvarom a veľkosťou patrí k charakteristickým exemplárom Jacobiho veľkých a ťažkých sekier (*Jacobi 1974*, 28-32), ktorých korene siahajú až do doby halštatskej a s pravouhlou tuľajkou sú ty-

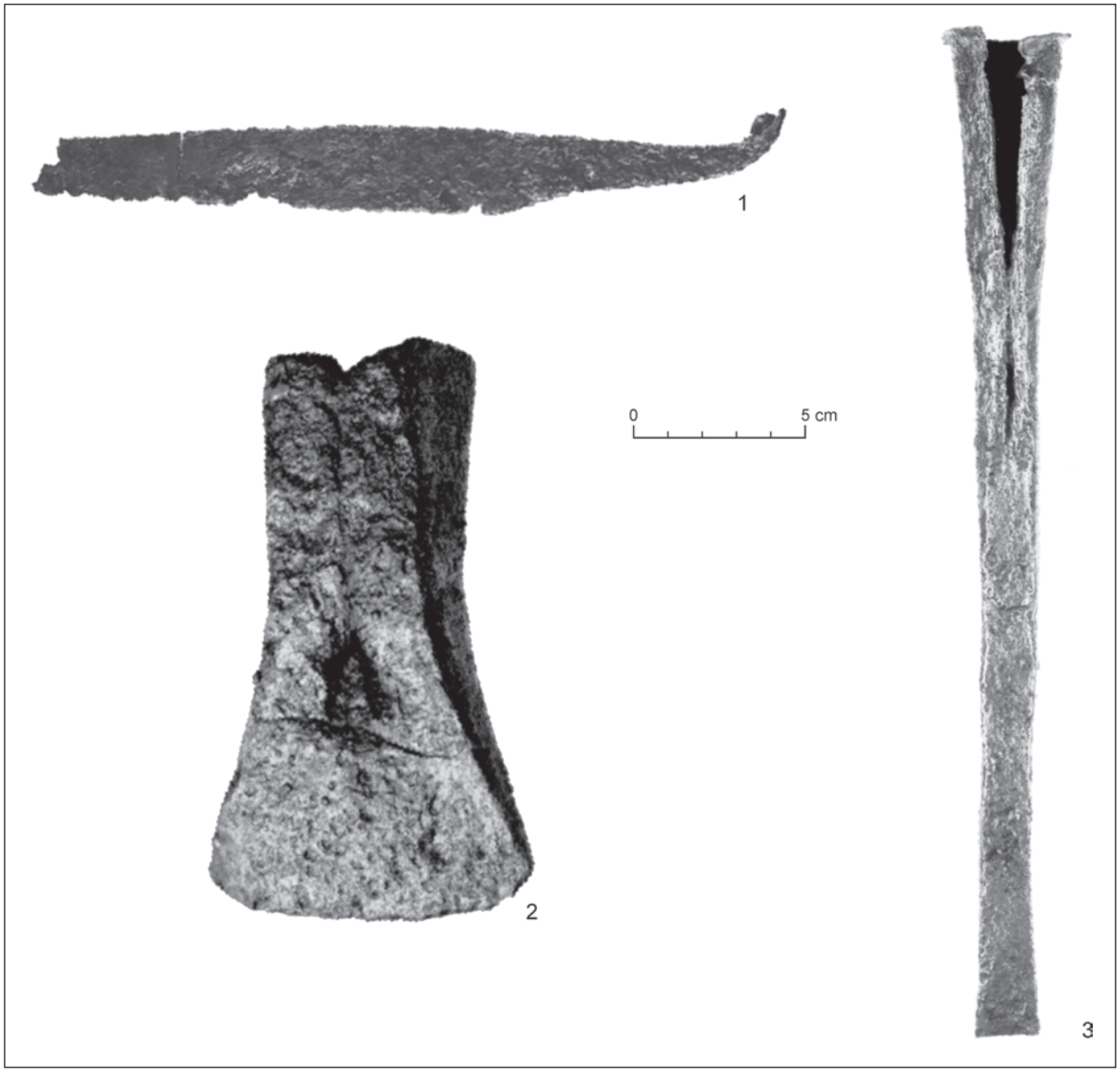

Obr. 3. Zemianske Podhradie-Martáková skala. Depot železných predmetov.

pickým nástrojom z konca doby halštatskej a staršej doby laténskej. Obľúbeným nástrojom však zostali aj v neskorej dobe laténskej. *J. Paulík* (*1970*, 60, 61) sa domnieva, že medzi halštatskými predlohami na domácej pôde a keltskými sekerami s hromadným výskytom v období rozkvetu oppíd chýba vývojové spojivo a že ide o nové, z halštatských tradícií mimo nášho územia vznikajúce nástroje.

V depotoch sa sekery s pravouhlou tuľajkou bežne objavujú spolu s nálezmi druhej frekventovanej skupiny so sekerami s otvorenou oválnou tuľajkou. Prvý typ považuje J. Paulík za špecializovanejší druh nástroja, ktorý plnil funkciu tesárskej sekery, v prípade menších exemplárov pripúšťa aj použitie pri iných prácach súvisiacich s obrábaním dreva (*Paulík 1970*, 56, 57). Ako tesársky nástroj sa určite viac hodili exempláre s výrazne rozšíreným ostrím. Okrem obľúbenosti si zachovali aj mnohostranné, resp. univerzálne využitie. V prípadoch spoločného výskytu s nožmi sa uvažuje aj o ich využití pri spracovaní mäsa (*Urban 2000*, 196 n.). Prostredie a konkrétna nálezová situácia pod Martákovou skalou nás však privádzajú k záveru, že aj v tomto prípade sekera s veľkou pravdepodobnosťou skôr slúžila na klčovanie. Archaickým prvkom sa javí jej takmer zatvorená pravouhlá tuľajka, aj keď podobné exempláre nechýbajú ani vo vrcholnom neskorolaténskom období. Má svoje početné náprotivky získané na hradiskách v keltskom prostredí a na území púchovskej kultúry v stredo- i neskorolaténskom období, napríklad na

lokalite Plavecké Podhradie, depot 1/68 a objekt 1/68 (*Paulík 1976*, tab. XLVII: 3; LII: 8), depot 4/89 (*Paulík/Tomčíková 2005*, tab. I: 1), Slatina nad Bebravou (*Pieta 2008*, obr. 6: 15), Poniky, časť Ponická Huta (*Pieta 2008*, obr. 99: 1). Spomedzi týchto a ďalších exemplárov nájdených na Slovensku len sekera z depotu 4/89 z Plaveckého Podhradia spolu s nálezom spod Martákovej skaly svojou veľkosťou a masívnosťou odpovedajú, podskupine veľkých a ťažkých sekier, zdôraznenej v úvode analýzy tohto typu.

Predovšetkým v strednej a neskorej dobe laténskej sa hojne používali aj železné dláta s tuľajkou, ktoré počas obdobia svojho výskytu prechádzali len malými tvarovými zmenami. Táto skutočnosť však nebránila ich rozmanitému praktickému využitiu, hoci ťažiskovo predstavujú špecializovaný tesársky a stolársky nástroj. Na exemplári zo Zemianskeho Podhradia sa potvrdilo konštatovanie *G. Jacobiho* (*1974*, 35), že veľkosť týchto predmetov určovalo ich plánovité použitie buď na hrubú prácu, alebo na jemné opracovanie, pričom pri veľkých dlátach dlhšia násada len málo prečnievala nad okraj otvorenej tuľajky, ktorý bol silne zhrubnutý po úderoch kladivom. To je prípad aj exemplára z Martákovej skaly, ktorý svojou dĺžkou takmer 30 cm a výrazné zhrubnutým okrajom vypovedá o intenzívnom uplatnení či už pri základnom opracovaní a úprave dreva pri budovaní fortifikácie, alebo pri inej stavebnej a stolárskej činnosti. Porovnateľné paralely pochádzajú zo sídliska v Bešeňove (*Paulík 1970*, obr. 14: 4), z hradiska v Plaveckom Podhradí (*Paulík 1976*, tab. LII: 3), na území púchovskej kultúry okrem nálezov z Liptovskej Mary (*Pieta 1982*, tab. XVIII: 17; *2000*, obr. 4: 6) sa najnovšie spomínajú tri veľké dláta aj z hradiska pri Veľkom Kolačíne (*Pieta 2008*, obr. 102: 10-12).

Porušený nôž s pokročilou koróziou nepatrí medzi typy s najčastejším výskytom. Má len nepatrne zaoblený chrbát a masívnu tŕňovitú rukoväť s nahor vyhnutým hrotitým koncom, prechod rukoväti do čepele je plynulý, bez stupňovitého odsadenia. Porovnateľné nálezy možno uviesť z oppida v neďalekých Trenčianskych Bohuslaviciach a zo Šášovského Podhradia? (*Pieta 2008*, obr. 12: 15; 17: 6). Exempláre bez ohnutého konca tŕňovitej rukoväti sú zastúpené na hradisku v Plaveckom Podhradí (*Paulík 1976*, tab. XL: 4; LI: 3). Pri podobných nožoch z Manchingu sa *G. Jakobi* (*1974*, 124 n.) domnieva, že zahnutý koniec tŕňa je technickým prvkom využívaným na fixáciu rukoväti z organického materiálu viac vo východnejších výrobných dielňach. Zistil novoveké paralely nožov, používaných na spracovanie mäsa, ale aj ako obuvníckych nástrojov na vyrezávanie hrubých koží. To však neznamená, že neposlúžili ako univerzálne nástroje v domácnosti a v prípade potreby aj ako útočné zbrane pri love a v boji.

Typologická analýza troch železných predmetov ukázala, že predmety boli vyrobené a tiež uložené do zeme v neskorej dobe laténskej, najskôr okolo prelomu posledných dvoch storočí pred naším letopočtom (stupeň LTD1). Patria teda do časového horizontu, kedy zvyk či dôvody ukladania depotov železných nástrojov bol najmarkantnejší a jeho konkrétne prejavy najpočetnejšie. Nálezové okolnosti z Martákovej skaly (uloženie v povrchovej vrstve) naznačujú, že nešlo o pripravený úkryt, ale skôr o dočasné odloženie používaných nástrojov. Je málo pravdepodobné, že príčinou bol náhly či nečakaný stav ohrozenia, keďže k osobnej obrane mohla spomedzi nástrojov dobre poslúžiť prinajmenšom masívna sekera. Napriek uvedeným okolnostiam je celkom reálny aj votívny charakter depotu.

Hromadné nálezy železných nástrojov sú špecifickým a významným kultúrnym fenoménom keltského sveta predovšetkým v neskorolaténskom období a na území Slovenska najmä v jeho kopcovitej severozápadnej a severnej časti. *K. Pieta* (*2008*, 192 nn., obr. 101) konštatuje ich koncentráciu na ľavobreží dolnej Moravy a v okrajovej časti územia púchovskej kultúry, pričom v husto osídlenom nížinatom keltskom území juhozápadného Slovenska (Bešeňov), Dolného Rakúska a južnej Moravy sa depoty vyskytli len výnimočne. Ako som už zdôraznil, inventár hromadného nálezu zo Zemianskeho Podhradia tvoria predmety charakteristické najčastejším výskytom a univerzálnym využitím, aj keď ťažiskovo predsa len mali hlavné uplatnenie pri klčovaní stromov a opracovaní dreva.

Záverom je potrebné zdôrazniť skutočnosť, že napriek spomenutému prieskumu Bošáckej a Moravskolieskovskej doliny sa zatiaľ javí štruktúra osídlenia tohto mikroregiónu v dobe laténskej do istej miery nevyrovnaná, resp. neproporčná. Aj keď na temene Martákovej skaly (obr. 1: 2) nebol doposiaľ uskutočnený ani zisťovací výskum, niet pochýb, že tu ide o hrádok s predpokladanou strážnou funkciou. Na neďalekom hradisku niekoľkoročný zisťovací výskum rozľahlého areálu potvrdil aj neskorolaténske osídlenie tak na časti Horného, ako aj Dolného Hradiska, i keď nie je potvrdená významnejšia obnova opevnenia z neskorej doby bronzovej. Dá sa predpokladať, že mohutné staršie opevnenie, napriek katastrofickému zániku (*Veliačik/Romsauer 1998*, 235), po miernych, dnes ťažko postihnuteľných úpravách, poskytovalo jeho obyvateľom dostatočnú ochranu aj pre trvalejší pobyt a nemuselo plniť len funkciu útočiska.

Poloha Pohančenišťá, ktorú tvorí temeno a južný svah návršia pod Hradiskom, už v katastri Bošáce (obr. 1: 3), dala svojimi pamiatkami názov (bošácka) eneolitickej skupine a vo forme otvoreného sídliska bola využitá aj v neskorej dobe bronzovej. Pri prieskume vrátane sondáže a za prítomnosti miestneho občana, ktorý na začiatku päťdesiatych rokoch uskutočnil v týchto miestach prvú hlbokú orbu na scelených družstevných pozemkoch, však už nezostali stopy po spomenutom osídlení a jediným výsledkom bolo zachytenie na dvoch miestach zvyškov plytkého žľabu (š. cca 20 cm, hĺ. 10-15 cm do podložia) s náznakmi kruhového priebehu a v zásype s nepočetnými a nevýraznými zlomkami neskorolaténskej keramiky. Treba ešte doplniť, že dodnes existujúci úvoz v susedstve polohy označuje priebeh starej komunikácie, ktorá ďalej popri západnom vale na Hradiskách smerovala po hrebeni horského masívu na Moravu.

Zatiaľ posledným náleziskom v sledovanom mikroregióne z doby laténskej je oppidum Malovecké v Trenčianskych Bohuslaviciach, vybudované na strategicky výhodnom návrší nad vyústením Bošáckej doliny do nivy Váhu (*Pieta 2008*, 114). Všetky štyri uvedené lokality sú teda situované v dĺžke necelých 10 km na vyvýšené, strategicky významné a aj prirodzene chránené polohy, spravidla s dobrými predpokladmi pre rozvinuté hospodárske aktivity včítane obchodu. Obmedzené zostali len lokálne možnosti zabezpečenia dostatočného množstva produktov roľníctva. Je preto nečakaná a aj ťažko vysvetliteľná doterajšia absencia poľnohospodárskych usadlostí tak v Bošáckej, ako aj v Moravskolieskovskej doline.

LITERATÚRA

Holuby 1887/1993 — J. Ľ. Holuby: Náleziská starožitností v Bošáckej doline v juhozápadnom kúte Trenčianskej stolice. Slov. Pohľady 7, 1887, 217-221; reedícia: In: Jozef Ľudovít Holuby: Obrazy zo života. Zemianske Podhradie 1993, 50-64.

Holuby 1898 — J. Ľ. Holuby: Zpráva o „Hradiskách" predhistorickej velikej osade pri Zemanskom Podhradí v Trenčiansku. Sbor. MSS 3, 1898, 145-155.

Jacobi 1974 — G. Jacobi: Werkzeug und Gerät aus dem Oppidum Manching. Wiesbaden 1974.

Kurz 1995 — G. Kurz: Keltische Hort- und Gewässerfunde in Mitteleuropa - Deponierungen der Latènezeit. Materialhefte zur Archäologie in Baden-Württemberg 33. Stuttgart 1995.

Paulík 1970 — J. Paulík: Najstaršie hromadné nálezy železných predmetov na Slovensku. Zbor. SNM 64. Hist. 10, 1970, 25-82.

Paulík 1976 — J. Paulík: Keltské hradisko Pohanská v Plaveckom Podhradí. Bratislava 1976.

Paulík/Tomčíková 2005 — J. Paulík/K. Tomčíková: Ďalší hromadný nález železných predmetov v Plaveckom Podhradí. Slov. Arch. 53, 2005, 85-122.

Pieta 1982 — K. Pieta: Die Púchov-Kultur. Nitra 1982.

Pieta 2000 — K. Pieta: Ein Depot latènezeitlicher Eisengegenstände aus Liptovská Mara. In: H. Friesinger/K. Pieta/J. Rajtár: Metallgewinnung und Verarbeitung in der Antike. Arch. Slovaca Monogr. Commun. 3. Nitra 2000, 135-160.

Pieta 2008 — K. Pieta: Keltské osídlenie Slovenska. Arch. Slovaca Monogr. Stud. 11. Bratislava 2008.

Urban 2000 — O. H. Urban: Ein mittel-/junglatènezeitlicher Eisedepotfund von Falkenstein, NÖ. In: H. Friesinger/K. Pieta/J. Rajtár: Metallgewinnung und Verarbeitung in der Antike. Arch. Slovaca Monogr. Commun. 3. Nitra 2000, 195-209.

Veliačik/Romsauer 1998 — L. Veliačik/P. Romsauer: Výsledky výskumu hradiska lužickej kultúry v Zemianskom Podhradí. Slov. Arch. 46, 1998, 225-251.

Depot von latènezeitlichen Eisenwerkzeugen aus Zemianske Podhradie-Martákova skala

Ladislav Veliačik

Zusammenfassung

In den Jahren 1986-1992 verwirklichte das Archäologische Institut der SAW in Nitra unter der Leitung des Autors dieses Beitrags eine Feststellungsgrabung in der befestigten Siedlung aus der späten Bronzezeit in der Flur Hradiská (Abb. 1: 1), im Gemeindekataster von Zemianske Podhradie (in den Jahren 1976-1991 war es der Ortsteil Bošáca), Bez. Nové Mesto nad Váhom. Während der Forschung wurde in der nahen Umgebung eine Geländebegehung der schon vor längerer Zeit bekannten Fundstellen verwirklicht, im Rahmen deren bei der Begehung einer spätlatènezeitlichen Wohnburg in der Flur Martáková skala (Abb. 1: 2) mit Hilfe eines Metalldetektors am Fuße der Felswand ein kleineres Depot von Eisengegenständen gefunden wurde. Die Fundstelle liegt am nordwestlichen Rand der Gemeinde und wird durch einen nicht großen, ziemlich besetzten, ins Bošáca-Tal vorragenden Felsenvorsprung des Vorgebirges der Weißen Karpaten (369 m ü. M.) gebildet. Die Gegenstände lagen schräg aufeinander in einer Tiefe von 15-25 cm, wobei am höchsten ein Meißel mit einer Tülle, in der Mitte eine massive Axt mit einer viereckigen Tülle und unten ein beschädigtes Messer (Abb. 2; 3) lagen.

Alle drei Gegenstände gehören in dieser Gruppe von Sammelfunden zu den am öftesten gefundenen und funktionsgemäß zu ziemlich universellen Werkzeugtypen. Die Axt gehört mit ihrer Form und Größe zu den charakteristischen Exemplaren von Jacobis großen und schweren Äxten (*Jacobi 1974*, 28-32), deren Wurzeln bis in die Hallstattzeit reichen, aber die ihre Beliebtheit bis zur Spätlatènezeit bewahrten. Die konkrete Fundsituation auf dem Felsen Martákova skala deutet an, dass die Axt zur Rodung, aber gleichermaßen auch zur weiteren Holzbearbeitung benutzt wurde. Eine vielseitige Anwendung fanden in der Mittel- und Spätlatènezeit auch die Eisenmeißel mit offener Tülle, jedoch betraf ihre Schwerpunktsanwendung hauptsächlich die Bearbeitung von Holzkomponenten beim Bau der Fortifikation oder bei anderen Bau- bzw. Schreinerarbeiten. Eine kleinere Beliebtheit notieren wir bei den einfachen Messern mit fast geradem Rücken, einem massiven Dorngriff und aufwärts gebogenem Griffsende. Sie repräsentierten ein allseitig ausnutzbares Hilfsmittel für Hausarbeiten und im Nutzfall dienten sie auch als Angriffswaffen bei Jagd und Kampf.

Die typologische Analyse ermöglicht die Schlussfolgerung, dass die Gegenstände in der Spätlatènezeit, und zwar ehestens um die Wende der zwei letzten Jahrhunderte vor unserer Zeitrechnung (Stufe LTD1) hergestellt und in die Erde gelegt wurden. Sie gehören also in einen Zeithorizont, wo der Brauch oder die Gründe der Deponierung von Eisenwerkzeugen am markantesten sind und die konkreten Äußerungen dieses Brauches zahlenmäßig am stärksten vertreten sind. Der Autor lässt den votiven Charakter des Sammelfundes zu, auch wenn die Fundumstände eher eine zufällige und vorübergehende Hinterlegung der Gegenstände signalisieren.

Zum Schluss betont der Autor die Tatsache, dass sich im ziemlich kleinen Bošáca-Tal (Böschitz) in Entfernung von kaum 8 km vier Fundstellen aus der Mittel- und Spätlatènezeit befinden, die in höheren Lagen situiert sind, und bei denen sich die Vielfältigkeit, aber auch die Unvollständigkeit der Siedlungsstruktur dieser Zeitepoche erkennen läßt. Sie ist durch ein Oppidum in Trenčianske Bohuslavice (Abb. 1: 4), durch ein zur Besiedlung benutztes ausgedehntes Areal eines älteren Burgwalls in Zemianske Podhradie (Abb. 1: 1), durch die Wachburg Martáková skala (Abb. 1: 2) im Kataster desselben Gemeinde und durch die bisher wegen vorgeschrittener Zerstörung umstrittene, mit den Überresten einer Palisadenrinne(?) befestigte Siedlung auf der Anhöhe Pohančenišťá im Gemeindekataster von Bošáca (Abb. 1: 3) vertreten. Bisher fehlt es ganz und gar an landwirtschaftlich und vom Tieflandcharakter geprägten Ortschaften, die mit ihren Bauernprodukten auch für die Bewohner der Zentren von Verwaltung, Wirtschaftstätigkeit, Handel und Kult genügend Ernährung sichern könnten.

Abb. 1. Karte des Vorkommens von Fundstellen aus der Mittel- und Spätlatènezeit im Bošáca-Tal. 1 - Zemianske Podhradie-Hradiská; 2 - Zemianske Podhradie-Martákova skala; 3 - Bošáca-Pohančeniščá, 4 - Trenčianske Bohuslavice-Malovecké.
Abb. 2. Zemianske Podhradie-Martáková skala. Depot von Eisengegenständen.
Abb. 3. Zemianske Podhradie-Martáková skala. Depot von Eisengegenständen.

Übersetzt von Klára Nagyová

PhDr. Ladislav Veliačik, DrSc.
Archeologický ústav SAV
Akademická 2
SK-949 21 Nitra
ladislav.veliacik@savba.sk
nrauveli@savba.sk

STREDOVEKÉ POHREBISKO V MOSTOVEJ [1]

Ivona Vlkolinská - Jozef Ižóf

Pohrebisko, stredovek, juhozápadné Slovensko, šperky

Cemetery, the Middle Ages, southwest Slovakia, jewellery

Medieval cemetery in Mostová

The article presents results of a rescue excavation of a cemetery situated on the location Doboskút in the village of Mostová (district Galanta) in southwest Slovakia. The rescue excavation was undertaken in 1983 in connection with regulation of the old river bed. Settlement dated to several periods was discovered on the dunes, especially a La Tène settlement and a medieval cemetery. Damaged site enabled only partial survey of the cemetery, totally 24 graves. Only some of them contained except skeletons also objects of grave inventory, exclusively jewellery. The finds date the site to the tenth century.

ÚVOD

Charakteristika náleziska a výskumu

Obec Mostová (okr. Galanta) sa nachádza v Podunajskej rovine na ostrove medzi dvoma ramenami Dudváhu, v blízkosti Salibského Dudváhu. Chotár tvorí nivná rovina. Prevládajú lužné a lužné černozemné pôdy. Nadmorská výška v strede obce je 118 m, v chotári 115-118 m. Prvá písomná zmienka o obci z roku 1245 ju uvádza ako Curty (*Pramene 1989*, 94).

Z prírodného hľadiska bol pri formovaní tunajšej krajiny dôležitým činiteľom nielen tok Dudváhu, ale aj výrazné pôsobenie vetra (*Ištok/Ižóf 1990*, 145-169). Typický pás pieskových presypov, ktoré vznikli jeho činnosťou pri prenášaní piesku a spraše, sa začína na nive Váhu v severozápadnom okolí Serede menej výraznými vyvýšeninami. Smerom na juh sa už prejavuje oveľa výraznejšie - tu začína Mačianskymi vŕškami, pokračuje juhovýchodne na Šoporňu a ďalej k Novým Zámkom až k Dunaju. Ďalší pás sa nachádza v širšom západnom okolí Dudváhu. Začína sa pri Abraháme a južným smerom sa delí na dva samostatné pásy. Jeden pokračuje na Sládkovičovo, Košúty, Mostovú a Tomášikovo, kým druhý pás sa tiahne od Galanty cez Matúškovo, Dolné Saliby a Kráľov Brod. Pieskové presypy predstavujú najvyššie miesta v krajine, ktoré sú dostatočne vhodné na rozvoj ľudskej činnosti (obr. 1).

Skúmaná lokalita sa nachádza v chotári obce Mostová, okr. Galanta, v polohe zvanej Doboskút (obr. 2; 3: 1-3), východne od obce. Situovaná bola na pieskovej dune, resp. dunách, na ľavom brehu (Salibského) Dudváhu. Orientovaná bola v smere SZ-JV, jej celková dĺžka bola 400-450 m, šírka 30 m, absolútna nadmorská výška 119 m, relatívne prevýšenie nad terénom približne 4-4,5 m. Do začatia záchranného výskumu bola na juhovýchodnom konci duny vyťažená plocha s rozmermi 80 x 50 m, a to až do hĺbky 5 m (t. j. do hĺbky 1 m pod úroveň vtedajšieho terénu - obr. 3: 4).

[1] Štúdia vznikla v rámci grantového projektu 2/0026/08 agentúry VEGA.

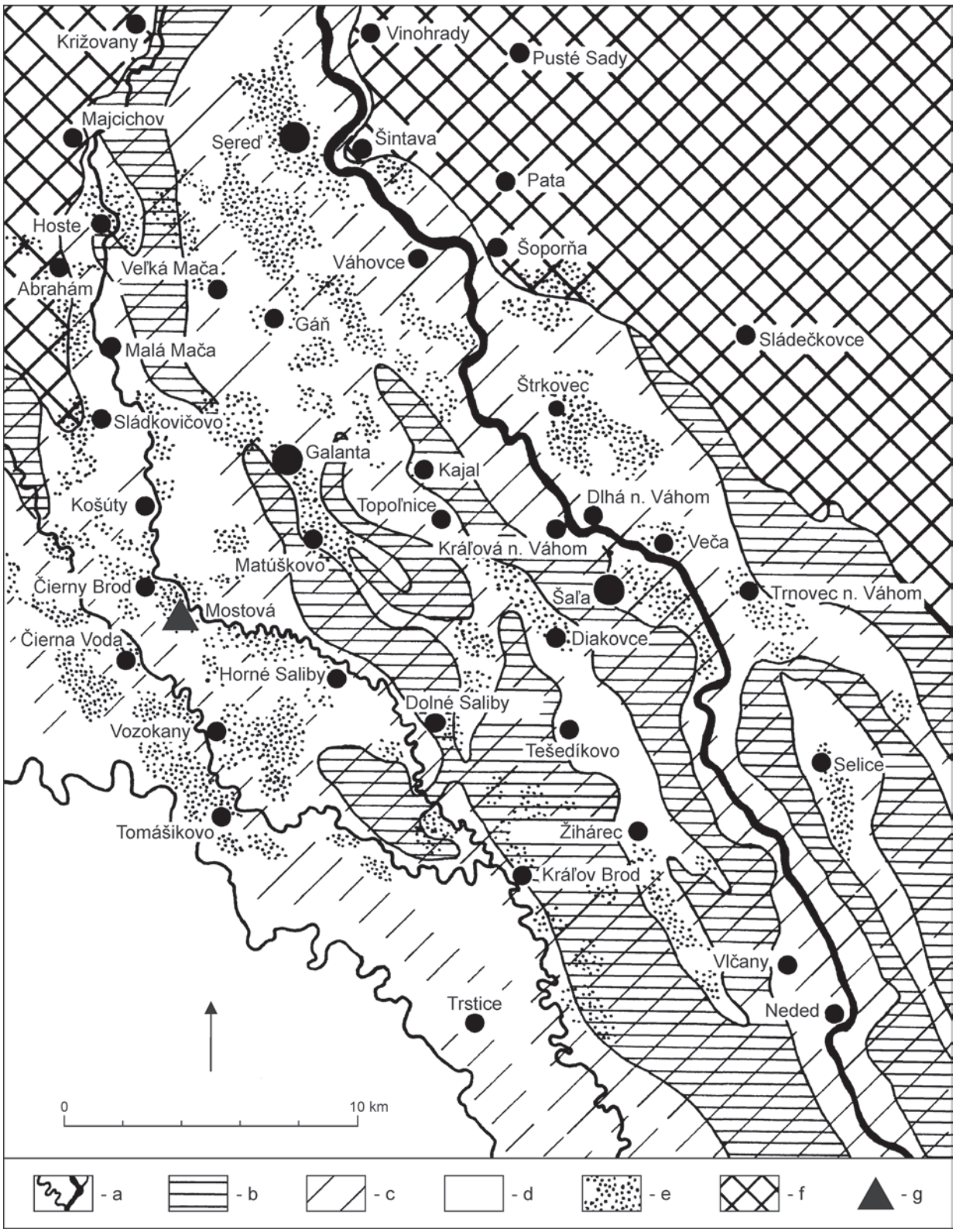

Obr. 1. Mapa dolného toku Váhu. Prehľadná situácia. Legenda: a - vodné toky; b - mokraďové depresie; c - agradačné valy tokov a pieskové pokryvy, nerozlíšené; d - pieskové presypy; e - pahorkatiny Podunajskej nížiny; f - archeologické lokality z doby laténskej až zo včasného stredoveku; g - sídla; h - lokalita Mostová (podľa *Ištok/Ižóf 1990*, obr. 1).

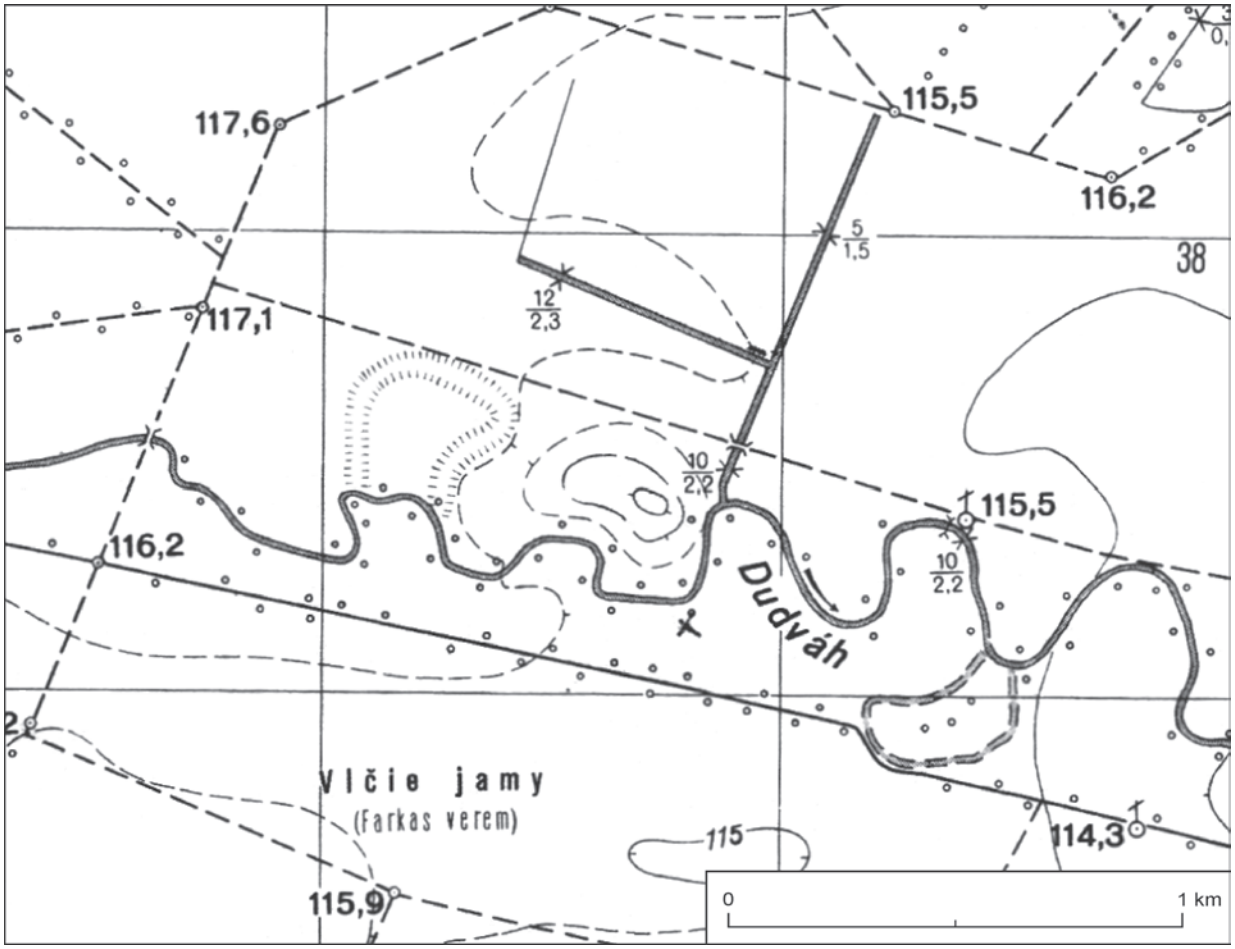

Obr. 2. Mostová, poloha Doboskút. Na mape v mierke 1 : 25 000 je plocha pohrebiska vyznačená čiernym obdĺžnikom.

Výskum sa uskutočnil v mesiacoch jún až august 1983. Lokalita, podobne ako aj iné tunajšie duny, bola už predtým poškodená ťažbou piesku. Taktiež v prvých dňoch výskumu dochádzalo k určitým komplikáciám tohto druhu, čo sa do istej miery odzrkadlilo na odkryve hrobov. Vo viacerých prípadoch domáci obyvatelia nelegálne ťažili piesok aj počas výskumu, čím sťažovali postup prác.

V rámci kostrového pohrebiska, ktoré sa rozkladalo po severovýchodnom svahu duny, bolo odkrytých spolu 24 hrobov. Hrobové jamy sa takmer vôbec nečrtali.

Archeologický materiál z pohrebiska bol nakreslený, odborne spracovaný a vyhodnotený v Archeologickom ústave SAV v Nitre. Časť dokumentácie (vrátane plánov) z výskumu, uložená v Galante, bola však poškodená, resp. nebola k dispozícii, teda nebolo možné ju použiť pri ďalšom spracovaní.

Antropologický materiál bol analyzovaný a vyhodnotený na Katedre zoológie a antropológie Fakulty prírodných vied Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre (*Kolena/Vondráková 2010*)[2].

História osídlenia chotára obce

V chotári obce Mostová boli pri jednotlivých akciách počnúc od 50. po 80. roky 20. stor. zistené osídlenia z viacerých období. Náleziská boli odkryté väčšinou na miernych vyvýšeninách, hlavne na dunách. Doložené bolo najmä pozdĺž ciest z obce Mostová do Galanty a tiež do Horných Salíb a Vozokán.

[2] M. Vondráková uskutočnila antropologické analýzy tiež z iných súvekých kostrových súborov, ktoré už boli publikované (*Vondráková 1988*, 455-464; *1993*, 159-164; *1994*). Analýzou kostrového materiálu z takýchto pohrebísk sa zaoberal aj *J. Jakab* (*1977*, 161-218; *1980*, 401-436).

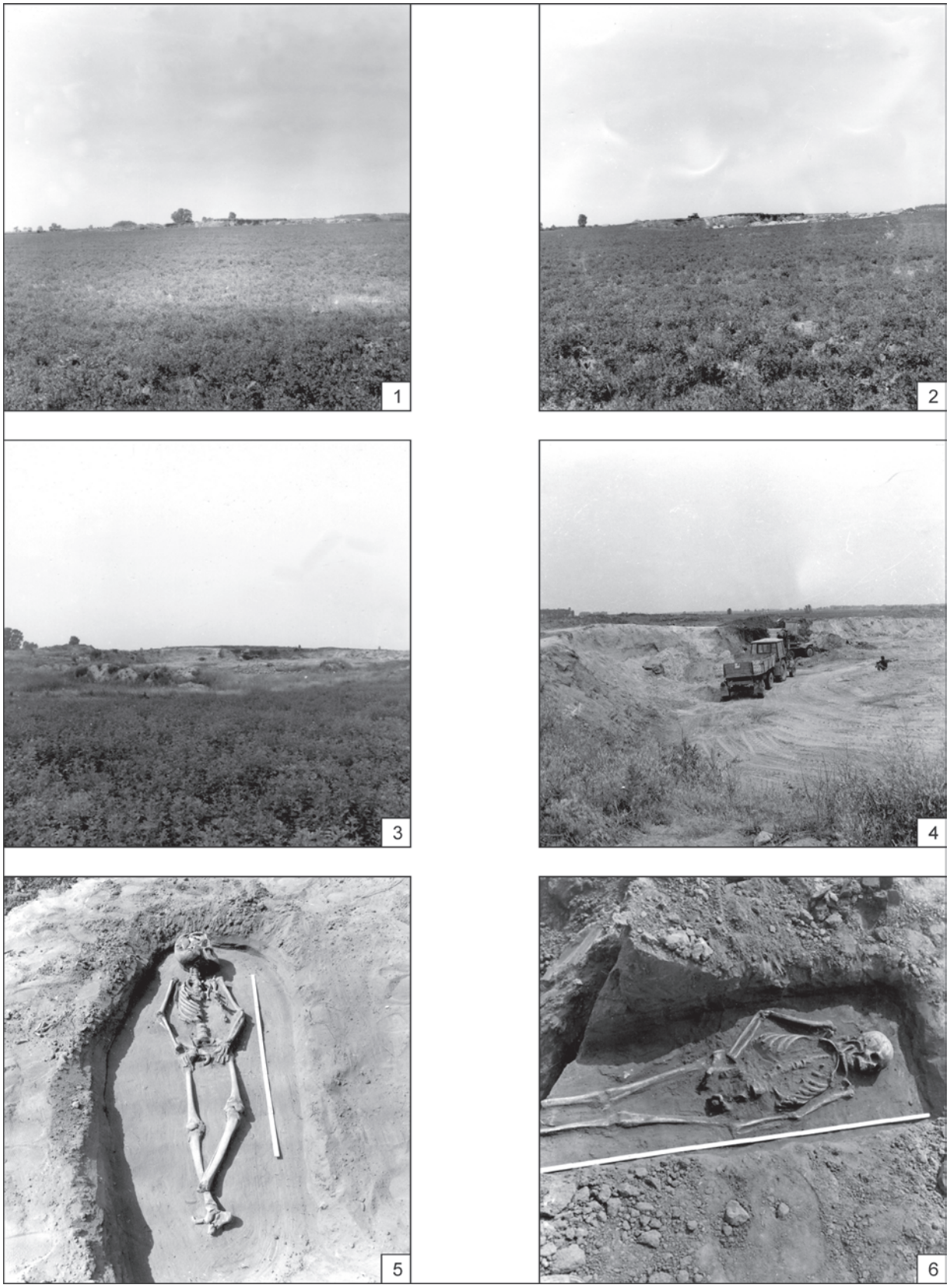

Obr. 3. Mostová. 1-3 - rôzne pohľady na lokalitu; 4 - situácia pri začatí výskumu; 5 - hrob 17; 6 - hrob 21.

Nálezy zistené počas prieskumov, predovšetkým črepy a kamenná industria, umožňujú datovať osídlené polohy hlavne do doby kamennej, strednej doby bronzovej, doby rímskej, ako aj do stredoveku. Osídlenie z doby laténskej a rímskej je známe najmä z polohy Kerektó domb, stredoveké osídlenie je popri_tejto lokalite doložené tiež v polohách Homok domb a Vinohrad (*Ištok/Ižóf 1990*, 161). Južne od obce v uvedenej polohe Homok domb bolo porušené aj žiarové včasnoslovanské pohrebisko datované do 6.-7. stor. a taktiež staromaďarské pohrebisko (*Bialeková 1962*, 104, 138, obr. 11; *Pramene 1989*, 94). Ďalšia osídlená poloha bola zistená na dunách východne od obce. Pri záchrannom výskume tu bolo odkryté pohrebisko predbežne datované do 10.-12. storočia (*Ižóf/Vlkolinská 1984*, 94-96). Z juhovýchodnej časti lokality pochádza náhodne nájdená byzantská minca, datovaná do 7. storočia. V literatúre je ako jej pôvodné nálezisko mylne uvádzaný chotár obce Horné Saliby. (*Kolníková 1980*, 112; *Pramene 1989*, 95). Zistenia z osemdesiatych rokov súvisia hlavne s úpravami pôdy pri rekultivačných prácach na rieke Salibský Dudváh.

KATALÓG HROBOV A NÁLEZOV
(plán pohrebiska je na obr. 4)

Hrob 1 - Inf. III
Kosti boli značne poškodené buldozérom. Kostra, s orientáciou SZ-JV, sa nachádzala vo vystretej polohe, pravá horná končatina smerovala do lona. Dolné končatiny od kolien dole boli zničené.
Bez nálezov.

Hrob 2 - M-mat. I
Kosti boli značne rozrušené buldozérom. Kostra, s orientáciou SZ-JV, zrejme pôvodne ležala vo vystretej polohe.
Bez nálezov.

Hrob 3 - F-ad. II
Kosti boli veľmi poškodené buldozérom.
Bez nálezov.

Hrob 4 - Inf. III
Kosti boli veľmi strávené. Kostra, s orientáciou JZ-SV, zrejme pôvodne ležala vo vystretej polohe, horné končatiny boli situované pozdĺž tela. Spodné časti dolných končatín boli poškodené. Pri lebke sa našla záušnica (1). Na prste ľavej ruky bol prsteň (2).
Nálezy:
1. Strieborná esovitá záušnica menších rozmerov
2. Strieborný pásikový prsteň.

Hrob 5 - F-mat. II-sen.
Kosti boli značne rozrušené. Kostra sa nachádzala zrejme pôvodne v orientácii SZ-JV.
Bez nálezov.

Hrob 6 - F-ad.
Kosti boli poškodené miestnymi občanmi. Z kostry, s pôvodnou orientáciou pravdepodobne SZ-JV, sa zachovala sa len horná časť hrudníka.
Bez nálezov.

Hrob 7 - F-ad. I
Kosti boli značne poškodené buldozérom. Kostra, s orientáciou SZ-JV, ležala vo vystretej polohe. Horné končatiny boli situované pozdĺž tela. Spodná časť dolných končatín chýbala.
Na pravej ruke bol odkrytý prsteň (1).
Nálezy:
1. Strieborný pásikový prsteň.

Hrob 8 - F-mat.
Zachovaná kostra, s orientáciou Z-V, ležala vo vystretej polohe. Horné končatiny boli situované pozdĺž tela. Na pravej ruke bol zistený prsteň (1).
Nálezy:
1. Bronzový pásikový prsteň.

Hrob 9 - bol zničený.

Hrob 10 - M-ad. II
Kosti boli silne porušené buldozérom. Kostra, s pravdepodobnou pôvodnou orientáciou JZ-SV, bola situovaná v natiahnutej polohe na chrbte. Lebka sa vôbec nezachovala.
Bez nálezov.

Hrob 11 - M-mat.
Kosti boli veľmi porušené buldozérom. Kostra, s orientáciou JZ-SV, sa nachádzala vo vystretej polohe na chrbte.
Bez nálezov.

Hrob 12 - Inf. II
Zachovaná kostra, s orientáciou JZ-SV, sa nachádzala vo vystretej polohe na chrbte. Medzi lebkou a hrudníkom sa našiel jeden korálik (1).
Nálezy:
1. Hlinený guľovitý korálik, pr. 0,5 cm.

Hrob 13 - Inf. II
Kosti poškodil buldozér. Kostra, s orientáciou JZ-SV, bola situovaná v natiahnutej polohe na chrbte.
Bez nálezov.

Hrob 14
Kosti veľmi porušil buldozér. Boli zachované len v zlomkoch, takže ich nebolo možné analyzovať.
Bez nálezov.

Hrob 15 (obr. 5) - Inf. III
Kosti porušil buldozér. Kostra, s orientáciou JZ-SV, sa nachádzala v natiahnutej polohe na chrbte. Po pravej strane lebky boli zistené kovové zlomky (1).
Nálezy:
1. Nerekonštruovateľné kovové zlomky.

Hrob 16 (obr. 5) - F-mat. II-sen.
Kosti boli poškodené buldozérom, hlavne v oblasti lebky a hrudníka. Kostra, s orientáciou JZ-SV, bola situovaná v natiahnutej polohe na chrbte. Na prste ľavej ruky bol odkrytý prsteň (1).
Nálezy:
1. Bronzový tyčinkový prsteň s preloženými koncami, pr. 2,2 cm, hr. tyčinky 0,2 cm, prierez tyčinky kruhový (obr. 6: 12).

Hrob 17 (obr. 5) - F-ad.
Kosti výrazne poškodil buldozér. Kostra, s orientácia JZ-SV, pôvodne zrejme bola v natiahnutej polohe na chrbte. Po ľavej strane lebky boli nájdené dve záušnice (1, 2), ďalšia záušnica bola po pravej strane lebky (3) a pri vyberaní z hrobu sa pod lebkou odkryla ešte jedna záušnica (4). Medzi stavcami krčnej chrbtice a pravou lopatkou bol zistený jeden korálik (5).
Nálezy:
1. Bronzová esovitá záušnica, pr. celej záušnice 1,7 cm, pr. nezdobeného krúžku 1,4 cm x 1,4 cm, v. slučky 0,5 cm, š. slučky 0,4 cm, hr. tyčinky 0,3 cm (obr. 6: 4).
2. Bronzová esovitá záušnica, pr. celej záušnice 1,6 cm, pr. nezdobeného krúžku 1,3 x 1,4 cm, v. slučky 0,5 cm, š. slučky 1,3 cm, hr. tyčinky 0,3 cm (obr. 6: 3).
3. Poškodená bronzová záušnica, pr. celej záušnice 1,4 x 0,9 cm, hr. tyčinky 0,1 cm (obr. 6: 1).
4. Poškodená bronzová záušnica, pr. 1,2 cm, hr. tyčinky 0,1 cm (obr. 6: 2).
5. Poškodený sklený korálik, tvar hranolovitý, prierez kosoštvorcový, farba modrá.

Hrob 18 (obr. 5) - Inf. II
Kosti boli poškodené buldozérom. Kostra, s pôvodnou orientáciou JZ-SV, ležala na chrbte. Okolo krčných stavcov bol odkrytý náhrdelník (1). V blízkosti ľavého lakťa z vonkajšej strany bol plechový náramok (2).

Nálezy:

1. Náhrdelník pozostávajúci z 24 korálikov (popri celých korálikoch sa našlo aj niekoľko nerekonštruovateľných fragmentov). Pre opis korálikov bol použitý systém podľa *D. Staššíkovej-Štukovskej* (*2009*)[3]:

    1. Priečne členený korálik zložený z piatich dielikov v tvare mierne nepravidelných častí gule, oddelených krčkom tiež v tvare časti gule, centrálny kanál je umiestnený symetricky. Povrchová vrstva sa nezachovala, s výnimkou ostrovčekovitých pozostatkov skorodovaného skla. Viditeľné je nerovné zrezanie pri jednom konci, pozdĺžne šmuhy z rozosklievania skla, ryhy po zrezaní pri jednom otvore. Materiál: skorodované, pôvodne pravdepodobne kvalitné sklo, prejímané. Farba: bezfarebné sklo s nádychom do medového odtieňa, možno predpokladať pôvodne zatavenú kovovú fóliu. Rozmery: dĺ. 18 mm, š. 6 mm, pr. otvorov 2,1 mm, dĺ. segmentu 2,6 mm (obr. 7: 1).
    2. Závesok zložený z dvoch častí, dlhšia má tvar zrezaného ihlana s pozdĺžnym, zrejme nefunkčným otvorom uprostred a ryhami z vonkajšej časti. Guľovitá časť pripomína korálik, pôvodný kanál tu slúži ako závesný otvor - je situovaný kolmo na spodný korpus. Povrchová vrstva sklokryštalického materiálu je miestami odkorodovaná, svetlá farebná niť výzdoby je z rýh väčšinou vypadaná. Materiál: keramická sklokryštalická látka, pri povrchu priesvitná, v sklovito pôsobiacej štruktúre sa nachádzajú nepretavené žlté a biele nehomogenity. Farba: bez zväčšenia sa javí nerovnomerná hnedá, zväčšenie pod mikroskopom odhaľuje farebnú pestrosť, v ktorej prevláda farba hnedá, žltá, biela. Výzdoba zachovaná len v negatíve a drobných fragmentoch, pôvodne bola v ryhách sklovito zatavená. Rozmery: dĺ. 15 mm, š. 4,6-5,3 mm, 4-5,7 mm, pr. otvoru závesnej časti 1,8 mm, pr. spodného otvoru 0,8 mm (obr. 7: 2).
    3. Závesok ako predchádzajúci. Rozmery: dĺ. 13,6 mm, š. 4,4-5,4 mm; závesné uško 3,6 x 5,6 mm (obr. 7: 3).
    4. Závesok ako predchádzajúci. Rozmery: dĺ. 11,1 mm, š. 13,9 mm, pr. asymetrického otvoru 2,7-4,4 mm (obr. 7: 4).
    5. Korálik v tvare časti gule, centrálny kónický kanál, otvory okrúhle. Tvar zachovalý, miestami v ryhách zachovaná svetlá farebná hmota, v jamkách sekundárne vypadaná. Výzdoba ryhami v tvare prekrížených vlníc a jamiek je bez pôvodného, zrejme svetlého výzdobného materiálu. Materiál: sklokryštalický. Farba: voľným okom tmavohnedá až čierna, pod mikroskopom žlté a biele nehomogenity v tmavej sklovitej mase. Rozmery: dĺ. 11,1 mm, š.13,9 mm, pr. 2,7-4,4 mm (obr. 7: 5).
    6. Korálik tvarom, farbou a materiálom ako predchádzajúci, s drobnými mechanickými poškodeniami. Výzdoba ryhami v tvare prekrížených vlníc bez pôvodného materiálu. Rozmery: výrazne menšie ako predchádzajúci korálik; dĺ. 5,2 mm, š. 9,2 mm, pr. 2,1-3,2 mm (obr. 7: 6).
    7. Korálik tvarom, farbou, technikou výzdoby a materiálom ako predchádzajúci. Z materiálu farebného ornamentu sa nezachovali stopy, ryté vlnice sú len na jednom mieste prekrížené v strede korpusu. Rozmery: dĺ. 5,9 mm, š. 9,5 mm, pr. 2,4-4 mm (obr. 7: 7).
    8. Korálik tvarom a materiálom ako predchádzajúci, povrch hladký a bez výzdoby. Farba svetlá s tmavými otavenými nehomogenitami dobre viditeľnými pod mikroskopom. Rozmery: dl. 4,5-5 mm, š. 9,4 mm, pr. 3,9 mm (obr. 7: 8).
    9. Korálik nepravidelný konický. Materiál, technika a farba ako tmavé koráliky (napr. korálik 6). Výzdoba rytou prekríženou vlnicou, materiál v ryhách je vypadnutý. Zreteľné sú jamky po nástroji, vzduchové bubliny. Rozmery: dĺ. 4,7-5,2 mm, š. 7,4 mm, pr. 3,2 mm (obr. 7: 9).
    10. Korálik tvarom podobný predchádzajúcemu, mierne pravidelnejší až kónický, technikou, materiálom a farbou ako predchádzajúci, povrch hladký, bez ornamentu. Rozmery: dl. 5,6 mm, š. 8,4 mm, pr. 3,2 mm (obr. 7: 10).
    11. Korálik mierne kónický, materiál na povrchu mierne skorodovaný, farebná žltoornažová niť v ryhách zachovaná, zaujímavé sú bielo-oranžové sfarbenia v ornamente, ktoré môžu súvisieť s experimentovaním pre sfarbenie. Rozmery: dĺ. 4,9-5,4 mm, š. 7,3 mm, pr. 3,2 mm (obr. 7: 11).
    12. Korálik v tvare časti gule, odrazené kúsky z povrchu. Materiál, farba a technika dekorácie ako pri tmavých korálikoch, ryhy sú bez pôvodnej výplne. Rozmery: dĺ. 5,2 mm, š. 8,3 mm, pr. 3,3-3,4 mm (obr. 7: 12).
    13. Korálik tvarom ako korálik 10. Materiál, technika a farba ako tmavé koráliky, povrch hladký, bez dekorácie. Rozmery: dĺ. 5,2-5,4 mm, š. 7,6 mm, pr. 2,5 mm (obr. 7: 13).
    14. Korálik ako predchádzajúci, hladký. Rozmery: dĺ. 4,1 mm, š. 8,9 mm, pr. 3,4-3,5 mm (obr. 7: 14).
    15. Korálik tvarom, materiálom, technikou zhotovenia ako predchádzajúci, hladký korpus je len na jednom mieste prerušený poloblúkovou ryhou určenou na farebný materiál dekoru. Rozmery: dĺ. 5,4 mm, š. 8,1 mm, pr. 3,9-4,5 mm (obr. 7: 15).
    16. Korálik tvarom, materiálom, technikou a farbou ako tmavé koráliky, výzdoba zatavenými oválnymi bielo-oranžovými škvrnami. Rozmery: dl. 5,8 mm, š. 8,3 mm, pr. 2,8-3,5 mm (obr. 7: 16).
    17. Korálik ako predchádzajúci. Rozmery: dĺ. 3,9-4,4 mm, š. 9,1 mm, pr. 4,1 mm (obr. 7: 17).
    18. Korálik ako predchádzajúci, výzdoba svetlými vlnicami zatavenými do rýh. Rozmery: dĺ. 4,2 mm, š. 7,8 mm, pr. 3,5-4 mm (obr. 7: 18).

---

[3] Rozmery: dĺžka (dĺ.) - pri korálikoch ide o rozmer rovnobežný s kanálom predmetu, pri záveskoch ide o rozmer kolmý na kanál v celom predmete; šírka (š.) = pri korálikoch ide o rozmer meraný kolmo na kanál predmetu, pri záveskoch ide o rozmer rovnobežný s kanálom predmetu; priemer (pr.). *Poznámka*: Ešte pred analýzou boli všetky nálezy konzervované, teda prestúpené bližšie neurčenou lesklou a priehľadnou konzervačnou látkou. Tento údaj sa už v opisoch neopakuje.

19. Korálik v tvare nepravidelnej časti gule, centrálny kanál, elipsovitý otvor, materiál a technika formovania ako tmavé koráliky, výzdoba žltými vlnovkami a zeleno-červenými očkami, pravdepodobne výsledok snahy o mozaikové očko. Rozmery: dĺ. 5,8 mm, š. 7,8 mm, pr. 2,6-3,3 mm (obr. 7: 19).
20. Korálik tvarom, materiálom, technikou a farbou korpusu ako tmavé sklá, výzdoba svetlými pupčekmi zatavenými do jamiek. Rozmery: dĺ. 4,7 mm, š. 7,8 mm, pr. 2,9-3,2 mm (obr. 7: 20).
21. Korálik ako tmavé koráliky, dekor z prekrížených vlníc, materiál výzdoby v ryhách je zachovaný len čiastočne. Rozmery: dĺ. 6,4 mm, š. 9,1 mm, pr. 2,8-3,5 mm (obr. 7: 21).
22. Korálik ako tmavé koráliky, dekor z prekrížených vlníc, pôvodne žltých. Rozmery: dĺ. 5,8 mm, š. 9,1 mm, pr. 3 mm (obr. 7: 22).
23. Korálik ako korálik 1, podobne zachovaný. Rozmery: dĺ. 19 mm, š. 5,3 mm, pr. 2,1 mm, dĺ. segmentu 2,5 mm (obr. 7: 23).
24. Závesok tvarom, farbou, technikou zhotovenia, materiálom a dekoráciou ako koráliky 2-4. Rozmery: dĺ. 14 mm, š. 6 mm, otvor závesného uška (pôvodný kanál) asymetrický - pr. 2,7-4,4 mm (obr. 7: 24).

2. Plechový bronzový náramok so zvinutými koncami, pr. náramku 4 cm, š. plechového pásika 5 mm, bez výzdoby. Poškodený, takmer prelomený (obr. 6: 13).

Hrob 19 (obr. 5) - M-ad. II-mat. I
Pomerne zachovaná kostra, s orientáciou JZ-SV, sa nachádzala v natiahnutej polohe na chrbte. Lebka chýbala. Ľavá horná končatina bola ohnutá v lakti takým spôsobom, že prsty ruky smerovali do panvy.
Bez nálezov.

Hrob 20 (obr. 5) - F-ad. II
Kosti boli výrazne poškodené buldozérom. Kostra, s orientáciou JZ-SV, ležala pôvodne v natiahnutej polohe na chrbte. Chýbajú kosti celej ľavej hornej a pravej dolnej končatiny od kolien dolu. Pri lebke vľavo bola nájdená jedna záušnica (1).
Nález:
1. Bronzová esovitá záušnica, pr. celej záušnice 1,1 cm, pr. nezdobeného krúžku 0,9 x 0,9 cm, v. slučky 0,3 cm, hr. slučky 0,3 cm, hr. tyčinky 0,2 cm (obr. 6: 5).

Hrob 21 (obr. 5) - Inf. III
Zachovaná kostra, s orientáciou JZ-SV, sa nachádzala v natiahnutej polohe na chrbte. Ohnuté horné končatiny smerovali k trupu, pričom prsty ľavej končatiny mierili do panvy.
Bez nálezov.

Hrob 22 (obr. 5) - M-mat.
Zachovaná kostra, s orientáciou JZ-SV, bola situovaná v natiahnutej polohe na chrbte. Ľavá horná končatina bola ohnutá v lakti a prsty jej ruky smerovali do panvy.
Bez nálezov.

Hroby 23 a **24 (len kostry)** sa našli až po odťažení väčšiny piesku duny v značnej hĺbke oproti ostatným, a boli zničené.

Časť dokumentácie a nálezov neboli k dispozícii, takže nemohli byť použité pri opise ani analýze a nie sú zobrazené.

ELEMENTY POHREBNÉHO RÍTU

Charakteristika hrobov

Hrobové jamy sa v jemnom piesku duny takmer nečrtali, čo prispelo k poškodzovaniu kostrových pozostatkov stavebnými mechanizmami. Hmotnosť a tlak buldozéra v takejto jemnej spraši už vo výške cca 30 cm nad kostrou prispievali k jej rozrušeniu a k rozpukaniu kostí. Je pravdepodobné, že ešte pred začatím výskumu tu bolo zničených niekoľko hrobov. Lokalita bola miestnymi občanmi poškodzovaná aj počas výskumu.

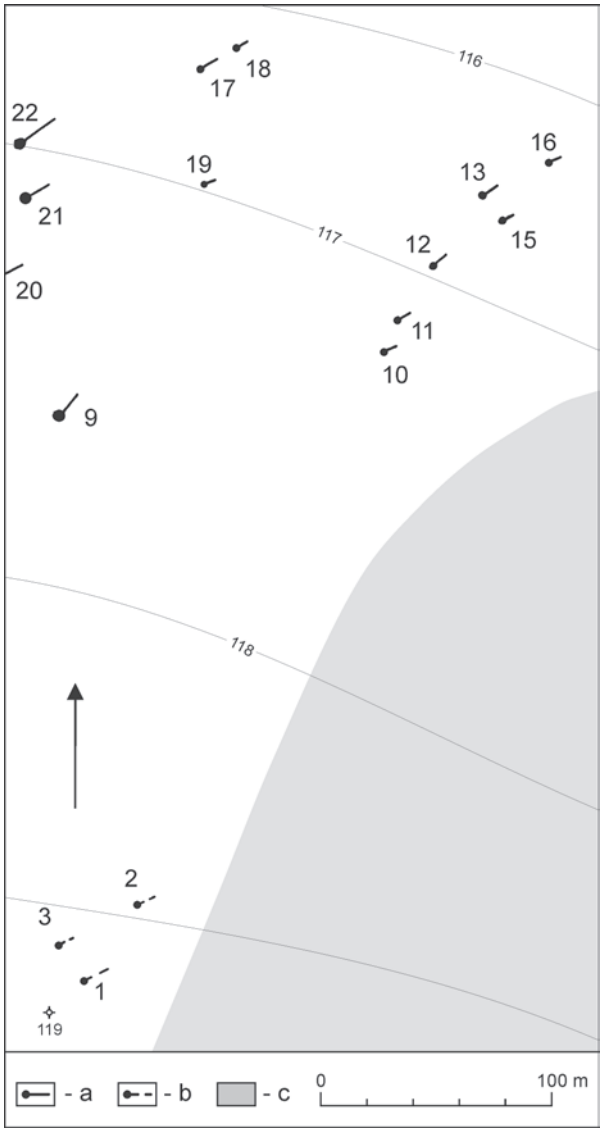

Obr. 4. Mostová, poloha Doboskút - detailný plán. Legenda: a - kostry; b - približné polohy kostier; c - plocha zničená ešte pred začatím výskumu.

V rámci orientácie zomrelých prevládal ako základný smer JZ-SV, resp. ZJZ-VSV. Mŕtvi boli pochovávaní do hrobu zvyčajne v kanonizovanej polohe, t. j. v natiahnutej polohe na chrbte, zodpovedajúcej vtedajším predstavám o prechode zo sveta živých do sveta mŕtvych (*Hanuliak 1994*, 20). Takým spôsobom bola uložená aj väčšina mŕtvych v Mostovej, pokiaľ to bolo možné zistiť. Horné končatiny mali zvyčajne natiahnuté pozdĺž tela.

Pohlavie a vek pochovaných

Z 24 odkrytých hrobov bolo možné analyzovať len 20 kostier. Najviac bolo zistených žien - 8 prípadov (40%), potom detí - 7 jedincov (35%) a mužov iba 5 kostier (25%).

V mužských hroboch to boli pochovaní jedinci hlavne vo veku adultus II až maturus. Ženy zomreli tiež najmä vo veku adultus a maturus, v jednom prípade aj vo veku senilis. V rámci detských jedincov boli doložené 3 deti zomrelé vo veku infans II (hroby 12, 13 a 18) a 4 vo veku infans III (hroby 1, 4, 15 a 21). Pohlavie pochovaných detských jedincov sa nedalo spoľahlivo doložiť. Kostry mladších detí neboli odkryté (*Kolena/Vondráková 2010*).

Výška postáv pochovaných vykazuje u žien nadstredne vysoký a vysoký vzrast. V mužskej populácii prevládal nadstredne vysoký vzrast. Z markerov fyzického stresu boli v rámci paleopatologického screeningu zachytené doklady artróznych a spondylóznych zmien v skupine dospelých žien, ktoré môžu byť výsledkom degeneratívno-produktívnych zmien skeletu v dôsledku starnutia, prípadne nadmerného zaťažovania skeletu v dôsledku namáhavej dlhoročnej aktivity. Kostné prejavy anémií svedčiacich o dlhodobejšom hladovaní neboli zistené. Pravdepodobne perimortálne bojové zranenie lakťovej kosti, nesúce slabé stopy regenerácie, vykazoval len skelet muža z hrobu 11 z vekovej kategórie maturus (*Kolena/Vondráková 2010*). Tento hrob neobsahoval okrem kostry žiadne iné nálezy. Epigenetické znaky, ako aj ostatné znaky s etnicky diagnostickým charakterom sa z dôvodu malého počtu jedincov, ako aj v dôsledku rozsiahleho postmortálneho poškodenia a deštrukcie jednotlivých častí lebky i postkraniálneho skeletu nedali spoľahlivo interpretovať (*Kolena/Vondráková 2010*).

Čo sa týka rozloženia hrobov podľa pohlavia pochovaných na preskúmanej časti duny, možno konštatovať, že väčšina mužských hrobov bola umiestnená v strednej až dolnej časti duny (na jej severovýchodnom svahu). Jedine mužský hrob 2 sa nachádzal v hornej časti duny. Podobne to bolo aj s detskými hrobmi. Väčšina z nich bola situovaná v dolnej časti duny, iba dva z nich boli v hornej časti neďaleko kóty 119. Ženské hroby boli zistené na celom svahu - od kóty 119 až po spodnú časť duny (cca vrstevnica 116).

Odlišné polohy časti kostier a chýbanie ich častí (obr. 5)

Nekanonizované uloženie horných končatín mŕtvych bolo zistené v dvoch hroboch detských jedincov (vek infans III - hrob 1 a hrob 21) a v dvoch hroboch mužov (vek adultus II-maturus a maturus - hrob 11 a hrob 22).

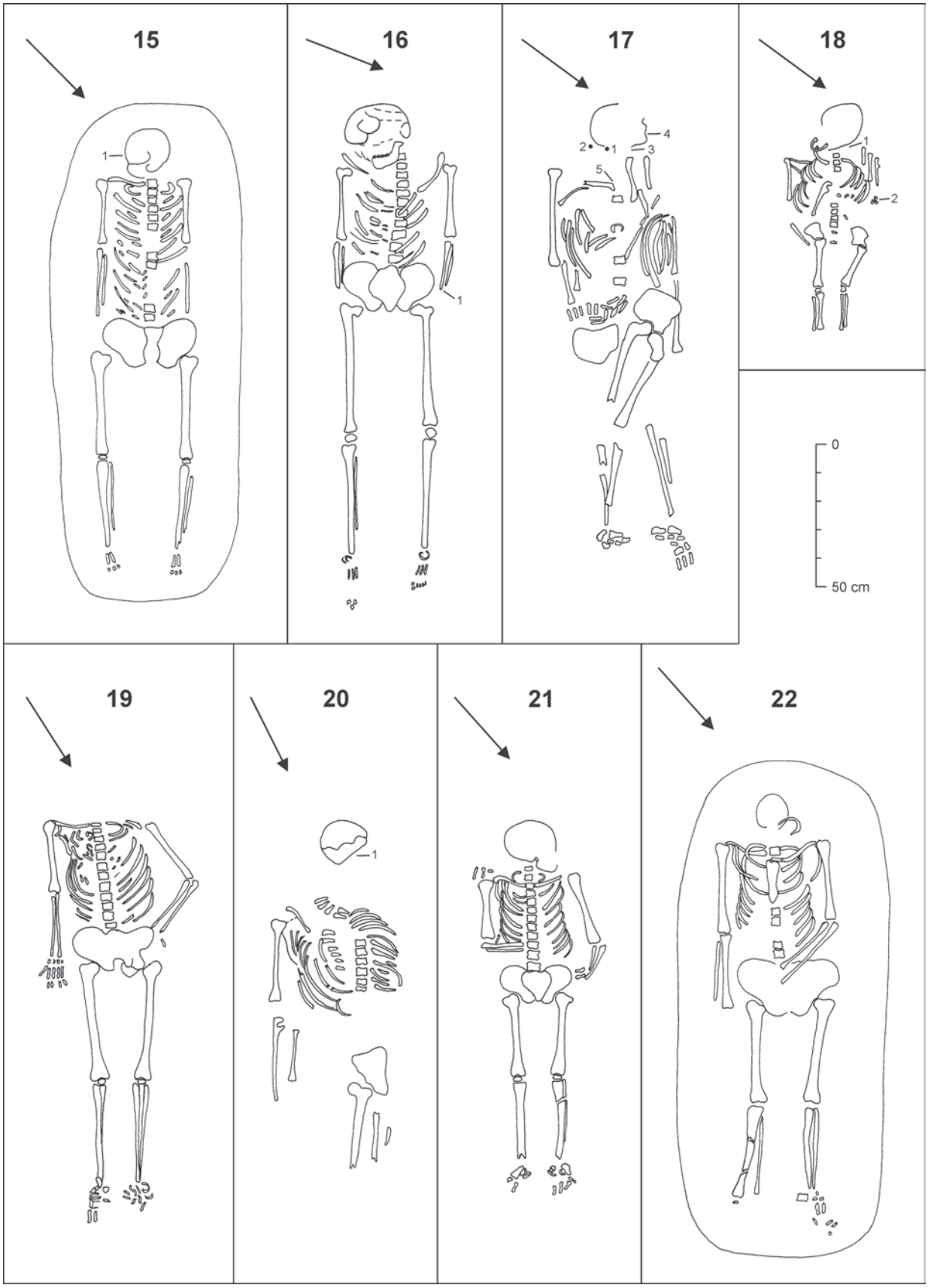

Obr. 5. Mostová. Plány hrobov 15-22.

V hrobe 1 bolo pochované dieťa vo veku infans III, ktoré malo ruky zložené v lone (iba textová informácia, keďže plán hrobu nie je k dispozícii). Dieťa vo veku infans III, pochované v hrobe 21, malo pravú hornú končatinu ohnutú v lakti v pravom uhle a smerujúcu k trupu, pričom ľavá horná končatina bola v lakti ohnutá miernejšie a prsty ruky smerovali do panvy.

V hrobe 19 bol pochovaný muž vo veku adultus II-maturus, ktorého lebka chýbala, jeho ľavá horná končatina bola ohnutá v lakti, takže ruka smerovala do panvy. Muž vo veku maturus, pochovaný v hrobe 22, mal ľavú hornú končatinu mierne ohnutú v lakti, prsty smerovali do panvy.

V hrobe 17 bola pochovaná žena vo veku adultus, jej ľavá dolná končatina bola prekrížená s pravou približne vo výške kolien. Určité presuny boli pozorované tiež v oblasti hrudníka, avšak k ich rozrušeniu došlo pravdepodobne v súvislosti s poškodením zapríčineným mechanizmami.

V prípade hrobu 20, kde bola pochovaná žena vo veku adultus, kostra ktorej bola značne rozhádzaná, úplne chýbajú časti končatín, konkrétne časť ľavej hornej končatiny, ako aj pravej dolnej končatiny (obr. 5). Chýbajúce časti tejto kostry sa nenašli ani v blízkosti hrobu. Podobná situácia sa zistila tiež v hrobe 7, kde bola pochovaná žena vo veku adultus, ktorej chýbali spodné časti dolných končatín.

Na lokalite v Mostovej v štyroch hroboch chýbali lebky (hroby 5, 7, 11 a 19). V dvoch prípadoch išlo o ženské a v dvoch o mužské kostry. Dokumentácia je k dispozícii len z hrobu 19. Podľa antropologickej analýzy išlo o jedincov zomrelých vo veku adultus, resp. adultus II-maturus, v jednom prípade vo veku maturus-senilis. Analýza krčných stavcov nepriniesla stopy po násilnom oddelení hláv (*Kolena/Vondráková 2010*).

Na pohrebiskách 9.-12. storočia sú pomerne časté prípady výskytu porušených a nekompletných kostier (napr. *Nevizánsky 2006*, 312). V dôsledku malej hĺbky hrobových jám bývajú najčastejším dôvodom negatívne účinky kultivácie pôdy. V niektorých prípadoch ich je však ťažké odlíšiť od prejavov protivampirických praktík. V prípade chýbajúcich lebiek a častí končatín, resp. v prípade ich presunu v hrobe možno tieto javy niekedy spájať nielen s protivampirickými opatreniami, ale tiež s činnosťou hlodavcov, ktorá je zatiaľ jedinou, aj keď nie bez výhrad akceptovateľnou alternatívou (*Hanuliak 1992a*, 305).

PREDMETY POHREBNÉHO INVENTÁRA

Predmety pohrebného inventára na včasnostredovekých pohrebiskách možno zaradiť do piatich materiálových skupín - predmety dennej potreby a nástroje, zbrane a súčasti bojovníckeho výstroja, šperky, súčasti odevu a predmety kultového charakteru (*Hanuliak/Rejholcová 1999*, 37).

V Mostovej však boli zistené z celého sortimentu pohrebného inventára len šperky, pričom nálezy boli z celkového počtu 24 hrobov (vrátane tých poškodených) odkryté iba v 9 hroboch, čo tvorí 37,5%. V ostatných hroboch neboli okrem kostrových pozostatkov pochovaných jedincov žiadne iné nálezy.

Šperky

Čo sa týka rozmiestnenia hrobov s nálezmi voči hrobom bez nálezov, tak väčšina hrobov s nálezmi bola odkrytá v strednej a spodnej časti duny (ženské hroby 7, 8, 20, 16, 17, ako aj detské hroby 12, 15 a 18). Jedine detský hrob 4 s nálezmi bol situovaný v hornej časti duny.

Pokiaľ ide o väzby nálezov na pohlavie pochovaných, šperky boli nájdené len v piatich ženských a v štyroch detských hroboch (tabela 1).

Ženy s ozdobami boli vo veku adultus (hroby 7, 17 a 20), maturus (hrob 8) a maturus II-senilis (hrob 16). Najstaršia z uvedených žien (hrob 16) mala zo šperkov zistených na pohrebisku iba bronzový tyčinkový prsteň s kruhovitým prierezom. Ženy vo veku adultus mali esovité záušnice, ako aj pásikové plechové prstene. V troch ďalších ženských hroboch neboli nájdené šperky ani iné predmety.

Šperky boli tiež v štyroch detských hroboch, boli to tak dva hroby 12 a 18 s kostrami vo veku infans II, ako i dva hroby 4 a 15 s kostrami vo veku infans III.

Podľa umiestnenia ozdôb pri mŕtvom tu boli zastúpené tak šperky zdobiace hlavu (záušnice), hrdlo (jednotlivé koráliky a jeden náhrdelník), ozdoby predlaktia (jeden náramok), ako aj šperky ruky (prstene). Zastúpenie jednotlivých druhov šperku v hroboch ukazuje tabela 1.

Tabela 1. Mostová. Zastúpenie šperkov v hroboch.

Hrob	Pohlavie	Vek	Záušnica	Náhrdelník	Korálik	Prsteň	Náramok
4	dieťa	infans III	1			1	
7	žena	adultus I				1	
8	žena	maturus				1	
12	dieťa	infans II			1		
15	dieťa	infans III					
16	žena	maturus II-senilis				1	
17	žena	adultus	4		1		
18	dieťa	infans II		1			1
20	žena	adultus II	1				

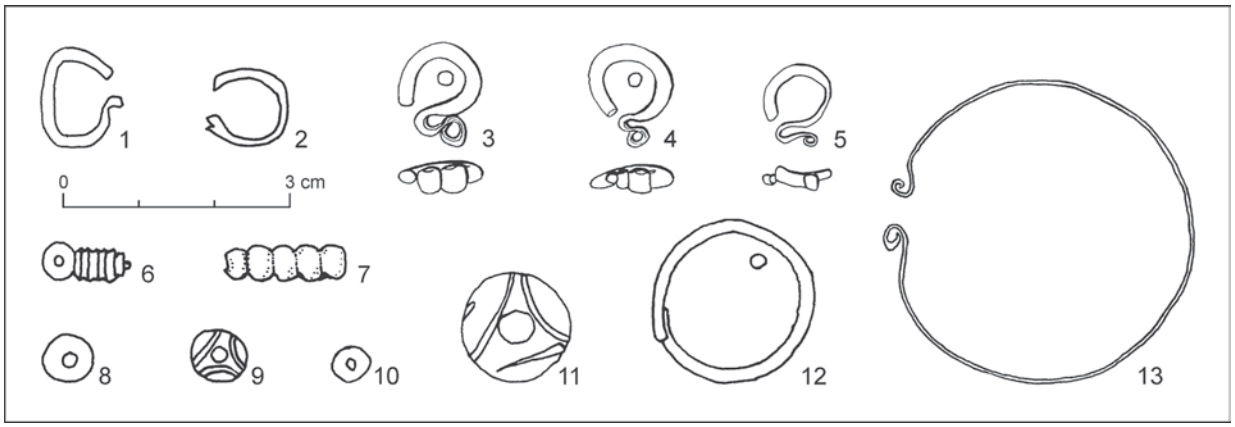

Obr. 6. Mostová. Kresby nálezov. 1-4 - hrob 17; 5 - hrob 20; 6-11, 13 - hrob 18; 12 - hrob 16.

Čo sa týka početnosti jednotlivých druhov šperkov v rámci pohrebiska, najviac boli zastúpené ozdoby hlavy, t. j. záušnice - spolu 7 exemplárov zo štyroch hrobov (4, 17, 15 a 20) a ozdôb rúk, t. j. prsteňov - spolu štyri exempláre opäť zo štyroch hrobov (4, 7, 8 a 16).

Ozdoby hlavy boli zistené dvakrát s kostrami vo veku infans III (hroby 4 a 15), ako aj v dvoch ženských hroboch s kostrami vo veku adultus (hroby 17 a 20).

Esovité záušnice boli zvyčajne nájdené iba po jednom kuse, len v ženskom hrobe 17 (adultus) sa vyskytli v dvoch zachovalých exemplároch. Ďalšie dva kusy vzhľadom na ich poškodenosť možno zaradiť k esovitým záušniciam len s určitou pravdepodobnosťou.

Ozdoby hrdla, t. j. koráliky a dokonca aj celý náhrdelník boli odkryté iba v 3 hroboch, z toho v dvoch detských (hroby 12 a 18 - obe deti vo veku infans II) a v jednom ženskom hrobe (hrob 17 s kostrou vo veku adultus). Pritom v detskom hrobe 18 bol nájdený celý náhrdelník. V ostatných dvoch prípadoch bolo nájdené iba po jednom koráliku.

Náramok bol odkrytý iba v detskom hrobe 18, odkiaľ pochádza tiež jediný náhrdelník z pohrebiska.

Štyri prstene boli nájdené vždy len po jednom exemplári, a to jednak v hrobe 4 s kostrou vo veku infans III, kým ženy s prsteňmi boli vo veku adultus (hrob 7) a maturus (v hroboch 8 a 16). V ženských hroboch 7 a 16 sa okrem prsteňa nenašli ďalšie ozdoby. Vo väčšine prípadov to boli pásikové prstene, pravdepodobne strieborné, niektoré aj zdobené. Kvôli strate nálezov z múzea nebolo možné ich detailnejšie analyzovať. Je však zaujímavé, že jediný tyčinkový (bronzový) prsteň na lokalite bol zistený v hrobe ženy vo veku maturus-senilis, pričom v tomto hrobe už neboli žiadne ďalšie nálezy.

Zo šperkov zdobiacich hrdlo boli koráliky nájdené po jednom exemplári v hroboch 12 a 17, pričom v ženskom hrobe 17 boli okrem neho doložené viaceré ozdoby hlavy. V detskom hrobe 12 bol korálik jedinou ozdobou. Jediný náhrdelník sa v rámci tohto pohrebiska našiel v hrobe detského jedinca vo veku infans II (hrob 18) a spolu s ním bol v tom istom hrobe aj jediný náramok pochádzajúci z tejto lokality.

Pokiaľ ide o materiál, z ktorého boli šperky vyrobené, okrem väčšiny pásikových prsteňov boli ostatné kovové ozdoby vyhotovené z bronzu. V prípade náramku so zvinutými koncami mohlo ísť o veľmi nekvalitné striebro, ale len podľa makroskopického pozorovania.

Vzhľadom na druhy odkrytých ozdôb na pohrebisku v Mostovej som sa pri snahe o ich datovanie opierala jednak o prácu *J. Gieslera* (*1981*), ako aj o výsledky rozborov z viacerých pohrebísk na juhozápadnom Slovensku (napr. *Vlkolinská 1996*, 313-332). Predovšetkým ide o lokality Bešeňov (*Nevizánsky 1979*, 375-404), Bodza (*Hanuliak 1992a*, 293-317), Čakajovce (*Hanuliak/Rejholcová 1999*, *Rejholcová 1995a*; *1995b*), Levice-Géňa (*Nevizánsky 2006*, 285-328), Malé Kosihy (*Hanuliak 1994*), Maňa (*Hanuliak 1988*, 101-113), Nitra-Šindolka (*Fusek 1998*, 71-118). Taktiež som využila katalógy z ďalších pohrebísk 10. storočia z uvedeného územia, najmä lokality Trnovec nad Váhom, časť Horný Jatov (*Točík 1971*, 138-184; *1992*, 159), Lipová-Ondrochov (*Točík 1971*, 199-209), ako aj pohrebiská Sládkovičovo, Galanta a Galanta, časť Matúškovo (*Točík 1992*, 151-158). Pohrebiská 10. storočia na juhozápadnom Slovensku analyzoval *A. Točík* (*1979*, 68-84; *1987*, 177-230), na strednom Slovensku zase *M. Mácelová* (*1979*, 102-110) a pohrebiská slovanskej populácie na západnom Slovensku *M. Hanuliak* (*1992b*, 243-308). Nové pohľady na interpretáciu pohrebísk 10. storočia z juhozápadného Slovenska predložil *J. Vavruš* (*2001; 2008*), pričom sa snažil porovnávať výsledky archeologického bádania s poznatkami dejinného vývoja.

Šperky zdobiace hlavu

Ako vyplynulo z analýzy, na pohrebisku v Mostovej sa zo šperkov zdobiacich hlavu vyskytli jedine esovité záušnice. Sú typickým zástupcom šperkov belobrdskej proveniencie (napr. *Giesler 1981*, 104-109; *Hanuliak 1997*, 276, 277; *Hanuliak/Rejholcová 1999*, 58). Ide o charakteristický ženský šperk, hoci niekedy boli záušnice nájdené aj v mužských hroboch, dokonca aj vo funkčnej polohe (*Hanuliak 1994*, 36).

Pokiaľ ide o vývin esovitých záušníc, objavujú sa v Karpatskej kotline už pred polovicou 10. stor. (napr. *Rejholcová 1995b*, 87, 88). V závere 10. stor. sa v rámci esovitých záušníc krátkodobo objavujú tvary so široko roztepanou slučkou, pričom ale pozdĺžne rebrovanie slučky prichádza do obľuby až v priebehu druhej polovice 11. storočia (*Hanuliak 1997*, 277).

V Mostovej boli vo všetkých prípadoch záušnice odkryté vo funkčných polohách pri hlave.

Našli sa v troch ženských a v jednom detskom hrobe. V ženskom hrobe 17 boli zistené štyri exempláre šperkov zdobiacich hlavu, po jednom exemplári sa našlo v ženskom hrobe 20 a v detskom hrobe 4. Tieto ženy boli pochované vo veku adultus a dieťa vo veku infans III. Toto zistenie zodpovedá zisteniam na iných súvekých pohrebiskách juhozápadného Slovenska, kde boli záušnice odkryté hlavne v hroboch žien mladého a stredného veku (*Hanuliak/Rejholcová 1999*, 50; *Vavruš 2001*, 3-9). U žien vo veku nad šesťdesiat rokov boli takéto záušnice výnimočné. Forma záušníc z Mostovej nedovoľuje presnejšie chronologické zaradenie ako do druhej polovice 10. storočia.

Šperky zdobiace hrdlo

Pokiaľ ide o šperky zdobiace hrdlo, na pohrebisku v Mostovej boli z tohto druhu šperkov zistené len koráliky, a to vo viacerých hroboch (tabela 1), no len v jednom z nich to bol celý náhrdelník zložený hlavne zo sklených korálikov. Ide o detský hrob 18. Jeho súčasťou bola aj ulita, jediná na celom pohrebisku. Výskyt ulít a mušlí v náhrdelníkoch patrí na pohrebiskách 10. storočia k častým javom, obdobne ako iné typy príveskov (*Giesler 1981*, 130, 131; *Hanuliak 1997*, 276, 277; *Hanuliak/Rejholcová 1999*, 65; *Rejholcová 1995b*, 29). Na väčšine súvekých pohrebísk na Slovensku bola najčastejšie doložená mušľa kauri, no zastúpené sú aj rody *Carithum* sp., *Melanopsis* sp., *Murex* sp. Obľuba používania mušlí a ulít napríklad v Čakajovciach vrcholí v horizonte B, kým v horizonte C výrazne ustupuje (*Hanuliak/Rejholcová 1999*, 66; *Rejholcová 1995b*, 29, 32, 70, 83). Obdobná situácia bola zistená na pohrebisku v Malých Kosihách (*Hanuliak 1994*, 46).

Druh ulity *Fagotia* sp., nájdenej v Mostovej, sa vyskytuje tak vo východnej Európe, ako aj v strednej Európe vrátane Slovenska (za určenie a informáciu o výskyte ďakujem Z. Miklíkovej z AÚ SAV v Nitre). Uvedený druh ulitníka sa mohol do náhrdelníka dostať teda aj na území Slovenska, čiže nemožno ho použiť pre určenie pôvodu a presnejšie datovanie, ako je tomu v prípade niektorých druhov mušieľ a ulít len indoeurópskej a stredomorskej proveniencie.

Náhrdelník z Mostovej pozostával z 26 sklených korálikov, z toho dva boli veľmi poškodené (obr. 7).

Koráliky v rámci celkovej analýzy predmetov belobrdskej kultúry analyzoval pomerne detailne *J. Giesler* (*1981*, 131, 132). Ako podklady pre ich datovanie na pohrebisku v Mostovej poslúžili najmä rozbory

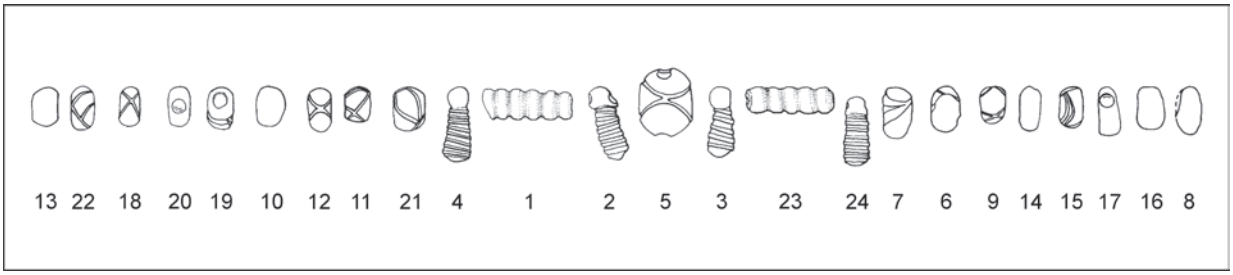

Obr. 7. Mostová. Pokus o rekonštrukciu náhrdelníka z detského hrobu 18 - bez poškodenej ulity *Fagotia* a bez veľmi poškodených korálikov. Zmenšené o tretinu. Čísla pod korálikmi sú pracovné, pridelené korálikom v rámci analýzy *D. Staššíkovou-Štukovskou* (*2009*).

náhrdelníkov zo slovenských pohrebísk, hlavne z pohrebiska v Čakajovciach (*Hanuliak/Rejholcová 1999*, 63), v Malých Kosihách (*Hanuliak 1994*, 44, 45) a v Bešeňove (*Nevizánsky 1979*, 392). Koráliky z Mostovej analyzovala *D. Staššíková-Štukovská* (*2009*, 209-216), ktorá sa špeciálne venuje štúdiu sklených korálikov na Slovensku najmä na základe korálikov z pohrebiska v Borovciach (*Staššíková-Štukovská/Plško 1997*, 259-275, tab. 21-24).

Podľa výsledkov analýzy náhrdelníka z Mostovej z detského hrobu 18 boli vyhotovené z kvalitného skla len dva koráliky (obr. 8: 1, 21). Ostatné boli z hmoty, ktorá vykazuje vyšší percentuálny obsah kryštalických zložiek ako skla. Môže ísť o zle pretavené sklo, ale pravdepodobnejšie o zmes stavenú - viac podobnú zmesi na keramiku ako sklárskemu kmeňu. Takéto koráliky boli formované do želaného tvaru pred vypálením, na rozdiel od dvoch sklených korálikov, ktoré boli formované ťahaním skleného vlákna z roztopenej skloviny (*Staššíková 2009*, 209-216).

Z typologického hľadiska je dôležitá kombinácia štyroch korálikov-záveskov, dvoch viacnásobne členených korálikov a do určitej miery aj prítomnosť ulity, ktoré umožňujú datovať náhrdelník do druhej polovice 10. storočia. Pritom takáto kombinácia korálikov je v prostredí včasnostredovekých pohrebísk stredného Podunajska zriedkavá. Analógiu k nej možno uviesť z pohrebiska v Čakajovciach, z hrobu 554 (trojhrob, pričom náhrdelník bol nájdený pri kostre dieťaťa vo veku infans III - *Rejholcová 1995a*, 59, tab. LXXXV: 11). Zatiaľ nie sú k dispozícii výsledky chemických analýz vybraných korálikov z Mostovej.

Výsledky analýz M. Hanuliaka, ktorý korálik-závesok odkrytý v Čakajovciach označil ako typ 57g - záveskový korálik, potvrdzujú prítomnosť tohto typu korálika len v horizontoch B a C, čiže v 10. storočí (*Hanuliak/Rejholcová 1999*, 63, 65).

Pokiaľ ide o viacnásobne členené koráliky, v horizontoch A a B na pohrebisku v Čakajovciach sa v náhrdelníkoch vyskytovali veľmi početne. Frekvencia ich výskytu vrcholí v horizonte B. V nasledujúcom období sa v náhrdelníku vyskytli len po jednom, najviac po dvoch exemplároch (*Hanuliak/Rejholcová 1999*, 63).

Na tomto mieste je nutné zdôrazniť, že na pohrebisku v Mostovej neboli doložené koráliky z jantáru ani koráliky vyhotovené z polodrahokamov, ktoré sú charakteristické najmä od druhej polovice 11. storočia. Fluoritové koráliky na pohrebisku v Nitre-Šindolke boli datované aj mincami (*Fusek 1998*, 116, 117; *Giesler 1981*, 132; *Hanuliak 1997*, 277, 278; *Hanuliak/Rejholcová 1999*, 63, 65).

Šperky zdobiace predlaktia

Zo šperkov zdobiacich predlaktia bol v Mostovej nájdený jedine náramok. Bol zastúpený plechovým kusom so zvinutými koncami a bez výzdoby. Pochádzal z detského hrobu 18, kde sa zistil na ľavom predlaktí kostry dieťaťa. Analógie pre tento typ plechového náramku nachádzame na viacerých pohrebiskách juhozápadného Slovenska, ako aj v Maďarsku - z posledných rokov napríklad v publikáciách venovaných geografickým celkom z komitátu Retköz (*Istvánovits 2003*, 311, 312), Hajdu-Bihar (*Nepper 2002*) a komitátu Heves (*Révesz 1996*, 91-96; *2008*, 413-418).

Pásikové náramky so zvinutými koncami boli zistené na viacerých pohrebiskách juhozápadného Slovenska (tabela 2). Bolo to jednak na staromaďarských veľkorodinných pohrebiskách, ako aj na pohrebiskách s belobrdským inventárom.

K staromaďarským patria Bánov (hrob 18 - *Točík 1968*, Taf. III: 24), Červeník (hrob 8 - *Točík 1968*, Taf. XI: 5), tiež Vozokany (hrob 1/41 - *Točík 1968*, LIV: 8), Prša (hrob 101 - *Točík_1968*, Taf. XXVIII: 12), Levice-

Tabela 2. Pásikové náramky so zvinutými koncami z lokalít juhozápadného Slovenska (rekonštruovateľné exempláre).

Lokalita	Hrob	Pohlavie a vek	Poloha	Výzdoba	Priemer	Materiál	Os	Literatúra
Bánov	18		?	nie	5,6 cm/0,9 cm	striebro	V-Z	*Točík 1968*, 12, Taf. III: 24
Bešeňov	30	dieťa	obe predlaktia	áno	4 cm	bronz	ZSZ-VJV	*Nevizánsky 1979*, 379, tab. IV: 6, 7
				nie	4 cm	bronz		*Nevizánsky 1979*, 379, tab. IV: 6, 7
Bešeňov	107	dospelý	ľavé predlaktie	áno	5,9 cm/1 cm	bronz	ZSZ-VJV	*Nevizánsky 1979*, tab. VII: 16
Červeník	8	?	pravé predlaktie	nie	6cm/0,7 cm	bronz	Z-V	*Točík 1968*, 19, 20, Taf. XI: 5; LIX: 13
Galanta	zber			áno	6,5 cm/0,9 cm	bronz		*Točík 1992*, 149, obr. 93: 19
Chľaba	Jan-67			áno	6,7x7/1 cm	bronz		*Nevizánsky 2006*, 292, tab. XIII: 11
Levice, Mudroňova			obe predlaktia	nie	6x8 cm/0,9 cm	bronz		*Nevizánsky 2006*, tab. XV: 1
				áno	poškodený	bronz		*Nevizánsky 2006*, tab. XV: 2
Levice-Géňa	7	žena-adultus I	obe predlaktia	nie	5,5-6,1/0,8 cm	bronz	ZSZ-VJV	*Nevizánsky 2006*, 289, 290, tab. VIII: 5, 13
				áno	9,5x7,3/1,65 cm	bronz		*Nevizánsky 2006*, 289, 290, tab. VIII: 5, 13
Malé Kosihy	301	žena-juventus	ľavé predlaktie	áno	6,3 cm/1,4 cm	bronz	Z-V	*Hanuliak 1994*, tab. LXI: A/5
Malé Kosihy	256	dieťa-juventus	pravé predlaktie	nie	5,7 cm/1,2 cm	striebro	SZ-JV	*Hanuliak 1994*, tab. LXI: A/5
Malé Kosihy	104	žena-adultus I	ľavé predlaktie	nie	6,3 cm/1,2 cm	striebro	Z-V	*Hanuliak 1994*, tab. XXIII: 4
Prša	101	?	pravé predlaktie	nie	5,3 cm/1,2 cm	striebro	Z-V	*Točík 1968*, 39, Taf. XXVIII: 12
Trnovec nad Váhom-Horný Jatov	330	žena	pravé predlaktie		6,7 cm	striebro	Z-V	*Točík 1971*, 162, Taf. XXXV: 14
Vozokany	Jan-41	zničený hrob	?	nie	6,5 cm/1,4 cm	striebro	Z-V	*Točík 1968*, 39, Taf. XXVIII: 12

Géňa (*Nevizánsky 2006*, 289, tab. VIII: 5, 13). Na posledne uvedenej lokalite predstavovali pásikové náramky najfrekventovanejší druh šperku.

V rámci pohrebísk s belobrdským inventárom boli pásikové náramky so zvinutými koncami na juhozápadnom Slovensku nájdené na lokalitách Trnovec nad Váhom, časť Horný Jatov (hrob 330 - *Točík 1971*, Taf. XXXV: 14), Malé Kosihy (hroby 104, 256 a 301 - *Hanuliak 1994*, tab. XXIII: 4; L: E1; LXI: 5) a Bešeňov (hroby 30 a 107 - *Nevizánsky 1979*, 391, tab. IV: 6, 7; VII: 16). Jeden exemplár pochádza z pohrebiska v Chľabe (hrob 1/67 - *Nevizánsky 2006*, 297) a ďalší aj z pohrebiska v Galante, no len zo zberu (*Točík 1992*, obr. 93: 19). Náramok so zvinutými koncami, ale opačným smerom než v prípade ostatných nálezov, bol doplnený aj inou dekoráciou v hrobe 336 z Čakajoviec, takže ho nezaraďujeme k tomuto typu (*Rejholcová 1995b*, 73).

Zvyčajne bol v hrobe nájdený len jeden náramok so zvinutými koncami. Pokiaľ ide o uloženie náramku na kostre, boli rovnakou mierou nájdené v hroboch na ľavom, ako aj na pravom predlaktí. Prítomnosť dvoch náramkov tohto druhu v jednom hrobe bola veľmi zriedkavá (*Hanuliak 1994*, 47-50). V súčasnosti boli po dva takéto náramky odkryté v jednom hrobe na juhozápadnom Slovensku len v troch prípadoch (tabela 2), každý na inom pohrebisku.

Pokiaľ bolo určené pohlavie, náramky boli odkryté hlavne v ženských hroboch, najmä mladých žien, ako aj u detí. Orientácia týchto kostier prevažovala v smere Z-V, len zriedka SZ-JV (hrob 256 Malé Kosihy) alebo ZSZ-VJV (hroby 30 a 107 v Bešeňove).

Čo sa týka materiálu náramkov, boli takmer rovnakou mierou vyhotovené z bronzu, ako aj zo striebra, ale často pomerne nekvalitného. Oba náramky v detskom hrobe 30 v Bešeňove boli z bronzu, ale len jeden z nich bol zdobený. Podobne bol zdobený iba jeden z dvoch kusov z hrobu 7 z Levíc (*Nevizánsky 2006*, tab. VIII: 5). Náramky s výzdobou boli zriedkavejšie než bez výzdoby. Priemer náramkov so zvinutými koncami na juhozápadnom Slovensku sa pohyboval v rozpätí od 4 do 6,7 cm, šírka pásika zase v rozpätí od 0,7 do 1,4 cm (pokiaľ ju bolo možné zistiť).

Okrem náramkov skúmaného typu sa v uvedených hroboch našli aj ďalšie šperky. Výnimku tvoril len hrob 256 z Malých Kosíh, kde okrem náramku neboli žiadne iné nálezy.

V Červeníku a vo Vozokanoch sa vyskytli srdcovité kovania, ako aj rôzne typy náušníc. Náušnice boli odkryté tiež v Trnovci nad Váhom, v Prši a v Bešeňove. Z hrobu 301 v Malých Kosihách pochádza aj nákrčník a tyčinkovitý náramok. Takýto tyčinkovitý náramok bol nájdený tiež v hrobe 104 z tej istej lokality. Minca bola v hrobe s pásikovým náramkom so zvinutými koncami doložená jedine v hrobe z Prše, kde sa našiel aj tyčinkovitý náramok. Išlo tu o prederavený strieborný arabský dirhem razený v rokoch 913-932 (*Točík 1968*, 39). Náhrdelníky sa v skúmanom súbore našli iba v štyroch prípadoch - v detskom hrobe 30 v Bešeňove, v hrobe 301 v Malých Kosihách, v hrobe vo Vozokanoch a tiež v jednom hrobe v Prši.

Pásikové náramky so zvinutými koncami sa objavujú v Karpatskej kotline s príchodom starých Maďarov v 10. storočí. Pokiaľ ide o presnejšie datovanie, zdobené exempláre sa považujú za mladšie ako nezdobené kusy (*Nevizánsky 1979*, 391, 392; *2006*, 296, 297 - tam aj staršia literatúra). To však nevylučuje používanie nezdobeného exemplára aj neskôr, čo výrazne potvrdzujú tri hroby, z ktorých každý obsahoval po dva náramky so zvinutými koncami, pričom iba jeden z nich bol zdobený. Taktiež kvalita nezdobeného kusa bola v týchto prípadoch značne nižšia. Niekedy takýto exemplár nesie stopy po rozstrihaní zo širšieho pásika (*Nevizánsky 2006*, 297).

Pokiaľ ide o absolútnu chronológiu pásikových náramkov so zvinutými koncami na juhozápadnom Slovensku, možno ich zaradiť do prvých dvoch tretín 10. storočia. Zdobené varianty sú však na základe sprievodných nálezov rozšírené hlavne v poslednej štvrtine 10. storočia, no napríklad v Bešeňove sa zdobené exempláre objavujú už v druhej tretine 10. storočia (*Nevizánsky 1979*, 391). Podobne tomu bolo napríklad aj na pohrebisku v Leviciach-Géni (*Nevizánsky 2006*, 296). Z niektorých pásikových náramkov sa v hroboch našli len fragmenty pásika (napr. v hrobe 126 v Bešeňove - *Nevizánsky 1979*, 385) bez zvinutých ukončení, ale pritom s výzdobou, ktorá má analógie na iných lokalitách v Karpatskej kotline (*Nevizánsky 2006*, 297).

Náramky so zvinutými koncami sa zvyčajne našli v ženských hroboch, ale v hrobe 18 v Mostovej bolo s takýmto náramkom pochované dieťa vo veku infans II. Toto dieťa malo okolo hrdla tiež náhrdelník, jediný zistený na tejto lokalite.

Náramok so zvinutými koncami sa objavuje predovšetkým na pohrebiskách pospolitého ľudu, kým na nekropolách tzv. strednej vrstvy sa nachádza vzácnejšie (*Nevizánsky 2006*, 297).

J. Vavruš, ktorý sa zaoberal možnosťami nových pohľadov na interpretáciu a jemnejšiu chronológiu pohrebísk z 10. storočia na juhozápadnom Slovensku, doložil na základe analýzy skutočnosť, že pásikové náramky všeobecne možno považovať za staršie než tyčinkové. Postupné vytrácanie pásikových náramkov spája so zánikom pochovávania na tzv. malých veľkorodinných pohrebiskách, ktorý kladie do tretej štvrtiny 10. storočia, keď sa tyčinkové náramky ešte len začínajú objavovať (*Vavruš 2001*, 1-8).

Šperky zdobiace ruky

V rámci šperkov zdobiacich ruky boli v Mostovej odkryté len prstene, a to štyri exempláre. Z toho jedenkrát to bol jednoduchý otvorený prsteň z bronzovej tyčinky. Pri jeho datovaní je nutné mať na zreteli, že sa nachádzal na ruke ženy vo veku maturus II-senilis (hrob 16). V ostatných hroboch žien, pochovaných vo veku adultus, išlo o plechové pásikové prstene (3 kusy, z toho jeden bronzový, kým ostatné boli strieborné, ale nález a dokumentácia je k dispozícii len pre ženský hrob16, takže k pásikovým prsteňom nemožno hľadať presnejšie analógie).

Keďže prstene patria do kategórie osobných šperkov, nachádzajú sa hlavne v hroboch ženského pohlavia (*Hanuliak 1994*, 52), čo sa potvrdilo aj na pohrebisku v Mostovej.

Pokiaľ ide o otvorený prsteň vyhotovený z kruhovitej tyčinky, takéto exempláre sú považované za najjednoduchšie. Ťažisko ich výskytu napríklad v Čakajovciach spadá do horizontu B, zatiaľ čo v horizonte C ide skôr o výnimku (*Hanuliak/Rejholcová 1999*, 66; *Rejholcová 1995b*, 29, 70-72). Obdobná situácia je doložená i podľa analógií prsteňov odkrytých na pohrebisku v Malých Kosihách (*Hanuliak 1994*, 50, 51, 53, 54). Prstene so žliabkovaným telom, ako aj exempláre splietané z drôtov sa objavujú až v druhej polovici 11. storočia (*Hanuliak 1997*, 277), ale v Mostovej úplne chýbali.

ZÁVER

Pohrebisko v Mostovej, situované na dune Doboskút, mohlo byť vzhľadom na objektívnu situáciu preskúmané len čiastočne. Spolu bolo zistených 24 hrobov, no časť z nich bola zničená či poškodená mechanizmami a miestnymi občanmi. Z tohto dôvodu nie je možné mať k dispozícii viaceré údaje.

Napriek fragmentárnosti odkryvu pohrebiska možno konštatovať, že v hroboch boli zastúpení tak mužskí jedinci, ako aj ženy a deti. Počet ženských a detských hrobov bol len o niečo väčší ako mužských. U žien prevažovali jedinci vo veku adultus a maturus, v jednom prípade bola žena až vo veku senilis. Muži prináležali k veku adultus II až maturus. V rámci detských kostier boli takmer rovnakou mierou zastúpení jedinci vo veku infans II a infans III. Keďže mohol byť preskúmaný iba fragment pohrebiska, nie je možné s istotou potvrdiť takýto pomer pre celé predpokladané pohrebisko, ako aj príbuzenské väzby medzi pochovanými na základe skupín hrobov.

Os kostier smerovala v zásade od JZ k SV, čiže sa odchyľovala od základnej západo-východnej orientácie v skúmanom období, čo zrejme súviselo s prírodnou polohou pohrebiska. Väčšina kostier bola uložená v polohe na chrbte, s hornými končatinami pozdĺž tela. Určité odlišnosti v uložení horných končatín, aké boli zistené v Mostovej, sa často vyskytujú aj na súvekých pohrebiskách (napr. *Hanuliak 1994*; *Nevizánsky 2006*). Zriedkavejšia je absencia lebiek, doložená v dvoch hroboch, ale aj tento jav bol zistený na iných pohrebiskách, hoci nebol doteraz jasne vysvetlený. V ostatných hroboch chýbanie lebky súviselo s poškodením stavebnými mechanizmami. Je zaujímavé, že jediné sečné, čiastočne zahojené zranenie bolo možné v Mostovej pozorovať len u jedného muža, ktorý bol pochovaný vo veku maturus. Epigenetické znaky nebolo možné doložiť.

Jediným typom pohrebného inventára v Mostovej boli šperky, aj to zastúpené iba v 9 z celkovo odkrytých 24 hrobov. Iné predmety, či už zbrane, kultové predmety, predmety dennej potreby a ďalšie, na tomto pohrebisku úplne chýbali. Za daného stavu je ťažko jednoznačne konštatovať, či to bolo spôsobené malým počtom odkrytých hrobov, alebo z iných, prípadne aj chronologických dôvodov.

Pokiaľ ide o zloženie šperkov, napriek ich malému počtu (tabela 1) tu boli odkryté exempláre zo všetkých skupín ozdôb delených podľa ich umiestnenia, t. j. tak ozdoby hlavy a ozdoby hrdla, ako aj šperky zdobiace predlaktia a ruky.

Čo sa týka určenia datovania pohrebiska, v Mostovej sa nevyskytli keramické nádoby ani zbrane a nášivky odevu, čo je podstatným zistením z chronologického hľadiska (*Hanuliak/Rejholcová 1999*, 9, 11). Zo šperkov tu dominovali esovité záušnice, ktoré sú charakteristickým prejavom belobrdskej kultúry a začínajú sa objavovať okolo polovice 10. storočia. V Mostovej sa však nevyskytol typ záušnice s roztepanou slučkou, ktorá je krátkodobo charakteristická v horizonte C, ani záušnica s rebrovanou slučkou, ktoré prichádzajú do obľuby až v priebehu druhej polovice 11. storočia (*Hanuliak 1997*, 277; *Hanuliak/Rejholcová 1999*, 11).

Zo šperkov zdobiacich hrdlo sa pre druhú až piatu dekádu 10. storočia na juhozápadnom Slovensku stali početnými náhrdelníky zostavené zo sklených korálikov, často doplnené mušľou alebo ulitou. V druhej polovici 10. storočia obľuba takýchto náhrdelníkov už nebola taká veľká, ale stále sa ešte používali (napr. *Hanuliak/Rejholcová 1999*, 11). Neprítomnosť jantárových korálikov a korálikov z polodrahokamov v Mostovej neumožňuje posunúť datovanie do 11. storočia (*Fusek 1998*).

Nezdobený pásikový náramok so zvinutými koncami z Mostovej poukazuje podľa analógií z južného Slovenska (tabela 2) hlavne na druhú až piatu dekádu 10. storočia. Zdobené exempláre sú považované vo všeobecnosti za mladšie (*Nevizánsky 2006*, 296, 297), aj keď to nemusí platiť v každom prípade. Na niektorých pohrebiskách sa dokonca vyskytli zdobené aj nezdobené exempláre takýchto náramkov pospolu v jednom hrobe (tabela 2). V tejto súvislosti možno rozšíriť datovanie náramku z Mostovej aj do druhej polovice 10. storočia.

Mince, použité či už ako ozdoby, alebo v podobe obolov mŕtvych, v Mostovej úplne chýbali, čo tiež môže byť určitým chronologickým ukazovateľom (*Hanuliak 1994*, 62).

Na základe analógií a kombinácie šperkov zistených v Mostovej možno tunajšie pohrebisko zaradiť k pohrebiskám, kde sa pochovávalo v staršej fáze belobrdskej kultúry, t. j. v druhej polovici 10. storočia. Z hľadiska etnicity pochovaných je nutné konštatovať, že používanie šperkov belobrdskej kultúry, najmä v jej mladšej fáze, sa stáva javom nadetnickým, čiže módnym artiklom (*Hanuliak 1992b*, 290).

Pomerne zložitým sa ukazuje určenie absolútneho datovania. Pokiaľ ide o absolútnu chronológiu pre skúmané obdobie, dôležitým ukazovateľom boli hlavne samotné mince v hroboch, ich kombinácie s chronologicky citlivými predmetmi, ako aj písomné pramene vypovedajúce k uvedenému obdobiu. Vypovedaciu schopnosť týchto prameňov je však nutné zvážiť a používať veľmi opatrne a v širších súvislostiach.

Čo sa týka určenia absolútneho datovania, z porovnávania archeologických a písomných prameňov vyplynuli pre 10. storočie určité rozdiely. Zatiaľ čo písomné pramene dokumentujú počiatočný nápor Maďarov do Karpatskej kotliny od konca 9. a na začiatku 10. storočia, archeologické pramene pre toto obdobie sú ešte nevýrazné. Najprv totiž zrejme dochádzalo len k vojenským stretnutiam starých Maďarov s domácim obyvateľstvom a jeho spojencami, čo sa však výraznejšie archeologicky neprejavilo. Následný usídľovací proces, resp. nárast obyvateľstva už nebol podstatnejšie zachytený v písomných prameňoch, hoci archeologické zdroje poukazujú na výrazné kvantitatívne a typologické zmeny (*Vavruš 2001*, 7).

Hoci na pohrebisku v Mostovej neboli odkryté mince, je potrebné aspoň stručne sa venovať problematike mincí v hroboch. Využitie mincí z hrobov pre presné datovanie nie je totiž pre skúmané obdobie príliš spoľahlivé, keďže mince sa mohli dostať do hrobu aj oveľa neskôr po termíne ich vyrazenia. Taktiež je nutné brať do úvahy vzdialenosti, ktoré museli mince (resp. ich nositelia) prekonať, kým sa dostali do určitého hrobu na južnom Slovensku a v Karpatskej kotline vôbec, a v prípade možnosti aj porovnanie s písomnými prameňmi vypovedajúcimi o historických súvislostiach.

Predovšetkým je nutné analyzovať jednak ich funkciu, napríklad či bola minca použitá ako ozdoba alebo ako obolus mŕtvych, jednak vek pochovaného a spoluvýskyt s ostatnými predmetmi hrobového inventára. V prípade použitia mincí vo funkcii ozdôb bola hodnota mincí ako platidla potlačená v prospech okrasnej (*Hanuliak/Rejholcová 1999*, 85).

Vojenský postup Maďarov z východného na západné Slovensko súvisel určite s bojom a postupným obsadzovaním veľkomoravských hradísk a ďalších strategických polôh, pretože jedna bitka (pri Bratislave) nemohla rozhodnúť o okupácii a osídlení celého územia Slovenska. Z tohto dôvodu najstaršie staromaďarské hroby možno na juhozápadnom Slovensku zaradiť najskôr na rozhranie prvej a druhej tretiny 10. storočia (*Točík 1979*, 74-76). Jazdecké skupiny staromaďarského etnika podnikali v prvej polovici 10. storočia koristnícke výpravy taktiež na územie západnej Európy, kde prichádzali do styku s tamojšími mincami.

Pre absolútne datovanie je dôležitý predpoklad, že nájazdy do západnej Európy uskutočnila až druhá generácia Maďarov, ktorá nepatrila medzi Arpádových bojovníkov obsadzujúcich Karpatskú kotlinu, ale ktorá sa už narodila v Karpatskej kotline, prípadne sem prišla v detskom veku. A práve až táto druhá generácia zrejme tvorila podstatnú zložku armády operujúcej v prospech Berengára ku koncu jeho vlády a hlavne jej zásluhou sa na juhozápadné Slovensko dostali západoeurópske mince, ktoré by potvrdzovali uvedený predpoklad (*Vavruš 2001*, 2, 3). Čiže podľa výsledkov analýzy nálezov z hrobov na juhozápadnom Slovensku je podľa *J. Vavruša* (*2001*, 7; *2008*, 183-193) možné len veľmi malé percento datovať do prvej štvrtiny 10. storočia.

Na tomto mieste je tiež potrebné zdôrazniť, že pokiaľ ide o skorší výskyt predmetov východného pôvodu v Karpatskej kotline (napr. taškovité kovania), v niektorých prípadoch sa tu mohli ocitnúť ešte pred príchodom Maďarov, a to v súvislosti s diaľkovým obchodom (*Vavruš 2002*, 891-902). Takže je nutné využívať ich výskyt v hroboch pre chronológiu veľmi opatrne. Ako uvádza G. Nevizánsky, o vekovej skladbe maďarských bojovníkov, ktorí sa zúčastnili na vojenských výpravách vedúcich mimo územie Karpatskej kotliny, nemáme veľa konkrétnych poznatkov. Zrejme sa regrutovali prevažne z najmladšej generácie slobodných mužov (*Nevizánsky 2006*, 301).

Členovia bojových staromaďarských družín a ich rodinní príslušníci pochovávali svojich mŕtvych na veľkorodinných pohrebiskách, čiže na pohrebiskách tzv. strednej vrstvy (napr. *Nevizánsky 2006*, 301, 302; *2008*, 265-278). Predmety v hroboch majú výrazný východný charakter so silne zastúpenou zložkou levedskej industrie. Rozmiestnenie týchto pohrebísk dovoľuje spojiť tieto komunity s vojenským elementom, ktorý mal zabezpečovať hraničné línie maďarského záboru, v rámci neho obsadiť dôležité komunikačné uzly a kontrolovať činnosť v bývalých centrách (*Hanuliak 1993*, 41; *Vavruš 2001*, 2, 3, 7).

So zásahmi do etnickej štruktúry na juhozápadnom Slovensku je potrebné rátať od druhej štvrtiny 10. storočia - v spojitosti s príchodom pospolitých vrstiev maďarského obyvateľstva. V náplni ich hrobov sú okrem predmetov staromaďarskej proveniencie v hojnejšej miere zastúpené predmety belobrdskej kultúry. Ich kombinácie sú príznačnejšie pre hroby žien (*Hanuliak 1993*, 41).

Nerovnomerné usádzanie nových skupín obyvateľstva bolo závislé od rôznych faktorov, ktorými boli hlavne prírodné prostredie, vzdialenosť od dôležitých centier i hustota staršej sídliskovej štruktúry (*Hanuliak 1993*, 42).

Keďže vývoj nemusel prebiehať na celom území rovnomerne, miestami mohlo dôjsť k prelínaniu časových hraníc používania typov pohrebísk. Ako výstižný príklad chcem uviesť výsledky z nedávno skúmaného staromaďarského veľkorodinného pohrebiska na lokalite Levice-Géňa, kde bol zistený jeden hrob už z prvej generácie novoprišlého maďarského etnika (pochovaný bol muž vo veku maturus), no prevažne tu pochovávali svojich mŕtvych príslušníci druhej generácie, a to v priebehu druhej tretiny 10. storočia (*Nevizánsky 2006*, 301, 302). Na základe analýz pohrebísk na južnom Slovensku možno konštatovať, že niektoré z veľkorodinných pohrebísk prestali byť používané skôr, avšak na iných pozorujeme ich dlhodobejšie používanie (*Hanuliak 1992b*, 290; *Točík 1979*, 74; *1987*, 177-239). V niekoľkých prípadoch sú z tej istej polohy doložené tak hroby veľkomoravské, ako aj staromaďarské (*Hanuliak 1992b*, 243-308). Na niektorých z nich sa dokonca pochovávalo ešte v 11., prípadne aj v 12. storočí (napr. Trnovec nad Váhom-Horný Jatov, Čakajovce). Vývojom na území Slovenska v 10. storočí sa v nedávnej dobe zaoberala i *T. Štefanovičová* (*2008*, 137-148).

Dôležitým zistením je skutočnosť, že pokiaľ ide o výrobu šperkov, v priebehu prvej polovice 10. storočia, s dominantným výskytom predmetov staromaďarskej proveniencie, sa v prostredí Karpatskej kotliny neráta s ich produkciou (*Točík 1979*, 79). Dokladajú to aj exempláre šperkov z hrobov, ktoré boli vo viacerých prípadoch zrejme poškodené a po poškodení druhotne upravované a naďalej používané.

Ale už počas staršej fázy belobrdskej kultúry sa zisťuje masový výskyt šperkov. Popri exemplárech mimokarpatskej proveniencie sa v ich škále objavujú výrobky, ktoré sú geneticky späté s autochtónnym prostredím a ktoré boli nesporne zhotovované aj na území južného Slovenska. Akiste ich vyhotovovali následníci niekdajších veľkomoravských výrobcov, ktorí pružne prispôsobili svoj sortiment novým spotrebiteľským požiadavkám (*Hanuliak 1993*, 41, 42; *1997*, 282).

Na základe analýzy nálezov z preskúmanej časti pohrebiska v Mostovej (len vyše 20 hrobov), ich analógií a po preskúmaní možností ich absolútneho datovania možno konštatovať, že na tomto pohrebisku pochovávala príslušná komunita svojich mŕtvych v druhej polovici 10. storočia, pre ktoré sú charakteristické predmety staršej fázy belobrdskej kultúry. Ale pohrebisko mohlo mať pôvodne väčší plošný rozsah vrátane väčšieho chronologického rámca, či už by išlo o staršie alebo neskoršie hroby. Poškodenie lokality ešte pred výskumom neumožnilo získať takéto informácie, hoci máme k dispozícii ústne správy o skorších nálezoch kostier v tejto polohe.

Z geografického hľadiska sa lokalita Mostová nachádza v Podunajskej rovine juhozápadne od Galanty, v podstate na ostrove medzi dvoma ramenami Dudváhu, čo predstavuje veľmi výhodnú strategickú polohu. Osada komunity, ktorá v Mostovej pochovávala svojich mŕtvych, tu mohla byť situovaná v súvislosti s existenciou brodov cez ramená Dudváhu, teda s možnosťou využívania a stráženia tunajšieho cestného spojenia. Na prítomnosť brodu by do určitej miery poukazoval aj názov susednej obce Čierny Brod.

Lokalita Mostová je situovaná južne od čiary staromaďarského záboru na južnom Slovensku (Hlohovec - Sereď - Nitra - Levice - Lučenec - Rimavská Sobota - Zemplín).

Z chotárov obcí bezprostredne susediacich s Mostovou, akými sú hlavne Čierny Brod, Čierna Voda, Horné Saliby a Vozokany, je známych viacero pohrebísk a ich častí, datovaných do stredoveku. Ale práve v ich rámci neboli systematicky skúmané pohrebiská, ktoré by bolo možné datovať do druhej polovice 10. storočia, s inventárom typickým pre staršiu fázu belobrdskej kultúry. No v trochu širšom územnom rámci sa vyskytujú takéto pohrebiská, napríklad v Galante-Matúškove. Neďaleko Mostovej však boli doložené staromaďarské pohrebiská, konkrétne v chotári obcí Košúty a Nesvady. Je možné, že tiež v polohe Doboskút, v chotári obce Mostová, sa nachádzali aj hroby so staromaďarským inventárom, kde mohla pochovávať staromaďarská skupina strážiaca tunajšie brody, ale tieto mohli byť zničené ešte pred výskumom, takže už nebude možné potvrdiť alebo vyvrátiť tento predpoklad.

Na záver možno konštatovať, že komunita pochovávajúca svojich mŕtvych na pohrebisku v Mostovej nebola v danom regióne osamotená, ale bola organickou súčasťou štruktúry vtedajšieho osídlenia na juhozápadnom Slovensku.

LITERATÚRA

Bialeková 1962 D. Bialeková: Nové včasnoslovanské nálezy na juhozápadnom Slovensku. Slov. Arch. 10, 1962, 97-148.

Fusek 1998 G. Fusek: Gräber mit Arpadenmünzen aus dem Gräberfeld von Šindolka in Nitra. Slov. Arch. 46, 1998, 71-118.

Giesler 1981 J. Giesler: Untersuchungen der Chronologie der Bijelo-Brdo-Kultur. Prähist. Zeitschr. 56, 1981, 3-167.

Hanuliak 1988 M. Hanuliak: Pohrebisko z 11. storočia v Mani. Štud. Zvesti AÚ SAV 24, 1988, 101-113.

Hanuliak 1992a M. Hanuliak: Pohrebisko z 11. storočia v Bodzi-Holiaroch. Štud. Zvesti AÚ SAV 28, 1992, 293-317.

Hanuliak 1992b M. Hanuliak: Gräberfelder der slawischen Population im Gebiet der Westslowakei. Slov. Arch. 40, 1992, 243-308.

Hanuliak 1993 M. Hanuliak: Charakter etnických premien na území Slovenska v 10.-11. storočí. Arch. Hist. 18, 1993, 37-49.

Hanuliak 1994 M. Hanuliak: Malé Kosihy I. Pohrebisko z 10.-11. storočia (Archeologicko-historické zhodnotenie). Nitra 1994.

Hanuliak 1997 M. Hanuliak: Možnosti a problémy výskumu šperkov z 10.-13. storočia. Arch. Hist. 22, 1997, 275-286.

Hanuliak/Rejholcová 1999 M. Hanuliak/M. Rejholcová: Pohrebisko v Čakajovciach (9.-12. storočie). Vyhodnotenie. Nitra 1999.

Ištok/Ižóf 1990 P. Ištok/J. Ižóf: Podmienky vzniku a vývoja osídlenia krajiny dolného toku Váhu vo svetle geografických a archeologických prieskumov. Štud. Zvesti AÚ SAV 26, 1990, 145-169.

Istvánovits 2003 E. Istvánovits: A Rétkoz honfoglalás és Árpád-kori emlékanyga. Nyíregyháza 2003.

Ižóf/Vlkolinská 1984 J. Ižóf/I. Vlkolinská: Záchranný výskum v Mostovej. AVANS 1983, 1984, 94-96.

Jakab 1977 J. Jakab: Antropologický rozbor kostrových zvyškov z včasnostredovekého pohrebiska v Nových Zámkoch. Slov. Arch. 25, 1977, 161-218.

Jakab 1980 J. Jakab: Antropologická charakteristika kostrového materiálu v Zemnom. Slov. Arch. 28, 1980, 401-436.

Kolena/Vondráková 2010 B. Kolena/M. Vondráková: Antropologický rozbor kostrového materiálu zo stredovekého pohrebiska v Mostovej. Štud. Zvesti AÚ SAV 47, 2010, 179-199.

Kolníková 1980 E. Kolníková: Prírastky mincí v Archeologickom ústave SAV v roku 1979. AVANS 1979, 1980, 112-116.

Mácelová 1979 M. Mácelová: Náčrt vývoja stredovekého šperku v 11.-15. storočí v Stredoslovenskom kraji. Stred. Slovensko 1, 1979, 102-117.

Nepper 2002 I. M. Nepper: Hajdú-Bihar megye 10.-11. Századi sírleletei. I, II. Budapest - Debrecen 2002.

Nevizánsky 1979 G. Nevizánsky: Pohrebisko z konca 9. a 10. storočia v Bešeňove. Slov. Arch. 27, 1979, 375-404.

Nevizánsky 2006 G. Nevizánsky: Staromaďarské jazdecké pohrebisko v Leviciach-Géni. Slov. Arch. 2006, 285-328.

Nevizánsky 2008 G. Nevizánsky: Aktuálne problémy výskumu pamiatok staromaďarského etnika na území dnešného Slovenska. In: T. Štefanovičová/D. Hulínek (Zost.): Bitka pri Bratislave v roku 907 a jej význam pre vývoj stredného Podunajska. Bratislava 2008, 265-278.

Pramene 1989 Pramene k dejinám osídlenia Slovenska z konca 5. až z 13. storočia. I/1. Bratislava, hlavné mesto SSR a Západoslovenský kraj. Nitra 1989.

Rejholcová 1995a M. Rejholcová: Pohrebisko v Čakajovciach (9.-12. storočie). Katalóg. Nitra 1995.

Rejholcová 1995b M. Rejholcová: Pohrebisko v Čakajovciach (9.-12. storočie). Analýza. Nitra 1995.

Révesz 1996 L. Révesz: A karosi honfoglalás kori temetök. Miskolc 1996.

Révész 2008 L. Révész: Heves megye 10.-11. századi temetoi. Budapest 2008.

Staššíková-Štukovská 2009 D. Staššíková-Štukovská: Analýza náhrdelníka z Mostovej. K termínom závesok a korálik. Štud. Zvesti AÚ SAV 45, 2009, 209-216.

Staššíková-Štukovská/Plško 1997 D. Staššíková-Štukovská/A. Plško: Typologische und technologische Aspekte der Perlen aus dem frühmittelalterlichen Gräberfeld von Borovce. In: U. v. Freeden/A. Wieczorek (Hrsg.): Perlen. Archäologie, Techniken, Analysen. Bonn 1997, 259-275.

Štefanovičová 2008 T. Štefanovičová: Slovensko v 10. storočí. In: T. Štefanovičová/D. Hulínek (Zost.): Bitka pri Bratislave v roku 907 a jej význam pre vývoj stredného Podunajska. Bratislava 2008, 137-148.

Točík 1968 A. Točík: Altmagyarische Gräberfelder in der Südwestslowakei. Bratislava 1968.

Točík 1971 A. Točík: Flachgräberfelder aus dem IX. und X. Jahrhundert in der Südwestslowakei. Slov. Arch. 19, 1971, 135-276.

Točík 1979 A. Točík: K otázke etnicity pohrebísk z 10. storočia na Slovensku. In: Aktuálne otázky výskumu slovanských populácií na území Československa v 6.-13. storočí. Nitra 1979, 68-84.

Točík 1987 A. Točík: Nachgrossmährische Gräberfelder des 10. und 11. Jh. in der Südwestslowakei. Štud. Zvesti AÚ SAV 23, 1987, 177-230.

Točík 1992 A. Točík: Materiály k dejinám južného Slovenska v 7.-14. storočí. Štud. Zvesti AÚ SAV 28, 1992, 5-250.

Vavruš 2001 J. Vavruš: Nové pohľady na interpretáciu pohrebísk 10. storočia z juhozápadného Slovenska. Autoreferát dizertačnej práce. Bratislava 2001.

Vavruš 2002 J. Vavruš: Diskuse. Zur Frage der absoluten Datierung der ältesten ungarischen Funde. Arch. Rozhledy 54, 2002, 891-902.

Vavruš 2008 J. Vavruš: Prvá maďarská generácia v archeologických a písomných prameňoch. In: T. Štefanovičová/D. Hulínek (Zost.): Bitka pri Bratislave v roku 907 a jej význam pre vývoj stredného Podunajska. Bratislava 2008, 183-193.

Vlkolinská 1996 I. Vlkolinská: Die Grabverbände mit der Keramik des 9.-10. Jh. aus dem Gebiet der Slowakei aufgrund geographisch-chronologicher Analysen. In: D. Bialeková/J. Zábojník (Ed.): Ethnische und kulturelle Verhältnisse an der mittleren Donau vom 6. bis zum 11. Jahrhundert. Bratislava 1996, 313-332.

Vondráková 1988 M. Vondráková: Antropologická charakteristika kostrového materiálu z pohrebiska 10. storočia v Dubníku. Slov. Arch. 36, 1988, 455-464.

Vondráková 1993 M. Vondráková: Antropologický rozbor včasnostredovekých kostier. In: I. Kuzma/M. Hanuliak/P. Šalkovský: Mužla-Čenkov. Osídlenie z 9.-12. storočia. Nitra 1993, 159-164.

Vondráková 1994 M. Vondráková: Malé Kosihy II. Antropologický rozbor pohrebiska z 10.-11. storočia. Nitra 1994.

Mittelalterliches Gräberfeld in Mostová

Ivona Vlkolinská - Jozef Ižóf

Zusammensetzung

Die Fundstelle befindet sich in der Südwestslowakei in der Dorfflur von Mostová, im Bezirk Galanta. Untersucht wurde die Flur genannt Doboskút, die sich in der Nähe des alten Armes des Dudváh-Flusses (Salibský Dudváh) nicht weit von der Flurgrenze mit dem Dorf Horné Saliby befindet und aus einigen Sanddünen besteht.

Es ging um eine Rettungsgrabung, die durch Meliorationsarbeiten hervorgerufen wurde. Konkret geht es um die Zuschüttung des alten Flussarmes mit dem aus den Dünen dieser Mikroregion stammenden Sand. Die Fundstelle war vor der Grabung bereits mehrmals beschädigt worden, vor allem auf der östlichen und südöstlichen Seite, wo man Sand gefördert hatte. Die Forschung wurde in den Sommermonaten des Jahres 1983 in Zusammenarbeit von zwei Institutionen - dem Heimatkundlichen Museum in Galanta (J. Ižóf) und dem Archäologischen Institut der SAW in Nitra (I. Vlkolinská) durchgeführt.

Auf den Dünen der genannten Flur Doboskút wurde eine Besiedlung aus der Latènezeit und ein mittelalterliches Gräberfeld festgestellt.

Gegenstand dieses Artikels ist die Beschreibung und Bewertung des mittelalterlichen Gräberfeldes. Infolge verschiedener ungünstiger Umstände hat sich jedoch ein Teil der Dokumentation beschädigt, so dass sie für die Analyse nicht mehr zur Verfügung stehen konnte.

Da die Fundstelle beschädigt war, ist es nicht möglich gewesen, das ganze Gräberfeld, sondern nur einen Teil davon, d. h. insgesamt 24 Gräber zu untersuchen. Für die Grabungsarbeiten standen Planierraupen zur Verfügung. Im feinen Sand haben sich jedoch fast gar keine Grabgruben skizziert, so dass es schwierig war, die Skelette vor partieller Beschädigung durch die Maschinen zu schützen. Infolgedessen wurden manchmal die Schädel der Bestatteten beschädigt. Der Druck der Mechanismen verursachte im feinen Sand, dass die Skelette in den Gräbern ziemlich geborsten waren, obwohl sie von den Maschinen nicht direkt erfasst worden sind. Dieser Zustand der Skelette wurde auch durch die spätere antropologische Analyse (B. Kolena a M. Vondráková aus dem Lehrstuhl für Zoologie und Anthropologie der Naturwissenschaftlichen Fakultät der Konstantin Filosof Universität in Nitra) festgestellt.

Es wurden 24 Gräber (Abb. 4) abgedeckt, ein Teil davon war aber mehr oder weniger beschädigt und die Gräber 23 und 24 konnten im Beitrag nicht näher analysiert werden, weil sie erst nach der Entfernung des meisten Sandes in ziemlich größerer Tiefe gegenüber den anderen gefunden und destruiert wurden. Auf dem Gräberfeld gab es bestattete Männer, Frauen und auch Kinder. Kein Mehrfachgrab wurde festgestellt. Im Rahmen der Kindergräber waren ungefähr gleichermaßen Kinder im Alter von Infans II und Infans III vertreten. In den Frauengräbern überwogen Frauen im Adultus-Alter.

Nur in 9 von den abgedeckten 24 Gräbern wurden Gegenstände des Bestattungsinventars abgedeckt. Es ging ausschließlich um Juwelen, andere Gegenstände gab es in den Gräbern nicht. Alle Funde dieses Gräberfeldes stammen aus Frauen- und

Kindergräbern. In den Männergräbern gab es keine Funde. Obwohl die Zahl der Schmuckstücke nicht groß war, waren hier alle Schmuckarten vertreten, die je nach ihrer Lage im Grab in Kopf-, Hals-, Vorderarm- und Handschmuckstücke geteilt werden können. Auf dem Gräberfeld fand man keine Kultgegenstände, weder in Keramik- noch in Münzform.

In mehreren Gräbern fand man nur je ein Schmuckstück, manchmal sogar nur eine kleine Tonperle. Ziemlich selten wurden mehrere Juwelen im Grab gefunden. Die größte Anzahl von Juwelen wurde im Frauengrab 17 entdeckt, das sogar vier Ohrringe und Schläfenringe enthielt. Im unweit liegenden Grab 18, wo ein Kind im Alter Infans II bestattet war, wurde ein Silberarmband und sogar eine komplette Perlenhalskette gefunden. Auf der gesamten Fundstelle wurde nur in diesem einzigen Grab ein Armband und eine Halskette gefunden.

Aufgrund von Analogien und der gesamten Analyse wird das Gräberfeld ins 10. Jahrhundert datiert.

In der Gemeindeflur wurden auf den Sanddünen außer der publizierten Fundstelle in der Flur Doboskút weitere Fundplätze mit Funden aus dem frühen sowie aus dem kulminierendem Mittelalter festgestellt.

Abb. 1. Die Karte des unteren Waaglaufes. Übersichtliche Gesamtlage. Legende: a - Wasserläufe; b - Sumpfdepressionen; c - Flusserhöhungswälle längst der Flussläufe und Sandbedeckungen, ununterschieden; d - Sanddünen; e - Hügellandschaften der Donau-Tiefebene; f - archäologische Fundstellen von der Latènezeit bis zum frühen Mittelalter; h - die Fundstelle von Mostová (nach *Ištok/Ižóf 1990*, Abb. 1).

Abb. 2. Mostová, Flur Doboskút. In der Karte im Maßstab 1 : 10 000 ist die Fläche des Gräberfeldes mit einem schwarzen Rechteck markiert.

Abb. 3. Mostová. 1-3 - verschiedene Anblicke der Fundstelle; 4 - Situation beim Beginn der Grabungsarbeiten; 5 - das Grab 17; 6 - das Grab 21.

Abb. 4. Mostová, Flur Doboskút - detaillierter Plan. Legende: a - Skelette; b - ungefähre Positionen der Skelette; c - die noch vor Beginn der Grabung destruierte Fläche.

Abb. 5. Mostová. Pläne der Gräber 15-22.

Abb. 6. Mostová. Fundzeichnungen. 1-4 - Grab 17; 5 - Grab 20; 6-11, 13 - Grab 18; 12 - Grab 16.

Abb. 7. Mostová. Rekonstruktionsversuch einer Halskette aus dem Kindergrab 18 - ohne beschädigte *Fagotia* - Schneckenschale und ohne zu sehr beschädigte Perlen. Um ein Drittel verkleinert. Die sich unter den Perlen befindenden Nummern sind Arbeitsnummern, die den einzelnen Perlen bei deren Analyse von *D. Staššíková-Štukovská* (*2009*) zugeordnet worden sind.

Tabelle 1. Mostová. Schmuckvertretung in den Gräbern.

Tabelle 2. Bandarmringe mit eingerollten Enden aus Fundstellen in der Südwestslowakei (rekonstruierte Exemplare).

Übersetzt von Klára Nagyová

PhDr. Ivona Vlkolinská, CSc.
Archeologický ústav SAV
Akademická 2
SK-949 21 Nitra
ivona.vlkolinska@savba.sk

Mgr. Jozef Ižóf
Dlhá nad Váhom 196
SK-927 05 Šaľa 5

ANTROPOLOGICKÝ ROZBOR KOSTROVÉHO MATERIÁLU ZO STREDOVEKÉHO POHREBISKA V MOSTOVEJ

Branislav Kolena - Mária Vondráková

Antropologická analýza, kostrové pozostatky, paleopatológia, epigenetické znaky, pohrebisko, stredovek, juhozápadné Slovensko, 10. storočie

Anthropological analysis, skeletal remains, paleopathology, epigenetic traits, cemetery, Middle Ages, south-western Slovakia, 10th century

Anthropological Analysis of Osteological Remains from Medieval Burial Ground from Mostová

Skeletal remains of 20 individuals: 3 men, 2 probably men, 8 women and 7 juveniles from cemetery Mostová (10. century), position Doboskút, distr. Galanta, were subjected by osteoanthropological analysis. Remains discovered in archeological excavation were damaged by activity of building mechanisms. The study was focused on morphological, osteometrical analysis, palopathological screening and detection of epigenetic traits.

ÚVOD

Osteoantropologický výskum časti kostrového súboru z polohy Doboskút na lokalite Mostová (okr. Galanta), ktorý bol datovaný na základe inventára hrobových jám do 10. storočia, sme realizovali na základe výsledkov záchranného výskumu na pohrebisku, uskutočneného v roku 1983 (*Ižóf/Vlkolinská 1984*).

Analýzu a archeologické závery zo skúmanej lokality urobili *I. Vlkolinská* a *J. Ižóf* (*2010*). Závery archeologických výskumov korešpondujú s nálezmi z podobných lokalít (*Hanuliak 1992*; *1994*; *2004; Hanuliak/Ižóf 2002; Hanuliak/Rejholcová 1999*).

Z dôvodu deštrukcie lokality sa pre potreby osteoantropologickej analýzy dochovala len časť kostier (n = 20; tabela 1). Pre rozsiahle postmortálne poškodenie kostrových pozostatkov sa na stanovenie veku dožitia použila kombinovaná metóda vychádzajúca z analýzy obliterácie lebečných švov (*Hunger/Leopold 1978*), doplnená metódou hodnotenia vývoja chrupu (*Ubelaker 1978*), maturácie jednotlivých častí postkraniálneho skeletu (*Ferembach/Schwiedetzky/Stloukal 1980*) a metamorfózy pubickej symfýzy (*White/Folkens 2000*), s využitím vekových kategórií definovaných M. Stloukalom (*Stloukal et al. 1999*). Na detekciu pohlavia nám poslúžila metodika *R. Čiháka* (*1987*) i metodika M. Stloukala (*Stloukal et al. 1999*). Antropologický rozbor kostrového materiálu sme realizovali podľa postupu vypracovaného *J. Jakabom* a *Š. Poláčikom* (*1990*), ktorý je založený na počítačovom spracovaní morfologických a metrických údajov softvérom ANTRIS.

Rozloženie súboru podľa pohlavia a veku obsahuje tabela 2a, grafické vyjadrenie znázorňujú grafy 1 a 2.

Screening patologických stavov bol zameraný na výskyt hodnotiteľných ochorení a tráum manifestujúcich sa na kostiach lebky a postkraniálneho skeletu, s využitím aspektívnej metódy. Na základe výsledkov doposiaľ spracovaných stredovekých kostrových sérií z územia juhozápadného Slovenska (*Beňuš et al. 2006*; *Beňuš/Masnicová 2001*; *Beňuš/Masnicová/Thurzo 2006*; *Chudá-Petrušová/Beňuš/Thurzo 2005*; *Jakab 1977*; *1978*; *2006*; *Masnicová/Beňuš 2001*; *2003*; *Thurzo 1990*; *Vondráková 1984*; *1994*; *1996*) sme predpokladali zvýšený výskyt spondylóznych a artróznych zmien, Schmorlových uzlov a mnohých iných anomálií. Patologické nálezy boli hodnotené podľa metodík rôznych autorov (*Bednář a kol. 1988*; *Horáčková/Strouhal/Vargová 2004*; *Ortner/Putschar 1981*; *Rubin/Farber 1988*; *Stloukal/Vyhnánek 1976*).

Tabela 1. Katalóg jedincov.

Hrob	Pohlavie	Vek	Hrob	Pohlavie	Vek
hrob 1	dieťa	infans III	hrob 12	dieťa	infans II
hrob 2	pravdepodobne muž	maturus I	hrob 13	dieťa	infans II
hrob 3	žena	adultus II	hrob 15	dieťa	infans III
hrob 4	dieťa	infans III	hrob 16	žena	maturus II - senilis
hrob 5	žena	maturus II - senilis	hrob 17	žena	adultus
hrob 6	žena	adultus	hrob 18	dieťa	infans II
hrob 7	žena	adultus I	hrob 19	pravdepodobne muž	adultus II - maturus I
hrob 8	žena	maturus	hrob 20	žena	adultus II
hrob 10	muž	adultus II	hrob 21	dieťa	infans III
hrob 11	muž	maturus	hrob 22	muž	maturus

Tabela 2a. Rozloženie súboru podľa pohlavia a veku.

Vek	Pohlavie			Pohlavie neurčené		n	%
	muži	pravdepodobne muži	ženy	dospelí	nedospelí		
infans II	0	0	0	0	3	3	15%
infans III	0	0	0	0	4	4	20%
adultus I	0	0	3	0	0	3	15%
adultus II	1	1	2	0	0	4	20%
maturus I	2	1	1	0	0	4	20%
maturus II	0	0	2	0	0	2	10%
n	3	2	8	0	7	20	
%	15%	10%	40%		35%		100%

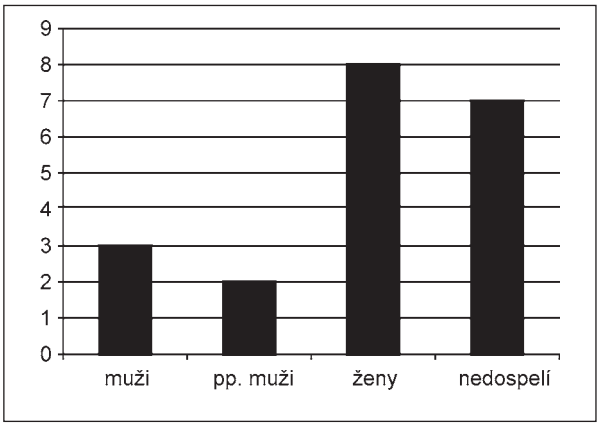

Graf 1. Rozloženie súboru podľa pohlavia.

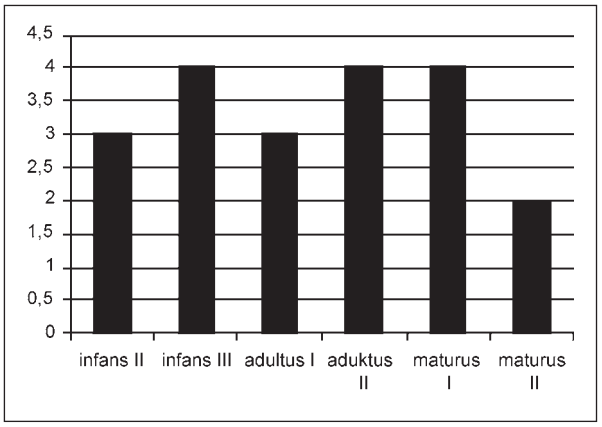

Graf 2. Rozloženie súboru podľa veku.

Morfologická charakteristika súboru

Použitá metóda počítačového spracovania antropologického materiálu, ktorá pri hodnotení morfologických charakteristík postupuje podľa učebnice *R. Martina* a *K. Sallera* (*1957*), zahŕňa okrem stavu zachovalosti, stavby a reliéfu svalových úponov hodnotenie 26 morfologických znakov na lebke; 14 údajov zisťuje z postkraniálneho skeletu. Pri opisovaní kostier sa deskriptívne znaky neuvádzajú, keďže majú prevažne pohlavnodiagnostický charakter a ich opis je náročný na priestor. V rámci celkového hodnotenia kostrového súboru vypovedajú o sexuálnom dimorfizme populácie, preto sú v rámci sumárnej charakteristiky uvedené tabuľky ich početnej frekvencie (tabely 2b a 2c). V prvom stĺpci (0) je uvedený počet prípadov, kedy znak nebolo možné hodnotiť, v poslednom stĺpci (n) je počet hodnotených prípadov.

Informácie z aspektívnej analýzy jedincov obsahujú tabely 3a-3f.

Tabela 2b. Sumárna tabela aspektívneho hodnotenia morfologických znakov lebky.

Znak	Variant znaku								
	0	1	2	3	4	5	6	7	n (bez 0)
zachovalosť	3	1	1	2	0	0	5	8	17
stavba	4	2	4	8	1	1	0	0	16
reliéf svalových úponov	5	2	6	6	0	1	0	0	15
obrys neurokránia	15	0	1	0	0	3	1	0	5
arcus zygomaticus	17	1	2	0	0	0	0	0	3
tubera front. et pariet..	14	0	0	2	4	0	0	0	6
glabella	17	1	0	2	0	0	0	0	3
arcus superciliaris	15	1	2	1	1	0	0	0	5
čelo	15	1	1	0	3	0	0	0	5
processus mastoideus	10	2	4	4	0	0	0	0	10
protuberantia occip.ext.	9	4	2	5	0	0	0	0	11
reliéf planum nuchale	11	3	4	2	0	0	0	0	9
profil záhlavia (Gerasimov)	14	0	3	1	2	0	0	0	6
spina nasal. ant. (Broca)	16	1	2	0	1	0	0	0	4
reliéf splanchnokránia	18	0	2	0	0	0	0	0	2
zhryz	17	0	1	2	0	0	0	0	3
margo supraorb. et forma	16	0	1	1	1	1	0	0	4
zygomatický oblúk	15	0	3	2	0	0	0	0	5
os zygomaticum	15	0	4	1	0	0	0	0	5
apertura piriformis (výška)	18	0	1	1	0	0	0	0	2
apertura piriformis (šírka)	17	0	1	2	0	0	0	0	3
fossa caninae	15	0	1	4	0	0	0	0	5
vzhľad mandibuly	7	0	5	6	1	1	0	0	13
hrúbka tela mandibuly v oblasti M_2	8	1	4	6	1	0	0	0	12
trigonum mentale	10	0	5	3	2	0	0	0	10
mandibulárny uhol (povrch)	6	0	6	6	2	0	0	0	14
hlavica sánky	13	1	3	3	0	0	0	0	7
abrázia zubov (stupeň)	6	4	4	4	1	1	0	0	14
abrázia zubov (typ)	6	8	5	1	0	0	0	0	14

Tabela 2c. Sumárna tabela aspektívneho hodnotenia morfologických znakov postkraniálneho skeletu.

Znak	Variant znaku								
	0	1	2	3	4	5	6	7	n (bez 0)
zachovalosť PS	0	0	8	8	1	3	0	0	20
stavba PS	0	0	9	8	2	1	0	0	20
reliéf svalových úponov PS	0	0	13	5	1	1	0	0	20
panva (ako celok)	17	3	0	0	0	0	0	0	3
vchod do malej panvy	16	0	2	0	2	0	0	0	4
angulus subpubicus	17	0	1	1	1	0	0	0	3
foramen obturatum	14	0	2	2	2	0	0	0	6
incisura ischiadica major	12	0	1	5	2	0	0	0	8
sulcus preauricularis	14	0	2	1	3	0	0	0	6
arc composae	13	0	5	1	1	0	0	0	7
corpus ossis ischii	11	1	3	5	0	0	0	0	9
crista iliaca	11	0	3	5	1	0	0	0	9
fossa iliaca	9	0	5	4	2	0	0	0	11
pelvis major	15	0	1	3	1	0	0	0	5
os sacrum	14	0	5	1	0	0	0	0	6
hlavica femuru (priemer)	11	1	3	0	4	1	0	0	9
linea aspera (pilaster)	4	0	10	4	11	0	0	0	16

Tabela 3a. Zaradenie morfologických údajov kostier do kategórií podľa *Martin/Saller 1957*.

Hrob, pohlavie, vek	Znak							
	1	2	3	4	5	6	7	8
hrob 1, dieťa, infans III	2	2	2	2	2	4	1	1
hrob 2, pravdepodobne muž, maturus I	7	4	3	0	0	0	0	0
hrob 3, žena, adultus II	3	2	2	0	0	0	0	0
hrob 4, dieťa, infans III	7	3	2	0	0	0	0	0
hrob 5, žena, maturus II - senilis	0	0	0	0	0	0	0	0
hrob 6, žena, adultus	1	3	3	5	2	4	3	3
hrob 7, žena, adultus I	0	0	0	0	0	0	0	0
hrob 8, žena, maturus	7	3	3	0	0	0	0	0
hrob 10, muž, adultus II	7	5	5	0	0	0	0	0
hrob 11, muž, maturus	0	0	0	0	0	0	0	0
hrob 12, dieťa, infans II	7	1	1	0	0	0	0	0
hrob 13, dieťa, infans II	7	1	1	0	0	0	0	0
hrob 15, dieťa, infans III	6	2	2	0	0	4	0	0
hrob 16, žena, maturus II - senilis	6	3	3	5	0	3	0	2
hrob 17, žena, adultus	6	3	3	0	0	0	0	0
hrob 18, dieťa, infans II	6	0	0	0	0	0	0	0
hrob 19, pravdepodobne muž, adultus II - maturus I	6	3	3	6	0	4	0	4
hrob 20, žena, adultus II	3	2	2	5	1	3	3	2
hrob 21, dieťa, infans III	7	3	2	0	0	0	0	0
hrob 22, muž, maturus	7	3	0	0	0	0	0	0

Tabela 3b. Zaradenie morfologických údajov kostier do kategórií podľa *Martin/Saller 1957*.

Hrob, pohlavie, vek	Znak							
	9	10	11	12	13	14	15	16
hrob 1, dieťa, infans III	1	2	1	1	2	0	2	3
hrob 2, pravdepodobne muž, maturus I	0	0	0	0	0	0	0	0
hrob 3, žena, adultus II	0	2	2	2	0	0	0	0
hrob 4, dieťa, infans III	0	0	0	0	0	0	0	0
hrob 5, žena, maturus II - senilis	0	0	0	0	0	0	0	0
hrob 6, žena, adultus	4	3	3	3	4	4	2	3?
hrob 7, žena, adultus I	0	0	0	0	0	0	0	0
hrob 8, žena, maturus	0	2	0	2	0	2	0	0
hrob 10, muž, adultus II	0	0	0	0	0	0	0	0
hrob 11, muž, maturus	0	0	0	0	0	0	0	0
hrob 12, dieťa, infans II	0	0	1	1	0	0	0	0
hrob 13, dieťa, infans II	0	1	1	2	0	0	0	0
hrob 15, dieťa, infans III	0	0	2	0	0	1	0	2
hrob 16, žena, maturus II - senilis	4	3	3	0	3?	0	0	0
hrob 17, žena, adultus	0	3	0	0	0	0	0	0
hrob 18, dieťa, infans II	0	0	0	0	0	0	0	0
hrob 19, pravdepodobne muž, adultus II - maturus I	4	3	3	3	4	0	0	0
hrob 20, žena, adultus II	2	2	3	2	2	0	0	0
hrob 21, dieťa, infans III	0	1	1	1	2	2	0	0
hrob 22, muž, maturus	0	0	3	0	0	0	0	0

V ženskej časti súboru (n = 8) sa v jednom prípade zachovalo takmer nepoškodené *cranium*, v dvoch prípadoch išlo o veľmi poškodené *cranium* a dvakrát sa zachovalo vo forme *calvy* a fragmentov. Lebky boli prevažne strednej stavby so stredným reliéfom svalových úponov (n = 4). V troch hodnotiteľných prípadoch sa črtal romboidný obrys neurokránia, *glabella* bola strednej stavby (n = 2), *arcus superciliares* boli ľahko naznačené (n = 2) až strednej stavby (n = 1) s ľahko ubiehavým čelom (n = 2). Hlávkový výbežok bol malý (n = 3) až stredný (n = 3) so stredne vytvoreným reliéfom *protuberantia occip. externa* (n = 3). Mandibula bola strednej stavby so stredne hrubým telom v oblasti druhej stoličky (n = 2) a takmer hladkým mandibulárnym uhlom (n = 3). Postkraniálny skelet ženskej časti súboru bol poškodený až veľmi

Tabela 3c. Zaradenie morfologických údajov kostier do kategórií podľa *Martin/Saller 1957*.

Hrob, pohlavie, vek	Znak							
	17	18	19	20	21	22	23	24
hrob 1, dieťa, infans III	3	2	2	2	3	3	2	3
hrob 2, pravdepodobne muž, maturus I	0	0	0	0	0	0	3	2
hrob 3, žena, adultus II	0	0	0	0	0	0	0	0
hrob 4, dieťa, infans III	0	0	0	0	0	0	3	2
hrob 5, žena, maturus II - senilis	0	0	0	0	0	0	0	0
hrob 6, žena, adultus	5	3	0	3	2	2	4	3
hrob 7, žena, adultus I	0	0	0	0	0	0	0	0
hrob 8, žena, maturus	0	3	0	0	0	0	3	2
hrob 10, muž, adultus II	0	0	0	0	0	0	5	4
hrob 11, muž, maturus	0	0	0	0	0	0	0	0
hrob 12, dieťa, infans II	0	0	0	0	0	0	2	3
hrob 13, dieťa, infans II	0	0	0	0	0	0	2	1
hrob 15, dieťa, infans III	0	2	2	0	3	3	2	3
hrob 16, žena, maturus II - senilis	0	0	0	0	0	0	3	3
hrob 17, žena, adultus	4	0	3	0	0	3	0	0
hrob 18, dieťa, infans II	0	0	0	0	0	0	2	0
hrob 19, pravdepodobne muž, adultus II - maturus I	0	0	0	0	0	0	3	2
hrob 20, žena, adultus II	2	0	2	0	0	0	0	0
hrob 21, dieťa, infans III	0	2	2	0	0	3	3	3
hrob 22, muž, maturus	0	0	0	0	0	0	0	0

Tabela 3d. Zaradenie morfologických údajov kostier do kategórií podľa *Martin/Saller 1957*.

Hrob, pohlavie, vek	Znak							
	25	26	27	28	29	30	31	32
hrob 1, dieťa, infans III	2	2	3	1	1	2	2	2
hrob 2, pravdepodobne muž, maturus I	0	2	2	4	2	3	4	3
hrob 3, žena, adultus II	0	2	0	0	0	3	2	2
hrob 4, dieťa, infans III	0	3	2	2	1	3	3	2
hrob 5, žena, maturus II - senilis	0	0	0	0	0	2	2	2
hrob 6, žena, adultus	2	2	1	2	2	2	3	3
hrob 7, žena, adultus I	0	0	0	0	0	4	3	3
hrob 8, žena, maturus	4	3	2	3	2	2	3	2
hrob 10, muž, adultus II	4	3	0	3	2	3	5	5
hrob 11, muž, maturus	0	0	0	0	0	5	4	4
hrob 12, dieťa, infans II	3	3	0	1	1	5	2	2
hrob 13, dieťa, infans II	0	2	0	1	1	3	2	2
hrob 15, dieťa, infans III	2	3	0	2	2	2	2	2
hrob 16, žena, maturus II - senilis	2	2	0	5	3	3	3	2
hrob 17, žena, adultus	0	0	0	3	1	5	2	2
hrob 18, dieťa, infans II	3	4	0	1	1	3	2	2
hrob 19, pravdepodobne muž, adultus II - maturus I	3	4	3	2	1	2	3	2
hrob 20, žena, adultus II	0	0	0	0	0	3	3	3
hrob 21, dieťa, infans III	2	3	3	3	1	2	2	2
hrob 22, muž, maturus	0	0	0	0	0	2	3	3

poškodený (n = 6), vykazoval strednú stavbu (n = 5) so slabým až stredne naznačeným reliéfom svalových úponov (n = 8). Krížová kosť bola nízka a široká (n = 4).

V mužskej časti súboru (n = 5) sa v troch prípadoch z lebky zachovali iba fragmenty, prípadne *calva* a fragmenty (n = 1). Lebka bola strednej stavby (n = 2) so stredne naznačeným reliéfom svalových úponov (n = 2). V jednom hodnotiteľnom prípade bol zaznamenaný ovoidný obrys neurocrania. Mandibula bola strednej stavby (n = 2).

Tabela 3e. Zaradenie morfologických údajov kostier do kategórií podľa *Martin/Saller 1957*.

Hrob, pohlavie, vek	Znak							
	33	34	35	36	37	38	39	40
hrob 1, dieťa, infans III	0	0	0	0	0	0	4	2
hrob 2, pravdepodobne muž, maturus I	0	0	0	0	0	0	0	0
hrob 3, žena, adultus II	2	2	2	2	2	3	2	3
hrob 4, dieťa, infans III	0	0	0	0	0	4	0	0
hrob 5, žena, maturus II - senilis	0	0	0	0	0	0	0	0
hrob 6, žena, adultus	2	2	3	3	3	2	3	3
hrob 7, žena, adultus I	0	0	0	0	0	0	0	0
hrob 8, žena, maturus	0	4	0	0	3	0	2	2
hrob 10, muž, adultus II	0	0	0	0	0	0	0	0
hrob 11, muž, maturus	0	0	0	0	0	0	0	0
hrob 12, dieťa, infans II	0	0	0	0	0	0	0	0
hrob 13, dieťa, infans II	0	0	0	0	0	0	0	0
hrob 15, dieťa, infans III	0	0	0	0	0	0	0	0
hrob 16, žena, maturus II - senilis	0	0	0	3	3	2	2	3
hrob 17, žena, adultus	0	0	0	0	0	0	0	0
hrob 18, dieťa, infans II	0	0	0	0	0	0	0	0
hrob 19, pravdepodobne muž, adultus II - maturus I	0	0	0	2	3	4	0	3
hrob 20, žena, adultus II	0	0	0	0	4	0	2	2
hrob 21, dieťa, infans III	0	0	0	4	4	0	0	1
hrob 22, muž, maturus	2	4	4	4	3	4	2	3

Tabela 3f. Zaradenie morfologických údajov kostier do kategórií podľa *Martin/Saller 1957*.

Hrob, pohlavie, vek	Znak					
	41	42	43	44	45	46
hrob 1, dieťa, infans III	3	2	0	0	0	2
hrob 2, pravdepodobne muž, maturus I	0	0	0	0	4	4
hrob 3, žena, adultus II	3	3	2	2	0	3
hrob 4, dieťa, infans III	2	2	0	0	0	2
hrob 5, žena, maturus II - senilis	0	0	0	0	0	0
hrob 6, žena, adultus	4	2	3	2	4	2
hrob 7, žena, adultus I	0	0	0	0	0	0
hrob 8, žena, maturus	2	3	4	2	2	2
hrob 10, muž, adultus II	0	0	0	0	5	5
hrob 11, muž, maturus	0	0	0	0	0	3
hrob 12, dieťa, infans II	0	0	0	0	0	2
hrob 13, dieťa, infans II	0	0	0	0	0	0
hrob 15, dieťa, infans III	0	2	0	0	0	2
hrob 16, žena, maturus II - senilis	2	2	3	2	2	3
hrob 17, žena, adultus	0	0	0	0	0	0
hrob 18, dieťa, infans II	0	0	0	0	0	2
hrob 19, pravdepodobne muž, adultus II - maturus I	0	3	0	3	4	3
hrob 20, žena, adultus II	3	4	0	0	2	2
hrob 21, dieťa, infans III	3	3	0	0	1	2
hrob 22, muž, maturus	3	4	3	2	4	2

Poškodený až veľmi poškodený postkraniálny skelet (n = 4) bol strednej až robustnej stavby (n = 4) so stredným reliéfom úponov svalov (n = 2). Stredne hlboká *incisura ischiadica major* bola vytvorená do tvaru písmena „V“ (n = 2).

Metrická charakteristika súboru

Na každej kostre sa sledovalo 23 rozmerov na lebke a 52 na kostiach postkraniálneho skeletu. Výpočtom zo získaných údajov je možné vypočítať 12 indexov informujúcich o lebke, 8 indexov o postkraniálnom skelete a údaj o výške postavy. V tabelách 4a-4h sú uvedené absolútne hodnoty základných mier pre ženskú časť a v tabelách 5a-5h pre mužskú časť skúmaného súboru. Tabely 4i a 5i zobrazujú hodnoty indexov lebiek pre ženskú a mužskú časť kostrového súboru z Mostovej.

Z dôvodu silného poškodenia kostí lebky a postkraniálneho súboru nebolo možné pre výpočty indexov zosnímať dostatočné množstvo údajov. Z rovnakého dôvodu, ako aj pre nízky počet jedincov (n = 20) nebolo možné skúmanú populáciu na základe matematicko-štatistických operácií exaktne charakterizovať.

Prehľad zisťovaných mier a indexov

Cranium:

Znak v ANTRIS (*Jakab/Poláčik 1990*)	Číslo miery (*Martin/Saller 1957*)	Skratka miery	Pomenovanie miery
88	1	(*g-op*)	najväčšia dĺžka lebky
89	1c	(*m-op*)	dĺžka lebky
90	5	(*n-ba*)	dĺžka lebečnej bázy
91	8	(*eu-eu*)	najväčšia šírka mozgovne
92	9	(*ft-ft*)	najmenšia šírka čela
93	17	(*ba-b*)	výška lebky
94	17a	(*ba-b1*)	výška lebky
95	40	(*ba-pr*)	dĺžka tváre
96	45	(*zy-zy*)	najväčšia šírka tváre
97	46	(*zm1-zm1*)	šírka strednej tváre
98	47	(*n-gn*)	výška tváre
99	43/1	(*fmo-fmo*)	vnútorná šírka hornej tváre
47	48	(*n-pr*)	výška hornej tváre
48, 49	51		šírka očnice
50, 51	52		výška očnice
52	54		šírka nosového otvoru
53	55	(*n-ns*)	dĺžka nosa
54	60		maxillo-aleveolárna dĺžka
55	61		maxillo-alveolárna šírka
56	I		výška nosa v bode *n*
57	II		výška nosa v bode *ns*

Označenie indexu	Pomenovanie indexu
I 1	dĺžko-šírkový index
I 2	dĺžko-šírkový index
I 3	šírko-výškový index
I 38	tvárový index
I 39	index hornej tváre
I 42	index očnice
I 48	index nosa
I 54	maxilloalveolárny index
I 60	alveolárny index
W I	kapacita lebky- Welcker I

Postkraniálny skelet: (označenie mier kostí PS - H 1 atď. - je účelové, nie podľa *Martin/Saller 1957*)

Lokalizácia miery	Znak v ANTRIS (*Jakab/Poláčik 1990*)	Označenie miery	Pomenovanie miery
humerus	58, 59	H 1	minimálny obvod diafýzy
	100, 101	H 2	maximálny dĺžka
radius	60, 61	R 1	minimálny obvod diafýzy
	102, 103	R 2	maximálny dĺžka
	104, 105	R 3	fyziologická dĺžka
ulna	62, 63	U 1	minimálny obvod diafýzy
	106, 107	U 2	maximálny dĺžka
	108, 109	U 3	fyziologická dĺžka
panva	64, 65	P 1	výška *incisura ischiadica major*
	66, 67	P 2	acetabulo-ischiadická šírka
	110, 111	P 3	výška *ossis ischii*
	112, 113	P 4	dĺžka *ossis pubis*
femur	68, 69	F 1	sagitálny priemer stredu diafýzy
	70, 71	F 2	transverzálny priemer stredu diafýzy
	72, 73	F 3	horný transverzálny priemer diafýzy
	74, 75	F 4	horný sagitálny priemer diafýzy
	114, 115	F 5	fyziologická dĺžka
	120, 121	F 6	maximálny dĺžka
tibia	76, 77	T 1	maximálny priemer stredu diafýzy
	78, 79	T 2	minimálny priemer stredu diafýzy
	80, 81	T 3	maximálny priemer diafýzy pri *foramen nutritium*
	82, 83	T 4	minimálny priemer diafýzy pri *foramen nutritium*
	116, 117	T 5	maximálny dĺžka
	84, 85	T 6	minimálny obvod diafýzy
fibula	86, 87	Fi 1	minimálny obvod diafýzy
	118, 119	Fi 2	maximálny dĺžka

Označenie indexu	Skratka indexu	Pomenovanie indexu
I F 1	ISDF	*index pilastricus*
I F 2	IHDF	*index platymericus*
I T 1	ISDT	*index cnemicus* v strede diafýzy
I T 2	IDTFN	*index cnemicus* pri foramne nutricium
VP		výška postavy podľa Manouvriera

Tabela 4a. Absolútne hodnoty základných mier lebky a postkraniálneho skeletu ženskej časti súboru (v mm).

Hrob, pohlavie vek	Miera									
	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56
hrob 3, žena, adultus II	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
hrob 5, žena, maturus II - senilis	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
hrob 6, žena, adultus	67	36	35	34	34	23	53	56	60	23
hrob 7, žena, adultus I	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
hrob 8, žena, maturus	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
hrob 16, žena, maturus II - senilis	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
hrob 17, žena, adultus	-	39	-	-	-	-	-	-	-	-
hrob 20, žena, adultus II	-	42	41	38	36	-	-	-	-	-

Tabela 4b. Absolútne hodnoty základných mier lebky a postkraniálneho skeletu ženskej časti súboru (v mm).

Hrob, pohlavie vek	Miera									
	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66
hrob 3, žena, adultus II	-	47	41	35	36	24	23	40	46	40
hrob 5, žena, maturus II - senilis	-	46	47	34	36	40	40	-	-	-
hrob 6, žena, adultus	29	52	54	41	38	38	40	57	58	34
hrob 7, žena, adultus I	-	-	54	-	-	-	-	-	-	-
hrob 8, žena, maturus	31	54	54	44	45	48	47	47	48	-
hrob 16, žena, maturus II - senilis	27	63	65	38	37	40	40	41	41	35
hrob 17, žena, adultus	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
hrob 20, žena, adultus II	-	58	-	41	-	-	38	41	-	35

Tabela 4c. Absolútne hodnoty základných mier lebky a postkraniálneho skeletu ženskej časti súboru (v mm).

Hrob, pohlavie vek	Miera									
	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76
hrob 3, žena, adultus II	38	25	26	23	24	-	-	-	-	24
hrob 5, žena, maturus II - senilis	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
hrob 6, žena, adultus	34	26	-	29	-	26	-	36	-	28
hrob 7, žena, adultus I	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
hrob 8, žena, maturus	30	24	24	25	25	32	36	24	25	27
hrob 16, žena, maturus II - senilis	35	27	27	23	26	32	33	25	27	27
hrob 17, žena, adultus	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
hrob 20, žena, adultus II	-	25	-	25	-	31	-	23	-	-

Tabela 4d. Absolútne hodnoty základných mier lebky a postkraniálneho skeletu ženskej časti súboru (v mm).

Hrob, pohlavie vek	Miera									
	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86
hrob 3, žena, adultus II	-	17	-	27	-	19	-	-	-	-
hrob 5, žena, maturus II - senilis	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
hrob 6, žena, adultus	24	20	18	30	31	21	22	60	62	37
hrob 7, žena, adultus I	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
hrob 8, žena, maturus	26	18	18	30	30	20	19	77	76	47
hrob 16, žena, maturus II - senilis	26	20	20	34	-	21	-	73	69	-
hrob 17, žena, adultus	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
hrob 20, žena, adultus II	-	-	-	-	-	-	-	-	-	37

Tabela 4e. Absolútne hodnoty základných mier lebky a postkraniálneho skeletu ženskej časti súboru (v mm).

Hrob, pohlavie vek	Miera									
	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96
hrob 3, žena, adultus II	35	-	-	-	-	-	-	-	-	-
hrob 5, žena, maturus II - senilis	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
hrob 6, žena, adultus	-	180	182	-	142	92	-	-	-	-
hrob 7, žena, adultus I	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
hrob 8, žena, maturus	48	-	-	-	-	-	-	-	-	
hrob 16, žena, maturus II - senilis	-	182	178	-	132	-	-	-	-	-
hrob 17, žena, adultus	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
hrob 20, žena, adultus II	-	162	164	100	138	94	138	-	-	-

Tabela 4f. Absolútne hodnoty základných mier lebky a postkraniálneho skeletu ženskej časti súboru (v mm).

Hrob, pohlavie vek	Miera									
	97	98	99	100	101	102	103	104	105	106
hrob 3, žena, adultus II	-	-	-	-	-	-	-	212	-	-
hrob 5, žena, maturus II - senilis	-	-	-	-	300	214	-	208	-	238
hrob 6, žena, adultus	84	118	88	302	310	228	230	216	220	252
hrob 7, žena, adultus I	-	-	-	-	310	-	-	-	-	-
hrob 8, žena, maturus	-	-	-	290	-	210	210	202	200	224?
hrob 16, žena, maturus II - senilis	-	-	-	-	292	-	224?	-	216	-
hrob 17, žena, adultus	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
hrob 20, žena, adultus II	84	-	102	302	-	-	-	-	-	-

Tabela 4g. Absolútne hodnoty základných mier lebky a postkraniálneho skeletu ženskej časti súboru (v mm).

Hrob, pohlavie vek	Miera									
	107	108	109	110	111	112	113	114	115	116
hrob 3, žena, adultus II	-	-	-	96	94	78	79	-	-	-
hrob 5, žena, maturus II - senilis	234	216	-	-	-	-	74	-	-	-
hrob 6, žena, adultus	-	228	220	120	120	84	81	406	-	-
hrob 7, žena, adultus I	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
hrob 8, žena, maturus	222	198	198	84	86	0	66	394	394	330
hrob 16, žena, maturus II - senilis	242	-	218	37	88	57	-	400	402	-
hrob 17, žena, adultus	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
hrob 20, žena, adultus II	242	-	220	-	-	70	-	-	-	-

Tabela 4h. Absolútne hodnoty základných mier lebky a postkraniálneho skeletu ženskej časti súboru (v mm).

Hrob, pohlavie vek	Miera				
	117	118	119	120	121
hrob 3, žena, adultus II	-	-	-	-	-
hrob 5, žena, maturus II - senilis	-	-	-	-	-
hrob 6, žena, adultus	-	-	-	426	-
hrob 7, žena, adultus I	-	-	-	-	-
hrob 8, žena, maturus	326	-	-	402	402
hrob 16, žena, maturus II - senilis	-	-	-	410	406
hrob 17, žena, adultus	-	-	-	-	-
hrob 20, žena, adultus II	-	-	-	-	-

Tabela 4i. Hodnoty indexov lebky ženskej časti súboru.

Hrob, pohlavie vek	Miera											
	I 1	I 2	I 3	I 3a	I 37	I 38	I 39	I 42	I 48	I 54	I 60	I 73a
hrob 3, žena, adultus II	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
hrob 5, žena, maturus II - senilis	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
hrob 6, žena, adultus	78,9	-	-	-	-	-	-	95,7	43,4	107,1	-	-
hrob 7, žena, adultus I	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
hrob 8, žena, maturus	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
hrob 16, žena, maturus II - senilis	72,5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
hrob 17, žena, adultus	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
hrob 20, žena, adultus II	85,1	85,1	100,0	92,0	146	-	-	89,1	-	-	-	-

Tabela 5a. Absolútne hodnoty základných mier lebky a postkraniálneho skeletu mužskej časti súboru (v mm).

Hrob, pohlavie vek	Miera									
	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56
hrob 2, pravdepodobne muž, maturus I	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
hrob 10, muž, adultus II	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
hrob 11, muž, maturus	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
hrob 19, pravdepodobne muž, adultus II - maturus	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
hrob 22, muž, maturus	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Tabela 5b. Absolútne hodnoty základných mier lebky a postkraniálneho skeletu mužskej časti súboru (v mm).

Hrob, pohlavie vek	Miera									
	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66
hrob 2, pravdepodobne muž, maturus I	-	65	-	41	42	-	45	-	-	-
hrob 10, muž, adultus II	-	-	78	50	48	-	-	-	-	-
hrob 11, muž, maturus	-	-	70	-	-	48	-	-	-	-
hrob 19, pravdepodobne muž, adultus II - maturus	25?	63	67	44	46	42	48	51	48	37
hrob 22, muž, maturus	-	60	60	40	40	35	37	-	39	42

Tabela 5c. Absolútne hodnoty základných mier lebky a postkraniálneho skeletu mužskej časti súboru (v mm).

Hrob, pohlavie vek	Miera									
	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76
hrob 2, pravdepodobne muž, maturus I	-	22	24	30	27	34	-	28	-	-
hrob 10, muž, adultus II	-	32	28	27	30	30	-	38	-	29
hrob 11, muž, maturus	-	28	-	30	-	36	-	30	-	28
hrob 19, pravdepodobne muž, adultus II - maturus	36	30	31	26	27	32	29	28	33	31
hrob 22, muž, maturus	43	27	27	29	30	28	33	34	25	27

Tabela 5d. Absolútne hodnoty základných mier lebky a postkraniálneho skeletu mužskej časti súboru (v mm).

Hrob, pohlavie vek	Miera									
	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86
hrob 2, pravdepodobne muž, maturus I	-	-	-	-	-	-	-	-	-	43
hrob 10, muž, adultus II	-	24	-	36	-	28	-	79	-	-
hrob 11, muž, maturus	-	22	-	33	-	21	-	75	-	-
hrob 19, pravdepodobne muž, adultus II - maturus	29	24	22	0	36	0	26	80	79	43
hrob 22, muž, maturus	28	19	20	31	30	22	22	70	70	40

Tabela 5e. Absolútne hodnoty základných mier lebky a postkraniálneho skeletu mužskej časti súboru (v mm).

Hrob, pohlavie vek	Miera									
	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96
hrob 2, pravdepodobne muž, maturus I	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
hrob 10, muž, adultus II	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
hrob 11, muž, maturus	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
hrob 19, pravdepodobne muž, adultus II - maturus	45	-	180	-	134?	-	128?	-	-	-
hrob 22, muž, maturus	41	-	-	-	-	-	-	-	-	

Tabela 5f. Absolútne hodnoty základných mier lebky a postkraniálneho skeletu mužskej časti súboru (v mm).

Hrob, pohlavie vek	Miera									
	97	98	99	100	101	102	103	104	105	106
hrob 2, pravdepodobne muž, maturus I	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
hrob 10, muž, adultus II	-	-	-	-	-	-	252	-	238	-
hrob 11, muž, maturus	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
hrob 19, pravdepodobne muž, adultus II - maturus	-	-	-	314	-	242	-	230	-	266
hrob 22, muž, maturus	-	-	-	332	328	258	244	254	242	-

Tabela 5g. Absolútne hodnoty základných mier lebky a postkraniálneho skeletu mužskej časti súboru (v mm).

Hrob, pohlavie vek	Miera									
	107	108	109	110	111	112	113	114	115	116
hrob 2, pravdepodobne muž, maturus I	272	-	244	-	-	-	-	-	-	-
hrob 10, muž, adultus II	-	-	-	-	-	-	-	426	-	-
hrob 11, muž, maturus	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
hrob 19, pravdepodobne muž, adultus II - maturus	-	240	-	30	88	-	-	-	415	-
hrob 22, muž, maturus	276	-	252	-	-	85	83?	406	412	362

Tabela 5h. Absolútne hodnoty základných mier lebky a postkraniálneho skeletu mužskej časti súboru (v mm).

Hrob, pohlavie vek	Miera				
	117	118	119	120	121
hrob 2, pravdepodobne muž, maturus I	-	-	-	-	-
hrob 10, muž, adultus II	-	-	-	454	-
hrob 11, muž, maturus	-	-	-	-	-
hrob 19, pravdepodobne muž, adultus II - maturus	366	-	-	-	440
hrob 22, muž, maturus	368	-	-	434	430

Tabela 5i. Hodnoty indexov lebky mužskej časti súboru.

Hrob, pohlavie vek	Miera											
	I 1	I 2	I 3	I 3a	I 37	I 38	I 39	I 42	I 48	I 54	I 60	I 73a
hrob 2, pravdepodobne muž, maturus I	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
hrob 10, muž, adultus II	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
hrob 11, muž, maturus	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
hrob 19, pravdepodobne muž, adultus II - maturus	-	-	95,5?	-	-	-	-	-	-	-	-	-
hrob 22, muž, maturus	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Tabela 6. Indexy postkraniálneho skeletu pre ženskú časť skúmaného súboru (D - *dexter*; S - *sinister*).

Hrob, pohlavie, vek	Index postkraniálneho skeletu							
	ISDF		IHDF		IDTFN		ISDT	
hrob 3, žena, adultus II	108,9	108,3	-	-	70,4	-	141,2	-
hrob 5, žena, maturus II - senilis	-	-	-	-	-	-	-	-
hrob 6, žena, adultus	89,6	-	138,7	-	70,0	71,0	140,0	133,3
hrob 7, žena, adultuds I	-	-	-	-	-	-	-	-
hrob 8, žena, maturus	96,0	96,0	75,0	64,4	66,7	63,3	150,0	144,4
hrob 16, žena, maturus II - senilis	117,4	103,8	78,1	81,8	61,8	-	135,0	130,0
hrob 17, žena, adultus	-	-	-	-	-	-	-	-
hrob 20, žena, adultus II	100,0	-	74,2	-	-	-	-	-
	D	S	D	S	D	S	D	S

Na základe indexov kostí postkraniálneho skeletu (ISDF, IHDF, IDTFN a ISDT), ktoré sú zobrazené v tabele 6, bol jedinec z hrobu 3 vpravo aj vľavo slabo pilastrický a euryknémny, jedinec z hrobu 6 vpravo stenomérny, vpravo aj vľavo euryknémny s vpravo nevytvoreným pilastrom, jedinec z hrobu 8 bol vpravo aj vľavo bez vytvorenia pilastra, vpravo platymérny, vľavo hyperplatymérny, vpravo mezoknémny, vľavo platyknémny, jedinec z hrobu 16 bol vpravo stredne pilastrický, vľavo slabo pilastrický, vpravo aj vľavo platymérny, vpravo platyknémny, jedinec z hrobu 20 bol vpravo slabopilastrický a hyperplatymérny.

Tabela 7. Indexy postkraniálneho skeletu pre mužskú časť skúmaného súboru (D - *dexter*; S - *sinister*).

Hrob, pohlavie, vek	Index postkraniálneho skeletu							
	ISDF		IHDF		IDTFN		ISDT	
hrob 2, pravdepodobne muž, maturus I	73,3	88,9	82,3	-	-	-	-	-
hrob 10, muž, adultus II	118,5	93,3	126,7	-	77,8	-	120,8	-
hrob 11, muž, maturus	93,3	-	83,3	-	63,3	-	127,3	-
hrob 19, pravdepodobne muž, adultus II - maturus	115,4	114,8	87,5	113,8	-	72,2	129,2	131,8
hrob 22, muž, maturus	93,1	90,0	121,4	75,8	71,0	73,3	142,0	140,0
	D	S	D	S	D	S	D	S

Na základe hodnôt indexov postkraniálneho skeletu (tabela 7) bol jedinec z hrobu 2 vľavo platymérny s nevytvoreným pilastrom vpravo, jedinec z hrobu 10 stredne pilastrický vpravo, vľavo nepilastrický, vpravo stenomérny a euryknémny, jedinec z hrobu 11 s nevytvoreným pilastrom vpravo, vpravo platymérny a platyknémny, jedinec z hrobu 19 vpravo aj vľavo stredne pilastrický, vpravo eurymérny, vľavo stenomérny, vľavo euryknémny, jedinec z hrobu 22 vpravo aj vľavo nepilastrický, vpravo stenomérny, vľavo platymérny, vpravo aj vľavo euryknémny.

Odhad výšky postavy sme realizovali na zachovalých kostiach postkraniálneho skeletu. Pre výpočet predpokladanej výšky sme postupovali podľa metodík rôznych autorov (*Celbis/Agritmis 2006*; *Manouvrier 1893*; *Pearson 1899*; *Radoinova/Tenekedjiev/Yordanov 2002*). Informácie o odhade výšky postavy a o priemerných hodnotách podľa jednotlivých metodík sú obsiahnuté v tabelách 8a a 8b.

Tabela 8a. Výška postavy jedincov ženského pohlavia (v cm).
1 - výška postavy (*Manouvrier 1893*); 2 - výška postavy (*Radoinova/Tenekedjiev/Yordanov 2002*); 3 - výška postavy (*Celbis/Agritmis 2005*); 4 - výška postavy (*Pearson 1899*); n - počet meraní; $\overline{X}$ - aritmetický priemer.

Hrob, pohlavie, vek	1	n	2	n	3	n	4	n	$\overline{X}$
hrob 2, pravdepodobne muž, maturus I	171,6	1	-	-	172,1	1	-	-	171,8
hrob 10, muž, adultus II	169,6	2	-	-	172,0	1	167,5	2	169,7
hrob 11, muž, maturus	-	-	-	-	-	-	-	-	-
hrob 19, pravdepodobne muž, adultus II - maturus I	166,1	5	169,4	2	169,5	2	163,6	10	167,1
hrob 22, muž, maturus	167,9	9	171,3	4	170,9	3	165,1	20	168,8
$\overline{X}$	168,8		170,3		171,1		165,4		168,9

Tabela 8b. Výška postavy jedincov mužského pohlavia (v cm).
1 - výška postavy (*Manouvrier 1893*); 2 - výška postavy(*Radoinova/Tenekedjiev/Yordanov 2002*); 3 - výška postavy (*Celbis/Agritmis 2005*); 4 - výška postavy (*Pearson 1899*); n - počet meraní; $\overline{X}$ - aritmetický priemer.

Hrob, pohlavie, vek	1	n	2	n	3	n	4	N	$\overline{X}$
hrob 3, žena, adultus II	-	-	-	-	-	-	-	-	-
hrob 5, žena, maturus II - senilis	156,8	4	157,9	1	156,3	3	153,6	4	156,1
hrob 6, žena, adultus	160,3	6	159,7	2	162,7	3	156,5	9	159,8
hrob 7, žena, adultus I	159,5	1	160,7	1	-	-	156,7	1	159,0
hrob 8, žena, maturus	153,8	9	157,9	3	152,3	4	151,4	13	153,8
hrob 16, žena, maturus II - senilis	156,4	5	156,5	1	161,5	2	153,0	7	156,8
hrob 17, žena, adultus	-	-	-	-	-	-	-	-	-
hrob 20, žena, adultus II	158,1	2	158,8	1	159,4	1	154,5	1	157,7
$\overline{X}$	157,5		158,6		158,4		154,3		157,2

Výsledky screeningu patologických stavov a epigenetických znakov

Úlohou paleopatologických štúdií je sledovanie zdravotného stavu jedinca a následne populácie v súvislostiach s ich vývojom vo vzťahu k dejinným premenám v danej oblasti alebo v konkrétnom časovom horizonte.

Keďže výskyt ochorení a tráum v populácii nie je náhodný, ale je výsledkom na populáciu pôsobiaceho napätia pozostávajúceho z genetickej záťaže (stresu) a vplyvov okolitého prostredia (*Horáčková/Strouhal/Vargová 2004*), paleopatologická analýza prispieva k dotvoreniu celkového obrazu skúmanej populácie.

Patologické nálezy boli hodnotené podľa metodík rôznych autorov (*Bednář a kol. 1988*; *Horáčková/Strouhal/Vargová 2004*; *Ortner 2003*; *Ortner/Putschar 1981*; *Rubin/Farber 1988*).

Záver patologického hodnotenia kostrového súboru z lokality Mostová je spracovaný formou opisu jednotlivých nálezov a ich klasifikácií.

Hrob 1 - dieťa; infans III (10-12 rokov)
Na krčných stavcoch boli pozorované počiatočné štádiá deformačnej artrózy-spondylartrózy neznámej etiológie. Na C1 (*fovea articularis superior atlantis*; obr. 1: 1) a C2 (*facies articularis superior*; obr. 1: 2) boli badateľné dystrofické zmeny bez vytvorenia geód a kompenzačných osteolfytických lemov.

Hrob 5 - žena, maturus II - senilis
Na distálnej epifýze pravej ramennej kosti a proximálnej epifýze pravej lakťovej kosti boli zachytené degeneratívne zmeny (osteolytické depresie) v oblasti *epyconylus medialis humeri*, lemujúce *trochlea humeri* s deštrukciou *capitulum humeri* s osteolytickým prejavom (obr. 1: 3).

Hrob 6 - žena, adultus I
Distálna časť epifýzy lakťovej kosti (obr. 1: 4) a zlomkov vretennej kosti, ako aj *os metacarpale I* a *phalanx proximalis pollicis* (obr. 1: 5) nesú známky artrózy, ktorá bola pravdepodobne výsledkom dlhodobého zaťaženia pravej hornej končatiny. Na fragmentoch ihlice boli v oblasti stredu diafýzy pozorované hypertrofické zmeny. Spozorované boli symptómy paradontitídy.
Z epigenetických znakov bola detegovaná perzistencia *sutura supranasalis*, s priebehom od *nasionu* kraniálne ku *glabelle* (obr. 1: 6), a *foramen incisura frontalis sinister.* Na záhlavnej kosti bola prítomná *os Wormianum*, pravdepodobne ako pozostatok *fonticulus posterior* (obr. 1: 7) a v pravej polovici *sutura lambdoidea* boli pozorovateľné prázdne miesta pravdepodobne svedčiace o prítomnosti *ossiculum suturae lambdoideae*.

Hrob 8 - žena, maturus
Na zubnom lôžku absentujúcej M_1 bola zaznamenaná prítomnosť *cystis radicularis*. Na L5 bola pozorovaná sakralizácia.

Hrob 10 - muž, adultus II
Ohraničené zhrubnutia povrchovej vrstvy kosti (osteofyty) boli prítomné na pravej kolennej kosti (*patella dexter*). Na hrudných stavcoch boli pozorované počiatočné štádiá spondylózy s vytvorením ventrálnych a laterálnych okrajových osteofytov. Tieto zmeny boli pravdepodobne vyvolané degeneratívnymi zmenami chrbtice v dôsledku veku, alebo vznikli ako dôsledok nadmerného zaťažovania. Mohli vyvolávať ťažkosti s poruchou funkcie, statiky a dynamiky chrbtice.

Hrob 11 - muž, maturus
V proximálnej časti diafýzy *ulny dexter* v mieste úponu dlhého ohýbača prstov (*musculus flexor digitorum profundus*) bola 2,5 cm dlhá sečná rana (*vulnus sectum*) so známkami reparačného procesu. Rana bola pravdepodobne zasadená v supinačnom postavení úderom spredu (obr. 1: 8).
Z epigenetických znakov bola pozorovaná prítomnosť *foramen suprascapulare* (6 x 3 mm) na pravej lopatke, ktorého etiológia môže mať súvis s osifikáciou *ligamentum transversum scapulae superius.*
Na distálnej epifýze pravej ihlice boli zistené osteofyty.

Hrob 13 - dieťa, infans II (4 roky)
V priebehu lambdového šva sa zachytil výskyt *ossiculum suturae lambdoideae*.

Hrob 16 - žena, maturus II - senilis
Maxilla a mandibula boli starecky atrofované; zo zubov sa zachovali iba zubné korene.
Produktívno-degeneratívne ochorenie typu artrózy (osteofytické kompenzácie) bolo spozorované na pravostrannej kolennej kosti. Príznaky poruchy vytvárania a deosifikácie kostnej hmoty (zníženie tiel stavcov, redukcia špongiózy) v spojitosti s vyšším vekom jedinca a ženským pohlavím môžu indikovať prejavy primárnej postmenopauzálnej osteoporózy.

Hrob 20 - žena; adultus II
Na lebke boli detegované epigenetické znaky: *foramen incisura frontalis dexter, ossiculum suturae lamdoideae, ossiculum incisurae parietalis bipartitum* ako pozostatok *fonticulus posterolateralis a os lamdae.*

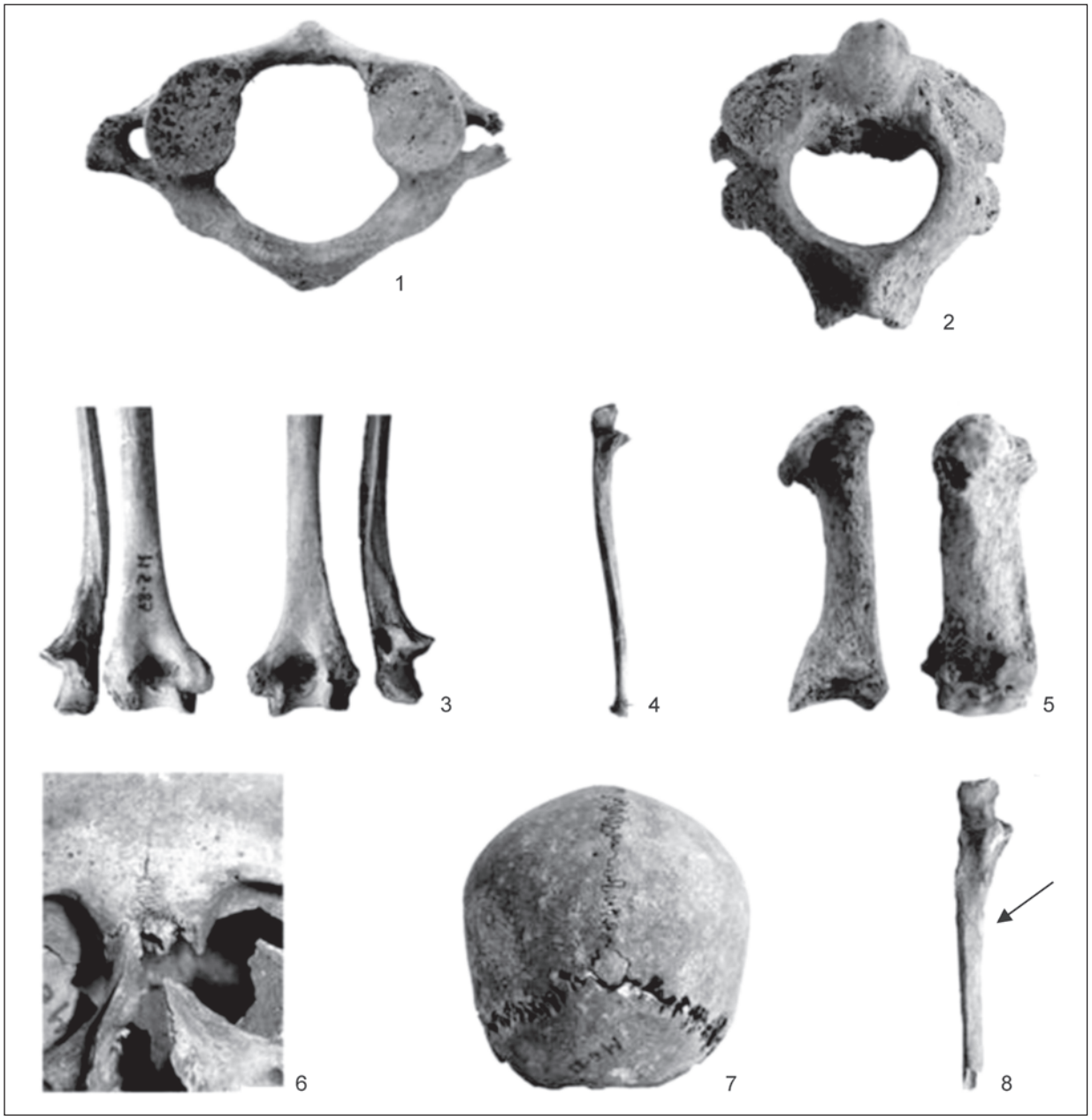

Obr. 1. Mostová. 1, 2 - hrob 1 - dieťa, infans III (10-12 rokov) - spondylartróza neznámej etiológie na C1 a C2; 3 - hrob 5 - pravdepodobne žena, maturus II až senilis - degeneratívne zmeny *humerus dexter* a *ulna dexter* - osteosarkóm, chondrosarkóm; 4 - hrob 6 - žena, adultus I - atrofické zmeny *ulny dexter*; 5 - hrob 6 - žena, adultus I - atrofia *os metacarpale I* a *phalanx proximalis pollicis*; 6 - hrob 6 - žena, adultus I - perzistencia *sutura supranasalis, foramen incisura frontalis sinister*; 7 - hrob 6 - žena, adultus I - *os Wormianum*; 8 - hrob 11 - muž, maturus - *ulna dexter*, sečná rana. Bez mierky.

Hrob 21 - dieťa; infans III (6-7 rokov)
Z epigenetických znakov bol zachytený výskyt *ossiculum suturae lamdoideae* a *os lamdae.*

Hrob 22 - muž; maturus
Poškodený postkraniálny skelet, hlavne hrudné a driekové stavce vykazovali počiatočné štádiá osteoporózy. Na stavcoch bola pozorovaná prítomnosť osteofytov.

ZÁVER

Archeologický výskum realizovaný v Mostovej v roku 1983 *J. Ižófom* a *I. Vlkolinskou* (*1984*) poskytol na osteoantropologickú analýzu kostrové pozostatky 20 jedincov. Závery archeologických výskumov sú publikované v tomto čísle časopisu (*Vlkolinská/Ižóf 2010*).

Zo záverov osteoantropologickej analýzy vyplýva, že v študovanej lokalite sa nachádzali osteologické pozostatky troch mužov, dvoch jedincov pravdepodobne mužského pohlavia, ôsmich žien a siedmich nedospelých jedincov. Štyria jedinci z hľadiska veku dožitia spadali v čase smrti do vekovej kategórie adultus II, štyria do kategórie maturus I. V sledovanom súbore sa nachádzali kostrové pozostatky siedmich nedospelých jedincov z vekovej kategórie infans II (n = 3) a infans III (n = 4). V dôsledku činnosti ťažkých mechanizmov bol osteologický materiál značne fragmentovaný a deštruovaný, čo v prípade detských jedincov z kategórie infans III znemožnilo pohlavnú analýzu. Hroby novorodencov sme v skúmanom súbore nezaznamenali.

Sumárne aspektívne hodnotenie skúmaného súboru je uvedené v tabelách 2b a 2c. Tabely 3a-3f zobrazujú zaradenie hodnotených morfologických znakov do kategórií podľa *R. Martina* a *K. Sallera* (*1957*). Informácie o výsledkoch makroskopického opisu osteologických pozostatkov sú umiestnené v texte pod tabelami.

Postmortálne poškodenia kostí lebky a postkraniálneho skeletu neumožnili odobrať všetky požadované metrické údaje potrebné pre komplexnejšiu antropologickú charakteristiku skúmaného súboru. Z dôvodu nízkej početnosti jedincov nebolo možné exaktne skúmaný súbor sumárne charakterizovať. V tabelách 4a-4h sa uvádzajú absolútne hodnoty základných mier pre ženskú a v tabelách 5a-5h pre mužskú časť populácie. Tabely 4i a 5i zobrazujú hodnoty indexov lebiek pre ženskú a mužskú časť kostrového súboru z Mostovej.

V ženskej časti skúmaného súboru sa metrické charakteristiky potrebné pre výpočet indexov lebky odobrali v troch prípadoch (hroby 6, 16 a 20). Lebka jedinca z hrobu 6 je v hodnotách indexov mezokranná, hypsikonchná a leptorinná. Hodnota dĺžko-šírkového indexu lebky jedinca z hrobu 16 (72,5) ho zaradila do skupiny dolichokranných. Lebku jedinca z hrobu 20 možno charakterizovať ako hyperbrachykrannú, hypsikrannú, akrokrannú a hypsikonchnú s vysokou hodnotou Hrdličkovho-Kočkovho indexu.

Z lebiek mužov bolo možné metricky charakterizovať lebku jedinca z hrobu 19, ktorá je na základe hodnoty šírko-výškového indexu metriokranná.

Hodnotenie a výpočet indexov postkraniálneho skeletu je z dôvodu previazanosti s tabelami lokalizovaný priamo v texte.

Výška postavy, zisťovaná na zachovalých kostiach postkraniálneho skeletu, bola realizovaná podľa štyroch metód (*Celbis/Agritmis 2006*; *Manouvrier 1893*; *Pearson 1899*; *Radoinova/Tenekedjiev/Yordanov 2002*). Vysoký vzrast dosiahli ženskí jedinci v dvoch prípadoch (hroby 6 a 7), nadstredne vysoký vzrast bol zaznamenaný u troch jedincov (hroby 5, 16 a 20) a stredne vysoký vzrast v jednom prípade (hrob 8). V mužskej časti súboru prevládal nadstredne vysoký vzrast (hroby 10, 19 a 22) nad vysokým vzrastom (hrob 2). Na základe kategorizácie telesnej výšky podľa *R. Martina* a *K. Sallera* (*1957*) dosiahla mužská (168,9 cm) a ženská (157,2 cm) časť súboru nadstredne vysokú hodnotu priemernej telesnej výšky. Informácie o telesnej výške sú obsiahnuté v tabelách 8a a 8b.

Z markerov fyzického stresu vplývajúceho na skúmaný súbor sa v rámci paleopatologického screeningu zachytil výskyt artróznych a spondylóznych zmien v skupine dospelých jedincov ženského pohlavia (hroby 5, 6 a 16), ktoré môžu byť výsledkom degeneratívno-produktívnych zmien skeletu v dôsledku starnutia, prípadne nadmerného zaťažovania skeletu v dôsledku namáhavej dlhodobej aktivity. Kostné prejavy anémií, svedčiace o dlhodobom hladovaní, resp. o nedostatočnej saturácii niektorými makro- a mikrobiogénnymi prvkami (*cribra orbitalia*), prípadne spôsobené účinkom endoparazitov neboli za-

znamenané. Z metabolických osteopatií boli na telách stavcov pozorované prejavy postmenopauzálnej osteoporózy (hrob 16 - žena, maturus II až senilis). Bojové zranenie (*vulnus sectum*) lakťovej kosti, nesúce slabé známky regenerácie, niesol skelet muža z hrobu 11 z vekovej kategórie maturus.

Na zuboch jedinca z hrobu 6 (žena, adultus I) bolo pozorované degeneratívne ochorenie peridontu so znížením alveolárneho okraja, svedčiace o prebiehajúcej parodontitíde.

Radikulárna cysta ako výsledok zápalového procesu M_1, bola zachytená v dentícii jedinca z hrobu 8 (žena, maturus).

V rámci osteoantropologickej analýzy sa sledoval tiež výskyt epigenetických znakov. V skúmanom súbore bol zaznamenaný výskyt vsunutých kostí v lambdovom šve (hroby 6, 13, 20 a 21) a v šípovom šve (hrob 20). V dvoch prípadoch bol detegovaný výskyt *foramen incisura frontalis* (hroby 6 a 20). Perzistencia metopického švu bola zaznamenaná v jednom prípade (hrob 6). U jedinca z hrobu 8 (žena, maturus) bola zaznamenaná sakralizácia.

Z epigenetických znakov lokalizovaných na postkraniálnom skelete autori detegovali *foramen suprascapulare* na pravej lopatke (hrob 11).

Epigenetické znaky i ostatné znaky s etnicky diagnostickým charakterom sa z dôvodu malého počtu jedincov, ako aj rozsiahleho postmortálneho poškodenia a deštrukcie jednotlivých častí lebky a postkraniálneho skeletu skúmaných jedincov, nedali spoľahlivo interpretovať.

LITERATÚRA

Bednář a kol. 1988 B. Bednář a kol.: Patológia. Učebnica pre lekárske fakulty. Martin 1988.

Beňuš/Masnicová 2001 R. Beňuš/S. Masnicová: Rekonštrukcia fyzického stresu (s dôrazom na sledovanie osteoartrózy) u historickej bratislavskej populácie. EuroRehab 1, 2001, 24-33.

Beňuš/Masnicová/Thurzo 2006 R. Beňuš/S. Masnicová/M. Thurzo: Paleopatologické lézie u nedospelých jedincov z dvoch stredovekých populácií na Devíne. Slov. Antrop. 9/1, 2006, 1-5.

Beňuš et al. 2006 R. Beňuš/S. Masnicová/M. Thurzo/S. Katina: Paleopatologické lézie u nedospelých jedincov zo slovansko-avarského pohrebiska Cífer-Pác. Slov. Antrop. 9/2, 2006, 1-3.

Celbis/Agritmis 2006 O. Celbis/H. Agritimis: Estimation of stature and determination of sex from radial and ulnar bone lengths in a Turkish corpse sample. *Forensic Scien. Internat.* 158/2-3, May 10, 2006, 135-139.

Čihák 1987 R. Čihák: Anatomie. I. Avicenum. Praha 1987.

Ferembach/Schwiedetzky/Stloukal 1980 D. Ferembach/I. Schwiedetzky/M. Stloukal: Recommendations for Age and Sex Diagnoses of Skeletons. Journal Human. Evolut. 9, 1980, 517-559.

Hanuliak 1992 M. Hanuliak: Gräberfelder der slawischen Population im 10. Jahrhundert im Gebiet der Westslowakei. Slov. Arch. 40, 1992, 243-290.

Hanuliak 1994 M. Hanuliak: Malé Kosihy I. Pohrebisko z 10.-11. storočia (Archeologicko-historické zhodnotenie). Nitra 1994.

Hanuliak/Rejholcová 1999 M. Hanuliak/M. Rejholcová: Pohrebisko v Čakajovciach (9.-12. storočie). Nitra 1999.

Hanuliak 2004 M. Hanuliak: Veľkomoravské pohrebiská. Pochovávanie v 9.-10. storočí na území Slovenska. Nitra 2004.

Hanuliak/Ižóf 2002 M. Hanuliak/J. Ižóf: Veľkomoravské pohrebisko v Galante (K možnostiam rekonštrukcie poznatkov z fragmentov veľkomoravských pohrebísk). Slov. Arch. 50, 2002, 323-350.

Horáčková/Strouhal/Vargová 2004 L. Horáčková/E. Strouhal/L. Vargová: Základy paleopatologie. Panoráma biologické a sociokultúrní antropologie 15. Brno 2004.

Hunger/Leopold 1978 H. Hunger/D. Leopold: Personenerkennung durch Superprojektion. In: H. Hunger/D. Leopold (Ed.): Identifikation. Springer Verlag. Berlin 1978, 263-286.

Chudá-Petrušová/Beňuš/Thurzo 2005 E. Chudá-Petrušová/R. Beňuš/M. Thurzo: Patologické nálezy z včasnostredovekého pohrebiska Zlaté piesky (Bratislava). Slov. Antrop. 8/2, 2005, 110-113.

Ižóf/Vlkolinská 1984 J. Ižóf/I. Vlkolinská: Záchranný výskum v Mostovej. AVANS 1983, 1984, 94-96.

Jakab 1977 J. Jakab: Antropologický rozbor kostrových zvyškov z včasnostredovekého pohrebiska v Nových Zámkoch. Slov. Arch. 25, 1977, 162-218.

Jakab 1978 J. Jakab: Antropologická analýza pohrebiska z 9.-10. storočia v Nitre pod Zoborom. Slov. Arch. 26, 1978, 127-148.

Jakab 2006 J. Jakab: Antropológia staromaďarských kostier z Levíc so „symbolickými trepanáciami“. Slov. Arch. 54, 2006, 329-351.

Jakab/Poláčik 1990 J. Jakab/Š. Poláčik: Anthropological information system at the Archeological Institute the Slovak Academy of Sciences. Slov. Arch. 38, 1990, 193-208.

Manouvrier 1893 L. Manouvrier: La détermination de la taille d'aprèsles grands os des membres. Mém. Soc. Anthr. Paris 4 (2e sér.), 1893, 347-402.

Martin/Saller 1957 R. Martin/K. Saller: Lehrbuch der Anthropologie in systematischer Darstellung. I. Stuttgart 1957.

Masnicová/Beňuš 2001 S. Masnicová/R. Beňuš: The Health Status and Lifestyle of Historic Bratislava Inhabitants: I. Pilot Study of Long Bone Lesions from Gothic Part (XV.-XVIII. AD) of the Ossuary in St. Jakub Chapel (Bratislava, Slovakia). Anthropologie (Brno) 39/1, 2001, 33-68.

Masnicová/Beňuš 2003 S. Masnicová/R. Beňuš: Developmental Anomalies in Skeletal Remains from the Great Moravia and Middle Ages Cemeteries at Devín (Slovakia). Internat. Journal Osteoarch. 13/5, 2003, 266-274.

Ortner/Putschar 1981 D. J. Ortner/W. G. J. Putschar: Identification of Pathological Conditions in Human Skeletal Remains. Washington, D. C. 1981.

Ortner 2003 D. J. Ortner: Identification of Pathological Conditions in Human Skeletal Remains (2nd ed.). Washington, D. C. 2003.

Pearson 1899 K. Pearson: Mathematical Contribution to the Theory of Evolution. V. On the Reconstruction of the Stature of Prehistoric Races. Phil. Trans. Royal Soc. A/192, 1899, 169-244.

Radoinova/Tenekedjiev/Yordanov 2002 D. Radoinova/K. Tenekedjiev/Y. Yordanov: Stature estimation from long bone lengths in Bulgarians. Homo 52/3, 2002, 221-232.

Rubin/Farber 1988 E. Rubin/J. L. Farber: Pathology. J. B. Lippincott Company. Philadelphia 1988.

Stloukal/Vyhnánek 1976 M. Stloukal/L. Vyhnánek: Slované z veľkomoravských Mikulčic. Praha 1976.

Stloukal et al. 1999 M. Stloukal/M. Dobisíková/V. Kuželka/P. Stránska/P. Velemínský/L. Vyhnánek/K. Zvára: Antropologie. Príručka pro studium kostry. Praha 1999.

Thurzo 1990 M. Thurzo: Antropologická analýza hrobov nitrianskej skupiny staršej doby bronzovej vo Voderadoch - Slovenskej Novej Vsi, okres Trnava. Zbor. SNM. Prír. Vedy 36, 1990, 165-175.

Ubelaker 1978 D. Ubelaker: Human skeletal Remains: Excavation, Analysis, Interpretation. Aldine. Chicago 1978.

Vlkolinská/Ižóf 2010 I. Vlkolinská/J. Ižóf: Stredoveké pohrebisko v Mostovej, okres Galanta. Štud. Zvesti AÚ SAV 47, 2010, 155-176.

Vondráková 1984 M. Vondráková: Antropologická charakteristika kostrového materiálu zo slovanského pohrebiska v Nitre-Dolných Krškanoch. Acta Interdiscipl. Arch. Nitra 1984, 263-303.

Vondráková 1994 M. Vondráková: Malé Kosihy II. Antropologický rozbor pohrebiska z 10.-11. storočia. Nitra 1994.

Vondráková 1996 M. Vondráková: Ľudské kostry z pohrebiska z 10.-11. storočia v Nitre. AVANS 1994, 1996, 183, 184.

White/Folkens 2000 T. D. White/P. A. Folkens: Human Osteology (2nd ed.). New York 2000.

Anthropologische Analyse des Skelettmaterials aus dem mittelalterlichen Gräberfeld in Mostová

Branislav Kolena - Mária Vondráková

Zusammenfassung

Die osteologischen Überreste von zwanzig Individuen aus einem mittelalterlichen Gräberfeld in Mostová (10. Jahrhundert), Flur Doboskút, Bez. Galanta wurden einer Analyse unterworfen, um deren grundlegende osteoanthropologische Charakteristiken zu gewinnen. Die archäologische Untersuchung des Gräberfeldes haben im Jahre 1983 I. Vlkolinská aus dem Archäologischen Institut der SAW in Nitra und J. Ižóf aus dem Heimatkundlichen Museum in Galanta durchgeführt (*Ižóf/Vlkolinská 1984).* Das osteologische Material wurde im osteologischem Laboratorium des Lehrstuhls für Zoologie und Anthropologie der Naturwissenschaftlichen Fakultät der Konstantin Filosof Universität in Nitra analysiert und die archäologischen Schlussfolgerungen wurden von den Autoren der durchgeführten Forschung bearbeitet (*Vlkolinská/Ižóf 2010).* Durch den Druck schwerer Mechanismen (Planierraupen) kam es auf der Fundstelle im extrem feinen Sand zur deutlichen postmortalen Beschädigung der Skelettreste.

Im Rahmen der anthropologischen Analyse wurden morphologische und osteometrische Analysen, das paleopathologische Screening und die Detektion der epigenetischen Merkmale realisiert. Die Methoden der Altersbestimmung, d. h. Bewertung der Verwachsung der Schädelnähte (*Hunger/Leopold 1978*), Bewertung der Gebissentwicklung (*Ubelaker 1978*), Bewertung der Reifung einzelner postkranialer Skeletteile (*Ferembach/Schwiedetzky/Stloukal 1980*), Bewertung der Metamorphose der pubischen Symphyse (*White/Folkens 2000*) wie auch die Geschlechtsbestimmung der untersuchten Individuen waren hinsichtlich der Fragmentierung des Skelettmaterials kombiniert und gingen von der Beurteilung der erhaltenen Skeletteile aus. Die Bewertung der pathologischen Befunde, die sich auf das Vorkommen der sich auf den Schädelknochen und auf dem postkranialen Skelett manifestierenden Erkrankungen und Traumata konzentrierte, wurde bei Anwendung der aspektiven Methode nach Methodiken verschiedener Autoren durchgeführt (*Bednář 1984*; *Horáčková/Strouhal/Vargová 2004*; *Ortner/Putschar 1981*; *Rubin/Farber 1988*; *Stloukal/Vyhnánek 1976*). Zur Softwarebearbeitung und Beurteilung wurde auch die ANTRIS-Software angewandt und das Arbeitsverfahren, das auf computermäßiger Bearbeitung von morphologischen und metrischen Angaben beruht, wurde von *J. Jakab und Š. Poláčik* (*1990*) ausgearbeitet.

Die Ergebnisse der osteoanthropologischen Analyse belegen, dass das untersuchte Komplex vom Standpunkt der Geschlechtszusammensetzung drei Individuen männlichen Geschlechts, zwei wahrscheinlich männlichen Geschlechts, acht Frauen und sieben minderjährige Individuen bildeten, bei denen der fragmentarische Zustand keine nähere Geschlechtsanalyse ermöglicht hatte. Von sieben Individuen im Kinderalter haben die Ergebnisse der Altersanalyse die Einordnung keines einzigen Bestatteten in die Alterskategorie Infans I ermöglicht . Bei der erwachsenen Population gehörten sieben Individuen (n = 7) in die Alterskategorie Adultus. Bei 30% der Individuen bewegte sich ihr Alter in der Zeit ihres Todes **z**wischen 41 und 60 Jahren (Maturus). Die Informationen über die bei der aspektiven Bewertung gewonnenen Werte der einzelnen Schädelmerkmale sowie derer des postkranialen Skelettes sind in den Tabellen 2a, 2b, 3a-3f angegeben.

Aus Grunde der postmortalen Beschädigung der Schädelknochen und des postkranialen Skelettes war es nicht möglich, alle verlangten metrischen Angaben, die für eine komplexere anthropologische Charakteristik des untersuchten Komplexes nötig waren, abzunehmen.

Wegen der geringen Anzahl der Individuen war es nicht möglich, das sorgfältig untersuchte Komplex zusammenfassend zu charakterisieren. Die Ergebnisse sind in den Tabellen 4a-4i für den weiblichen Teil des Kompexes und in den Tabellen 5a-5i für den männlichen Teil der untersuchten Probe angegeben.

Die Körpergröße wurde wegen der beträchtlichen Bruchstückhaftigkeit sowie aus Grunde einer genaueren Abschätzung an gut erhaltenen Knochen des postkranialen Skelettes bei Ausnutzung mehrerer Methoden festgestellt (*Celbis/Agritmis 2006; Manouvrier 1893*; *Pearson 1899*; *Radoinova/Tenekedjiev/Yordanov 2002*). Informationen über die Körpergröße enthalten die Tabellen 8a und 8b.

Artrose und spondylose Veränderungen als mögliche Wirkungsfolgen der Faktoren des physischen Stresses wurden bei einer Gruppe von Erwachsenen weiblichen Geschlechts (die Gräber 5, 6, 16) festgestellt. Hinsichtlich der Alterskategorie dieser Individuen können sie wahrscheinlich als Folge von Veraltung bzw. einer übermäßigen Belastung des Skelettes durch langdauernde anstrengende Aktivität angesehen werden. Systematisch verlaufende Änderungen mit möglicher Beziehung zur Mangelernährung (*cibra orbitalia)* wurden nicht festgestellt. Was die metabolischen Osteopathien betrifft, wurden an den Wirbelkörpern Äußerungen der postmenopausalen Osteoporose beobachtet (Grab 16, Frau, Maturus II bis Senilis). Eine beim Kampf entstandene Verletzung des Ellbogens (*vulnus sectum),* die schwache Regenerationsmerkmale aufweist, trug das Skelett eines Mannes der Kategorie Maturus aus dem Grab 11. Was die pathologischen Veränderungen betrifft, wurden bei einem Individuum aus dem Grab 6 die Zähne untersucht und ihr Zustand als mögliche Äußerung einer degenerativen Erkrankung des Peridonts (wahrscheinlich Parodontis) charakterisiert. Eine radikulare Zyste als Ergebnis des Entzündungsprozesses M1 wurde im Gebiss eines Individuums aus dem Grab 8 (Frau, Maturus) erfasst.

Im untersuchten Komplex wurde das Screening der epigenetischen Merkmale durchgeführt, deren Ergebnisse im Text angegeben sind und deren Schussfolgerungen hinsichtlich der geringen Anzahl von Individuen sowie der postmortalen Beschädigungen eine nähere Verwandheit im Rahmen des Gräberfeldes andeuten. Desgleichen weisen sie keine ethnische Zugehörigkeit nach.

Abb. 1. Mostová. 1, 2 - Grab 1 - Kind, Infans III (10-12 Jahre) - Spondylartrose unbekannter Ätiologie auf C1 und C2; 3 - Grab 5 - wahrscheinlich eine Frau, Maturus II bis Senilis - degenerative Veränderungen am *Humerus dexter* und an der *Ulna dexter* - Osteosarkom, Chondrosarkom; 4 - Grab 6, Frau - Adultus I - atrophische Veränderungen an der *Ulna dexter*; 5 - Grab 6 - Frau, Adultus I - Atrophie des *Os metacarpale I* und der *Phalanx proximalis pollicis*; 6 - Grab 6 - Frau, Adultus I - Persistence der *Sutura supranasalis*, *Foramen incisura frontalis sinister*; 7 - Grab 6 - Frau, Adultus I - *Os Wormianum*; 8 - Grab 11 - Mann, Maturus - *Ulna dexter*, Hiebwunde. Ohne Maßstab.

Tabelle 1. Katalog der Individuen.
Tabelle 2a. Verteilung des Komplexes nach Geschlecht und Alter.
Tabelle 2b. Zusammenfassende Tabelle der aspektiven Bewertung der morphologischen Schädelmerkmale.
Tabelle 2c. Zusammenfassende Tabelle der aspektiven Bewertung der morphologischen Merkmale des postkranialen Skelettes.
Tabelle 3a. Einordnung der morphologischen Skelettangaben in Kategorien nach *Martin/Saller 1957*.
Tabelle 3b. Einordnung der morphologischen Skelettangaben in Kategorien nach *Martin/Saller 1957*.
Tabelle 3c. Einordnung der morphologischen Skelettangaben in Kategorien nach *Martin/Saller 1957*.
Tabelle 3d. Einordnung der morphologischen Skelettangaben in Kategorien nach *Martin/Saller 1957*.
Tabelle 3e. Einordnung der morphologischen Skelettangaben in Kategorien nach *Martin/Saller 1957*.
Tabelle 3f. Einordnung der morphologischen Skelettangaben in Kategorien nach *Martin/Saller 1957*.
Tabelle 4a. Absolute Werte der Grundmaße eines Schädels und eines postkranialen Skelettes im weiblichen Teil des Komplexes (in mm).
Tabelle 4b. Absolute Werte der Grundmaße eines Schädels und eines postkranialen Skelettes im weiblichen Teil des Komplexes (in mm).
Tabelle 4c. Absolute Werte der Grundmaße eines Schädels und eines postkranialen Skelettes im weiblichen Teil des Komplexes (in mm).
Tabelle 4d. Absolute Werte der Grundmaße eines Schädels und einespostkranialen Skelettes im weiblichen Teil des Komplexes (in mm).
Tabelle 4e. Absolute Werte der Grundmaße eines Schädels und eines postkranialen Skelettes im weiblichen Teil des Komplexes (in mm).
Tabelle 4f. Absolute Werte der Grundmaße eines Schädels und eines postkranialen Skelettes im weiblichen Teil des Komplexes (in mm).
Tabelle 4g. Absolute Werte der Grundmaße eines Schädels und eines postkranialen Skelettes im weiblichen Teil des Komplexes (in mm).
Tabelle 4h. Absolute Werte der Grundmaße eines Schädels und eines postkranialenSkelettes im weiblichen Teil des Komplexes (in mm).
Tabelle 4i. Absolute Werte der Grundmaße eines Schädels und eines postkranialen Skelettes im weiblichen Teil des Komplexes (in mm).
Tabelle 5a. Absolute Werte der Grundmaße eines Schädels und eines postkranialen Skelettes im männlichen Teil des Komplexes (in mm).
Tabelle 5b. Absolute Werte der Grundmaße eines Schädels und eines postkranialen Skelettes im männlichen Teil des Komplexes (in mm).
Tabelle 5c. Absolute Werte der Grundmaße eines Schädels und eines postkranialen Skelettes im männlichen Teil des Komplexes (in mm).
Tabelle 5d. Absolute Werte der Grundmaße eines Schädels und eines postkranialen Skelettes im männlichen Teil des Komplexes (in mm).
Tabelle 5e. Absolute Werte der Grundmaße eines Schädels und eines postkranialen Skelettes im männlichen Teil des Komplexes (in mm).
Tabelle 5f. Absolute Werte der Grundmaße eines Schädels und eines postkranialen Skelettes im männlichen Teil des Komplexes (in mm).
Tabelle 5g. Absolute Werte der Grundmaße eines Schädels und eines postkranialen Skelettes im männlichen Teil des Komplexes (in mm).
Tabelle 5h. Absolute Werte der Grundmaße eines Schädels und eines postkranialen Skelettes im männlichen Teil des Komplexes (in mm).
Tabelle 5i. Indexwerte eines Schädels im männlichen Teil des Komplexes.
Tabelle 6. Indexe eines postkranialen Skelettes für den weiblichen Teil des untersuchten Komplexes (D - *dexter*; S - *sinister*).
Tabelle 7. Indexe eines postkranialen Skelettes für den männlichen Teil des untersuchten Komplexes (D - *dexter*; S - *sinister*).

Tabelle 8a. Körpergröße von Individuen weiblichen Geschlechts (in cm).
1 - Körpergröße (*Manouvrier 1893*); 2 - Körpergröße (*Radoinova/Tenekdjiev/Yordanov 2002*); 3 - Körpergröße (*Celbis/Agritmis 2005*);4 - Körpergröße (*Pearson 1899*); n - Anzahl von Messungen; X - arithmetischer Durchschnitt.

Tabelle 8b. Körpergröße von Individuen männlichen Geschlechts (in cm).
1 - Körpergröße (*Manouvrier 1893*); 2 - Körpergröße (*Radoinova/Tenekdjiev/Yordanov 2002*); 3 - Körpergröße (*Celbis/Agritmis 2005*);4 - Körpergröße (*Pearson 1899*); n - Anzahl von Messungen; X - arithmetischer Durchschnitt.

Graph 1. Verteilung des Komplexes nach Geschlecht.
Graph 2. Verteilung des Komplexes nach Alter.

Übersetzt von Klára Nagyová

RNDr. Branislav Kolena, PhD.
Univerzita Konštantína Filozofa
Fakulta prírodných vied
Katedra zoológie a antropológie
Nábrežie mládeže 91
SK-949 74 Nitra
bkolena@ukf.sk

Doc. RNDr. Mária Vondráková, CSc.
Univerzita Konštantína Filozofa
Fakulta prírodných vied
Katedra zoológie a antropológie
Nábrežie mládeže 91
SK-949 74 Nitra
mvondrakova@ukf.sk

SKRATKY

Skratky časopisov, periodík a edícií sú uvádzané podľa pravidiel skracovania v slovenskom jazyku a v zmysle Pokynov na úpravu rukopisov (Archeologický ústav SAV. Nitra 1999), resp. podľa Abkürzungsverzeichnis für Zeitschriften. Ausgabe 1993 (Ber. RGK 73, 1992, 477-540).

Acta Interdiscipl. Arch. = Acta Interdisciplinaria Archaeologica. Nitra
Anthropologie (Brno) = Anthropologie. Medzinárodný časopis Moravského zemského múzea. Brno
Arch. Ért. = Archaeologiai Értesitő. A Magyar Régészeti és Mûvészettörténeti Társulat Tudományos Folyóirata. Budapest
Arch. Hist. = Archaeologia Historica. Brno
Arch. Korrbl. = Archäologisches Korrespondenzblatt. Urgeschichte, Römerzeit, Frühmittelalter. Mainz am Rhein
Arch. Közl. = Archaeologiai Közlemények. Budapest
Arch. Rozhledy = Archeologické rozhledy. Praha
Arch. Slovaca Monogr. Commun. = Archaeologica Slovaca Monographiae. Communicationes. Nitra
Arch. Slovaca Monogr. Stud. = Archaeologica Slovaca Monographiae. Studia. Bratislava
Arch. Technica = Archeologia Technica. Zkoumání výrobních objektu a technológií archeologickými metódami. Brno
AVANS = AVANS. Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku. Nitra
Britannia = Britannia. A Journal of Romano-Brithish and Kindred Studies. London
Bull. Liaison (Arch. Mérovingienne) = Bulletin de Liaison. Association Francaise d' Archeologie Merovingienne. Saint-Germain-en-Laye
Čas. MSS = Časopis Muzeálnej slovenskej spoločnosti. Martin
EuroRehab = Časopis pre otázky fyzikálnej a rehabilitačnej medicíny. Bratislava
Forensic Scien. Internat. = Forensic Science International. International Journal. (Elsevier)
Germania = Germania. Anzeiger der Römisch-Germanischen Kommission des Deutschen Archäologischen Instituts. Frankfurt am Main
Hist. Slovaca = Historica Slovaca. Sborník Historického ústavu Slovenskej akadémie vied a umení. Bratislava
Homo = Homo. Journal of Comparative Human Biology. (Elsevier)
Internat. Journal Osteoarch. = International Journal of Osteoarchaeology. (Wiley)
Journal Human Evolut. = Journal of Human Evolution. (Elsevier)
Magyar Müemlékvédelem = Magyar Müemlékvédelem. Budapest
Materialh. Arch. Baden-Württemberg = Materialhefte zur Archäologie in Baden-Württemberg. Stuttgart
Materialh. Ur- u. Frühgesch. Niedersachsens = Materialhefte zur Ur- und Frühgeschichte Niedersachsens. Rahden/Westf.
Mém. Soc. Anthr. Paris = Mémoires de la Société d'Anthropologie de Paris. Paris
Mitt. Anthr. Ges. Wien = Mitteilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien. Wien
Monumentorum Tutela = Monumentorum tutela - Ochrana pamiatok. Bratislava
Musaica = Musaica. Zborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského. Bratislava
Múz. Könyvtári Ért. = Múzeumi és Könyvtári Értesítő. Budapest
Num. Sbor. = Numismatický sborník. Praha
Ochranca Prír. a Pam. = Ochranca prírody a pamiatok. Metodický spravodajca. Bratislava
Pam. a Múz. = Pamiatky a múzeá. Revue pre kultúrne dedičstvo. Bratislava
Pam. Arch. = Památky archeologické. Praha
PBF = Prähistorische Bronzefunde. München - Stuttgart
Phil. Trans. Royal Soc. = Philosophical Transactions of the Royal Society of London. London
Prähist. Zeitschr. = Prähistorische Zeitschrift. Leipzig - Berlin
Pravěk (N. Ř.) = Pravěk. Nová řada. Sborník příspěvků moravských a slezských archeologů. Brno
Sbor. MSS = Sborník Muzeálnej slovenskej spoločnosti. Martin
Sbor. Prací Fil. Fak. Brno = Sborník prací Filozofické fakulty Brněnské univerzity. Brno
Slov. Antrop. = Slovenská antropológia. Bulletin Slovenskej antropologickej spoločnosti pri SAV. Bratislava
Slov. Arch. = Slovenská archeológia. Časopis Archeologického ústavu Slovenskej akadémie vied v Nitre. Nitra
Slov. Pohľady = Slovenské pohľady na literatúru a umenie. Časopis slovenských spisovateľov. Martin - Bratislava
Stred. Slovensko = Stredné Slovensko. Zborník Stredoslovenského múzea v Banskej Bystrici. Banská Bystrica
Štud. Zvesti AÚ SAV = Študijné zvesti Archeologického ústavu Slovenskej akadémie vied. Nitra
Sudeta = Sudeta. Zeitschrift zur Vor- und Frühgeschichte. Bodenbach - Reichenberg - Prague - Leipzig
Tovaryšstvo = Tovaryšstvo. Ružomberok
Tudományos Gyűjtemény = Tudományos Gyűjtemény. Buda

Vlast. Zbor. Považia = Vlastivedný zborník Považia. Martin - Banská Bystrica - Žilina
Vsl. Pravek = Východoslovenský pravek. Nitra - Košice
Wiener Prähist. Zeitschr. = Wiener Prähistorische Zeitschrift. Wien
Zbor. FF UK. Musaica = Zborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského. Musaica. Bratislava
Zbor. SNM. Arch. = Zborník Slovenského národného múzea. Archeológia. Bratislava
Zbor. SNM. Hist. = Zborník Slovenského národného múzea. História. Bratislava
Zbor. SNM. Prír. Vedy = Zborník Slovenského národného múzea. Prírodné vedy. Bratislava

EDÍCIE VYDÁVANÉ ARCHEOLOGICKÝM ÚSTAVOM SAV V NITRE

Archaeologica Slovaca Monographiae

FONTES

I. Benadík, B. - Vlček, E. - Ambros, C.: Keltské pohrebiská na juhozápadnom Slovensku. Bratislava 1957. ------
II. Budinský-Krička, V.: Slovanské mohyly v Skalici. Bratislava 1959. ------
III. Chropovský, B. - Dušek, M. - Polla, B.: Pohrebiská zo staršej doby bronzovej na Slovensku. Bratislava 1960. ------
IV. Polla, B.: Stredoveká zaniknutá osada na Spiši (Zalužany). Bratislava 1962. ------
V. Točík, A.: Opevnená osada z doby bronzovej vo Veselom. Bratislava 1964. € 4.-
VI. Dušek, M.: Thrakisches Gräberfeld der Hallsattzeit in Chotín. Bratislava 1966. € 5.-
VII. Čilinská, Z.: Slawisch-awarisches Gräberfeld in Nové Zámky. Bratislava 1966. € 5.-
VIII. Bánesz, L.: Barca bei Košice - paläolithische Fundstelle. Bratislava 1968. ------
IX. Novotná, M.: Die Bronzehortfunde in der Slowakei (Spätbronzezeit). Bratislava 1970. ------
X. Polla, B.: Kežmarok (Ergebnisse der historisch-archäologischen Forschung). Bratislava 1971. ------
XI. Svoboda, B.: Neuerworbene römische Metallgefässe aus Stráže bei Piešťany. Bratislava 1972. ------
XII. Vladár, J.: Pohrebiská zo staršej doby bronzovej v Branči. Bratislava 1974. ------
XIII. Ambros, C. - Müller, H.-H.: Frühgeschichtliche Pferdeskelettfunde aus dem Gebiet der Tschechoslowakei. Bratislava 1980. € 3.-
XIV. Kolník, T.: Römerzeitliche Gräberfelder in der Slowakei. Bratislava 1980. ------
XV. Rejholcová, M.: Pohrebisko v Čakajovciach (9.-12. storočie). Nitra 1995. Analyse. ISBN 80-88709-23-7 ------
Rejholcová, M.: Pohrebisko v Čakajovciach (9.-12. storočie). Nitra 1995. Analýza. ISBN 80-88709-13-X ------
Rejholcová, M.: Pohrebisko v Čakajovciach (9.-12. storočie). Nitra 1995. Katalóg. ISBN 80-88709-22-9 ------
XVI. Kuzmová, K.: Terra sigillata im Vorfeld des nordpannonischen Limes (Südwestslowakei). Nitra 1997. ISBN 80-88709-32-6 € 23.-
XVII. Kaminská, Ľ.: Hôrka-Ondrej. Nitra 2000. ISBN 80-88709-47-4 € 23.-

CATALOGI

I. Točík, A.: Slawisch-awarisches Gräberfeld in Holiare. Bratislava 1968. € 6.-
II. Točík, A.: Slawisch-awarisches Gräberfeld in Štúrovo. Bratislava 1968. € 4.-
III. Točík, A.: Altmagyarische Gräberfelder in Südwestslowakei. Bratislava 1968. ------
IV. Dušek, M.: Bronzezeitliche Gräberfelder in der Südwestslowakei. Bratislava 1969. € 5.-
V. Čilinská, Z.: Frühmittelalterliches Gräberfeld in Želovce. Bratislava 1973. ------
VI. Veliačik, L. - Romsauer, P.: Vývoj a vzťah osídlenia lužických a stredodunajských popolnicových polí na západnom Slovensku I. Katalóg. Nitra 1994. ISBN 80-88709-15-6 ------
VII. Bujna, J.: Malé Kosihy. Latènezeitliches Gräberfeld. Katalog. Nitra 1995. ISBN 80-88709-18-0 € 20.-
VIII. Březinová, G.: Nitra-Šindolka. Siedlung aus der Latènezeit. Katalog. Bratislava 2000. ISBN 80-224-0649-X ------
IX. Březinová, G. a kol.: Nitra-Chrenová. Archeologické výskumy na plochách stavenísk Shell a Baumax. Katalóg. Nitra 2003. ISBN 80-88709-62-2 € 20.-
X. Kolník, T. - Varsik, V. - Vladár, J.: Branč Germánska osada z 2. až 4. storočia. Nitra 2007. ISBN 978-80-88709-98-5 € 45.-
XI. Lamiová-Schmiedlová, M.: Žiarové pohrebisko z mladšej doby bronzovej na lokalite Dvorníky-Včeláre. Nitra 2009. ISBN 978-80-89315-13-0 € 20,70.-

STUDIA

I. Pieta, K.: Die Púchov-Kultur. Nitra 1982. ------
II. Veliačik, L.: Die Lausitzer Kultur in der Slowakei. Nitra 1983. ------
III. Fusek, G.: Slovensko vo včasnoslovanskom období. Nitra 1994. ISBN 80-88709-17-2 ------
IV. Pavúk, J.: Štúrovo. Ein Siedlungsplatz der Kultur mit Linearkeramik und der Želiezovce-Gruppe. Nitra 1994. ISBN 80-88709-19-9 € 18.-
V. Pavúk, J. - Bátora, J.: Siedlung und Gräberfeld der Ludanice-Gruppe in Jelšovce. Nitra 1995. ISBN 80-88709-24-5 ------
VI. Šalkovský, P.: Häuser in der frühmittelalterlichen slawischen Welt. Nitra 2001. ISBN 80-88709-52-0 € 17.-
VII. Ruttkay, A. - Ruttkay, M. - Šalkovský, P. (Eds.): Slovensko vo včasnom stredoveku. Nitra 2002. ISBN 80-88709-60-1 ------
VIII. Hanuliak, M.: Veľkomoravské pohrebiská. Pochovávanie v 9.-10. storočí na území Slovenska. Nitra 2004. ISBN 80-88709-72-5 ------
IX. Pieta, K. - Ruttkay, A. - Ruttkay, M. (Eds.): Bojná. Hospodárske a politické centrum Nitrianskeho kniežatstva. Nitra 2007. Druhé vydanie. ISBN 978-80-88709-91-6 € 20.-
X. Soják, M.: Osídlenie spišských jaskýň od praveku po novovek. Nitra 2007. ISBN 978-80-89315-01-7 € 28.-
XI. Pieta, K.: Keltské osídlenie Slovenska. Mladšia doba laténska. Nitra 2008. ISBN 978-80-89315-05-5; ISBN 978-80-224-1027-4 € 36.-

COMMUNICATIONES

I.	Bátora, J. - Peška, J. (Hrsg.): Aktuelle Probleme der Erforschung der Frühbronzezeit in Böhmen und Mähren und in der Slowakei. Nitra 1999. ISBN 80-88709-40-7	€ 28.-
II.	Kuzma, I. (Ed.): Otázky neolitu a eneolitu našich krajín - 1998. Nitra 1999. ISBN 80-88709-41-5	€ 25.-
III.	Friesinger, H. - Pieta, K. - Rajtár, J. (Hrsg.): Metallgewinung und- Verarbeitung in der Antike. Nitra 2000. ISBN 80-88709-48-2	€ 28.-
IV.	Cheben, I. - Kuzma, I. (Eds.): Otázky neolitu a eneolitu našich krajín - 2001. Nitra 2002. ISBN 80-88709-57-1	€ 45.-
V.	Kuzmová, K. - Pieta, K. - Rajtár, J. (Hrsg.): Zwischen Rom und dem Barbaricum. Festschrift für Titus Kolník zum 70. Geburtstag. Nitra 2002. ISBN 80-88709-61-X	------
VI.	Bátora, J. - Furmánek, V. - Veliačik, L. (Hrsg.): Einflüsse und Kontakte alteuropäischer Kulturen. Festschrift für Jozef Vladár zum 70. Geburtstag. Nitra 2004. ISBN 80-88709-70-9	€ 35.-
VII.	Fusek, G. (Ed.): Zborník na počesť Dariny Bialekovej. Nitra 2004. ISBN 80-88709-71-7	------
VIII.	Cheben, I. - Kuzma, I. (Eds.): Otázky neolitu a eneolitu naších krajín - 2004. Nitra 2005. ISBN 80-88709-83-0	€ 55.-
IX.	Cheben, I. - Kuzma, I. (Eds.): Otázky neolitu a eneolitu naších krajín - 2007. Nitra 2008. ISBN 978-80-89315-06-2	€ 47.-
X.	Beliak, J. - Březinová, G. - Varsik, V. (Eds.): Archeológia Barbarov 2009. Hospodárstvo Germánov. Nitra 2010. ISBN 978-80-89315-24-6	€ 76.-

ARCHEOLOGICKÉ PAMÄTNÍKY SLOVENSKA

I.	Furmánek, V.: Radzovce - osada ľudu popolnicových polí. Bratislava 1990. ISBN 80-224-0094-7	------
II.	Lamiová, M.: Zemlín - obec s bohatou minulosťou. Košice 1993. ISBN 80-900444-2-5	------
III.	Čilinská, Z.: Slovania a avarský kaganát. Bratislava 1993. ISBN 80-7127-059-8	------
IV.	Šiška, S.: Dokument o spoločnosti mladšej doby kamennej. Bratislava 1995. ISBN 80-224-0198-6	------
V.	Pieta, K.: Liptovská Mara. Bratislava 1996. ISBN 80-967366-7-1	€ 13.-
VI.	Hromada, J.: Moravany nad Váhom. Bratislava 2000. ISBN 80-88709-45-8	€ 13.-
VII.	Olexa, L.: Nižná Myšľa. Osada a pohrebisko z doby bronzovej. Košice 2003. ISBN 80-88709-66-0	€ 15.-
VIII.	Kaminská, Ľ.: Hôrka-Ondrej. Osídlenie spišských travertínov v staršej dobe kamennej. Košice 2005. ISBN 80-88-709-74-1	€ 15.-
IX.	Furmánek, V - Markova, K.:Včelince. Archív dávnej minulosti. Nitra 2008. ISBN 978-80-89315-09-3	€ 17.-
X.	Šalkovský, P.: Detva. Praveké a včasnohistorické hradisko k dávnym dejinám Slovenska. Nitra 2009. ISBN 978-80-89315-14-7	€ 17.-

ACTA INTERDISCIPLINARIA ARCHAEOLOGICA

I.	Aktuálne otázky výskumu slovanských populácii na území Československa v 6.-13. storočí. Nitra 1979.	------
II.	Furmánek, V. - Stloukal, M.: Antropologický rozbor žárových hrobú piliňské a kyjatické kultury. Nitra 1982.	------
III.	Acta Interdisciplinaria Archaeologica. Tom. III. Nitra 1984.	€ 9.-
IV.	Acta Interdisciplinaria Archaeologica. Tom. IV. Nitra 1986.	------
V.	Acta Interdisciplinaria Archaeologica. Archeológia-Geofyzika-Archeometria. Tom. V. Nitra 1987.	€ 7.-
VI.	Súčasné poznatky z archeobotaniky na Slovensku. Nitra 1989.	€ 6.-
VII.	Palaeoethnobotany and Archaeology, International Work-Group for Paleoethnobotany. 8th Symposium Nitra - Nové Vozokany 1989. Nitra 1991.	€ 16.-
VIII.	Hajnalová, E.: Obilie v archeobotanických nálezoch na Slovensku. Nitra 1993. ISBN 80-88709-02-4	€ 9.-
IX.	Vondráková, M.: Malé Kosihy II. Nitra 1994. ISBN 80-88709-14-8	€ 13.-
X.	Hajnalová, E.: Ovocie a ovocinárstvo v archeobotanických nálezoch na Slovensku. Nitra 2001. ISBN 80-88-709-38-5	€ 13.-

MATERIALIA ARCHAEOLOGICA SLOVACA (edícia ukončená)

I.	Točík, A.: Výčapy-Opatovce a ďalšie pohrebiská zo staršej doby bronzovej na juhozápadnom Slovensku. Nitra 1980.	------
II.	Budinský-Krička, V.: Kráľovský Chlmec. Nitra 1980.	------
III.	Točík, A: Nitriansky Hrádok-Zámeček. I, II. Tabuľky. Nitra 1981.	------
IV.	Točík, A.: Malé Kosihy - osada zo staršej doby bronzovej. Nitra 1981.	------
V.	Benadik, B.: Maňa. Keltisches Gräberfeld - Fundkatalog. Nitra 1983.	------
VI.	Dušek, M. - Dušeková, S.: Smolenice-Molpír I. Befestigter Fürstensitz der Hallstattzeit. Nitra 1985.	------
VII.	Wiederman, E.: Archeologické pamiatky topoľčianskeho okresu. Nitra 1985.	------
VIII.	Budinský-Krička, V. - Veliačik, L.: Krásna Ves. Gräberfeld der Lausitzer Kultur. Nitra 1986.	------
IX.	Kuzmová, K. - Roth, P.: Terra sigillata v Barbariku. Nitra 1988.	------
X.	Hanuliak, M. - Kuzma, I. - Šalkovský, P.: Mužla-Čenkov I. Osídlenie z 9.-12. storočia. Nitra 1993. ISBN 80-88709-07-5	€ 20.-
XI.	Šalkovský, P.: Hradisko v Detve. Nitra 1994. ISBN 80-88709-10-5	€ 10.-
XII.	Hanuliak, M.: Malé Kosihy I. Nitra 1994. ISBN 80-88709-12-1	------
XIII.	Dušek, M. - Dušeková, S.: Smolenice - Molpír II. Nitra 1995. ISBN 80-88709-20-2	€ 15.-

ZOZNAM PUBLIKÁCIÍ ZARADENÝCH VO VÝMENNOM FONDE ARCHEOLOGICKÉHO ÚSTAVU SAV

Actes du XII Congrès U. I. S. P. P. 1. zv. € 20.-
Actes du XII Congrès U. I. S. P. P. 2. zv. € 20.-
Actes du XII Congrès U. I. S. P. P. 3. zv. € 18.-
Actes du XII Congrès U. I. S. P. P. 4. zv. € 15.-
Archaeologia Historica 13/1988. € 8.-
Archaeologia Historica 22/1997. € 25.-
Archaeologia Historica 24/1999. € 28.-
Archaeologia Historica 31/2006. € 30.-
Archaeologia Historica 33/2008. € 30.-
Archaeologia Historica 34/2009. € 26.-
Archeológia - História - Geografia (Archeológia). € 3.-
Archeológia - História - Geografia (Geografia). € 3.-
Archeológia - História - Geografia (História). € 3.-
Archeologická topografia Bratislavy. € 13.-
Archeologická topografia Košíc. € 13.-
Archeologické nálezy v zbierkach Mestského múzea v Zlatých Moravciach. Ruttkayová, J. - Ruttkay, M. € 6.-
Archeologické pamiatky a súčasnosť. € 3.-
Archeologičeskije vesti. € 6.-
AVANS v roku 1975. € 4.-
AVANS v roku 1976. € 5.-
AVANS v roku 1977. € 5.-
AVANS v roku 1978. € 3.-
AVANS v roku 1979. € 3.-
AVANS v roku 1989. € 10.-
AVANS v roku 1990. € 10.-
AVANS v roku 1991. € 13.-
AVANS v roku 1995. € 15.-
AVANS v roku 1996. € 15.-
AVANS v roku 1997. € 18.-
AVANS v roku 1998. € 18.-
AVANS v roku 1999. € 19.-
AVANS v roku 2000. € 20.-
AVANS v roku 2001. € 32.-
AVANS v roku 2002. € 22.-
AVANS v roku 2003. € 23.-
AVANS - register za roky 1984-1993. € 25.-
AVANS v roku 2004. € 27.-
AVANS v roku 2005. € 27.-
AVANS v roku 2006. € 29.-
AVANS v roku 2007. € 29.-
Bajč-Vlkanovo. Sep. ŠZ 12/1964. Točík, A. € 1.-
Bibliografia slovenskej archeológie za rok 1980. Melicher, J. € 2.-
Bibliografia slovenskej archeológie za rok 1981. Melicher, J. € 2.-
Bibliografia slovenskej archeológie za rok 1986. Melicher, J. € 2.-
Bibliografia slovenskej archeológie za rok 1987. Melicher, J. € 1.-
Bibliografia slovenskej archeológie za rok 1988. Melicher, J. - Mačalová, H. € 2.-
Bibliografia slovenskej archeológie za rok 1989 a 1990. Mačalová, H. € 3.-
Bibliografia slovenskej archeológie za rok 1991 a 1992. Jasečková, M. € 4.-
Bibliografia slovenskej archeológie za rok 1993 a 1994. Jasečková, M. € 4.-
Bibliografia slovenskej archeológie za rok 1995 a 1996 Jasečková, M. € 4.-
Bibliografia slovenskej archeológie za rok 1997 a 1998. Jasečková, M. € 4.-
Bojná. Nové nálezy z počiatkov slovenských dejín. Pieta, K. € 5.-
Castrum Bene 7. € 22.-
Colloque International l`Aurignacien et le Gravettien (perigordien) dans leur Cadre Ecologique. € 13.-
Complex of upper palaeolithic sites near Moravany. Vol. II. € 13.-
Complex of upper palaeolithic sites near Moravany. Vol. III. € 15.-
Der sonderbare Baron. Dvořák, P. € 13.-
Die Ergebnisse der arch. Ausgrab. beim Aufbau des Kraftwerksystems Gabčíkovo-Nagymaros. € 7.-
Die Slowakei in der jüngeren Steinzeit. Novotný, B. € 1.-
Európa okolo roku 1000. € 25.-
Europas mitte 1000. € 67.-
Gerulata I. € 20.-
Graphische Auswertung osteometrischer Werte in der historischen Osteologie. Sep. ŠZ 12/1964. Rajtová, V. € 3.-
Hallstatt a Býčí skála. Průvodce výstavou. € 2.-
Importants Sites Slaves en Slovaquie. € 3.-
IX. meždunarodnyj sjezd slavistov. Kijev 7. 9.-13. 9. 1983. € 1.-
Ján Dekan. Život a dielo. € 5.-
Kelemantia Brigetio. (ang.). € 10.-
Kelemantia Brigetio. (nem.). € 10.-
Liptovská Mara. Ein frühgeschichtliches Zentrum der Nordslowakei. Pieta, K. € 13.-
Liptovská Mara. Včasnohistorické centrum severného Slovenska. Pieta, K. € 13.-
Najstaršie roľnícke osady na Slovensku. Novotný, B. € 1.-
Numizmatika v Československu. € 3.-
Vyhodnotenie. Hanuliak, M.-Rejholcová, M. € 23.-
Pleisticene Environments and Archaeology of the Dzeravá skala Cave, Lesser Caroathians, Slovakia. € 20.-
Pramene k dejinám osídlenia Slovenska z konca 5. až 13. stor. II. časť. Stredoslovenský kraj. € 10.-
Pramene k dejinám osídlenia Slovenska z konca 5. až z 13. stor. III. časť. Východné Slovensko. € 31,50.-
Rapports du IIIe Congrès International d'Archeologie Slave 1. sept. 1975. € 8.-
Rapports du IIIe Congrès International d'Archeologie Slave 2. sept. 1975. € 3.-
Referáty o pracovných výsledkoch čs. archeologie za rok 1958, časť II. € 1.-
Rímske kamenné pamiatky. Gerulata. Shmidtová, J. € 10.-
Sádok - Cibajky - Šiance. Gogová, S. € 3.-
Slovacchia. Crocevia delle civilta´Europee 2005. € 25.-
Slovacchia. Katalóg výstavy. € 25.-
Slovenská archeológia 1962/2. € 7.-
Slovenská archeológia 1968/2. € 7.-
Slovenská archeológia 1972/1. € 9.-
Slovenská archeológia 1984/1. € 9.-
Slovenská archeológia 1984/2. € 9.-
Slovenská archeológia 1985/1. € 9.-
Slovenská archeológia 1987/1. € 9.-
Slovenská archeológia 1987/2. € 9.-
Slovenská archeológia 1988/1. € 10.-
Slovenská archeológia 1988/2. € 10.-
Slovenská archeológia 1989/1. € 10.-
Slovenská archeológia 1989/2. € 10.-
Slovenská archeológia 1990/1. € 10.-
Slovenská archeológia 1990/2. € 10.-
Slovenská archeológia 1992/1. € 15.-
Slovenská archeológia 1992/2. € 15.-
Slovenská archeológia 1993/1. € 15.-
Slovenská archeológia 1993/2. € 15.-

Slovenská archeológia 1994/1.	€ 15.-
Slovenská archeológia 1994/2.	€ 15.-
Slovenská archeológia 1995/1.	€ 16.-
Slovenská archeológia 1995/2.	€ 16.-
Slovenská archeológia 1996/1.	€ 17.-
Slovenská archeológia 1996/2.	€ 17.-
Slovenská archeológia 1996/2 (nezviazaná).	€ 12.-
Slovenská archeológia 1997/1.	€ 18.-
Slovenská archeológia 1997/2.	€ 18.-
Slovenská archeológia 1998/1.	€ 20.-
Slovenská archeológia 1998/2.	€ 20.-
Slovenská archeológia 1999/1.	€ 20.-
Slovenská archeológia 1999/2.	€ 20.-
Slovenská archeológia 2000/1.	€ 22.-
Slovenská archeológia 2000/2.	€ 22.-
Slovenská archeológia 2001/1-2.	€ 44.-
Slovenská archeológia 2002/1.	€ 22.-
Slovenská archeológia 2002/2.	€ 22.-
Slovenská archeológia 2003/1.	€ 22.-
Slovenská archeológia 2003/2.	€ 22.-
Slovenská archeológia 2004/1.	€ 22.-
Slovenská archeológia 2004/2.	€ 22.-
Slovenská archeológia 2005/1.	€ 22.-
Slovenská archeológia 2005/2.	€ 22.-
Slovenská archeológia 2006/1.	€ 22.-
Slovenská archeológia 2006/2.	€ 22.-
Slovenská archeológia 2007/1.	€ 22.-
Slovenská archeológia 2007/2.	€ 22.-
Slovenská archeológia 2008/1.	€ 22.-
Slovenská archeológia 2008/2.	€ 22.-
Slovenská archeológia 2009/1.	€ 22.-
Slovenská archeológia 2009/2.	€ 22.-
Slovenská archeológia 2010/1.	€ 22.-
Slovenská numizmatika VIII.	€ 3.-
Slovenská numizmatika X.	€ 3.-
Slovenská numizmatika XV.	€ 8.-
Slovenská numizmatika XVII.	€ 8.-
Slovenská numizmatika XVIII.	€ 8.-
Stredné Slovensko 2.	€ 2.-
Studia Archaeologica Slovaca Mediaevalia III-IV.	€ 18.-
Studia Historica Slovaca XVI.	€ 3.-
Studia Historica Slovaca XVII.	€ 4.-
Studie muzea Kromeřížska 88.	€ 5.-
Šebastovce I. Gräberfeld aus der Zeit des awarischen Reiches. Katalog. Budinský-Krička, V. - Točík, A.	€ 13.-
Študijné zvesti 7/1961.	€ 3.-
Študijné zvesti 8/1962.	€ 3.-
Študijné zvesti 10/1962.	€ 3.-
Študijné zvesti 12/1964.	€ 3.-
Študijné zvesti 13/1964.	€ 2.-
Študijné zvesti 14/1964.	€ 2.-
Študijné zvesti 15/1965.	€ 3.-
Študijné zvesti 16/1968.	€ 5.-
Študijné zvesti 17/1969.	€ 5.-
Študijné zvesti 18/1970.	€ 9.-
Študijné zvesti 19/1981.	€ 7.-
Študijné zvesti 21/1985.	€ 8.-
Študijné zvesti 23/1987.	€ 9.-
Študijné zvesti 24/1988.	€ 6.-
Študijné zvesti 25/1988.	€ 5.-
Študijné zvesti 26/1990.	€ 18.-
Študijné zvesti 27/1991.	€ 15.-
Študijné zvesti 28/1992.	€ 20.-
Študijné zvesti 29/1993.	€ 18.-
Študijné zvesti 30/1994.	€ 15.-
Študijné zvesti 31/1995.	€ 20.-
Študijné zvesti 32/1996.	€ 21.-
Študijné zvesti 33/1999.	€ 20.-
Študijné zvesti 34/2002.	€ 23.-
Študijné zvesti 35/2002.	€ 25.-
Študijné zvesti 36/2004.	€ 30.-
Študijné zvesti 37/2005.	€ 20.-
Študijné zvesti 38/2005.	€ 20.-
Študijné zvesti 39/2006.	€ 20.-
Študijné zvesti 40/2006.	€ 35.-
Študijné zvesti 41/2007.	€ 40.-
Študijné zvesti 42/2007.	€ 35.-
Študijné zvesti 43/2008.	€ 35.-
Študijné zvesti 44/2008.	€ 35.-
Študijné zvesti 45/2009.	€ 35.-
Študijné zvesti 46/2009.	€ 35.-
Tak čo, našli ste niečo? Svedectvo archeológie o minulosti Mostnej ulice v Nitre. Březinová, G. - Samuel, M.	€ 20.-
Terra sigillata in Mähren. Droberjar, E.	€ 13.-
Točík Anton 1918-1994. Biografia, bibliografia.	€ 5.-
Urzeitliche und frühhistorische Besiedlung der Ostslowakei in Bezug zu den Nachbargebieten.	€ 10.-
Ve službách archeologie IV.	€ 25.-
Ve službách archeologie V.	€ 25.-
Ve službách archeologie 2007/1.	€ 20.-
Ve službách archeologie 2007/2.	€ 20.-
Ve službách archeologie 2008/1.	€ 40.-
Ve službách archeologie 2008/2.	€ 40.-
Velikaja Moravia. Sokrovišča prošlogo Čechov i Slovakov. Katalog - Kiev.	€ 1.-
Východoslovenský pravek - Special Issue.	€ 28.-
Východoslovenský pravek I.	€ 7.-
Východoslovenský pravek II.	€ 7.-
Východoslovenský pravek V.	€ 13.-
Východoslovenský pravek VI.	€ 20.-
Východoslovenský pravek VII.	€ 20.-
Východoslovenský pravek VIII.	€ 20.-
Zlatý vek v Karpatoch. Keramika a kov doby bronzovej na Slovensku (2300-800). Furmánek, V.	€ 19.-

OBSAH - INHALT

Zuzana Borzová - Marián Čurný - Noémi Pažinová
Nové poznatky o stredovekom a novovekom osídlení Horných Lefantoviec a Kostolian pod Tribečom 5
Neue Kenntnisse über die mittelalterliche und neuzeitliche Besiedlung von Horné Lefantovce und Kostoľany pod Tribečom 23

Ján Haruštiak
Olovené predmety zo slovanského hradiska Bojná-Valy 25
Bleigegenstände aus dem slawischen Burgwall von Bojná-Valy 37

Katrin Ludwig - Susanne Stegmann-Rajtár - Ján Tirpák
Geofyzikálna prospekcia a obnovený systematický výskum na akropole v Smoleniciach-Molpíre 41
Geophysikalische Prospektion und Nachgrabung auf der Hauptburg von Smolenice-Molpír 49

Ondrej Ožďáni
Nové náleziská hatvanskej kultúry na Dolnom Pohroní a Poiplí 53
Neue Fundstellen der Hatvan-Kultur im unteren Grantal und Eipeltal 60

Peter Tóth
Poiplie v mladšej dobe kamennej 63
Drainage Basin of The River Ipeľ in The Late Stone Age 146

Ladislav Veliačik
Depot železných nástrojov z doby laténskej zo Zemianskeho Podhradia-Martákovej skaly 149
Depot von latènezeitlichen Eisenwerkzeugen aus Zemianske Podhradie-Martákova skala 155

Ivona Vlkolinská - Jozef Ižóf
Stredoveké pohrebisko v Mostovej 157
Mittelalterliches Gräberfeld in Mostová 177

Branislav Kolena - Mária Vondráková
Antropologický rozbor kostrového materiálu zo stredovekého pohrebiska v Mostovej 179
Anthropologische Analyse des Skelettmaterials aus dem mittelalterlichen Gräberfeld in Mostová 197

Skratky 201

ISSN 0560-2793
ISBN 978-80-89315-23-9